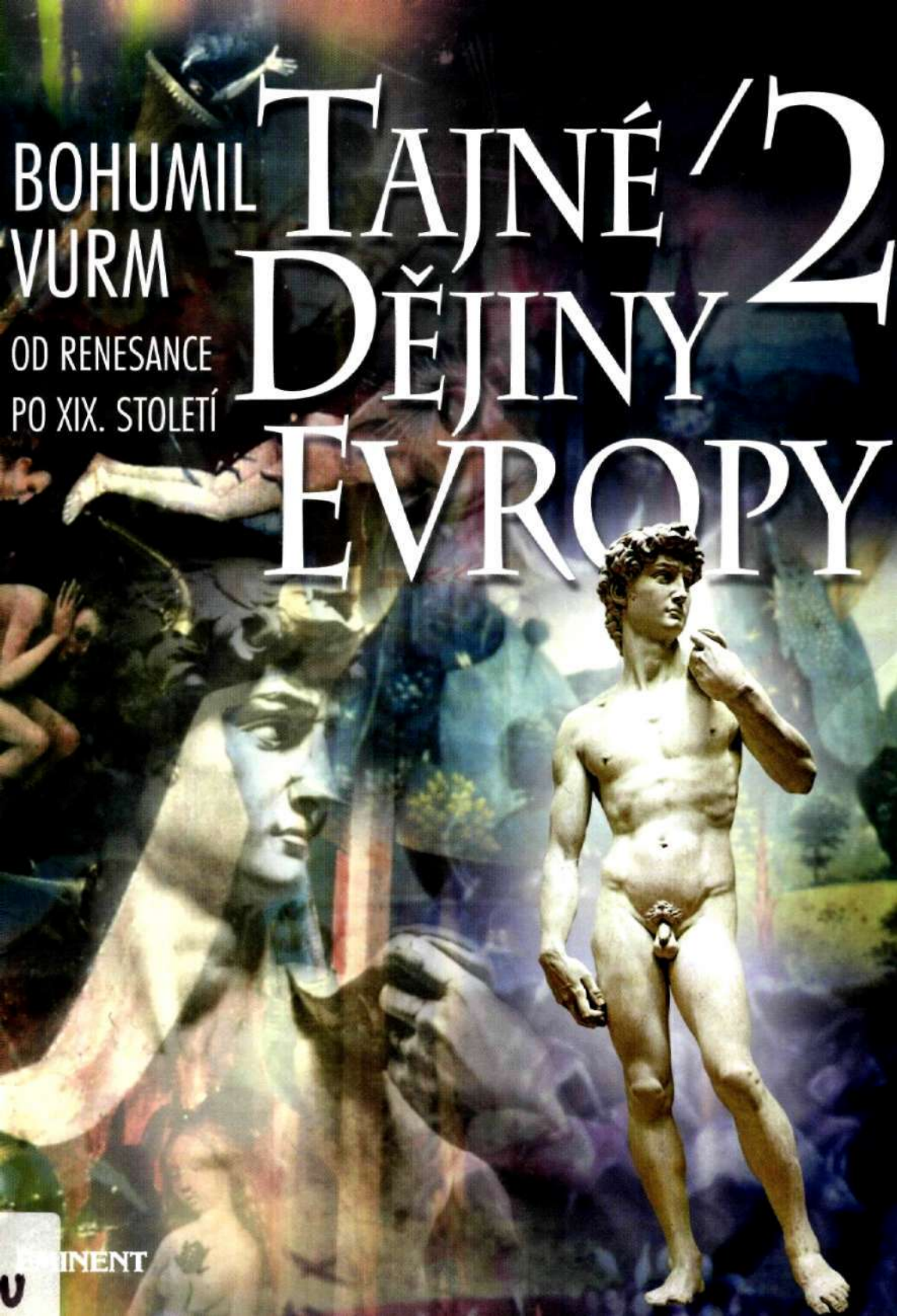

BOHUMIL
VURM

OD RENESANCE
PO XIX. STOLETÍ

TAJNÉ DĚJINY EVROPY

2

MINENT

U

BOHUMIL
VURM

OD RENESANCE
PO XIX. STOLETÍ

TAJNÉ / 2 DĚJINY EVROPY

V této řadě dosud vyšlo
TAJNÉ DĚJINY EVROPY 1
OD ATLANTIDY
PO VRCHOLNÝ STŘEDOVĚK

Připravujeme
TAJNÉ DĚJINY EVROPY 3
XX. STOLETÍ

TAJNÉ DĚJINY ČECH,
MORAVY A SLEZSKA 1-4

PRAGA MYSTICA
TAJNÉ DĚJINY PRAHY

BOHUMIL VURM

TAJNÉ
DĚJINY
EVROPY 2

scan, ocr, korekcia - kpxx
verzia 1.0

© *Bohumil Vurm, 1999*

ISBN 80-85876-84-1 [Eminent]

ISBN 80-7176-996-7 [Knižní klub]

OBSAH

Předmluva

8

ČÁST TŘETÍ - RENESANCE

I RENESANČNÍ DUŠE

Božský Eros	13
Platónův Eros	14
Sokratovo zasvěcení	15
Kruh božské lásky	16
Aténská škola	19
Jinotaje na stropě v Sixtinské kapli	20

II HIERONYMUS BOSCH

Malíř Jeroným	24
Kacíř Bosch	26
Bratrstvo Panny Marie	27
Dílo	28
Vizionář	30
Zasvěcenec Bosch	30
Dva druhy smrti	31
Setkání zasvěcenců	33
Opočenský Bosch	34
Věčný poutník	36

III ALCHYMIE

Opus Magnum	40
Materia Prima, Kámen mudrců	41
Kabala a Golem	43
Ničivá moc alchymie	43
Ripleyův svitek	44
Splendor Solis	46

IV PARACELSUS

Bombastický učenec	50
Bouřlivý život	51
Paracelsus v Čechách	53
Renesanční psychotronik	53
Astrologie a živly	55

V UMĚNÍ PAMĚTI

Básník s dobrou pamětí	58
Paměť mágů	59
Platónská tradice	60
Divadlo paměti	62

VI FRANCOIS RABELAIS		XI BRATRSTVO RŮŽE A KŘÍŽE	
Smějící se filozof	67	Fama a Confessio	114
Opatství Thelema	69	Christian Rosenkreutz	116
Crowleyova Thelema	70	Sen, anebo skutečnost?	118
Zasvěcenec s bláznovskou kápí	71		
VII JEZUITÉ		XII CHYMICKÁ SVATBA	
Kulhavý generál	76	Rytíř zlatého kamene	122
Duchovní cvičení	77	Rozpačitý autor	126
Papežova armáda	78	XIII JAN AMOS KOMENSKÝ	
Okultní spojení	80	Česká tragédie	130
		Labyrint světa	132
VIII GIORDANO BRUNO		XIV HISTORIČTÍ ROSENKRUCIÁNI	
Přírodní magie	84	Naometria	138
Nekonečný a jednotný vesmír	86	Falcké spiknutí a alchymisté	139
Umění paměti	88	Dobrodružství rosenkruciánů	140
		Jednota českých bratří	142
IX JOHN DEE		XV DVA ROSENKRUCIÁNI	
Alžbětinský mág	92	Michael Maier	147
Sláva a pád	94	Žertující hermetik	149
Smutný konec	96	Robert Fludd	150
Osudové setkání	97		
X RUDOLFÍNSKÁ DOBA		XVI JAKOB BÖHME	
Vládce všech říší	102	Vycházející červánky	154
Císař Rudolf a Praha	103	Rosenkrucián?	155
Rudolfínské sbírky	106	Kacířské učení	156
Učenci a mágové	107		

ČÁST ČTVRTÁ - NOVOVĚK

XVII ZEDNÁŘI A ROSENKRUCIÁNI		XIX HRABĚ ŠPORK	
Královská společnost	161	Pronásledovaný nakladatel	183
Růže a úhelník	162	Zednář a rosenkrucián	184
		Lázně Kuks	185
XVIII SVOBODNÍ ZEDNÁŘI		XX ZLATÝ A RŮŽOVÝ KŘÍŽ	
»Ztracené slovo«	168	Novodobí rosenkruciáni	191
Původ zednářství	170	XXI EMANUEL SWEDENBORG	
Historický původ zednářství	172	Komunikace s duchy	196
Rosslýnská kaple	174	Swedenborgovo učení	198
Egyptský vliv	175	Následovníci	200
Zednářská lóže	176		
Spasitelé nebo satanisté?	177		

XXII OKULTNÍ RENESANCE		XXVIII ZNOVUZROZENÍ TAROTU	
Court de Gébelin	204	Objevitelé původního světa	255
Martinismus	205	Levi, Christian a Papus	256
Léčení hypnózou	206		
Mágové 19. století	208	XXIX ILUMINÁTIA KARBONÁŘI	
XXIII CAGLIOSTRO A SAINT GERMAIN		Ilumináti	260
Velký Kopt	212	Bavorští anarchisté	261
Z chudšase hrabětem	213	Karbonáři	262
Královnin náhrdelník	214	Karbonářská revoluce	263
Ve spárech inkvizice	215	XXX. RENNES-LE-CHATEAU	
Egyptský ritus	216	Populární ves milců záhad	267
Hrabě Saint Germain	218	Sionské převorství	269
Historický Saint Germain	220	Francouzský velmistr	270
XXIV WILLIAM BLAKE		XXXI JULES VERNE	
Malíř padlých andělů	224	Muž, který viděl budoucnost	274
Knihy Jobova	226	Mystický Verne	275
		Vstříc nesmrtnosti	278
XXV ELIFAS LEVI		XXXII RÁD ZLATÉHO ÚSVITU	
Constant alias Levi	230	Legendární původ	282
Levi a tarot	231	Vnitřní rozkol	283
Duch Apollónia z Tyany	232	XXXIII TEOZOFICKÁ SPOLEČNOST	
XXVI KOUZELNÁ FLÉTNA		Madam Blavatská	288
Egyptsko-zednářská mystéria	236	Slovanská okultistka	289
Goethe a Kouzelná flétna	239	Teozofická společnost	291
Casanova	240	Bratrstvo adeptů	292
XXVII KONEC MALTÉZSKÝCH RYTÍŘŮ		XXXIV RUDOLF STEINER	
Původ řádu	246	Život Rudolfa Steinera	296
Slavné dny řádu	247	Úspěch a nepřízeň	298
Johanité na ústupu	248	Steinerův pohled na svět	301
Malta a Napoleon	249	Budoucnost lidstva	304
Novodobé dějiny řádu	251		

Doslov	307
Použitá literatura	309

PŘEDMLUVA

Objevování skrytých záhad života je dobrodružství. I naše dějiny skrývají pod svým povrchem nejednu záhadu. Odhalování těchto záhad přináší často překvapivá zjištění. Dějiny psané profesionálními historiky naší doby většinou ignorují vše, co považují za nevědecké. A přesto právě iracionální stránka lidského charakteru často hraje v dějinách stěžejní roli. Mágové, čarodějnice, zasvěcenci do tajných nauk, kacířské sekty a tajné organizace jsou důležitou součástí naší minulosti.

Tato kniha nahlíží za tradiční učebnice dějin Evropy. Chce odhalit souvislosti, které často zůstávají skryté, a chce také připomenout, že na historii se nemusíme dívat jako na něco mrtvého, již dávno ukončeného. Naše minulost není mrtvou připomínkou dob minulých, ale stále živou součástí našeho života.

Současná věda nás uzavřela do svěřací kazajky rozumu. Dnešní věda měří, váží a rozděluje do kategorií. Specializuje se a odděluje jednotlivá vědní odvětví. A díky této tendenci specializovat se uniká často jednotlivým vědním oborům celkový obraz světa, a tím i smysl života.

Anglická historička Francis Yatesová výstižně popsala rozdíl mezi vědcem a renesančním mágem, který nerozlišoval mezi vědou a uměním:

Základní rozdíl mezi přístupem mága a vědce ke světu je v tom, že mág chce obsáhnout svět v sobě (vtáhnout svět do sebe), zatímco vědec chce pravý opak — staví svět mimo sebe a činí ho neosobním.

Pro pochopení života je nutné narušit striktně rozumové myšlení. Je nutné zpochybnit i vžitou představu, že naše dějiny jsou cestou vpřed k lepšímu zítřku. Neboť při hlubším pohledu do minulosti často zjišťujeme, že v mnohém za našimi předky silně pokulháváme. Středověcí alchymisté znali tajemství výroby zlata, egyptští zasvěcenci dokázali využívat lidskou energii a mystikové dávno pochopili důležitost harmonického soužití s přírodou.

Cesta hledání skrytého smyslu dějin může být i cestou určitého druhu sebepoznání, odhalení smyslu vlastního života. K odhalení smyslu života je zapotřebí chápat život nejen rozumem, ale i srdcem. K takovému osvícenému způsobu poznávání slouží to, co nazýváme mystikou.

Co ale vlastně mystika je? Je to cosi skrytého, co nelze odhalit běžným způsobem či pouhou intelektuální snahou.

Již samotné slovo něco napovídá. Společným kořenem slov »mystik« a »mysterium« je řecké *myein*, což značí »zavírat« (oči nebo ústa). Zavřené oči či zavřená ústa navozují atmosféru tajemství, něčeho, co není snadno přístupné obyčejným smrtelníkům.

Mystika je často nazývána duchovním proudem, který protéká všemi duchovními naukami. Nejobecněji se dá asi pojmenovat jako vědomí jednotné hlubší reality, ať už tuto skrytou realitu nazveme moudrost, světlo, láska, anebo dokonce nic.

Jakákoli definice je ovšem pouhou směrovkou. Neboť skryté podstatě našeho světa, která je mystikovým cílem, nemůžeme porozumět či ji vysvětlit prostřednictvím normálního vnímání nebo intelektuální snahou a ani filozofie či rozumji nemohou zcela odhalit. Je to pouze moudrost srdce čili *gnosis*, která může do této oblasti vnést světlo. Mystik či gnostik je veden vnitřním světlem.

Mystikovo vnitřní světlo je tím silnější, čím více se osvobozuje od svazku s hmotným světem. Řečeno poetickým jazykem sufitů: Mystik leští zrcadlo svého srdce.

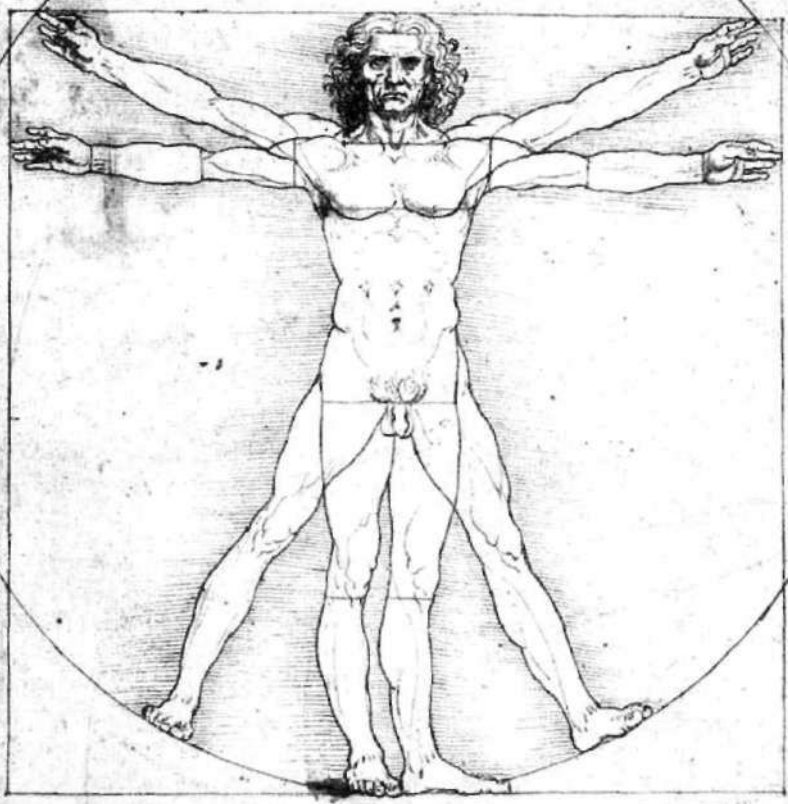
Již staří alchymisté věděli, že *via illuminativa*, cestě osvětlení, předchází *via purgativa*, cesta očišťování. A že obě pak vedou k nadzvednutí závoje nevědomosti, šarlatového závoje egyptské bohyně Isis, a k *unio mystika*, mystickému sjednocení s jednotou skrývající se pod mnohostí forem.

Proto jsou *Tajné dějiny Evropy* ve své hlubší rovině příběhem gnoze, moudrosti srdce. Cesta gnoze je cestou do vlastního nitra. Člověk se vydává na cestu, aby prozkoumal svůj vesmír, své srdce. Hledá něco jemu dosud neznámého, ať už to nazývá osvětlením, klidem duše, láskou, krásou, mocí, radostí, znalostí, smyslem, vykoupením či záhadou života a smrti.

Člověk je věčný poutník. Ve skutečnosti nemá ani domov ani svou zemi, jenom cestu, kterou následuje. Život je poutní cesta, most, na jehož druhém konci čeká smrt. Každé hledání smyslu života je alegorickou cestou životem a smrtí, cestou, která může obnovit a obohatit kvalitu zbývajících dnů poutníkovy života, a dokonce mu ukázat to, co se nachází za hranicemi jeho života na druhé straně mostu.

Autor

...
 ...
 ...
 ...
 ...

...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

Leonardo da Vinci, Studie proporcí lidského těla.

ČÁST TŘETÍ - RENESANCE

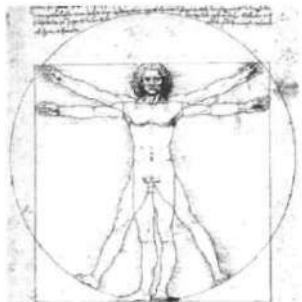
KAPITOLA I.

RENEŠANČNÍ DUŠE

Nejdůležitějším okamžikem je vždy ten, který právě probíhá;
nejpotřebnějším činem je vždy láska.

Mistr Eckhart

Mnoho bylo napsáno o encyklopedické znalosti renesančního génia Leonarda da Vinci. Ten je často pokládán za zasvěcence do antických mystérií a velmistra tajného bratrstva, které bylo předchůdcem rosenkruciánů. Leonardo (1452-1519) byl rozhodně obeznán s myšlenkami Florentinských neoplatoniků a znal důvěrně i spisy, o kterých se v jeho době soudilo, že jsou dílem samotného Herma Trismegista, a které pod názvem Corpus Hermeticum přeložil Marsiglio Ficino (1433-1499). Leonardo da Vinci, Studie proporcí podle Vitruvia.

Zidealizovaný portrét velkého mořeplavce. Kryštof Kolumbus nikdy nepřiznal svůj skutečný původ, a tak se místo o janožského Itala mohlo jednat, jak tvrdí různé teorie, o Němce, Ira, Poláka, Rusa, Nora, Byzantince či - díky rodinnému jménu Colornbo (Colón) - o Žida.

Renesance neboli Věk humanismu, jak je někdy přezdívána, byla svědkem zrození nového rozměru ducha. Nastal vzestup umění a filozofie soustředěný na individuální lidskou bytost. Doba, kdy se jedinec zaskvěl v tom nejlepším světle jakému kdy byla historie Evropy svědkem, byla zároveň koncem posvátné tradice. Sakrální se stává profánním. Tajemství určená v minulosti pouze zasvěcencům se stávají veřejným majetkem.

Během středověku mělo náboženství zásadní vliv na život lidí. S příchodem renesance začal tento vliv slábnout. Křesťanství, které stmelilo Evropu, se začalo vracet k pohanským tradicím.

Zatímco renesanční mágové jako Dee nebo Bruno byli dominantními postavami doby a velcí umělci a architekti jako Leonardo, Bosch, Michelangelo, Brunelleschi, Bramante a Palladio vytvářeli dosud nepřekonaná díla, vžitě tradice postupně mizely.

Období okolo roku 1500 je významnou křižovatkou dějin Evropy. Mimo jiné je vynalezen knihtisk a šíření

informací se zrychluje, je objevena či znovuobjevena Amerika a je prakticky potvrzen dávný názor, že země není plocha, ale koule.

Šestnácté století je prodchnuto nadějí na duchovní pokrok evropského kontinentu, kterou formulují rosenkrucciánští filozofové. Tato naděje však není v souladu s politickou realitou doby. Nadčasovost rosenkrucciánských myšlenek je odsunuta stranou nejen devastující Třicetiletou válkou, ale i novou racionalistickou filozofií sedmnáctého století.

V renesanci jsou kořeny kultu člověka jako měřítko všech hodnot, kultu postaveného mimo přírodu a dokonce nad ní. Zde jsou počátky věku rozumu, který chce být přísně vědecký a činí z rozumu svrchovaného vládce. Temné stránky magie začínají nabývat podoby materialismu, který nás dovede až ke tvrzení, že poručíme větru a dešti. Ale bude to jiná vláda nad bouří než jakou reprezentuje ve stejnojmenné Shakespearově hře alchymický mág Prospero.

Je to období, kdy začíná ústup posvátné architektury a disciplín, jako jsou astrologie a alchymie — obě v šestnáctém století vrcholí, ale poté jsou spolu s dalšími okultními vědami postupně zatlačovány do disidentské a kacířské role. Na počátku osmdesátých let je ve Španělsku reorganizována inkvizice. Symbolem tohoto vývoje je osud Giordana Bruna v Římě roku 1600 a Galileův soud. Oba dva byli vyznavači sluncestředního systému a museli zaplatit, každý po svém, cenu za odpor proti ortodoxní autoritě, která měla moc. Giordano Bruno byl upálen, zatímco Galileo zaměnil alchymii a její magické souvztažnosti za mechanistiku, statistiku a analytiku. Z alchymistů, lékařů duše, se stali chemici a z mágů matematici. Konflikt mezi vědou a duchovností započal.

BOŽSKY EROS

Protipólem strohého racionálního vědeckého rozumu je láska, která znamená daleko víc než pouhý lidský cit. V řecké tradici byl Eros považován za skrytou sílu, která hýbe nebeskými sférami a oživuje veškerou existenci. Láska je magnetem, který drží veškeré stvoření dohromady v jednotě.

Neexistuje žádný dobový portrét Kryštofa Kolumba, a tak ani nevíme, jak opravdu objevitel Ameriky vypadal. Za nejvěrohodnější je považován portrét, který namaloval pouhých šest let po jeho smrti malíř Lotto.

Eros a erotická symbolika hraje v alchymii významnou roli. Vyvrcholením alchymistického díla je »conjunctio«, spojení mužského a ženského principu. Rosarium philosophorum, 1550.

Slast je počátkem a cílem blaženého života. V ní totiž spatřujeme prvotní vrozené dobro, z ní vycházíme při každé volbě a každém odmítnutí a k ní se obrácíme, posuzujeme každé dobro podle měřítka tohoto pocitu. Když tedy pravíme, že konečným cílem je slast, nemáme přitom na mysli rozkoše prostopášíků, rozkoše zakládající se na pouhém požitku, nýbrž takový stav, kdy člověk necítí bolesti v těle ani neklidu v duši.

Epikuros

Když dnes hovoříme o Erosu, většinou ho automaticky spojujeme se sexuální touhou a neuvědomujeme si, že sexuální láska je jenom jedním z aspektů větší kosmické síly. Podle antického pohledu jsou magnetické síly Erosu zodpovědné za touhu elektronu po spojení s protonem, stejně jako za touhu dvou milenců spojit se v jedno tělo či za touhu mystikovy duše po spojení s Bohem.

Myšlenka lásky jako kosmické síly se poprvé objevuje v mýtu stvoření orfického kultu. Podle orfických nauk, které jsou jakousi intelektuální verzí bakchických zasněžení, byla černokřídlá Noc oplodněna Větrm a zplodila kosmické vajíčko. Z něj se vylíhl prapůvodní okřídlený Eros, známý také pod jmény Protogonos (prvorozený) či Fáles (vyjevitel světla). V orfickém mýtu je Eros prvorozeným zdrojem celého vesmíru.

Platónův žák Aristoteles si představoval zdroj vesmíru nikoliv jako lásku, nýbrž jako jednoduchou »První příčinu — Nehybného hybatele«, k němuž všechny věci přirozeně tíhnou prostřednictvím lásky. Planety a nebeské sféry jsou přitahovány k dokonalosti »První příčiny«, a díky této touze se účastní kruhového tance. Dante myšlenku kosmické touhy po První příčině, která způsobuje pohyb celého vesmíru, opakuje, když hovoří v poslední větě své Božské komedie o Lásce, »která hýbe sluncem a ostatními hvězdami«.

PLATÓNŮV EROS

Platón ve svých dialozích o povaze lásky ukazuje, jak Eros napomáhá probuzení a harmonizaci duše. Stejně jako z každého dobra, i z harmonického uspořádání duše pramení příjemnost. Tvrdí, že co je dobré, je i příjemné, ale dodává, že to nemusí platit vždy.

Člověk touží po krásě. Chce být ve styku s krásnými lidmi, s krásnými věcmi, s krásnými myšlenkami. »Spolubyť a soužití« s krásným přináší poznání. Platónovy ideje, božské vzory pozemských věcí, jsou krásné a krásné je i jejich poznávání.

Hybnou silou touhy po soužití se vším krásným a dobrým je Eros, láska, která je touhou po něčem, co nám schází. Liší se od Empedoklovy lásky (*filia*), která jako přátelství a náklonnost drží pohromadě svět, a od křesťanské ne-

zištné aktivní lásky (*agapé*). Oproti nim je Eros láskou i ve smyslu tělesném. Je gnostickou láskou, která je provázena touhou a mnohdy i vášní.

Eros je prostředníkem mezi božským světem a lidmi. Vyvolává nejprve touhu po tělesné kráse. Přijímáme-li jej však citlivě, toužíme po tělesné kráse nikoliv pro tělesnost budící vášeň, ale pro krásu samu. Tak se člověk učí poznávat krásu nejprve v tělesné podobě, aby mohl později poznat krásu idejí a nakonec samotnou krásu. Eros pozvedá člověka do světa idejí, vede ho do poznatelného světa. Eros je pohonnou hmotou duše, avšak nemusí vždy zaručovat správný směr. Nechat se unášet Erosem bez ohledu na směr cesty může vést — a často vede — k pravému opaku, tedy ke vzdalování se od krásy a dobra.

Eros může seslat i mánii — šílenství (*mania*), vytržení — která je zdrojem věštecké a básnické inspirace. S mánii souvisí i extáze (*ekstasis*), kterou Platón popisuje jako otřesení.

V Platónově pojetí krásy a lásky nacházíme kořeny gnostických principů, pro které je poznání osobním zakušením Boha. Tento druh mystického prožitku má pro mnohé gnostické proudy svoji pozemskou paralelu mezi mileneckým vztahem muže a ženy. Tato paralela, kterou nalzáme v gnostických erotických rituálech, trubadúrských písních, v díle Raymonda Lulla, nachází svůj výraz v renesanční filozofii inspirované spisy, přičítanými egyptskému mudrci Hermu Trismegistovi, a Platónovou filozofií.

SOKRATOVO ZASVĚCENÍ DO MYSTÉRIÍ LÁSKY

V dialogu *Symposion* nechá Platón promlouvat Sokrata o svém zasvěcení do mystérií lásky moudrou věštkyní a kněžkou jménem Diotima. Nejprve k němu přichází erotické probuzení, kdy se filozof zamiluje do konkrétní osoby. Postupně si však uvědomuje, že krásu se netýká pouze konkrétní formy, ale že se projevuje v různých formách. Po krásu těla rozpoznává i krásu duše a harmonického lidského konání. Posléze je veden k meditaci nad krásou znalosti a porozumění. Od tohoto stadia se dostává k nejvyšší vizi a konečnému tajemství čisté Krásy, která ani

Uprostřed na ilustraci vidíme Sofii (Moudrost) jako Auroru, tedy »zlatou hodinu«, která symbolizuje konec vlády moci nevědomosti«, a ničivé síly hmoty a tělesné žádostivosti. Aurora consurgens, 14. století.

Hermafrodit je zrozen ze dvou hor, a to z Merkura (Hermes) a Venuše (Afrodita). Michael Maier, Atalanta fugiens, 1618.

Vnitřní spojení mezi významnými postavami Evropy znázorňovali různí umělci. Na tomto obrázku William Blake ukázal duchovní propojenost řeckého filozofa Platóna a anglického básníka Milтона. Podobné spojení nacházíme i na Rafaelově obraze Aténská škola. William Blake, Milton a Platónův duch, okolo 1816.

nevzniká ani nezaniká. V poznání vlastní podstaty Krásy, která se projevuje ve všech úrovních života, člověk zjišťuje, že stojí zato žít. A tak cesta Erosu vede od vnější vize tělesné krásy k vizi vnitřní.

V Symposionu je Eros popsán jako daimon, zprostředkovatel mezi smrtelnou a nesmrtelnou úrovní Jsoucna. Láska se zde rodí jako dítě Hojnosti (Poros) a Chudoby (Peneia) a je tedy spojením obojího. Láska má plnost a bohatost Jsoucna, ale zároveň i touhu po tom, co jí schází. Láska a filozofie jsou zde ukázány jako rovnocenní partneři v cestě za znalostí, moudrostí a bytostným poznáním Jsoucna. V tomto smyslu, jak říká kněžka Diotima, je i Eros filozof, milovník moudrosti, protože také existuje mezi moudrostí a nevědomostí. Láska a filozofie tak nejsou idealizovaným cílem cesty, ale cestou samotnou. Filozofie je tak touhou po Dobru — neboli po tom, co je nejlepší.

KRUH BOŽSKÉ LÁSKY

Na počátku patnáctého století přišli do Itálie byzantští stoupenci Platónova učení. Georgios Gemistos Pléthon (kolem 1355—1450), který vedl jejich delegaci, dal svými přednáškami ve Florencii podnět pro obnovení studia velkého filozofa a nakonec i pro obnovení *Akademie*. Tím poslední řecký neoplatónik přinesl platónskou filozofickou zvěst zpět do západní Evropy.

Pléthon neviděl mezi křesťanstvím a Platónovým učením jiný rozdíl než skutečnost příchodu či vtělení Ježíše Krista. Tato skutečnost v jeho očích platónskou nauku zavvrhuje, neboť ta křesťanskou zvěst přímo očekávala. Ve své tajné nauce, která byla šířena jen mezi zasvěcenci, mimo jiné říká, že člověk je blízký bohům a že nesmrtelná lidská duše má účast na božském životě, zatímco pomíjivé lidské tělo se účastní pomíjivosti hmotného světa.

Snaha o sblížení křesťanství a platónské filozofie našla svého nejvýznamnějšího myslitele v osobě Marsiglia Ficina (1433—1499). Pro něj byla Láska stále se obnovující uzel a pojídlo vesmíru. Ficinův překlad hermetických spisů a Platónova díla otevřel dveře takzvané přírodní magii. Podle ní jsou všechny úrovně vesmíru propojeny neviditelnými vztahy či skrytými sympatiemi, jejichž odhalení a pochopení může vést k harmonizaci života. V tomto

smyslu je umění magií, která pomáhá zachovávat harmonii mezi lidstvem a vesmírem. Umění je tak výrazem vytříbené představivosti a zároveň slouží jako inspirace. Skutečné umění přitahuje pozornost k ušlechtilým, krásným a dobrým věcem.

Ficino, ovlivněn starou tradicí zobrazující hluboké myšlenky pomocí symbolů či »hieroglyfů«, vysvětloval, jak tanec tří Grácií, Afroditiných společnic, symbolizuje kruh božské lásky. V tomto kruhu se odehrává třídlínný proces, který má svou paralelu v zasvěcovacím procesu. Nejprve božský zdroj vyzařuje svou podstatu do světa (vyzařování), pak inspiruje k návratu (konverze, obrácení se) a nakonec láska vtéká nazpět do svého zdroje (návrat). Ficino ztotožnil tento proces se třemi Gráciemi, které nazýval Krása, Láska a Požitek. Ficino ve svém díle *O lásce* píše:

Sandro Botticelli, detaily díla La Primavera.

Sandro Botticelli, *La Primavera*.

RENEŠANČNÍ NAHOTA

Zatímco italské umění v zobrazování nahoty přirozeně navázalo na kulturu antiky, byla severní Evropa poněkud upjatější. Nahé tělo v umění severu bylo spíše objektem litování či studu (ukřížovaný Kristus, Adam a Eva) nebo izolace či opuštění (Ježíš jako dítě).

Dramatickou změnu však přináší 16. století s nastupující reformací a protestantstvím. Bývalý augustiniánský mnich Martin Luther se zřekl celibátu a oženil se s dřívější jeptiškou. Prohlásil, že na rozdíl od toho, co hlásá Katolická církev, běžný sex v manželství (i bez úmyslu plodit děti) není hříchem a může být zdrojem potěšení.

MARTIN LUTHER

(1483–1546)

vstoupil do dějin jako prvotní hybatel reformace a zakladatel německého protestantismu. V roce 1517 zveřejnil ve Wittenbergu svých »Devadesát pět tezí« reformace církve a tím i změny evropských poměrů.

Jelikož začátek toho je v Bohu a přitahuje k němu, nazývá se to Krása; jelikož to vyzařuje do světa a zajímá ho, nazývá se to Láska; jelikož se vrací ke svému původci a spojuje se s ním, nazývá se to Požitek. Láska tedy začíná z Krásy a končí v Potěšení.

Příchod renesance znamenal pro Evropu výraznou změnu především v myšlení. Renesánční člověk chtěl být svobodný a nezávislý. Ve své touze po svobodě zašel však příliš daleko. Jeho touha být slavný, tedy jeho pýcha, ho utvrzovala v myšlence, že když chce, může všechno. Pokud toto chtění není v souladu s přírodou, může vést k tragédii. Dopadu tohoto renesánčního myšlení na nevhodnou manipulaci s přírodou a živými bytostmi jsme svědky dodnes. Již na konci 15. století varoval Marsiglio Ficino:

Člověk se všude snaží vládnout, nebo se mu nezdá dost vysoké, nitro země dost hluboké a ani čas, ani prostor mu nebrání, aby se odebral kdykoli kamkoli, všude chce být veleben, chce být věčný jako Bůh.

Ficinův popis kruhu božské lásky inspiroval Botticelliho k vytvoření obrazu *Primavera* (Jaro), jednoho z nejslavnějších renesánčních děl. Sandro Botticelli (1444/5—1510) namaloval dílo někdy okolo roku 1478 na zakázku Ficinova blízkého přítele Lorenza de Medici. *Primavera* je vizuálním vyjádřením neoplatónské teorie božského Erosu.

Botticelli vychází z epizody Ovidiových *Proměn*, v níž studený vítr Zefír (osud či karma) unesl nymfu Kloris (lidskou duši). Ona mu však uprchla a změnila se v květotvornou Floru (ušlechtilá harmonická a zasvěcená duše). Ovidius zde mluví o Erotovi, o přeměně za pomoci Grácií

a o návratu do prvotního duchovního stavu, jenž střeží orfický Merkur (Hermes, učitel moudrosti a znalec mystérií).

Na Botticelliho obraze stojí uprostřed Venuše (Afrodita) a žehná tanci tří Grácií (Krásy, Lásky a Požitku — odpovídají třem stupňům zasvěcení). Merkur stojí stranou jako nezbytný, avšak nezúčastněný prvek. Je zasvětitel, ne zasvěcovaný. V ruce drží kaduceus, hůlku ovinutou dvěma hady namalovanými ve formě alchymických draků.

Prostřední z Grácií Lásky (také Čistota) se na Merkura upřeně dívá a zároveň je sama terčem Amorka (Eroze), který k ní vypouští svůj šíp. Obraz je především jejím příběhem, který vypráví o zasvěcení do mystérií lásky.

Na pravé straně obrazu vítr Zefír obtěžkává zemi v podobě nymfy Kloris. Z tohoto spojení ducha a hmoty vzniká Flora, tvůrčí krásy přírodního světa. Zkušenost Lásky a Krásy probouzí filozofického ducha a volá mysl zpět k nebeským záležitostem.

Pro oko nezasvěceného diváka je obraz lahodný, bez ohledu na to, zda divák chápe obsah. Pro zasvěcence pak vyjevuje hlubší vrstvy poznání a ukazuje mu další cestu. To je kvalita opravdu velkého umění. Na povrchu působí jako přirozená krásy a uvnitř skrývá skutečné tajemství.

*Raffaello Santi (1483-1520).
Autoportrét, detail obrazu
Aténská škola.*

ATÉNSKÁ ŠKOLA

Podobným příkladem velkého renesančního umění, jež skrývá mnohovrstevné tajemství, je freska *Aténská škola* (1509-1511), jejímž tvůrcem byl tehdy pouze pětadvacet-

*Raffaello Santi, Aténská škola,
1510-11.*

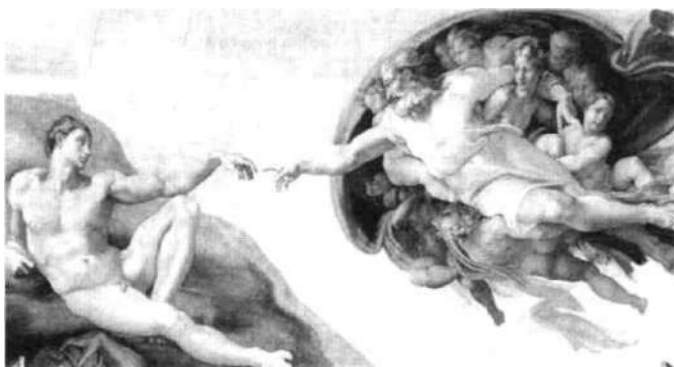
Michelangelo jaho Herakleitos. Raffaello Santi, Aténská škola (detail).

tiletý Rafael (1483—1520), vlastním jménem Raffaello Santi. Nachází se v římském Vatikánském paláci nad Sixtinskou kaplí. Rafaelovo matematické schéma této fresky je uměleckým vyjádřením intimního vztahu mezi geometrií a filozofií. Filozofie je zde pojata jako poznání věcí prostřednictvím jejich vyšších příčin.

Rafael, jehož život předčasně ukončila nemoc v den jeho 37. narozenin, ve své osobě ztělesňoval renesanční ideál, kombinaci ušlechtilého a okouzujícího člověka se zručným umělcem zasvěceným do tajů filozofie. Přestože neoplýval sochařskou jadrností Michelangela ani vynalézavostí Leonarda, překonal je oba v kráse linie, barvy a harmonii kompozice. A přitom ještě tyto dva velikány zvětčil právě ve své *Aténské škole*, o které někteří tvrdí, že je zobrazením převtělených velikánů antiky. Ve fresce se nám nabízí srovnání dvou zcela výjimečných období v historii lidstva, které od sebe dělilo přesně dva tisíce let: rozkvětu antické filozofie v 5. a 6. století př. n. l. a filozofické a umělecké renesance patnáctého a šestnáctého století.

JINOTAJE NA STROPĚ SIXTINSKÉ KAPLE

Dalším důkazem renesančních skrývaček je i slavný strop Sixtinské kaple. Jak už jsme naznačili, renesanční malíři navazovali na tradici zasvěcovacích škol. Ve svých výtvorech skryli informace, které mluví k zasvěcenci, ale oku nezasvěcence zůstávají zahalené. Podívejme se tedy ještě na jedno světově známé dílo a jeho možnou interpretaci v tomto světle.

Michelangelo Buonarroti, Stvoření Adama. Sixtinská kaple.

Mnozí hodnotí dílo na stropě, Sixtinské kaple jako vrcholné, ale dodávají, že umělec, jsa věren své osobní inklinaci, použil biblické motivy k oslavě lidského, zvláště mužského těla. Poslední nové pohledy na toto úžasné dílo však naznačují, že kompozice má daleko hlubší obsah. Michelangelo, podobně jako Leonardo, je znám mimo jiné i dokonalou znalostí lidské anatomie. Zdá se, že jeho znalost se netýkala pouze povrchového ztvárnění.

Jedním z nejznámějších detailů fresky je scéna, kde se Bůh Stvořitel ukazovákem pravé ruky dotýká levice právě stvořeného Adama. Tento detail je nejčastěji interpretován jako přenos energie, kdy Bůh vkládá do Adamovy dlaně »jiskru života«. Tato interpretace má zajisté své oprávnění, a to na více úrovních. Kupříkladu je známo, že lidské ruce jsou mocným přijímačem i vysílačem energie, přičemž u většiny osob pravá ruka více vysílá a levá, pasivnější, spíše přijímá.

Jiné interpretace však upozorňují na fakt, že Adam je živý a »jiskru života« v sobě již má. Jaká energie je tedy předávána? Bůh předává Adamovi intelekt, jehož úkolem je probudit lidskou bytost z pouhé vegetativní existence do stavu bdělosti, který eventuálně vede k rozpoznání božské jiskry obsažené v lidské duši a k pochopení smyslu života. O to nakonec mysterijní zasněvací školy usilovaly.

A tím jsme se dostali i k paralele funkcí architektury a částí lidského těla. Architektura sloužící k zasvěcování má zvláštní funkci. Její proporce a ostatní charakteristiky působí na zasvěcovaného tak, že umožňují aktivaci těch částí mozku, které normálně nevyužíváme.

Když se pozorně zadíváme na Boha Stvořitele s jeho vzdušným doprovodem, zjistíme, že se celá skupina postav nachází pod jakousi plachtou. Celá kompozice je úmyslně tvarována jako mozek, včetně splývajícího šálu, který naznačuje spojení mozku s páteří.

Dalším zajímavým detailem je stínem zdůrazněná noha anděla, která se vznáší hned pod zmíněným šálem. Zatímco Adam i Bůh mají normální nohy s pěti prsty, anděl má nohu dvojklanou. To v anatomii lidského mozku odpovídá zvláštní žláze nazývané hypofýza neboli podvěsek mozkový, která je zodpovědná za vznik mnoha našich hormonů. Dvojklané chodidlo tak odpovídá dvěma lalůčkům hypofýzy. V této souvislosti je zajímavé, že mnozí mystikové považují právě hypofýzu za takzvané třetí oko, tedy nadmyslový orgán schopný vnímat věci oku normálně skryté.

Michelangelo Buonarroti, Stvoření Adama (detail nohy anděla).

Podle Platóna a jeho následovníků představuje Eros základní mechanismus života, kde sexuální přitažlivost oživuje celou přírodu. Z tohoto principu vychází i alchymie a sexuální magie. Na přitažlivosti protikladné a doplňující se »mužské a ženské« energie (v taoistické terminologii *jang a jin*) je založen i východní filozofický a meditační systém zvaný *tantra*.

HIERONYMO BOSCHIO, PICTORI.

*Quid sibi vult, Hieronyme Boschi,
Ille oculus tuus attonitus? quid
Pallor in ore? velut lemures si,
Spectra Erebi volitantia coram
Aspiceres? Tibi Ditis àuari
Crediderim patuisse recessus,
Tartareasque domos: tua quando
Quicquid habet sinus imus Auerni
Tam potuit bene pingere dextra.*

KAPITOLA II.

HIERONYMUS BOSCH

Co zří, o Jeronýme Boschi, tvůj ohromený zrak? Proč ta bledá líc?
Vidíš snad před sebou zrůdy a přelétavé fantomy Erebu? Zdá se,
že ses postavil k průsmyku, za nímž vládne lakotný Pluton
a kde se nachází propast podsvětního Tartaru, tak dobře tvá pravačka
namalovala všechno, co se nachází v hlubinách pekelných.

Lampsonius,
Pictorum aliquot celebrium Germaniae inferioris effigies, 1572

Mrzí mě, že vy (dcery španělského krále Filipa II.) a váš bratr (budoucí král Filip III.) jste nemohli vidět procesí, jaké se pořádalo zde (v Lisabonu), i když v něm bylo několik ďáblů podobajících se těm, co jsou na obrazech Boschových, kteří by vás, myslím, vyděsili.

*Španělský král Filip II.,
strýc Rudolfa II.,
v dopise dcerám, 1581*

Duchovní José de Sigüenza v roce 1605 napsal:

Rozdíl mezi dílem tohoto muže a ostatních malířů spočívá v tom, že zatímco ostatní se snaží malovat člověka tak, jak se jeví zvenčí, on jediný má odvahu namalovat jej takového, jaký je uvnitř, ve svém nitru.

Myslím, že od té doby nikdo lépe nevystihl podstatu umění malíře, jehož známe pod přezdívkou Hieronymus Bosch.

Jeho skutečné jméno bylo Jeroen (Joen) Anthonizoon van Aken (Aeken, Acken), což můžeme přeložit jako Jeroným, syn Antonína z Cách. Jeho křestní jméno bylo polatinštěno na Hieronymus a přezdívku Bosch, která je nejspíše zkrácením jména jeho rodného města s'Hertogenbosch (Bois-le-Duc neboli Vévodův les), přijal ještě za svého života, jak dokazuje záznam v registrech bratrstva Panny Marie z let 1509-1510:

Jheronymus van Aken, malíř, který se podepisuje jako Bosch.

Důvodem k přijetí jména města, kde se narodil a prožil celý život, jako přezdívky mohl být malířův věhlas. Bosch byl známým a ceněným malířem již za svého života. Ve Španělsku mu říkali Geronimo Bosco nebo el Bosco, v Itálii byl znám jako Gerolamo Boschi Fiammengo nebo Bosco di Balduc, v 16. a 17. století pak převládala forma Bos, což je mimochodem také správná výslovnost jeho jména.

MALÍŘ JERONÝM

*Údajný Boschův autoportrét,
Arras Index.*

Bosch pocházel z malířské rodiny. Jeho dědeček Jan, dva strýcové, otec a bratr se stali umělci plátna a štětce. Žádný z nich však nedosáhl jeho dovedností a slávy.

Nevíme přesně, kdy se Jeroným narodil; usuzuje se, že se tak stalo někdy kolem roku 1450. Přestože byl vysoce ceněn svými prvními životopisci, dozvídáme se od nich velice málo o jeho skutečném životě. Fakta, která máme, jsou velice kusá. V letech 1478–1494 spolupracoval s architektem, stavitelem a rytcem Allaertem de Hameelem, který podle jeho děl pořizoval rytiny. Tento muž vedl stavbu katedrály sv. Jana v s'Hertogenbosch, patřící mezi nejvýznamnější v Nizozemsku, a není vyloučeno, že oba uměl-

ci se ve své tvorbě navzájem ovlivňovali a inspirovali. Byli členy vlivného bratrstva Panny Marie, které se při katedrále sdružovalo. Stavitel a architekt Hameel mohl pro Bosche představovat zdroj informací ze stavitelsko-zednářského cechu, v němž se podle tradic uchovalo mnoho tajemství souvisejících se stavbami katedrál, tajnou geometrií počínaje a různými mýty konče.

V roce 1480 je Bosch nazýván v dokumentech »Jeroen de maelre«, malíř Jeroným, podle čehož se dá usuzovat, že byl v té době již řádným a vyučeným členem malířského cechu, tedy Mistrem malířem. Z téže doby existuje první zmínka o Boschově manželství. Jeho ženou se stala Aleyt, narozená v roce 1453. Otcem nevěsty byl bohatý obchodník Goyard van der Mervenne. Pokud už v této době nebyl Bosch sám bohatým a váženým občanem, určitě si sňatkem hmotně i společensky polepšil. Dostal věnem mimo jiné i pozemky v Oirschotu, nedaleko od s'Hertogenbosch. Ovšem vztahy s obchodnickovou rodinou se patrně nevyznačovaly nejlepší atmosférou. Ze záznamů se dozvídáme, že Bosch často vystupoval jako Aleytin »manžel a zástupce« v soudních sporech se svým tchánem.

Bosch patřil k bohatým mužům, což potvrzují daně, které musel platit. Poslední výzkumy ukázaly, že patřil do nejbohatších deseti procent obyvatelstva svého města. Jako dobrý příklad jeho blahobytu nám může posloužit umělcův dům, který stával přímo na náměstí. Podle daňových záznamů z let 1512–1513 (daň byla odvozována z ná-

Detail z obrazu Nesení kříže, Vídeň.

Město s'Hertogenbosch na dobové rytině.

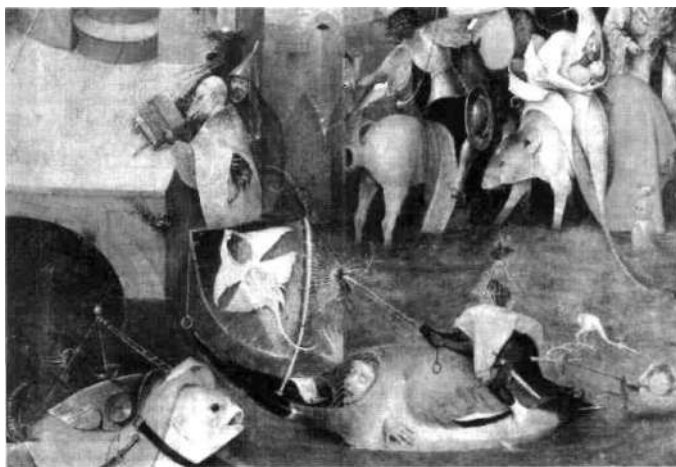
Lod' bláznů, Paříž.

jemné hodnoty domu) platil Bosch ročně sumu, kterou převyšovalo pouze 46 domů z celkového počtu 3308. To také znamená, že v té době patřil dokonce k jednomu procentu obyvatel představujících zcela nejbohatší vrstvu.

Záznamů o životě Hieronyma Bosche máme pohříchů málo. Poslední z nich nacházíme v dokumentech bratrstva Panny Marie. Je to zpráva ze dne 9. srpna 1516, kdy se konal v kapli bratrstva v chrámu sv. Jana v s'Hertogenbosch slavnostní pohřeb »zesnulého spolubratra Jenýroma z Cách zvaného Bosch, slavného malíře«. Bosch zemřel pravděpodobně několik dnů předtím, přesné datum však neznáme.

KACÍŘ BOSCH

Díky informacím o Jeronýmově bohatství se rozplývá romantická vize trpícího umělce žijícího v ústraní, který je neutěšenými poměry poháněn k nadlidským výkonům. Bosch byl velice váženým občanem svého města. Z jeho sociálních poměrů a z obsahu díla můžeme usuzovat na vzdělaného, zcestovalého a dobře všeobecně informovaného člověka. Teorie o pronásledovaném kacíři a rozpolceném nešťastníkovi, uchylujícím se k dobovým drogám, tím jaksí berou za své. Podle jeho zapojení do církevního života a z církevních zakázek, které dostával, můžeme usuzovat, že opravdu za kacíře považován nebyl. To nám ovšem neříká nic o jeho skutečných názorech. Často se

Detail z triptychu Pokušení sv. Antonína, Lisabon.

vede diskuse, zda byl Bosch dobrým katolíkem, či skrytým kacířem. Vše nasvědčuje tomu, že byl povznesen nad konkrétní příslušnost k určité církvi a stejně jako pozdější rosenkrucciáni »nosil oblečení a zachovával zvyky té země, ve které žil«. Jeho obrazy skutečně obsahují filozofii velmi blízkou rosenkrucciánskému názoru, že Evropa potřebuje všeobecnou duchovní reformu, jak to rosenkrucciáni vyjádřili ve svých manifestech *Fama* (1614) a *Confessio* (1615). V prvním z nich dokonce nacházíme lákavou zmínku, která časově zapadá do doby Hieronyma Bosche. Text spisu *Fama* prozrazuje, že jedním z původních členů, kteří používali zásadně ke své identifikaci pouze iniciály, byl »bratr B., zručný malíř«.

Z dobových kronik se také dozvídáme, že v roce 1496 byl v s'Hertogenbosch za přítomnosti Filipa Sličného, vévody burgundského, pokřtěn žid Jacob de Almaengien, kterého německý badatel Wilhelm Fraenger považuje za Velmistra kacířské sekty adamitů a objednatel Boschových obrazů, jmenovitě *Zahrady pozemských rozkoší*. Pro toto tvrzení však chybí jakákoli historická dokumentace. Víme jen, že Almaengien se stal členem křesťanského bratrstva Panny Marie, do kterého patřil i Bosch, a později se vrátil ke své původní židovské víře. Filip Sličný, svědek Almaengienova křtu, však s Boschem prokazatelně spojen byl, neboť mu roce 1504 nechal vyplatit zálohu ve výši třiceti šesti liber na objednaný obraz s posledním soudem, rájem a peklem.

BRATRSTVO PANNY MARIE

V letech 1486 až 1487 se Hieronymus Bosch stal členem bratrstva Panny Marie (*Liewe Vrouwe Broederschap*) při katedrále sv. Jana. Dnes se mu říká zkráceně »osvícené bratrstvo«. Již v roce 1488 byl uváděn jako »významný« člen. Členství v bratrstvu zajišťovalo vysoký společenský statut a důležité styky.

Boschovo významné postavení v bratrstvu mu umožnilo získat povolení k uspořádání slavnostní hostiny zvané Labutí slavnost ve svém domě. Jako hlavní chod se podávala labuť. Podobnou hostinu mohli uspořádat jen velmi vážení členové bratrstva, neboť požívání labutí patřilo ke zvláštním výsadám šlechty, uděleným bratrstvu v 15. století.

Kladení do hrobu. Ze sbírek Britského muzea v Londýně.

Bratrstvo Panny Marie mohlo být inspirováno duchovním hnutím Bratří společného života. Toto hnutí bylo výrazem rostoucí zbožnosti a duchovnosti v Nizozemí a má své základy ve 14. století v učení Jana van Ruysbroeka.

Členové hnutí mimo jiné v s'Hertogenbosch otevřeli dvě školy (1424 a 1480) jako »Hieronymité«, mezi něž jako sedmnáctiletý vstoupil a k nimž po tři roky patřil i Erasmus Rotterdamský, humanistický učenec a autor populární knihy *Chvála bláznovství* (1510).

Medailon s výjevy z Kristova utrpení. Zadní strana obrazu Svatý Jan na Pátmu. Staatliche Museen, Berlin.

Bratrstvo bylo založeno již v roce 1318 a v 1. století svého trvání byla jeho činnost zaměřena na oslavu kultu Panny Marie. Proto se jeho mottem stalo heslo *Sicut lilium inter spinas* (Jako lilie mezi trnám). Na počátku 15. století však začalo provozovat i dobročinnou činnost a stalo se známým po celé Evropě. Co jiného se odehrávalo uvnitř bratrstva a jaká byla hlubší rovina této společnosti, se můžeme jen dohadovat.

Bratrstvo prokázalo značnou životaschopnost a existuje dodnes. O jeho významu svědčí i skutečnost, že v této organizaci přijala členství i nizozemská královská rodina. Dnes má bratrstvo pouze 26 členů, z toho 13 katolíků a 13 protestantů. Členství je doživotní a nový člen je přijat pouze jako náhrada za zesnulého.

DÍLO

Obsah Boschova díla nám zůstává záhadou. Nemůžeme se u něj nikdy docela zbavit pocitu, že za jeho symboly musí být skryto daleko více, než by se na první pohled zdálo. Tento pocit časem přechází v jistotu, že Mistr tajně naznačuje něco víc, než ukazuje. Většinu badatelů i laiků zaráží rozsah a komplexnost jeho velkých kompozic. K zobrazení všech živočichů, rostlin, astrologických souvislostí, alchymických operací a dalších oblastí musel mít malíř ohromující znalosti. Někteří teoretici a historikové umění z tohoto faktu vyvozují, že Bosch nebyl jediným autorem svých obrazů. Je možné, že s Boschem spolupracovali výjimeční jedinci či dokonce celá skupina vzdělanců a zasvěcenců, určití duchovní spoluautoři jeho děl. Ale i kdyby se Mistrovi skutečně nějaké pomoci dostalo, jeho osobní znalosti musely být takřka encyklopedické.

Z Boschových obrazů vyzařuje zasvěcenectví, tedy znalost tajemství lidského života a vesmíru. Okultisté často hledají v jeho díle klíč k tajemstvím světa, ducha a vesmíru. Pokoušej se v nich najít odpovědi na základní otázky záhad našeho života a oživit ztracené cesty antických mystérií a zasvěcovacích škol.

Bosch je často považován za malíře »pošetilostí« či »grotesek«. Tento názor nakonec zaznívá i v knize *Odezňívání středověku*. José Huizinga zde píše:

U Bosche se pekelný pach síry mísí s pšouky frašky.

Pole má oči, les má uši, kresba, Berlín.

Boschovo dílo bezesporu prvek parodie, hravosti a humoru obsahuje, Bosch však není jen moralistou či ilustrátorem lidských pošetilostí. Jeho obrazy nejsou výtvarnou obdobou nizozemských přísloví, přestože v sobě zahrnují odkazy na ně a také na slovní hříčky.

Hledáme-li jednotící prvek Boschových obrazů, zjistíme, že to není ani malování démonů, ani věcí nepřírodných, jak se tvrdívá. Toho si všiml již jeden z jeho prvních kritiků, Felipe de Guevara, když v roce 1560 napsal:

Odvážuji se tvrdit, že Bosch nikdy ve svém životě nenamaloval nic nepřírodního ... I když je pravda, že pro své obrazy nacházel zcela neobvyklé předlohy, vždy byly v souladu s přírodou. Proto můžeme přijmout za bezpečné pravidlo, že jakýkoliv obraz (dokonce i kdyby nesl jeho podpis) obsahující příšernosti či něco jiného, co by překročilo rámec přirozenosti, je podvrh nebo imitace.

Jednotícím prvkem Boschovy tvorby není ani pesimismus, který, zdálo by se, naplňuje většinu jeho obrazů ukazujících poslední soud nebo peklo. Dobrým příkladem tohoto tvrzení je střední panel vídeňského triptychu *Poslední soud*, kde na celém pozemském jevišti nacházíme pouze jedinou osobu, která má šanci na spasení a je odváděna andělem ven z pekelného reje. Především si musíme uvědomit, že obraz neznázorňuje peklo, ale zemi. Bosch v tomto díle nejspíše říká, že peklo neexistuje. Jediné peklo si děláme z vlastního života tady na zemi. I když v tomto obraze není těžké vycítit Boschův silně pesimistický pohled na lidstvo jako celek, je smysl triptychu pravděpodobně pozitivnější. Zdá se, jako by říkal: Lidstvo jako skupina nemá šanci dojít spasení. Vytváření skupin a struktur, sekt a církví, obcí a států je jen velice nedokonalý lidský pokus kopírovat vesmírný řád a jeho hierarchii. Skupina či dav se do nebe nedostane. Jediná šance je v individuální lidské bytosti. Bosch nepropaguje pesimismus a rezignaci. Spíše zde odmítá kolektivní vinu a zdůrazňuje osobní zodpovědnost za vlastní život a spoluzodpovědnost za celý svět.

Boschovým dílům je společná nejednoznačnost. Bosch jako vynikající pozorovatel viděl dvojakost všech věcí. Patrně znázorňoval individuální osoby či situace z několika úhlů pohledu současně. Viděl to dobré i to horší najednou, byl si vědom duality lidské existence. Bosch ale také věděl, že hluboko pod povrchem, v zázvěti za hmotným světem, se tyto protiklady spojují v jednotu. To se odráží i v konkrétním optickém efektu. Jeho postavy září

Levé křídlo triptychu Zahrada pozemských rozkoší, Madrid.

Pravé křídlo triptychu Zahrada pozemských rozkoší, Madrid.

Detail střední části triptychu Zahrada pozemských rozkoší, Madrid.

vnitřním světlem. Bosch ani neodsuzoval, ani nechválil, pouze nastavoval zrcadlo. A jsou-li v jeho obrazech nějaké ohavnosti či pošetilosti, pak nejsou jeho, nýbrž naše.

VIZIONÁŘ

Obrazy Hieronyma Bosche fascinovaly Evropu již za jeho života a celé století po jeho smrti. Teprve protireformace a její nejtragičtější důsledek, Třicetiletá válka, odsunuly Bosche do kategorie malířů nereálných fantazií a on upadl na dlouhou dobu v zapomnění. Doba nástupu vědy a pozitivistického myšlení ve svém mechanickém, černobílém a přesně do sebe zapadajícím světě pro malíře »nesmyslů a fantazie« neměla místo.

Evropa jeho doby byla dějištěm převratných změn. Kolem roku 1500 se toho odehrálo opravdu požehnaně. Kolumbus ve španělských službách objevil Ameriku, zdroj ohromného bohatství pro námořní velmoci. Světový obchod se nebývale rozšířil, s růstem bohatství nastal i rozkvět umění, rozšiřování informací dostalo impuls ve vynálezu knihtisku a přirozeně se zdokonalovalo i válečnické umění. Člověk měl k dispozici čím dál tím více nástrojů, které mu měly ulehčovat a zpříjemňovat život. Zjednodušeně můžeme říci, že Evropa v té době přišla na historickou křižovatku, kam civilizace dospějí jedinkrát za dlouhá staletí. A Bosch jako vizionář byl schopen vidět a cítit ohromné změny a jejich možný dopad na budoucnost lidstva. Jedna z rovin, ve které můžeme jeho obrazy chápat, je vize věcí příštích. Evropa stála na historické křižovatce a měla si vybrat směr, jakým se vydá. Bosch mohl mít schopnost předvídat její nešťastnou volbu. Mohl dohlédnout až k další křižovatce, na které se ocitáme dnes, kdy pekelné dýmy vytlačují čistý vzduch, rostliny, zvířata a lidé mutují do podivných hybridů a spása lidské duše se zdá být jen malinkou a na hony vzdálenou hvězdičkou.

ZASVĚCENEC BOSCH

Je nesnadné určit s větší dávkou jistoty, co vlastně znamenají motivy a symboly, které Hieronymus Bosch maloval. Můžeme však s klidným svědomím říci, že jeho obrazy

jsou encyklopedií esoterní symboliky. Nacházíme zde odkazy na historii okultní tradice od Starého Egypta, přes antický svět až po vrcholný středověk. Mnohvrstevnost a mnohoznačnost Boschových symbolů a alegorií umožňuje nejrůznější interpretace. A tak někdo může považovat Bosche za moralizujícího ortodoxního katolíka a jiný zase za příslušníka tajné kacířské sekty. Jeho obrazy jsou namalovány tak zručně, že mohou být pro každého individuálním zrcadlem, odrazem jeho duše. Většina interpretací Boschových symbolů je ve skutečnosti odhalováním niterných inklinací interpreta. A tak v nich můžeme vidět meditační pomůcku, která nám pomáhá odhalovat tajemství skrytá v naší duši.

Stačí se jen zaměřit na kterýkoliv detail komplikovaných kompozic a možnosti se začnou otevírat. Co si třeba myslet o postavě se zavřenýma očima a ucpanýma ušima, jež sedí na velkém ptáku? Může to jednoduše být člověk, kterého unavuje hluk a věčné klokotání světa a který se chce izolovat od každodenního života pod heslem nevidím, neslyším, nemluvím? Anebo to může být klíčový symbol, ve kterém nám Bosch říká, co vlastně maluje — zasvěcovací rituály, jejichž tradice jde přinejmenším k antickým mystériím. Slova mystérium a mystika mají stejný kořen — řecké *myein* tedy pevné stažení rtů nebo očí. Od tohoto základu vznikala slova další: *myésis* (zasvěcení), *mystés* (latinsky *mysta*, zasvěcenec), *mystikos* (tajemný, dočknutý zasvěcením) a *mystagógos* (zasvěcovatel).

A tak prostřednictvím tohoto jediného detailu můžeme vstoupit do celého Boschova díla a podívat se na něj z úhlu někoho, kdo chce zároveň ukazovat i skrývat, zasvěcovat i ochraňovat mystická tajemství před zraky nepovolaných.

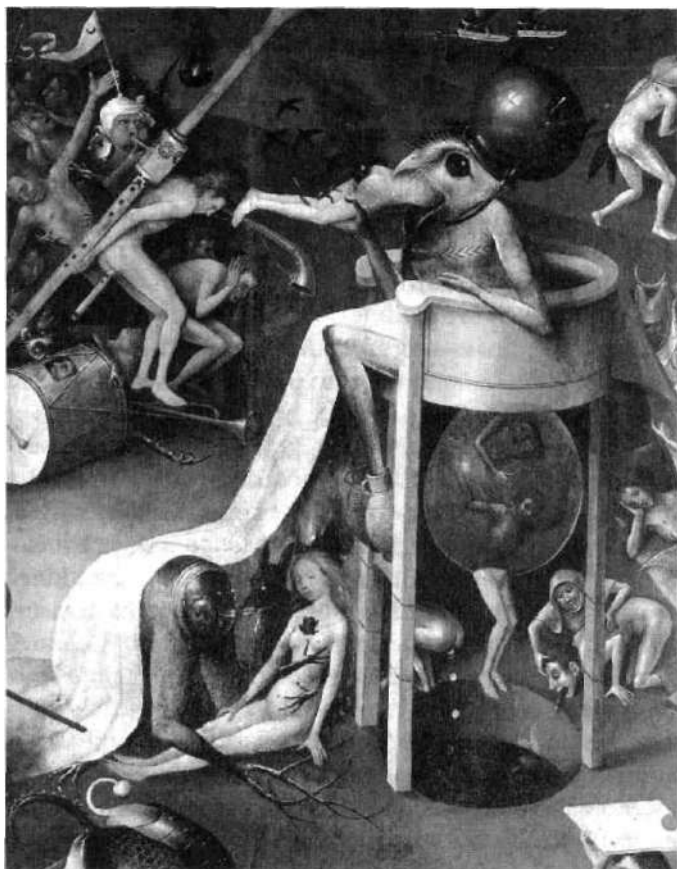
DVA DRUHÝ SMRTI

Dominantním tématem Boschových obrazů je smrt, která je zároveň klíčovým momentem zasvěcovacích rituálů. Bosch ilustruje nejstarší zasvětitelské tradice z pohledu zasvěcence patnáctého století. Dábel sedící na pekelné latríně není obvyklým Satanem, nýbrž složenou postavou připomínající velkého hmyz. Zajímavé je též, že se nenachází v pekle, navzdory tradičnímu názvu tohoto pravého křídla *Zahrady pozemských rozkoší* — to se skrývá v díře pod stoličkou, kam mizí jí jím požití nešťastníci.

Dost možná, že zde Bosch vyjevil nejskrytější tajemství zasvěcovacích škol - zkušenost smrti, po které nastává zrození do nového života. Jedná se o metaforu, či o skutečný zážitek, po němž se adept navrácí z říše mrtvých s novým pohledem na svět? Toto žárlivě strážené tajemství mystérijních škol musí odhalit každý sám. Tunel ke světlu, Benátky.

Smrt podle Egypt'anů. Egyptská požíračka duší vyobrazená jako satan. Detail pravého křídla Boschova triptychu Záhrada pozemských rozkoší.

Egyptská bohyně Isis. Detail z pravého křídla triptychu Záhrada pozemských rozkoší.

V egyptské mytologii nacházíme podobnou příšeru, která byla přítomna rituálu vážení duše před vstupem do Osiridovy říše mrtvých. Je to velká požíračka, která byla složeninou krokodýla a hrocha a která měla právo i povinnost pozřít nečisté duše, jejichž srdce neobstálo při zkoušce. Velkým ceremoniářem tohoto rituálu, který se odehrával při odumření tělesné schránky, byl egyptský bůh Anubis. Bosch ve formě muže-stromu tiše a nezúčastněně, jako egyptský strážce prahu říše posmrtného života, přihlíží současnému lidstvu, které vytváří jediné skutečné peklo ze svého pozemského života.

A jako by se chtěl ujistit, že pochopíme tuto narážku na egyptskou mytologii, namaluje nám bohyni Isis tlačící se v davu za pekelníkovým trůnem.

Pád pozřených nešťastníků do pekelné díry však kromě trestu naznačuje další možnost očisty. Je to opakovaný pád duše do vězení hmoty, ze kterého se může vykoupit očistou v dalším životě. Ale nemusíme se uchýlovat k teoriím

reinkarnace. Pokud jde o zasvěcovací zážitek smrti, ve kterém zasvěcovaný neobstál a přežil, pak má další šanci ve zbytku života současného.

Bosch ovšem maluje i jiný druh smrti, který je vstupem na věčnost. Je to vstup do Osiridovy zásvětní říše, vstup žárlivě hlídaný strážcem prahu poznání smrti, šakalohlavým bohem Anubisem.

Bosch evokuje nehmotné zlo, princip duchovního řádu deformujícího hmotu, dynamiku, která se obrací proti přírodě.

L. Van De Bossche, 1944

SETKANÍ ZASVĚCENCŮ

Neexistují žádné dokumenty či přímé důkazy o tom, že by kdy Bosch opustil své rodné město s'Hertogenbosch. Je opravdu těžko uvěřitelné, že člověk s takovou šíří znalostí a tak výjimečný umělec necestoval a nesetkával se se sobě rovnými. Někteří badatelé věří, že Bosch přinejmenším navštívil Benátky. Americká historička Lynda Hansova šla však mnohem dále než její kolegové. Věří, že se jí podařilo identifikovat obraz, který znázorňuje setkání tří velkých umělců renesance v Benátkách, a že jedním z nich byl právě Bosch.

Někteří znalci Boschova díla připouštějí, že mistr mohl navštívit Benátky okolo roku 1500. Jejich hlavním argumentem je několik mistrových obrazů, které se dnes nacházejí v benátském Dóžecím paláci a o kterých víme, že se zde nacházely již na počátku šestnáctého století. Mimo-

Giorgione, Tři filozofové.

Detail z Boschova obrazu *Nesení Kříže, Gent*.

Leonardo da Vinci, detail kresby. *Královská knihovna, Windsor*.

chodem, patří mezi ně i již zmíněný *Tunel ke světlu*. Dalším argumentem je možný vliv italského génia Leonarda da Vinci na Boschovy pozdní práce — kompozice s polopostavami. Nejčastěji jsou spojovány Leonardovy kresby groteskních hlav s Boschovým obrazem *Nesení kříže*, který se dnes nachází v muzeu umění v belgickém městě Gentu.

Zmíněný obraz znázorňující setkání tří velikánů renesance se nachází ve vídeňském Uměleckohistorickém muzeu a bývá nazýván *Tři filozofové*, i když by správnější název měl být *Tři zasvěcení*. Znalci tajných a zasvěcovacích organizací upozorňují na zašifrovaná tajemství tohoto obrazu, jehož autorem byl velký benátský umělec a učitel Tizian Giorgione. Tyto tři osoby by totiž měli znázorňovat tři zasvětitelské stupně, které byly převzaty svobodným zednářstvím jako učeň, tovaryš a mistr. Identifikace těchto tří osob Harisovou je o to zajímavější, že všichni tři, Bosch, Leonardo i Giorgione, jsou již dávno ve světě okultismu považováni za významné mystiky a zasvěcence.

O Leonardovi víme, že kolem roku 1500 skutečně Benátky navštívil, a to přinejmenším dvakrát. V té době mu bylo okolo padesáti let. Bosch, jehož rok narození neznáme, mohl být o něco mladší, a je tudíž identifikovatelný s »tovaryšem«, s postavou uprostřed. Leonardo je podobný postavě s plnovousem napravo. Nejmladší z nich, »učeň«, by mohl být v té době třiaadvacetiletý Giorgione, který v Benátkách žil.

Dalším pojítkem je benátský sběratel a Giorgionův přítel kardinál Grimani, který byl prokazatelným vlastníkem zmíněných benátských děl Hieronyma Bosche.

OPOČENSKÝ BOSCH

Jak už jsme řekli, strýcové, otec a bratři Hieronyma Bosche byli stejného řemesla. Není vyloučeno, že někteří z nich byli součástí jeho produktivní malířské dílny. Dost možná, že Boschovo jméno bylo používáno jako »trade mark«, tedy obchodní označení dílenské produkce. To by vysvětlovalo určitou zásadní stylovou rozdílnost obrazů, které dnes považujeme za nesporné originály.

Určení originality Boschových obrazů představuje jeden z velkých problémů historie umění. Na světě existuje

kolem 300 obrazů, které mají přímý či nepřímý vztah k tomuto záhadnému malíři. Z nich jenom asi 30 je považováno za stvořené přímo rukou mistra. A i mezi nimi jsou rozdíly, které není jednoduché vysvětlit. Dobrým příkladem tohoto problému je i takzvaný »český Bosch«.

Případ obrazu *Dvanáctiletý Ježíš v chrámu* ze sbírek východočeského zámku Opočno je typický nejrůznějšími kontroverzemi, které jsou pro určování pravosti Boschových děl charakteristické. Akademická tuhost má často při posuzování takových děl převahu. Otázka se většinou zúží na pouhé: Je to Bosch, nebo ne? A opomíjejí se další možné přímé vazby.

Striktně řečeno, je velmi pravděpodobné, že obraz byl namalován nějakých dvacet let po mistrově smrti. Jedná se dost možná o dílo přímo z dílny Hieronyma Bosche. Jeho prosperující dílna nejspíše pokračovala v práci i po roce 1516. Rozhodně víme, že měl přinejmenším jednoho žáka, který pokračoval v mistrově tvorbě, a dokonce pode-

Dvanáctiletý Ježíš v chrámu, též nazývaný Ježíš mezi učenici, stav před odkrytím zamalované postavy. Zámek Opočno.

Dvanáctiletý Ježíš v chrámu, dnešní stav. Zámek Opočno.

Sv. Jakub z Compostely. Detail levého vnějšího křídla triptychu Poslední soud, Vídeň.

Detail z obrazu Marnotratný syn, Rotterdam.

pisoval své obrazy Boschovým jménem. To jistě situaci činí ještě komplikovanější.

Je nesporné, že opočenský obraz je předlohou pro ostatní kopie, kterých je po světě asi deset a o nichž se tvrdí, že jsou kopiemi ztraceného originálu. Nakonec i konzervativní Francouzi hrdě jednu z nich vystavují v pařížském Louvre, ačkoli má výrazně nižší uměleckou kvalitu než opočenský obraz.

VĚČNÝ POUTNÍK

Pravděpodobně nejvyzrálejším Boschovým dílem je takzvaný *Marnotratný syn* ze sbírek rotterdamského muzea Boymans-van Beuningen. Je to obraz až netypický, a přesto jeho něžná kvalita převyšuje většinu Boschových prací. I téma zde zpodobněné je zcela klíčové pro pochopení malíře i hledání smyslu života.

Boschův poutník prochází světem a stejně jako Komenického poutník v *Labyrintu světa a ráji srdce* je zklamán tím, co vidí. Hledá smysl života, pevný bod, o který by se mohl opřít. Melancholicky se ohlíží zpět s výrazem poznání marnosti svého dosavadního života. Je však již nakročen do světa za branou, která odděluje hmotný svět od světa neviditelného, kde duch a hmota, cit a rozum jedno jsou. Jeho nohy ho intuitivně vedou do světa naplněného pravou křesťanskou láskou nezkalenou náboženskými dogmaty, do zelených pastvin ráje srdce.

Boschův poutník, stejně jako Merkur nebo Orfeus, má schopnost proniknout »za svět« do zászvětlí, které se nachází za prahem smyslového poznání. Stává se tak zászvětcem, který prožívá zkušenost oddělení duše od těla. Zároveň vchází i vychází z jeskyně. Opouští jeskyni hmotného světa, aby se vrátil do jeskyně, odkud vzešel — do lůna jednoty Božího stvoření.

Boschův poutník je pozorovatel, svědek událostí, které zaznamenává, a jako král Šalamoun v biblické knize *Kazatel* shledává, že všechno jest marnost a nic než marnost. Všichni tři — poutník, malíř i divák — shodně procházejí alchymickou proměnou — průnikem do jiného, podpovrchového světa, který nevnímáme očima, ale srdcem. Hieronymus Bosch ve svých obrazech nastavil zrcadlo nejen hlubinám individuální lidské duše, ale i duši tehdejší

Zavřená křídla triptychu Fůra sena, Madrid.

ší Evropy, která se ocitla okolo roku 1500 na významné křižovatce dějin. Bosch stál jednou nohou ve středověké gotické Evropě a druhou, spolu se svými vrstevníky Leonardem, Botticellim, Rafelem a Giorgionem, již vykračoval do Nového věku, který vyústil v naši současnou civilizaci. Do věku, který zvědavost a moudrou racionálnost renesance dovedl do absurdní polohy tím, že nechal rozum vládnout nad citem a hmotu nad duchem. Do věku, který odědil umění a vědu, a tím zrodil vědu bez srdce.

Svatý Kryštof, Rotterdam.

Splendor Solis, 16. stolet.

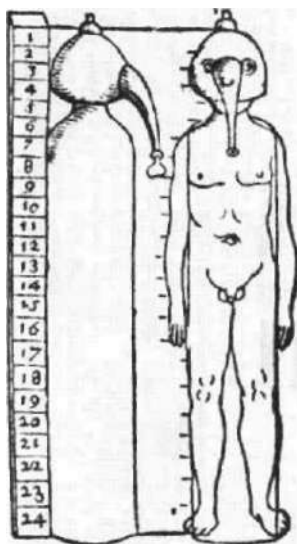
KAPITOLA III.

ALCHYMIE

Jest pravdivé, beze lži a nejpravdivější,
že to, co jest nahoře, jest jako to, co jest dole,
a to co jest dole, jest jako to, co jest nahoře,
aby byly dokonány zázraky jediné věci.

Smaragdová deska připisovaná Hermu Trismegistovi

Paralela vztahu alchymie a člověka. Andreas Libavius, *Alchimi*, 1606.

OPUS MAGNUM

Alchymie je disciplína slučující umění a vědu, odvozující svůj původ od bájného egyptského mudrce Herma Trismegista, jemuž jsme věnovali v prvním díle knihy celou kapitolu. Základním textem alchymistů je *Smaragdová deska* připisovaná právě »třikrát velkému« Hermovi. Proto se také alchymii někdy říká »hermetické umění« či hermetická věda«. Můžeme se setkat i s výrazy *Ars regia* neboli »královské umění« či »tajný jazyk myslí«.

Jméno samo prý pochází z arabského *al-Kimiya*, černá země, čímž je míněn Egypt, respektive jeho úrodná černá půda vyplavovaná Nilem. Může být však odvozeno i od řeckého *chyma*, tedy tavení nebo odlévání. Nicméně, úplně jisti si původem slova a nakonec ani alchymie samé být nemůžeme. Alchymie totiž existuje již tisíce let nejen v kulturách Egypta, Řecka a Středního východu, ale také Indie a Číny.

Cílem alchymického díla zvaného *Opus Magnum* (velké dílo) je přeměna neušlechtilého v ušlechtilé. Nejznámější z mnoha variant této přeměny je přetvoření olova (hrubý kov) ve zlato (jemný kov). Mnoho alchymistů však zdůrazňovalo a dodnes zdůrazňuje, že alchymické zlato není totožné s »obyčejným« zlatem.

Alchymie se skládá z operativní a duchovní složky, které by v ideálním případě měly být propojeny a harmoni-

Smaragdová deska je klíčovým alchymickým spisem. Henricus Khunrath, *Amphitheatrum sapientiae aeternae*, 1606.

zovány. Z operativní (laboratorní) alchymie se vyvinula dnešní vědecká chemie.

Představitelem duchovní alchymie 20. století byl švýcarský psycholog C. G. Jung, jehož proces sebepoznávání, při němž se člověk »stává sám sebou«, koresponduje s alchymickým procesem výroby zázračné substance — kamene mudrců.

Opus Magnum má několik stadií, ve kterých se opakuje určitý počet jednotlivých operací. Alchymická literatura většinou uvádí tři stadia a sedm operací. Někdy jsou však stadia čtyři a operací je i dvanáct.

První stadium se nazývá *Nigredo* neboli černé. To se týká černání, tlení a rozkládání. Druhé, bílé stadium se nazývá *Albedo*. Zde dochází k bělení a čištění. Mezi druhým a třetím bývá někdy uváděno stadium žluté. Třetím a vrcholným stadiem velkého díla je *Rubedo*. Během tohoto takzvaného červeného stadia dochází k rudnutí a utváření kamene mudrců.

Základních sedm operací se člení takto: *Calcinatio* (pálení), *Solutio* (rozpouštění), *Coagulatio* (srážení), *Sublimatio* (odpařování), *Separatio* (oddělování), *Putrefactio* (zahnívání) a *Coniunctio* (spojování).

Třemi základními prvky či principy alchymie jsou Síra (teplo), Sůl (sucho) a Rtuť (vlhko), které korespondují se Sluncem, Lunou a Merkurem. Základním pokynem pro praktikující alchymisty je heslo *Solve et coagula* (rozpusť a sluč nebo rozděl a spoj).

MATERIA PRIMA A KÁMEN MUDRCŮ

Výchozí surovina alchymie — *Materia Prima* — je první z řady záhad, se kterými se alchymista setkává. Podle dochovaných popisů se jedná o temnou, pasivní, beztvarou panenskou hmotu. Bez odhalení této látky nemohou být uvedené operace započaty.

Kámen mudrců je nemenší záhadou. Dle různých popisů to je:

Alfa a Omega, panenské mléko, stín slunce, suchá voda, měsíční sliny či kámen, který není kamenem; vzácná věc bez hodnoty; věc, která má mnoho tvarů a přeci nemá tvar žádný; věc neznámá, která je známa všem.

Atalanta fugiens, Michael Maier, 1617.

Když mudrcové znali Umění alchymie řekli, že Kámen mudrců je bezcenný a že je možné získat jej snadno a lacině, zmátli obyčejné lidi. Neboť také řekli, že je nejcennější ze všech, a tímto prohlášením podvedli mnoho lidí, i když zároveň mluvili pravdu.

Turba philosophorum, 1572

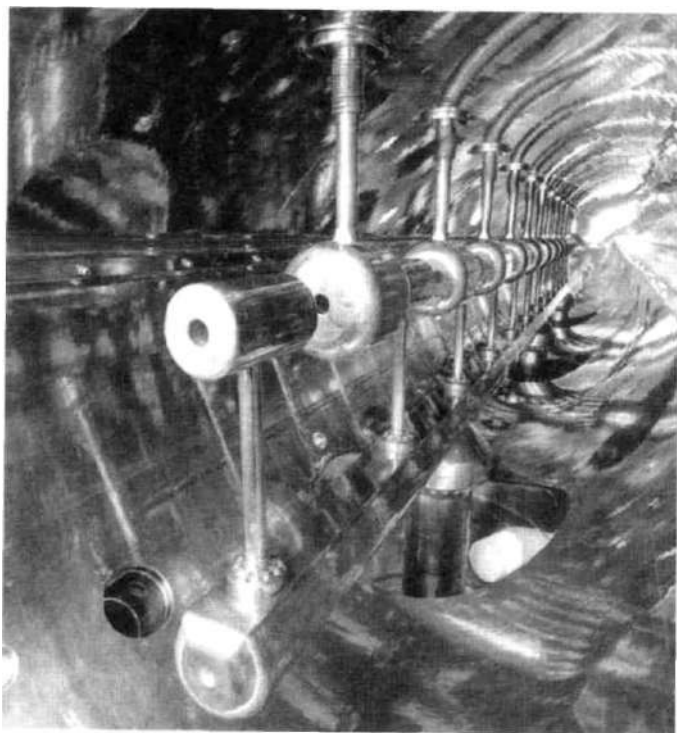
»Toto je ruka filozofů s jejich sedmi tajnými znameními, kterými byli dávní mudrci vázáni.« Isaac Hollandus, *Chymische Schriften*, 1773,

Prostřednictvím alchymických operací, které jsou mnohdy nebezpečné a mohou trvat léta, je Prima Materia přeměněna na Kámen mudrců. Způsob, kterým objevíme nebo »vyrobíme« Kámen mudrců, je ukryt ve formuli V. I. T. R. I. O. L. To je zkratka pro latinské *Visita interiora terrae; rectificando invenies occultum lapidem* (Navštiv nitro země; prostřednictvím očištění nalezněš skrytý kámen).

Další důležitou částí těchto procesů je práce se čtyřmi prvky nazývanými Oheň, Voda, Vzduch a Země. Pátým prvkem je Duch čili *Akaša*, též nazývaný *Quinta essentia* neboli Kvintesence. Ten se skrývá pod povrchem všech čtyř prvků, jejichž odrazem jsou i čtyři stavy: teplý (rozpíná-vost), studený (stahování), vlhký (rozpustnost) a suchý (tuhnutí).

Pro alchymistu probíhá proces výroby Kamene mudrců zároveň ve dvou úrovních, hmotné i duchovní. Proto je i *athanor*, alchymistova pírka, často symbolem lidského těla. Zlato, jako vytoužený cíl, je symbolem vnitřního osvětlení, které je též konečným cílem a smyslem lidského života.

Dalším cílem alchymie je takzvaný »Elixír života«, známý též jako *Panacea* — Univerzální lék. Ten v sobě spojuje

Fúze elektricky nabitých jader atomů je pro dnešní vědu již možná. To znamená, že i pro nás je dlouho zesměšňovaný »fantastický sen alchymistů« realitou. Nitro lineárního urychlovače v Darmstadtu.

schopnosti uzdravení všech nemocí, zvyšování odolnosti lidského organismu a prodloužení života.

KABALA A GOLEM

Jednou z nejvyšších met alchymie je vytvoření umělého člověka, takzvaného homunkula. Homunkulus však není totožný se známým Golemem. Golem je bytost oživená nikoli stvořená. Většinou hliněná figura je oživována magicky užitím takzvaného šému (zkratka od šemhamforáš, tj. formule života).

Ze všech legendárních Golemů je nejslavnější ten pražský z doby Rudolfa II. Údajně ho stvořil rabi Löw jako svého sluhu a také na obranu židovských obyvatel pražského ghetta. Popularitu získal také díky románu *Golem*, který napsal roku 1913 německý Pražák Gustav Meyrink. Původní legenda o Golemovi však pochází z Polska.

Ožívování pomocí šému je jednou z mnoha magických praktik, které nabízí kabala. Kabala je tajné židovské učení, které podle legendy získal Mojžíš přímo od Boha či, podle jiných zdrojů, od egyptských kněží.

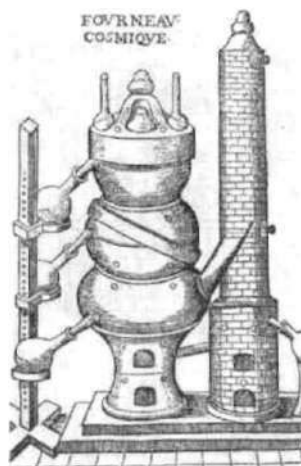
Kořen slova kabala znamená přijímat, což je nejspíše odrazem faktu, že tato tajná znalost byla původně předávána pouze ústně. Kabala získala svou písemnou podobu ve formě dvou knih *Sefer ha-Zohar* (Kniha jasu) a *Sefer Jecira* (Kniha utváření). Během středověku se kabala postupně stala součástí evropského esoterismu. Ze spojení řeckého hermetismu a židovské kabaly vznikla hermetická kabala, kterou nacházíme v dílech mnoha renesančních mágů rudolfínské doby, jako byli John Dee a Robert Fludd. O těch bude řeč později.

NIČIVÁ MOC ALCHYMIE

Skrytá moc a síla alchymie má přirozeně i svou temnou stránku. Již ve Smaragdové desce se dočítáme, že »zde je síla ze všech sil nejmocnější« a že ten, kdo si osvojí alchymické umění, »bude mít slávu celého vesmíru«. Taková moc přináší i pokušení ji zneužít.

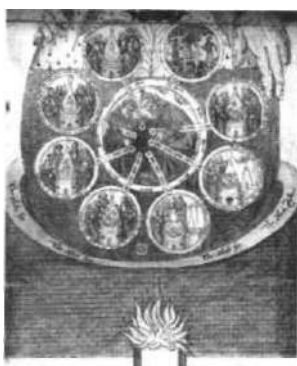
Alchymie. Reliéf z hlavního portálu katedrály Notre Dame, Paříž.

Athanor - pícka (mužský prvek) a baňky (ženský prvek). Annibal Barlet, La theotechnie ergocosmique, 1653.

Střední část Ripleyova svitku.

Mnoho významných alchymistů před takovým zneužitím varuje a udává jej jako hlavní důvod, proč halí své knihy do těžko proniknutelných alegorií.

Thomas Norton, alchymista patnáctého století, píše ve své básni *Ordinal of Alchemy* (Alchymické zásady):

Umění toto navždy tajným zůstat musí, důvodem čehož jest následující, zřejmá věc: že vůlí svou muž nečistý by všecken křesťanský mír snadno zničil a svou pýchou by do zkázy uvrhl právoplatné krále a vladaře.

Alchymickou zásadu ukrývání též dobře vystihuje známý aforismus *Obscurum per obscurius, ignotum per ignotius* (skryté je vysvětleno více skrytým a neznámé ještě více neznámým).

Důvody k ukrývání alchymických tajemství byly pravděpodobně velmi pádné, jak dosvědčuje korespondence francouzského krále Ludvíka XV., zmiňovaná v knize Rosenkruciánský deník:

Alchymista jménem Dupré předvedl tak děsivě ničivý umělý oheň na versaillském kanálu a na nádvoří pařížského Arsenálu za přítomnosti krále a jeho vojenských poradců, že to mělo na zmíněné obecnstvo vliv, jako má dnes pohled na výbuch atomové bomby! Když bylo potvrzeno, že jediná osoba by mohla spálit celé město nebo flotilu tímto »děbelským vynálezem« a že voda se mohla stát palivem pro tento umělý oheň, dal král vynálezci ohromnou částku, aby zaplatil jeho mlčení, neboť si nepřál zvýšit utrpení lidstva.

RIPLEYŮV SVITEK

Okolo pěti metrů dlouhý svitek je podle svého údajného autora, anglického mnicha George Ripleye, nazýván *Alchymickým dílem slovem i obrázy*. Zde má být zakódováno celé tajemství přeměny neušlechtilé hmoty na alchymické »zlato filozofů«.

Tento neobvyklý alchymický spis existuje v nejméně dvaceti iluminovaných kopiích. Text začíná slovy:

Záhadný kámen je zahalen tajemným zdrojem.

Pod ním se sklání vousatý alchymista nad nádobou obsahující žábu. Nápís na nádobě instruuje:

Učiň vodu ze země a zemi ze vzduchu a vzduch z ohně a oheň ze země.

Uvnitř nádoby jsou v sedmi kruzích namalovány různé scény s názvy alchymických operací a materiálů. Pod nádobou jsou reference vážící se k prvnímu, černému stadiu alchymického díla — »Černé moře« a »Černozem«.

Pod píčkou, na které nádoba spočívá, se nachází citace z díla alchymisty třináctého století Arnolda Villanovy, popisující jeho vizi, v níž starý muž nese knihu se stříbrnými sponami a zlatými stránkami. Je pravděpodobné, že tato pasáž inspirovala celý Ripleyův svitek.

Dále na svitku nacházíme nejrůznější ilustrace typické pro alchymické rukopisy: strom života, ženu-draha, zlaté zářící dítě, zlaté slunce a stříbrný měsíc, ženu a muže koupající se ve fontáně — ty znázorňují části druhého, bílého stadia.

Rubedo, třetí neboli rudé stadium, je reprezentováno obrem se dvěma andělskými bytostmi, opět ponořenými ve vodě. Báseň se závěrečnými instrukcemi začíná nabádavými slovy:

Dávej pozor a buď moudrý.

Dále se na svitku objevují velké figury bájného ptáka Fénixe, který — stvořen z ohně — přivádí svět do »zlaté dokonalosti«. Pod ním je namalován transparent ohlašující stvoření rudého elixíru života čili »Kamene mudrců«. Předposlední ilustrací je krvácející zelený drak, který kouše svůj vlastní ocas. Báseň vysvětluje, že kámen může být rozpuštěn pouze dračí krví.

Zchudlý alchymista s bezmocně zvednutýma rukama končí pojednání ironickým povzdechem:

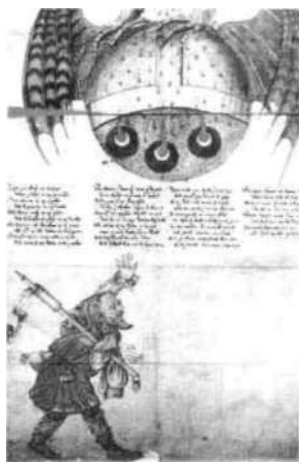
Litujte mě, který promarnil svůj olej a práci.

Znamená to, že sám Ripley nebyl schopen alchymickou přeměnu ukončit, nebo je to jen další způsob, jak odradit nepoctivce a oportunisty? Na to znají odpověď pouze skuteční alchymisté.

Snad jen dodejme, že Angličan George Ripley (zemřel patrně okolo roku 1490) byl obecně považován za úspěšného alchymistu a že tuto disciplínu studoval v Římě a Louvain a v neposlední řadě také na ostrově Rhodu, kde byl hostem Maltézských rytířů, jejichž válečné snahy proti muslimům podporoval nejen lidsky a politicky, ale především finančně.

Spodní část Ripleyova svitku.

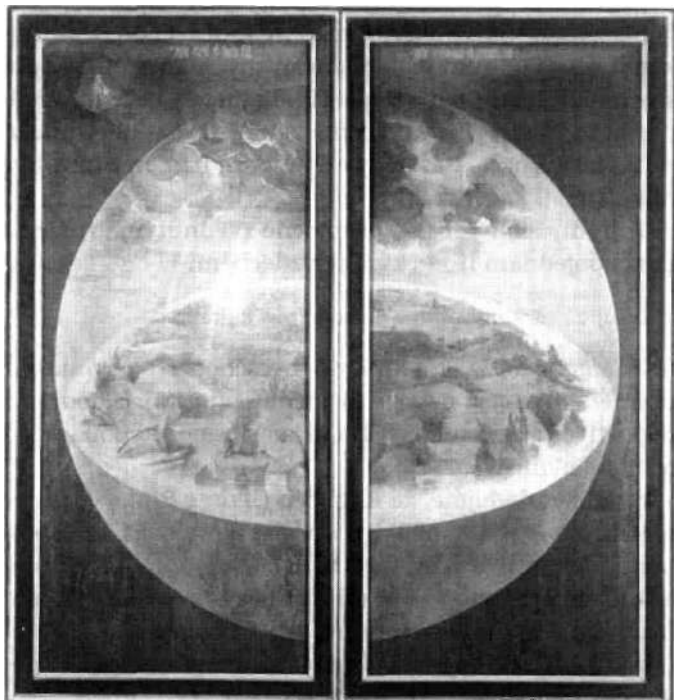
*Splendor Solis, Třetí pojedná-
ní, Čtvrtá parabola.*

SPLENDOR SOLIS

Splendor Solis neboli Sluneční záře je jednou z nejnáměj-
ších a nejdůležitějších alchymických prací. Podobně jako
Ripleyův svitek je opatřena nádhernými barevnými ilu-
stracemi. Kromě ručně malované barevné verze existuje
i tištěná černobílá, která byla poprvé vytištěna roku 1598
v Německu. Rukopisné verze s barevnými ilustracemi jsou
však staršího data. Kupříkladu Berlínská verze pochází
pravděpodobně z let 1532—1535.

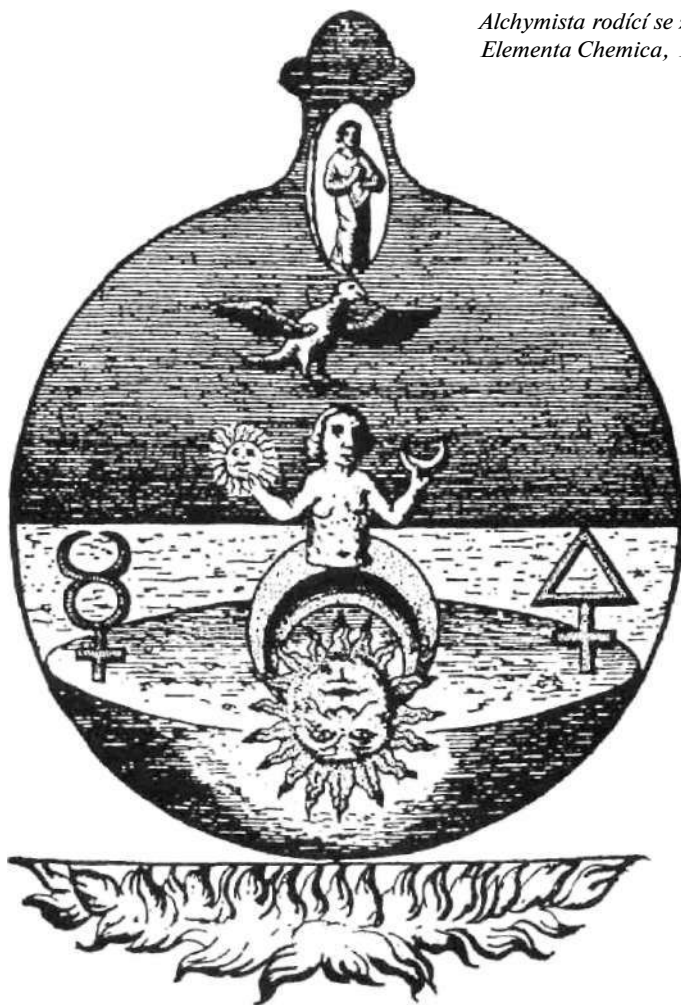
Autor spisu se skrývá pod pseudonymem Salomon Tris-
mosin. O tomto záhadném alchymistovi, který žil na roz-
hraní patnáctého a šestnáctého století, mnoho nevíme.
Snad se původně jmenoval Pfeifer (Pištec), a jak praví le-
genda, byl učitelem Paracelsovým. S ním se údajně setkal
v Konstantinopoli krátce poté, co se mu podařilo v Benát-
kách objevit »tinkтуру«, transmutační látku.

Dílo *Splendor Solis* mělo hluboký vliv na další alchy-
mickou tradici. Zajímavá je jeho vyváženost mezi textem
a ilustracemi. Obojí se navzájem doplňuje a ozřejmuje.
Uplatňuje se zde síla »archetypů«, pravzorů obtisknutých

*Zavřená křídla Boschova trip-
tychu Zahrada pozemských
rozkoší znázorňují třetí den
stvoření, který připomíná
skleněnou alchymickou baň-
ku.*

Alchymista rodící se z »Moře mudrců«. J. C. Barchusen, *Elementa Chemica*, 1718.

v lidském podvědomí, které ve dvacátém století identifikoval švýcarský psycholog Carl Gustav Jung.

Alchymické symboly jsou v tomto díle obzvláště silné a působivé. Splendor Solis patří k tomu nejlepšímu, co může alchymická esoterní tradice nabídnout. Alchymisté pracovali se symboly obdobným způsobem, jako je v esoterní tradici používán karetním systémem tarot. Tomu odpovídá i počet ilustrací, kterých je dvacet dva, tedy stejně jako takzvaných Velkých arkán tarotových karet.

Jedním z významných alchymistů, kteří se dílem zabývali, byl i Komenského přítel Elias Ashmole, zakladatel anglické Královské společnosti a jeden z prvních známých svobodných zednářů. Mimochodem — dodnes nese slavné muzeum v Oxfordu jeho jméno.

Splendor Solis, Třetí pojednání, Pátá parabola.

Der hochclere vnd tiefsvnig natur-
kundiger Philippus Theophrastus von Ho-
henheim, beider Artzneyen Doctör

Inuentum medicinae meae Paracelsicae: magister
De quoque fuerunt eos terra scripta probant.
Geboren im Jahr 1493

FAMILIA BROMBASTORVM AB HOHENHEIM PHILIPPVS MEDICVS MATHEMATICVS CHIM

TOR ALTERVS NON SII QVI SVS ESSE POTES LAS DEO PAX VIVIS REQVIES AERNA SEPVLTIS

Vus löthen propheteuist
Der deit v usen reren hat
Vnngewißheit in sich ein mit
Vnd gantz vnsinnig quillt
Vnd derra war 2 Hertz
Stuck in dem löthnerbuch
Wider vnsich kan nachher
Erlortet über mosen wußt
Der iden stück gult man oft
Vnd gantz vnsinnig quillt
Zerbricht sein horn vnsinnig
Vnd kuff

11	24	7	20	3
4	12	25	8	16
17	5	15	21	9
10	18	1	14	22
23	6	19	2	15

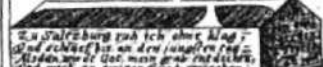
Auf dich gegewenre zu
Nicht weissen dar bey so Lere
Werden heid als ich gult erfarn
Was grotz sich all mein erfarn
Der jennet leidet aus vngut
Das wacker gehen wirt in tag
Was si in ihr allzeit vngut
Zerreyen wir stück vnsinnig
Derra all mehr vnsinnig
Derra all mehr vnsinnig
Besitzt von Erd vnd Himmels
Vnsinnig

OMNE DONVM PERFECTVM A DEO. IMPERFECTVM VERO A DI. BOLO.

All künst v artzneyen man findt
Bim Theophrasto si geachwindt
Als vor wil bei dreitausent jern
Besuchen menschen ward erfarn
Als Pessitentz Schlag, Fallendische,
Aufstet vnd Zuyger im vrrucke
Sampf ander krankheit mancher art
Sint er geheilt der hochgelart
Wie Durer in der Adelreys
So dretter in der Artzneyen
Vor vnd nach ihm keiner kam
Der ihm hern den preys benam
Muß es darumb dem Teufel sein
Dahelb si fern, ach wem, ach wem
Endecke der Künsten ertum all
Mißbrauch, abgantz vnd gantz zu fall

Epitaphium eius quod Salsburgim Noloco-
nis quod S. Seb. Flam. ad temp. m. m. m. m. m.
Conditur hic Philippus THE-
OPHRASTVS INSGNIS MEDICINAE
DOCTOR, QUI DIRA ILLAVVLNERA
LEPRAM, PODAGRAM, HYDROPSIM,
ALIAQVE INSANABILLA CORPORIS
CONTAGIOSA ARTE BVSTVLIT
AC BONA SVA IN PAVPERES DISTRIBVIT
COLLOCANDASVE HONDRAVIT. ANNO M D
XCCXIII DIE XXIII MENSIS IANVARII IN VM
MERITE MVLAVIT

Oh er in Künsten Schrift, studire,
Wirdt aus sein buchern gantz probirt
Dann so zimm bei überhandt schrifft
Lern, Arzney, Theologie, vnd Juristen
Was nur in Himm vnd Erden ist
Was? dieser Doctör 2 aller frist
Doch war er frist der schmeckst künst
Der man im buchereit aus vngantz
Auch Ethilosophisch stum hat gemacht
Damm die menschen wider bracht
Von doot. Darzu die grob metall
Hat er sein säubern können all
In silber vnd in vnter Gold
Wer wolt vnsinnig nicht sein heil
Hat all sein gut den armen geit
Gut geb ihm jetzt das ewig leben

Philosophische vnd Biblische Sprüche Theophrasti.

Omne aucter inerte sol nientam sein. Der für sich bleiben kan allen. Gut sich hab, sind den menschen zu Dien onschicklichen ein ewig rhu
All gute geben stude von Gut, Der Trufte aber sind ein frist.
Eph. 4. Ich hab vnd schlief gantz mit freuden, dan du allen Herr bistest das ich ancher wone.
Hieb 19. Ich weiß das mens Erbsitz lebe, vnd er wirt mich hernach aus der erden aufstrecken, vnd werde hernach mit deit vnterhan
Cortach. 12. Es findt den welcher unantherly geben von Gut gegeben, dann jeden nach seiner vnsinnig, aber durch einen geist?
Hieb 14. Der mensch vom weide geboren lebet ein kortze zeit, vnd ist vol vnsinnig, gehet auf wie ein blum vnd stit ab. er hat
seine bestimbt zeit, die all seine wunden stit ab. du hast ein ziel gesetzt, das wird er nicht vbergeben.
Rom 13. Aber Herr lebe mich das es ein ende mit nur haben muß, vnd mein leben ein ziel habe, vnd ich dann muß.
Rom 14. Dait keiner lebe mit selber, vnd keiner stit ab mit selber. leben wir si leben wir den Herrn. stit ab wir si stit ab wir den
Herrn darumb wir leben der stit ab si stit ab wir den Herrn. Seid getrost. Ich hab die Welt vberwunden. Ioh. 16.

ΠΙΕΤΡΟΥ ΜΟΡΕΛΛΟΥ
Ελλας ιουδαιστικα θεοφραστι Παρκικλον
Επιδαυ της θυσιας φραδτικα πορτοβαν
Και παλαιου δε χρονου φραδτικα πορτοβαν
Ευριστος 7 αναγιγνωσκοντες οτι
Τυνηκεν, Ελλας, οτι ουκ ουκ ιουδαιστικα ουκ
Αντ Ανακριτου δε ανακριτου ουκ
Τυνηκεν ιουδαιστικα φραδτικα πορτοβαν
Και ουκ ουκ αναγιγνωσκοντες οτι
Τυνηκεν ιουδαιστικα φραδτικα πορτοβαν
Οτι ανακριτου δε ανακριτου ουκ ουκ
Τυνηκεν ιουδαιστικα φραδτικα πορτοβαν
Οτι ανακριτου δε ανακριτου ουκ ουκ
Τυνηκεν ιουδαιστικα φραδτικα πορτοβαν

GILLI PINAVTH
Gracia paracelsicae contragere vnterhan
Cum Paracelsicae contragere vnterhan
Prisca etate in an gustare vnterhan
Gracia Germanica contragere vnterhan
Alter Hippocraticus in Anacrisis vnterhan
Eugenio Argenteo qui est vnterhan
Illius e scripta vnterhan vnterhan
Eugenio Argenteo qui est vnterhan
Sicque vnterhan vnterhan vnterhan
De vnterhan vnterhan vnterhan
Illius e scripta vnterhan vnterhan
Altera vnterhan vnterhan vnterhan

KAPITOLA IV.

PARACELSUS

Z knih se nestane nikdo Mistrem. Umění léčit má dvě strany:
jednou jsou knihy Galénovy a druhou je příroda.

Kdo chce prozkoumat přírodu,
musí projít její knihy krok za krokem.

Knihy lze probádat čtením písmen,
přírodu však jen putováním od země k zemi.

Paracelsus

Gabriel Metsu (1629-1667), Paracelsův portrét. Louvre, Paříž.

BOMBASTICKÝ UČENEC

Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus z Hohenheimu, často nazývaný švýcarským Hermem Trismegistem, je známější pod přezdívkou Paracelsus. Začal si tak říkat sám a chtěl tím se svou vrozenou neskromností říci, že stojí »nad Celsem«, je tedy daleko lepším lékařem než tehdy všeobecně uznávaný římský lékař Celsus. Místo v kultuře a historii mu zajistily nejen jeho sebejisté vystupování a výbušná povaha, ale také výraz »bombastický«, převzatý z lékařova dlouhého jména a užívaný dodnes.

Paracelsus působil v alchymii a medicíně, propagoval přírodní léčbu. Mnozí ho i dnes považují za zakladatele moderního evropského lékařství. Díky neortodoxním léčebným metodám se tento hermetický filozof stal velice populárním; totéž mu však vyneslo mnoho nepřátel a jistě není třeba zdůrazňovat, že pocházeli hlavně z oficiálních lékařských kruhů. Paracelsus věřil přírodní magii a praktikoval ranou formu homeopatie, když pacientům postiženým morem podával zředěné výtažky z jejich vlastních výměšků. Jeho přístup k léčení byl založen na předpokladu, že mysl a tělo se navzájem ovlivňují. S oblibou říkával, že představitost je cestou k sebeobjevení. Sebepoznání pokládal za klíč k plnohodnotnému a zdravému životu. Paracelsus věřil i tomu, že aura (záření vycházející z lidského těla) má zásadní vliv na zdraví a je jeho odrazem.

Jeho jméno se uvádí v nejstarším rosenkruciánském spisu z roku 1614. Pamflet *Fama* říká:

Theophrastus, ačkoliv do našeho bratrstva nevstoupil, přece jenom pilně četl knihu M. (obsahující základní tajemství života) a jeho bystrý duch byl tím zapálen. Ale tento člověk vodil za nos učence a hlupáky a zarážel i jejich nejlepší běh, poněvadž podle své povahy nebyl nikdy člověkem mírumilovným, ale nejraději s jinými se hádal, a proto ve svých spisech se přemoudřelým posmíval více, než aby se byl ukázal v pravé své podstatě. Přece však lze onu harmonii v jeho spisech důkladně najít a byl by ji zajisté učencům sdělil, poněvadž se ukázal hodným vyššího umění, než aby byl pouze chtěl úmyslně šáliti. Ale proto také tratil svůj čas volným a nedbalým životem a zůstavil světu jeho pošetilou radost.

Přestože Paracelsus sám na univerzitách studoval a učil, neměl o nich valné mínění. Jednou se prý nechal slyšet:

*Paracelsus tvrdil, že alchymie musí zdokonalovat přírodu, neboť taje »tak jemná a břitká ve svých záležitostech, že by bez velkého umění nebyla použitelná«
Filozof kráčeující ve stopách přírody. Michael Maier, *Atalanta fugiens*, 1618.*

Univerzity nenaučí vše, a tak doktor musí vyhledávat zkušené stařeny, cikány, čaroděje, kočovné kmeny, staré lupiče a jiné vydědence společnosti a učit se od nich. Doktor musí být poutník.

BOUŘLIVÝ ŽIVOT

Život Paracelsův je poznamenán nesčetnými dobrodružstvími. Nespoutaný charakter poháněl Paracelsa z místa na místo. Narodil se v roce 1493 v Einsiedelnu ve Švýcarsku. Ve škole dosahoval vynikajících výsledků především v chemii a lékařství. V roce 1510 získal titul magistra ve Vídni a později i doktorský titul, pravděpodobně na univerzitě ve Ferrare.

Ve věku dvaceti let se dal na cestování a vrátil se až za dvanáct roků. Jeho cesty ho údajně zavedly do vzdálených končin světa. U arabských zasvěcenců v Konstantinopoli poznal prý mnohá alchymická a magická tajemství a indiští brahmíni mu údajně vyjevili učení o neviditelných astrálních bytostech.

Poté, co úspěšně působil jako vojenský lékař, se začal intenzivněji věnovat praktické medicíně. Pro své neobvyklé metody se příliš nesnášel s ostatními lékaři. Více než své kolegy nenáviděl snad jen ženy. Přestože se o Paracelsovi dochovalo mnoho historek, žádná z nich nehovoří o romantickém vztahu k ženě.

Špatný osobní vztah k ženám však nijak neovlivnil jeho vědecká pozorování a výzkumy. Ve svém díle *Opus Paramirum* (1530—1531) hodnotil dokonce slabší pohlaví výše než pána tvorstva:

Žena je jako strom nesoucí ovoce. A muž je jako ovoce dávané tímto stromem. Tímto je také žena nadřazena muži. Muž je ve vztahu k ní jako hruška ke stromu. Hruška dozraje a spadne, ale strom zůstává stát. Strom se stará o další plody během svého dlouhého života, a proto musí více trpět, více vydržet kvůli svým plodům, aby se těmto dobře dařilo...

Podle dobového popisu měl být Paracelsus menším, subtilním a značně nervózním člověkem. V raném věku ztratil vlasy a celkově prý činil na okolí dojem velmi zženštilého člověka. Dokonce se proslýchalo, že se v mládí pod-

Různé podobizny Paracelsovy.

robit kastraci. Mohou to však být jen pomluvy, které si mohl vysloužit svým ostrým jazykem a vychloubačným chováním.

Na jednom místě Paracelsus nikdy dlouho nevydržel. Často a nestydatě urážel své kolegy lékaře a útočil proti nim. To znamenalo, že často putoval od města k městu. Situaci zhoršoval i jeho údajný problém s alkoholem. Záznamy ostatně uvádějí dost příkladů jeho podivného a ne vždy vstřícného chování. Během přednášky na basilejské univerzitě, kam byl pozván jako profesor lékařství a filozofie, například spálil knihy tehdy vysoce hodnocených lékařů Avicenny (980-1037) a Galéna (asi 129-199) a prohlásil:

... jeho čepice obsahuje víc moudrosti než hlavy všech místních profesorů dohromady a jeho vousy mají víc zkušeností než všechny akademie.

Po podobných extempore musel Paracelsus zmizet zkrátka z města, dokonce tajně a v noci. Při svých cestách po Evropě si prý často půjčoval peníze přímo v hospodách. Podle legend však své dluhy vždy vyrovnal a navíc přidal velkorysá procenta jako úrok. Peníze měly pocházet ze záhadného zdroje, snad z úspěšných alchymických operací zaměřených na výrobu zlata.

Na sklonku života ho arcibiskup Ernst Bavorský pozval do Salcburku. Tam Paracelsus v roce 1541 zemřel; bylo mu pouhých 48 let. Podle legendy jej našli mrtvého na lavici v hospodě U Bílého koně.

Jeho krátký, nicméně plný a bouřlivý život měli prý ukončit najatí vrazi. Nepřátel si na to stačil nadělat dost. Střízlivější zprávy říkají, že zemřel na následky mrtvice.

Na svůj náhrobek si Paracelsus nechal vytesat slova:

Zde leží pohřben Philippus Theophrastus, slavný doktor lékařství, který léčil rány, malomocenství, pakostnici, vodnatelnost a jiné nevléčitelné nemoci s podivuhodným uměním a svou pozůstalost nechal rozdělit mezi chudé. V roce 1541 dne 24. září zaměnil život za smrt. Mír živým a těm, co odpočívají v hrobkách, věčný klid.

Paracelsus začal jako první psát vědecké knihy pro veřejnost. Jeho popularita mezi lidem byla opravdu značná. Dokonce i o tři století později, v roce 1830, když v okolí Salcburku propukla cholera, lidé cestovali k jeho hrobu a modlili se tam s vroucím přáním, aby strašná epidemie pominula. Podle legendy byly jejich prosby vyslyšeny.

*Autor spisu Aurora consurgens (Vycházející úsvit) porovnal růst alchymického Kame-
ne mudrců s devítiměsíčním
vývojem lidského embrya. Au-
rorora consurgens, 14. století*

PARACELSUS V ČECHÁCH

Na svých toulkách světem zavítal v roce 1537 Paracelsus i do Českého království. Několik měsíců přebýval na Moravě. Od dubna do září působil na zámku v Moravském Krumlově jako ošetřující lékař nejvyššího maršálka Království českého pana Jana z Lipé. Podle Paracelsovy diagnózy trpěl maršálek celou řadou nemocí. Byl částečně ochrnut a měl potíže s některými vnitřními orgány. Slavný lékař a léčitel byl v tomto případě sice úspěšný, ale zdá se, že z toho neměl přílišnou radost. O tomto případě totiž napsal:

V budoucnu se chci míti na pozoru, abych bral na sebe takovou starost.

Snad to nějak souviselo s nezdravým životním stylem Jana z Lipé, který byl podle Paracelsa příčinou jeho nemocí. Po vyléčení doporučil pacientovi chodit časně spát a brzy vstávat, procházet se, jezdit na koni, cvičit, nespát během dne, pravidelně a zdravě jíst a po celý rok se zdržet pohlavního styku.

Již méně úspěšný byl při léčbě maršálkova syna Pertolda z Lipé, který trpěl očním neduhem. Po Paracelsově zázkru zůstal tento nešťastník slepý na jedno oko.

Daleko horší výsledek se dostavil při léčení manželky Jana ze Žerotína. Pacientka trpěla neznámým břišním onemocněním. Paracelsus jí předepsal lék, po jehož požití v křečích zemřela. Tím skončilo působení věhlasného doktora v Čechách.

RENEŠANČNÍ PSYCHOTRONIK

Paracelsus věřil v univerzální přírodní magii, která pochází od Boha. V lékařích se podle něj přírodní magie projevovala ve schopnosti uzdravovat. Všechny věci v přírodě měly pro něj svůj účel. Dokonce i půlnoční rosa, kterou sbíral do skleněných baněk. Jeho léčebné postupy často vycházely z lidové moudrosti a zkušenosti a byly mnohdy v rozporu s ustálenými postupy jeho doby. Zatímco ostatní lékaři zalévali rány vařícím olejem nebo je ořezávali,

Alchymie zasahuje do našeho života více, než si uvědomujeme, a to i v oblastech, kde bychom to nečekali. Kupříkladu je docela možné, že tajemství vynikajícího zvuku houslí, které vyráběl proslulý houslař Stradivari, má alchymický základ. Existuje teorie, podle níž je výjimečný zvuk mistrovského nástroje způsoben především speciálním lakem, kterým Stradivari své housle natíral. Jednalo se o pryskyřicový olej, ve kterém byl rozpuštěn neuvěřitelně jemně drcený křemen, živec a další nerosty. Tento prach dodával houslím dostatečnou tuhost, takže jejich zvuk byl silný, ale ne křiklavý. Výroba takového prachu vyžadovala podle zmíněné teorie zkušného alchymistu.

Před Paracelsem byla analýza moči založena pouze na pozorování barvy takovýchto stupnic.

David Scott (1806-1849), Paracelsova přednáška. Skotská národní galerie, Edinburgh.

Paracelsus trval na tom, že nejlepší a neúčinnější je držet poranění v čistotě a suchu. O Paracelsovi se tvrdilo, že byl schopen léčit ty nejhorší nemoci tehdejší doby, například mor, syfilidu a lepru.

Velký léčitel trval na tom, že lidské tělo má svého dvojníka, takzvané vitální tělo. Za ním si představoval éterické tělo, které je naší součástí a tvořeno je životní silou vesmíru. Nemoc prý vzniká vyčerpáním vitálního těla, které je možné znovu nabít potřebnou životní energií kontaktem s jiným vitálním tělem, jež má energie nadbytek. To je princip, na kterém pracuje dnešní psychotronika, kde prostředkem k uzdravení je předávání vesmírné životní energie. Jinými slovy energetické dobíjení naší aury.

Podle Paracelsova učení je každý člověk (mikrokosmos) přímo spojen s vesmírem (makrokosmos) a oba jsou vystaveni působení stejných vlivů. Zdraví je dáno od »velkého lékaře« Boha a nemoc je pouhou nerovnováhou v nebeské harmonii, jež normálně existuje mezi člověkem a přírodou, tedy mikrokosmem a makrokosmem. K navrácení poškozeného zdraví tedy stačí, aby lékař znovu vytvořil rovnováhu za pomoci energie nebo chemických látek, které nazýval *arcana* (tajemství). Ve své práci lékař alchymista také spoléhal na meditace a vlivy hvězdných paprsků, v jeho terminologii zvaných »boží dech«.

ASTROLOGIE A ŽIVLY

Výrazy »astrální« a »nebeský« se často objevují v Paracelsových výčtech souvztažností mezi makrokosmem a mikrokosmem i v jeho gnostickém dualismu dvou strážek stvoření: viditelného a neviditelného, živelného a nebeského, tělesného a duchovního.

Paracelsovy časté odkazy k »astra« (hvězdám) vedou k zamyšlení nad jeho vztahem k astrologii. Na první pohled by se zdálo, že středověkou astrologii odmítá, nicméně i zde se projevuje jeho nejednoznačnost, tak cizí našemu dnešnímu černobílému způsobu myšlení.

V porovnání s tradiční astrologií považoval Paracelsus vliv hvězd za silně omezený. Podle něj hvězdy neovlivňují povahu a chování člověka ani délku jeho života. Jejich vliv se uplatňuje v nebeské koordinaci a souvztažnosti mezi předměty a jevy. Sám jednou popsal tento vztah jako »nebeský portrét lidských záležitostí«. Pro Paracelsa představovala nebesa předehtu (prooctví, nikoliv příčinu) lidského života. Všímal si vztahů mezi planetami a konkrétním umístěním nemoci v těle. Byl toho názoru, že hvězdy mohou pomoci směřovat léčivé energie k nemocnému orgánu. Lékař by podle něj měl vědět, jak uvést v soulad planety a léčivé byliny.

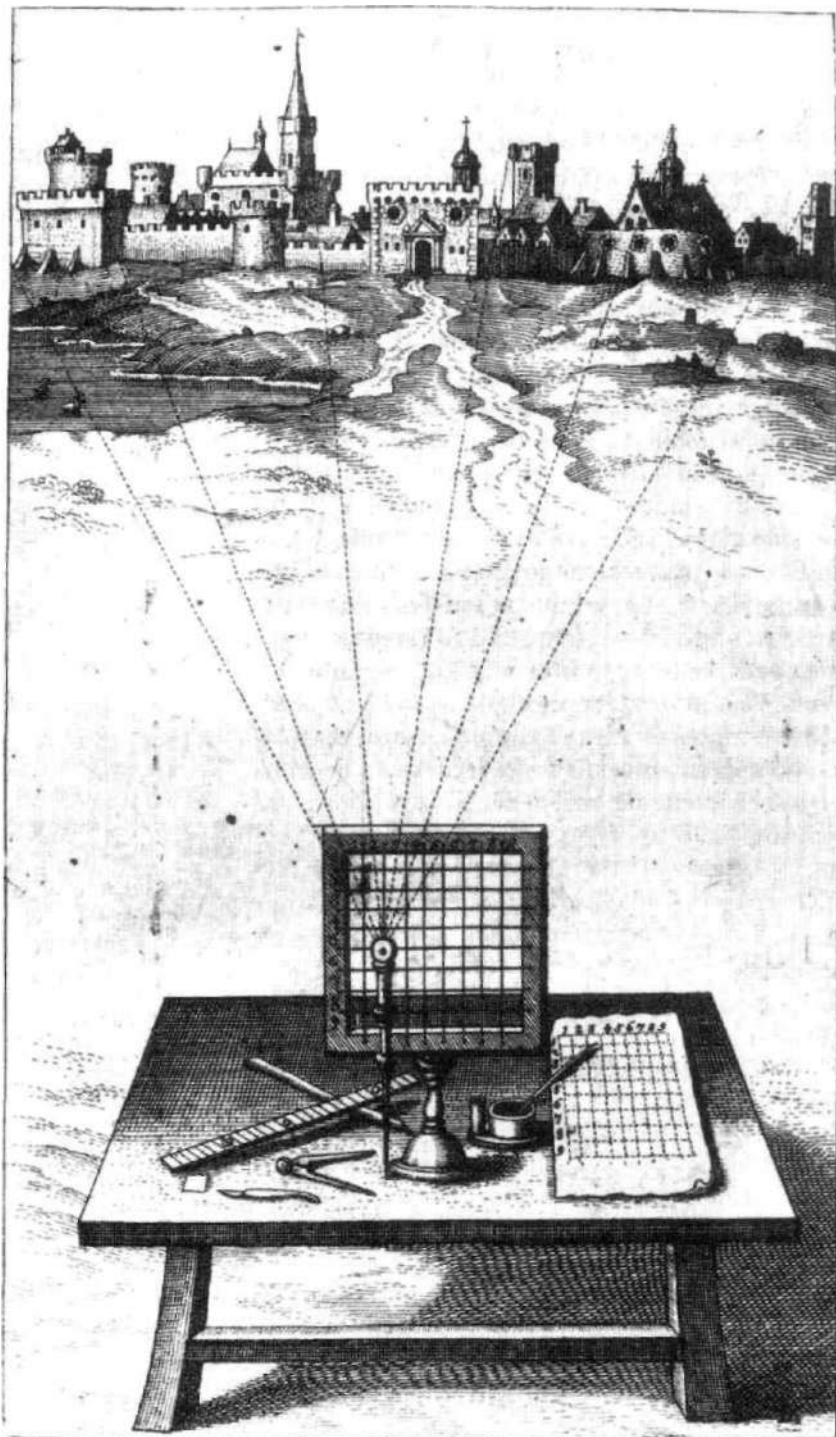
Jeho učení navazovalo na starou řeckou nauku o čtyřech živlech, ke kterým přidal teorii o rozčlenění vesmíru do tří duchovních látek — takzvané *tria prima* čili tři principy, trojice sestávající ze rtuti, síry a soli. Tyto tři alchymické duchovní látky dávají podle něj každé věci vnitřní kvalitu i vnější formu.

Ohnivá síra dodává hmotě vznětlivý aktivní charakter. Sůl je zodpovědná za pevnost a barvu. Rtuť pak propůjčuje věci schopnost přeměny. Tato alchymická trojice definuje i lidské vlastnosti. Síra ztělesňuje duši s jejími city a touhami, sůl je tělo a rtuť představuje ducha skrývajcího v sobě představivost, morální soud a vyšší funkce mysli.

Paracelsus nebyl tak excentrickým jedincem, jak by se na první pohled mohlo zdát. V jeho učení je mnohé, co dává smysl i tomu, kdo nevěří okultním vědám a považuje je alchymii jenom za primitivní chemii.

Zrození Kamene mudrců se odehrává ve »Vzduchu«. Michael Maier, Atalanta fugiens, 1618.

Pomůcka malířů, Robert Fludd, 1624.

KAPITOLA V.

UMĚNÍ PAMĚTI

Paměť je zajisté přirozeným darem,
ale není pochyb o tom, že může být kultivována.

Toto umění má pouze několik pravidel,
ale vyžaduje značné procvičování.

Martianus Capella, De nuptiis Philogiae et Mercurii

Duchovní mozek podle Roberta Fludda, 1619.

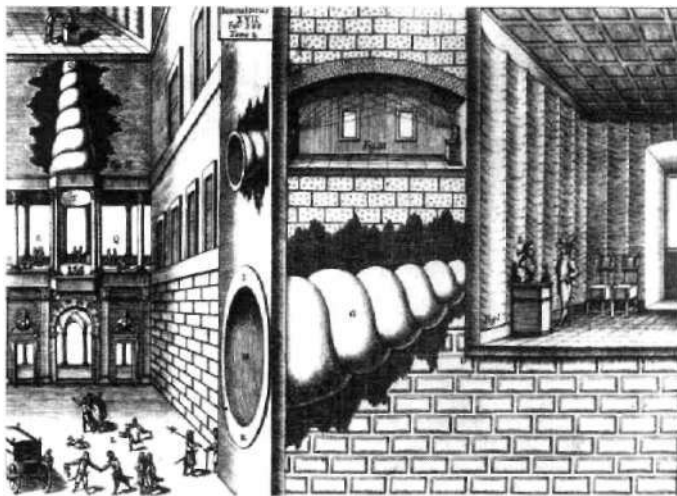
Umění paměti bylo vyvinuto starými Řeky jako součást klasického vzdělání. Bohyně Mnemosyne (Paměť) byla matkou múz a úcta, které se těšila, jasně ukazuje důležitost, kterou Řekové přičítali přesné a dobře fungující paměti. Až do vynalezení tisku o nějakých dva tisíce let později bylo ústní předávání nejběžnějším způsobem, jak získat informace. Rukopisů bylo relativně málo a byly žárlivě stráženy. A tak jedinou cestou pro zachování obsahu příběhu nebo popisu bylo uložení ve vlastní paměti. Proto Řekové vynalezli umění paměti, založené na vytváření série míst a obrazů v mysli.

BÁSNÍK S DOBROU PAMĚTÍ

Vynálezcem umění paměti byl podle legendy básník Simonides, který kdysi přednášel báseň věnovanou thessalským patricijům a jejich hostům. Simonides si však dovolil dedikovat druhou část básně hvězdným bližencům Kastorovi a Polluxovi. Díky této polovičitosti nechtěli aristokraté za báseň zaplatit básníkovi více než polovinu dohodnuté sumy.

Krátce poté se do paláce dostavil posel, který oznámil Simonidesovi, že ho venku před palácem očekávají dva pánové. Jakmile básník vyšel ven z paláce, jeho střecha se zřítila na nešťastné hostitele a jejich hosty. Všichni přítomní zahynuli v troskách paláce.

*Architektura pomáhala nejen zlepšovat paměť, ale i oživovat sochy - zde jim například dodávala řeč důmyslnými zvukovody. Athanasius Kircher, *Mursurgie Universalis*, 1650.*

Díky charakteru katastrofy nebylo možné identifikovat jednotlivé mrtvoly. Nicméně paměť básníka byla tak mocná, že si byl schopen vybavit místo, kde každý jednotlivý účastník stál při jeho odchodu. Tato příhoda mu vnukla myšlenku na vytvoření systému paměti. Příběh má ještě dodatek — dva pánové, kteří zachránili Simonidesovi život, byli sami Kastor a Pollux.

Základem umění paměti je zvláštní cvičení mysli. Nejprve je nutné vytvořit určitá místa a zároveň mentální obrazy věcí, které si chceme pamatovat. Posléze je nutno v mysli uložit jednotlivé obrazy do zvolených míst v přesném pořadí tak, jak jdou místa a obrazy za sebou.

Řekové a Římané často používali architekturu a její základní prvky a komponenty jako základ umění paměti. Rozsáhlé a členité budovy, které byly dotyčnému důvěrně známé, byly uloženy do paměti včetně dekorací a soch v místnostech; ty pak sloužily jako místa k ukládání mentálních obrazů, jež měly být uchovány. Potom dotyčný ve své mysli procházel jednotlivé pokoje a byl schopen získávat zpět uložené obrazy, a pamatovat si tak v přesném pořadí to, co bylo zapotřebí. Takový systém kupříkladu používal i římský filozof a politik Cicero, a byl tak schopen přednést dlouhou, předem připravenou řeč s neuvěřitelnou přesností.

PAMĚŤ MÁGŮ

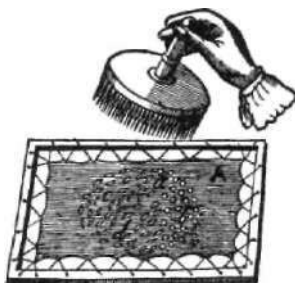
Z antické tradice umění paměti čerpali i pozdější alchymisté a mágové jako Raymond Lull nebo Giordano Bruno. Pro ně bylo toto umění součástí magických systémů, které umožňovaly spoluúčast na boží moci, vládu nad přírodou. Jednalo se ovšem o harmonické ovládnání přírody v souladu s jejími niternými zákony. Renesanční mág byl vlastně jakýmsi asistentem přírody, který jí pomáhal v její snaze po dosažení dokonalosti. Na stejném principu je založena i alchymie.

Renesanční mágové byli přesvědčeni, že přesným uchováním obrazů, představujících v paměti řád vesmíru, se mohou napojit na nejvyšší inteligenci celého vesmíru, a spojit tak svoji mysl s myslí vesmírnou.

Jde o praktickou aplikaci názoru, že pokud soubor obrazů užívaných při meditaci reprezentuje všechny základ-

Umění paměti vychází z toho, že je třeba do paměti uložit optické vjemy míst nebo obrazů v určitém pořadí, a následně pak spojit tyto vjemy s tím, co si chceme pamatovat. Robert Fludd, Utriusque Cosmi, 1620.

Descartes přirovnal vytváření obrazů v paměti k otisku jehel v látce. René Descartes, Traité de l'homme, 1662

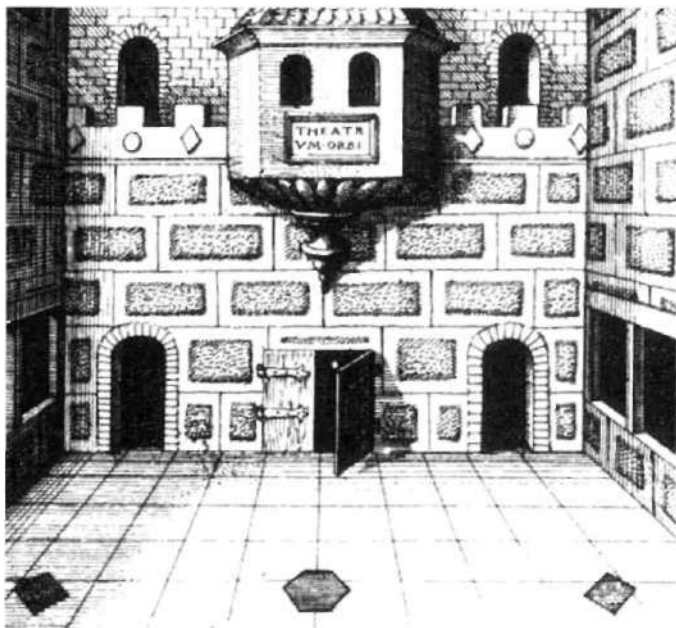
ní myšlenky vesmíru, pak jejich současné udržení v mysli spojuje mága s veškerou silou vesmíru. Jestliže dokáže obejmout všechny tyto věci najednou v myšlence, včetně času, místa, podstaty, kvality a množství, pak může porozumět Bohu.

Někteří badatelé si dokonce myslí, že karetní systémy, zvláště pak jejich původní forma tarot, jsou plodem umění paměti — celý systém byl navržen tak, aby do něj mohla být zaznamenána zasvětitelská tajemství týkající se podstaty našeho vesmíru; jeho prostřednictvím pak byla uložena v mágově mysli k dalšímu použití.

PLATÓNSKÁ TRADICE

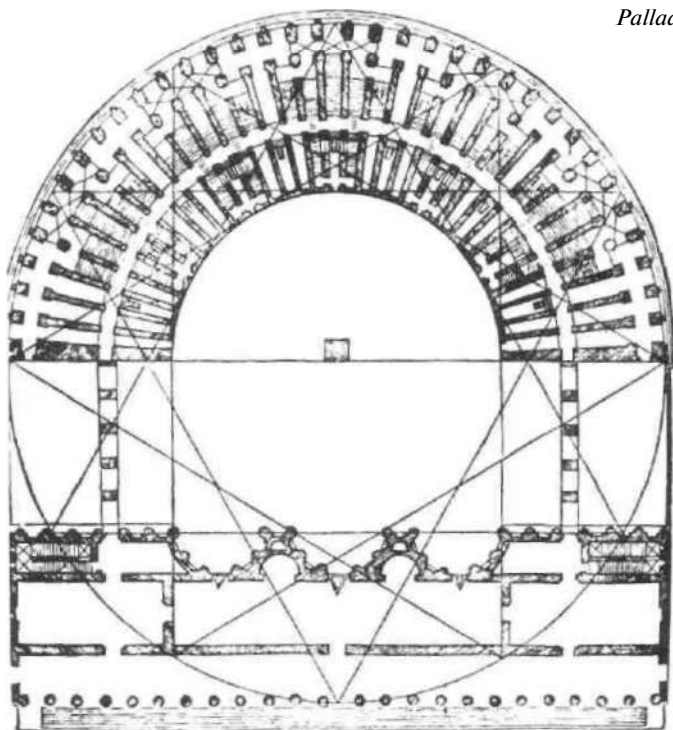
Platón věřil, že existuje vědění, ke kterému máme přístup a které předchází smyslové zkušenosti. Toto vědění je skryto v paměti každé duše. Podle Platóna závisí opravdová znalost na propojení smyslových dojmů s otiskem vyšší reality v duši. Naše pozemská skutečnost je totiž pouhým odrazem vyšší reality.

To znamená, že veškeré systémy, které vytváříme v mysli, jsou výsledkem zapamatování skutečných vzorů,

Pro cvičení paměti je obzvlášť vhodná architektura divadla. Divadlo světa, Robert Fludd, 1620.

Palladio, rekonstrukce řeckého amfiteátru.

Idejí. Všechny »originální« myšlenky a systémy je nutno definovat jako falešné a povrchní. Tento platónský přístup k umění paměti, tak jak byl praktikován v renesanci, se vztahuje přímo ke skutečnému archetypálnímu světu, tedy prapůvodnímu světu, ze kterého všechno pramení.

Platónův žák Aristoteles věřil, že paměť je základem veškeré znalosti, neboť je to právě modifikace smyslových vjemů prostřednictvím paměti, která vytváří náplň intelektu. Podle něj duše umožňuje myšlenkové procesy a pramení z ní představivost. Aristotelovy úvahy o procesech rozvzpomínání duše a daný řád mezi mentálními obrazy se v našem století staly základem pro Freudovu a Jungovu psychologii.

Cvičení paměti mělo a má svoje použití v církevních praktikách. Mnoho velkých pythagorejských učitelů, stejně jako církevní otcové Augustin a Tomáš Akvinský, integrovalo umění paměti do svých učebních systémů, aby svým žákům předali křesťanské koncepce. Jezuité dodnes používají umění paměti jako základ svého náboženského a morálního vzdělávání. Rosety velkých katedrál jsou dalším příkladem použití paměťových systémů v souladu se strukturou, řádem a symbolismem těchto velkých staveb.

Umění mikrohosmu. Robert Fludd, 1620.

DIVADLO PAMĚTI

Jeviště londýnského divadla Swan, Johannes De Witt.

Guilio Camillo (1480—1544) se stal slavným díky svému malému dřevěnému divadlu pro dvě osoby, které bylo založeno na umění paměti a které mělo obsahovat klíče k záhadám světa. Tajemství toho, jak tohle divadlo fungovalo, a jeho vnitřního zařízení mělo být vyjeveno pouze jediné osobě na světě, francouzskému králi.

Říkalo se, že po návštěvě Camillova divadla získal jedině schopnost diskutovat o jakémkoli tématu na úrovni antického řečníka Cicera. Divadelní architektura zde představovala místa paměti, kde byla uložena veškerá známá vědomost. Podle slov Guilia Camilla obsahovala tato dřevěná konstrukce ozvěny hluboké znalosti jak myslí, tak duše.

Britská historička Frances Yatesová, která věřila, že renesanční mágové používali obrazy uložené v paměti jako vnitřní talismany, se pokusila o rekonstrukci Camillova divadla. Podle ní odpovídalo sedm stupňů divadla sedmi známým planetám a divák je sledoval z jeviště do hlediště. Důležitost pořadí v umění paměti byla v souladu s důle-

Mudrc zasvěcuje mladého krále (adepta) pomocí symbolů - tajné řeči mysli. Oba pozvedají levou ruku na znamení, že jejich setkání se týká skrytých tajemství. Levá ruka je symbolem temné stránky mystiky nebo tajných učení. Matthieu Merian, Museum Hermeticum, 1625.

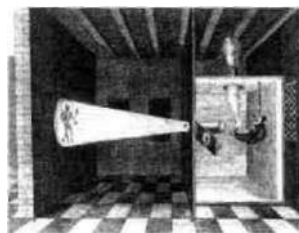

žitostí první řady jako nejvýznamnější a menším významem jednotlivých řad po sobě následujících. Podle všeho bylo toto divadlo konstruováno podle řeckého divadla tak, jak je popsal Vetruius ve svém díle *De Architectura*.

Camillo ve svém divadle úspěšně přetlumočil antické umění paměti do okultního, magického a hermetického duchovního umění. Stejně jako Ficino věřil, že je možné zachytit esenci hvězd, astrální proudy, které se řinou z nebeských sfér na zem, a používat je pro vylepšení zdraví a života vůbec. Podílet se na nebeském životě ducha bylo cílem a jednou z cest k němu bylo i jeho divadlo. Podle Camilla byla jeho konstrukce Divadlem paměti světa, neboť magicky odrážela božský svět ve svých proporcích, architektuře a obrazech. Někteří badatelé dávají do souvislosti s touto posvátnou architekturou, skrývající tajemství kosmu, i původní divadlo *Globe* (svět), které bylo postaveno na jižním břehu řeky Temže a jež shořelo v roce 1613, kdy bylo znovu postaveno na stejném místě. Dnes je jedním z nejzajímavějších faktů, týkajících se tohoto divadla, to, že zde působil William Shakespeare.

Nikdo dnes přesně neví, jaká byla vnitřní architektura původního Globu. Nejspíše však byla uspořádána v duchu alžbětinského divadla světa (*theatrum mundi*) a stejně jako posvátné chrámy s použitím kruhu a čtverce obsahovala ve své geometrii dávnou znalost, která ožívala při divadelních představeních. Podobné scény jako smrt Kleopatry ve hře *Antonius a Kleopatra* nebo balkónová scéna z *Romea a Julie* byly ve skutečnosti alegorií spojení dvou světů, posvátného a světského.

Mnoho dnešních badatelů věří, že Shakespearovy hry obsahují skryté roviny, ve kterých můžeme nalézt kupříkladu popis alchymického díla. Někteří dokonce věří, že pod jménem Shakespeare se skrývá skupina zasvěcenců či že velkým dramatikem nebyl nikdo jiný než Francis Bacon, autor *Nové Atlantidy*.

Jedno z prvních vyobrazení principu Laterny Magiky - projekce obrázků na stěnu. A. Kircher, Ars magna lucis, 1671.

Gustav Doré, Pantagruel. Ilustrace k Rabelaisovu dílu.

KAPITOLA VI.

FRANCOIS RABELAIS

Tak to ustanovil Gargantua. V jejich řeholi byla toliko výhrada: Dělej, co chceš, protože lidé svobodní, ze zdravého rodu, dobře vychovaní, obcující v čestných společnostech, mají od přirozenosti jakýsi pud a osten, který je všudy pudí k ctnostným skutkům a odvádí od nepravosti; tomu říkali čest.

Francois Rabelais

Francois Rabelais.

Ze všech slavných spisovatelů je právě Francois Rabelais (1533) pravděpodobně nejméně čteným a nejméně pochopeným. Každému, kdo se do četby jeho děl pustil, je jasné, že má co dělat se skutečným alchymistou slova. Rabelais dokáže vytvořit verbální hostinu, která hýří lahůdkami a kde se noblesní speciality servírují v naprosté harmonii s jadrným selským jídlem. Mnohé čtenáře jeho slovní žonglérství natolik zaujme a pobaví, že si ani nevšimnou hlubší roviny, která se skrývá za bezuzdnou někdy až vulgární zábavou. Jeho pět knih o příhodách dobromyslných obrů Gargantuy a Pantagruela je encyklopedií renesanční vzdělanosti. A zdá se, že pod touto hlubší filozofickou rovinou je skryto ještě tajemství antických mysterií.

V předmluvě ke svým knihám autor naznačuje jejich skrytý obsah, i když posměšným způsobem, který je zároveň ochranou:

Slovní pijáci a vy, velevážené oběti Venušiny, v Platónově dialogu, nadepsaném Hostina, praví mezi jinými Alkibiades, promlouvaje s pochvalou o svém učiteli Sokratovi, bezesporu králi filozofů, že je podoben Silénům.

Silény byly tehdy krabičky, jaké vidáme nyní v krámech lékárníků, pomalované na povrchu veselými rozmarnými figurkami, jako jsou harpyje, satyrové, housata s uzdou, rohatí králíci, osedlané kachny, okřídlení kozlové, spřažení jeleni, a jinými takovými obrázky žertovně kreslenými tak, aby rozesmály lidi, jako činíval Silén, učitel dobrého Bakcha; ale uvnitř se ukrývalo jemné a vzácné zboží jako balšám, šedá ambra, amom, pižmo, cibet, drahé kamení a jiné drahocenné věci.

Takový prý byl Sokrates; za jeho vzhled a zevnějšek nebyli byste dali ani kousek cibule; tak šeredné bylo jeho tělo a směšné jeho vystupování, nos špičatý, pohled býčí, obličej blázna, mravy prostoduché, oblek selský, bez peněz, málo šťastný u žen, neschopný ke všem státním úřadům, stále se smál, s každým si stejně připíjel, vždy výsměšný, vždy tajil svou bož-

Gustav Doré, ilustrace k Rabelaisovu dílu.

»Když dobrák Grandgousier pil a veselil se s ostatními, zaslechl hrozný křik, který strhl jeho syn, přicházející na světlo tohoto světa. Dítě křičelo ze všech sil: pít, pít, pít!«
Gargantua a Pantagruel, Kniha I., kapitola VII.: Jak dostal Gargantua jména a jak sál mok. Gustav Doré.

skou moudrost. Ale kdybyste byli otevřeli tuto schránku, byli byste našli uvnitř nebeské a neocenitelné zboží, rozum nad lidský, podivuhodnou sílu duševní, nepřemožitelnou odvahu, nevídanou střídmost, bezpečný vnitřní klid, dokonalou sebe-důvěru, neuvěřitelné pohrdání tím vším, proč se lidé tolik nabdí, naběhají, napracují, pouštějí se na moře a do bitev.

Rabelaisův popis Sokrata nám mnohé napovídá. Jednak se nelze ubránit pocitu, že se s ním alespoň částečně ztotožňuje, a jednak nám zde velkým vodopádem slov líčí archetypálního zasvěcence, který pod rouškou blázna chrání svěšená tajemství.

SMĚJÍCÍ SE FILOZOF

Rabelais se narodil někdy okolo roku 1490. O jeho mládí celkem nic nevíme, kromě toho, že se narodil ve městě Chinon uprostřed vinného kraje v údolí řeky Loiry. Jeho otec vlastnil vinohrad. Víno hraje v jeho knihách dominantní úlohu — od neustálých pitek a přípitků až po zá-

Ve Třetí knize Pantagruel říká, že duše na nebesích rozjímá nad nekonečnou intelektuální sférou, jejíž »střed je všude a obvod nikde«, a dodává, že je to definice božství podle Herma Trismegista. To, že přijímá tuto definici Boha, stejně jako Mikuláš Kusácký a Giordano Bruno, je zajímavé. A vyplývá z toho, že Hermes Trismegistos pro něj byl důležitou autoritou.

Frances Yatesová,
The Last Laugh, 1969

V předmluvě třetí knihy se Rabelais přirovnává k antickému filozofu Diogenovi, který žil v sudu. Gustav Doré.

zračné orákulum v podobě lahve. Jeho dílo je prodchnuto pohanským duchem veselého a požívačného boha Dionýsa. Okolo roku 1520 vstoupil Rabelais do řádu františkánů v klášteře ve Fonteney-le-Conte. Vše, co víme o jeho životě zde, je, že byl vášnivým studentem a velkým čtenářem knih, a to jak v latině, tak v řečtině. Studium řečtiny bylo v té době stále ještě novinkou, a tak se stalo, že jeho knihy byly klášterním vedením zkonfiskovány.

Rabelais klášter opustil a vstoupil do jiného, tentokrát benediktinského řádu, ale ani ten mu nevyhovoval. A tak v roce 1528 odjel do Paříže, aby se o dva roky později zapsal na studium medicíny na univerzitě v Montpellier. V roce 1532 se přestěhoval do Lyonu, kde téhož roku vydal svou první knihu *Pantagruel* pod anagramem Alcofribas Nasier. Již v říjnu 1533 byla kniha odsouzena Sorbonnou jako »obscénní«. Kniha byla nicméně populární a Rabelais také získal vlivného ochránce v osobě pařížského biskupa Jeana du Bellay. Jako jeho osobní doktor s ním odcestoval na dva měsíce do Říma. Po návratu napsal druhou knihu *Gargantua*.

Jeho druhé dílo pobouřilo sorbonnské akademiky ještě více než první a Rabelais se musel krátce skrývat. Mezitím se ovšem jeho patron du Bellay stal kardinálem a vzal ho podruhé k sobě do Říma. Po opětovném návratu do Francie získal v Montpellier doktorát a koncem roku 1537 se stal členem královského dvora Františka I. V roce 1546, zatímco byly jeho obě knihy stále v oficiální nepřízni Sorbonny, vydal knihu třetí. Obsah knihy byl tentokrát jiný.

Kresby na dlažbě zasvětitelského chrámu kněžky Bacbuc. Gustav Doré.

Kniha neobsahovala výpady proti teologům, ale věnovala se daleko staršímu a méně kontroverznímu tématu — povaze žen. I tato kniha se zdála Sorbonně heretická; následovala osud předešlých dvou a byla odsouzena.

Rabelais odcestoval do císařského města Metz, kde se stal městským tajemníkem. Nevydržel tam však dlouho. V roce 1547 nastoupil ve Francii na trůn protipapežský král Jindřich II. Nově vzniklá situace vedla Rabelaise k napsání čtvrté knihy se satirou na papeže. Než však vyšla, král se s papežem usmířil a kniha byla opět zapovězena. Podle některých pramenů byl snad v té době Rabelais krátce uvězněn. V každém případě rok na to, v dubnu 1564, zemřel v Paříži. Trvalo ještě dalších devět let, než byla vydána jeho pátá a poslední kniha.

Hlavně když je koryto.
Svině se již najdou.

Rabelais.

OPATSTVÍ THELEMA

V knize *Gargantua* nacházíme jedno z míst, kde Rabelais výjimečně odkládá žerty, smích a mystifikaci stranou. V posledních kapitolách knihy popisuje s nelíčenou upřímností jakési ideální společenství, které nazývá Thelemským opatstvím. Opatství bylo postaveno rozšafným obrem Gargantuou pro mnicha Jana, který si přál založit nový druh řádu. Neměli do něj přístup mniši a jeptišky, ale pouze dobře oblečení a vypadající lidé. Ve společném klášteře pro obojí pohlaví bylo hlavním heslem

Zmínky o obrazech Cerery (Demétér — bohyně zrna) a její dcery Persefony — Proserpiny (bohyně podsvětí) i o »eleusinských mystériích«, na něž se tu naráží, jsou velmi charakteristické pro tuto »oslavu zemského nitra«; celá epizoda s návštěvou věštírny Božské Lahvice je travestující narážkou na eleusinská mystéria.

*M. M. Bachtin,
Francois Rabelais
a lidová kultura
středověku a renesance,
1965*

Fay Ce Que Voudras (konej dle své vůle), které převzal o několik století později jako »Do what thou wilt« slavný anglický mág Aleister Crowley, jenž založil svoji vlastní nechvalně známou verzi Thelemského opatství. Obyvatelé Rabelaisova opatství byli osobami s přírodním instinktem, vedoucím k ušlechtilému chování, a vyhýbali se hříchu.

V opatství se žilo zbožně i vesele. Patřila k němu i důležitá knihovna, bohatě vybavená řeckými, latinskými, francouzskými, italskými a španělskými knihami rozdělenými podle témat. Opatství se nacházelo na březích Loiry a jeho architektura byla v souladu s posvátnou architekturou dávných věků, tak jak ji znovu objevila renesance.

Nápis nad branou odrazoval od vstupu pokrytce a krutihlavce, právníky, soudce, lichváře, žrouty, fňukaly a žárlice. A naopak vítal rytíře a bujaré povahy. A také křesťanskou víru:

Sem vstupujž, pravé evangelium čí hlásá um, ať kdo chce pokřik zved. Tu útočiště měž a pevný dům, hráz omylům, jimž učí nerozum, těm podvodům, jež otravují svět. V náš vystavět spěš mocnou víru střed, ať čin i ret tvůj toho pohání, jež k slovu svatému zašť pohání.

CROWLEYOVA THELEMA

Vraťme se ale ještě k výše zmíněnému Aleistru Crowleyovi, který v našem století zpopularizoval Thelemské opatství a heslo »Konej dle své vůle«.

Aleister Crowley (1875—1947), který sám sebe nazval Velkou příšerou apokalypsy, je možná věhlasnější, než si zaslouží. Byl bezesporu silnou osobností, která ovlivnila ži-

Aleister Crowley namaloval sám sebe jako »Velkou příšeru Apokalypsy« s číslem 666. Nad svou hlavu napsal heslo: »Konej dle své vůle«.

voty mnohých; podařilo se mu ze sebe učinit v očích veřejnosti mocného mága, který se nebojí pronikat do temnějších oblastí skryté moudrosti. Když se na něj ale podíváme trochu střízlivějšíma očima, můžeme vidět za jeho koketováním s černou magií sobecké, požívačné a rozmazlené dítě. To je ovšem stále definice, která do oblasti vyzívání temných sil zapadá, stejně jako neslavný závěr jeho života v chudobě a drogové závislosti.

Místo, které je v Evropě nejtěsněji spjata s Crowleyem, je statek na kopci nad sicilským Cefalu, který si pronajal v roce 1920 a který nazval právě Thelemské opatství. Řecký výraz *thelema* znamená vůli a Crowley povýšil vůli na zákon, nebot Rabelaisovské heslo rozšířil: »Dělej, co chceš, je veškerý zákon« (Do what thou wilt, is the whole of the Law). A bylo to právě v Cefalu, kde Crowley praktikoval rituály černé magie, maloval poněkud nekvalitní obrazy a oddával se sexuálním orgiím se svými dvěma milenkami a různými přáteli.

ZASVĚCENEC S BLÁZNOVSKOU KÁPÍ

Vraťme se ale zpět z dvacátého století k našemu veselému filozofovi. Rabelaisův popis Thelemského opatství je oficiální vědou přijímán jako francouzská renesanční dvorská utopie s příchutí evangelické víry Erasma Rotterdamského, která obsahuje hluboké a zářivé renesanční vědění. Nicméně tato formulace nestačí na to, aby zachytila úplnou hloubku Rabelaisových myšlenek. Za tímto účelem se musíme podívat na směřjícího se filozofa očima dávné moudrosti.

V obsahu pěti Rabelaisových knih nacházíme neustálé narážky na antické zasvětitelské rituály a jejich představitel. Jedním z nich je Dionýsův druh Pan, jehož smrt Rabelais popisuje (podle Plutarchovy předlohy) ve čtvrté knize a kterého přirovnává ke Kristovi, pastýři všech křesťanů. Právě propojování dionýsovské tradice s křesťanstvím je příznačné pro gnostické proudy, které byly údajnými nositeli tajných nauk Ježíše Krista.

Gnoze našla ve středověku a renesanci jednu ze svých podob v alchymických symbolech. Někteří badatelé se dívají na Rabelaisovo dílo jako na platónsko-hermetickou alegorii obsahující alchymické informace. To se týká pře-

Koncem roku 1922 se ke Crowleyovu opatství Thelema v italském Cefalu přidal i britský umělec Raoul Loveday se svou ženou Betty May. Zatímco Betty byla prostředím znechucena, Raoul se stal odevzdaným žákem. Jeho již podlomené zdraví však nevydrželo Crowleyovo zacházení. Loveday zkolaboval při rituálu, kde pil krev z obětované kočky a krátce nato zemřel. Následoval skandál a spekulace, že zde byla obětována nejen zvířata, ale i děti. Díky tomu byl Crowley vypovězen italskou vládou ze Sicílie.

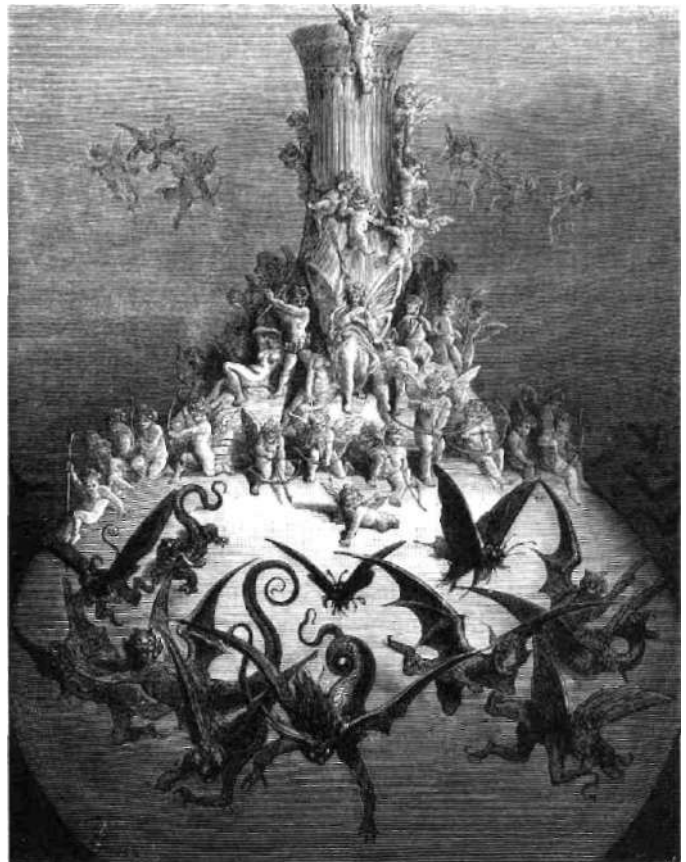
Harlekýnovy kotrmelce a skoky si pohrávají se záměnou obličje a zadnice; jinými slovy — téma sestupu do podzemí je obsaženo i v prostém kotrmelci.

Pantagruelova pouť do podsvětí měla podle románového plánu vést zemí kněze Jana, která se obvykle umisťovala do Indie. Podle legendy existovaly v Indii vchody do podsvětí a do zemského ráje. Cesta, kterou směřuje Pantagruel do Indie, je však zároveň cestou na nejzazší západ, kam se vždy umisťovala »země smrti«, tj. podsvětí. Podle Rabelaise vedla ta cesta přes Iles de Perlas, tedy přes Brazílii. Legendární putování do země smrti («na západ od Herkulových sloupů») bylo zároveň Rabelaisovým aktuálním ohlasem na dobové geografické průzkumy.

M. M. Bachtin,
*Francois Rabelais
 a lidová kultura
 středověku a renesance,*
 1965

devším páté knihy velkého orákula — věštírny *Lahvice*, kde je Pantagruelův druh Panurgos zasvěcen velekněžkou Bacbuc do jejich mysterií.

Návštěva Pantagruela a Panurga, uskutečněná na radu vznešené Lucerny a díky laskavosti kněžky Bacbuc v podzemním chrámu, je zasvětitelským motivem, který nacházíme i u Dantova sestupu do podsvětí v *Božské komedii*, kam vchází pod Virgiliovým vedením. Rabelais též srovnává jejich výpravu s cestou svatého Patrika. O něco dále dostává Panurgos strach a říká, že je beze zbraně. V zednářských zkouškách a ve všech zkouškách zasvěcovacích obřadů nesmí mít člověk při sobě zbraň ani žádný kov. Na konci schodů nacházejí jaspisový portál a dvě bronzové brány bez viditelných zámků, na nichž je zavěšen diamant, skrývající tajemství v podobě hexagonálu (pravděpodobně Šalamounova pečeť). Bacbuc dává diamant do stříbrné schránky, snímá tmavočervené stuhy a přivazuje je na zlaté kruhy. Otevírací mechanismus dveří je ovlá-

Božská lahvice.

dán magnety modré barvy. Zde hrdinové nacházejí dva nápisy. Na pravé tabulce je napsáno »Jen chtící sudba vede, táhne nechťící« a na levé »Všechny věci tíhnou k svému konci«.

Podobných pasáží, shodujících se s popisy zasvětitelských rituálů a alchymických postupů je v Rabelaisových knihách více. Jsou zde i mnohé narážky kabalistické, numerologické, astrologické i popisy posvátné chrámové geometrie. Rabelaisovy texty připomínají Boschovy obrazy; svou plností a přebujelostí brání jednoduchému pochopení. Pro fascinující formu přehlízíme obsah, a teprve když se zaměříme na detail, začínají být opravdu čitelné.

Ve všech pěti knihách také nacházíme narážky na hermetické umění. Například ve třetí knize Pantagruel říká, že duše na nebesích rozjímá nad intelektuální sférou, jejíž střed je všude a obvod nikde. Tato definice Boha pochází z nauk připisovaných egyptskému mudrci Hermu Trismegistovi. Tím Rabelais přijímá stejnou definici jako alchymisté Mikuláš Kusácký a Giordano Bruno.

Stejná kniha dokazuje i důvěrnou znalost nejrůznějších metod věštění, které zde názorně předvádí, když Panurgos hledá odpověď na otázku, zda se má oženit. A sarkastický Rabelais k tomu ještě přidá výklad mnišské kabaly o nasoleném hovězím.

Sága obrů Gargantuy a Pantagruela končí pijáckou notou. V závěru pětidílné knihy se hrdinové dostávají před božskou Lahvici, aby vyslechli věštbu. Uslyší však jen jediné slovo — truňk, tedy pij. A to nás vrací nazpět k Dionýsovu kultu a symbolice vína jako duchovního nápoje.

Herr Trippa je Rabelaisovskou karikaturou renesančního mága Agrippy.

Ignác z Loyoly (1491-1556), zakladatel Tovaryšstva Ježíšova, na dobové rytině.

KAPITOLA VII.

JEZUITÉ

Vojín musí poslechnout ihned, s ochotnou vůlí,
a podrobit vlastní rozum. Podobně jezuita.

Petr Faber

Ignác z Loyoly jako svatý, Jacopino del Conte, 1556.

Většině českých čtenářů se při zmínce o jezuitěch nejspíše vybaví nelítostný páter Koniáš, který je důkazem toho, jak lítými hubiteli českých knížek jezuité byli. Pak si ale také možná vzpomene, že i vlastenec Bohuslav Balbín patřil do Tovaryšstva Ježíšova. Dnes většinou přijímáme tuto organizaci jako jeden ze starých řádů Římsko-katolické církve a ani nás nepadne uvažovat o ní jako o mystické a okultní organizaci, kterou vlastně byla od samého počátku své existence.

O jezuitěch byly napsány tisíce knih. Mnohé z nich líčí Tovaryšstvo Ježíšovo jako armádu temnot či tajnou armádu papežovu. Vojenské přídomky jsou rozhodně na místě, neboť řád je vskutku organizován spíše jako vojenská organizace a svým způsobem i jako organizace tajná. Je však oprávněné vidět v generálovi jezuitů černého papeže, skutečnou šedou eminenci v pozadí vatikánských intrik? Není obětavá misionářská činnost jezuitů spolu s velkým důrazem na vzdělanost dostatečným argumentem v jejich prospěch?

KULHAVÝ GENERÁL

Španěl Inigo López, zakladatel řádu jezuitů, se narodil v roce 1491 v baskické rodině Loyolů jako poslední ze třinácti dětí. My ho dnes známe spíše pod jeho polatinštěným jménem Ignác z Loyoly (1491–1556). Tento neobyčejný, osobitý a rozporuplný člověk se stal osobním vzorem pro pozdější členy řádu.

Jeho urozená rodina měla úzké kontakty s nejvyššími dvorskými kruhy a Ignácovo vzdělání směřovalo k budoucímu rytíři galantního chování a vystupování. V mládí pobýval u předního kastilského hodnostáře Juana Velásqueze de Cuéllar, kde si plně osvojil jak dvorské mravy, tak i nemravy. Zde se měl údajně začít projevat jeho sklon k násilí.

Snad byl i pážetem španělského krále Ferdinanda Aragonského. Jisté však je, že se po nástupu habsburského Karla V. na španělský trůn stal členem osobní stráže navarrského místokrále a tím počala jeho válečnická léta.

Podle některých svědectví byl vzpurným a ješitným vojákem, a co se týče žen, hazardních her a soubojů, vedl neuspokojený život. Do jeho vojenské kariéry osudově zasáh-

Svatý Ignác z Loyoly, mědirytina, 17. století.

la francouzská vojenská invaze. Při obléhání pevnosti Pamplona byl v řadách statečných obránců. Dne 21. května 1521 mu dělová koule útočníků roztránila pravou hollení kost a lehce poranila i nohu druhou. První pomoc mu byla poskytnuta vítěznými Francouzi a později byl převezen do rodné Loyoly. Zdálo se, že svému zranění podlehne, avšak nakonec se mu smrt vyhnula.

Na lůžku strávil mnoho krušných týdnů. Během tohoto období podléhal temným až sebevražedným depresím, a to nejen kvůli svému zdraví, ale také proto, že měl pocit ztráty smyslu života. Dlouhé týdny vynuceného pobytu na lůžku se na něm však podepsaly i jinak. Intenzivně se věnoval četbě knih, jako byly Voraginova *Legenda aurea* o životě světců a *Život Kristův* Ludolfa Saského. Ignác se řízením osudu dostal do situace, která už v mnohých probudila skryté vnitřní síly. Moment blízkosti smrti často přináší to, co okultisté nazývají samozasvěcením, jako tomu bylo třeba v případě Adolfa Hitlera. Následkem těchto zkušeností pocítil touhu vykonat velké věci ve službách Božích.

Po svém uzdravení se rozhodl vyplnit své předsevzetí učiněné na pomezí života a smrti. Následky zranění byly trvalé a pravá noha zůstala o něco kratší. Přesto se vypravil na pouť do benediktinského kláštera Montserrat nedaleko Barcelony. Zde se vyzpovídal a celou noc probděl nad obrazem Matky Boží, které symbolicky odevzdal svůj meč a dýku. Odložil zde světské šaty a oblékl poutnické roucho. Posléze se odebral do blízkého městečka Manresa, kde měl v jeskyni na břehu řeky Cardoner vizi světa jako válečného kolbiště, na kterém se střetávají křesťanské síly se silami temnot. Zde u něj došlo k mystickému obratu (konverzi) a zde také začal formulovat svá *Duchovní cvičení*. Jak poznamenal církevní historik Hugo Rahner:

Po mystickém obrácení v Manrese se stal z Iniga poutníka a hříšníka Ignatius — muž církve. Z rytířského bojovníka se stal generál nejmilitantnějšího řádu katolické církve.

V původním náčrtu řádové koncepce Jezuitů zaznívá myšlenka bezplatné služby tak, jak se později objevila v rosenkruciánských manifestech:

»Kázáními, přednáškami a jakoukoliv jinou službou Božímu slovu, duchovními cvičeními, vyučováním dětí a nevzdělaných lidí v křesťanské nauce, zpovídáním a udělováním jiných svátostí, poskytováním duchovní útechy věřícím v Krista, a to vše zadarmo bez přijímání jakékoliv odměny za práci při vzpomínutých službách.«

DUCHOVNÍ CVIČENÍ

Proslulá *Exercitia spiritualia* (Duchovní cvičení) Ignáce z Loyoly jsou formou meditace, ve které může jedinec do-

Meditace o škodách pramenících ze smrtelných hříchů, Exercitia spiritualia, 1735.

sáhnout jasnějšího porozumění sobě samému. Je to cvičení týkající se celé bytosti; používá vize a představivost k pochopení a rozhodování založených na osobní zkušenosti. Duchovní cvičení jsou praktikována především »elitními církevními jednotkami«, jezuiti. Nicméně jsou používána pro svou účinnost i mimo tento řád.

Cvičení mají přivádět k opravdovému poznání Boha i sebe samého. Na rozdíl od společných modliteb praktikovaných v mnišských řádech přijal Ignác individuální cestu. Cvičení obsahují i řadu otázek, na které je nutno hledat odpověď. Jednou z nich je i *Co jsem udělal pro Krista, co dělám a co budu muset pro Krista učinit?* Jelikož Ignác spatřoval žijícího Krista v katolické církvi, mohli bychom nahradit v otázce Ježíšovo jméno právě římsko-katolickou církví.

Ignác zavrhoval oblíbenou nauku o osudovém předurčení člověka. Podle něj nemůže být nikdo spasen bez vlastního úsilí, jinak by ztratil svobodnou vůli. Jeho cvičení směřovala ke kontrole vlastního života a možná i ke kontrole života ostatních. Profesor Boehmer napsal v roce 1910:

Ignácius rozuměl lépe než kterýkoli z ostatních vůdců před ním tomu, že nejlepším způsobem, jak vyzvednout člověka k určitému ideálu, je stát se pánem jeho představivosti. Když způsobíme někomu »prostoupení duchovními silami, které může těžko později eliminovat« silami trvalejšími než ty nejlepší principy a doktríny; pak tyto síly mohou znovu vyjít na povrch po mnoha letech bez jakékoliv zmínky o nich, a stanou se natolik imperativní, že vůle jim není schopna oponovat a musí následovat jejich neodolatelný impuls.

Někteří považují Duchovní cvičení za pouhou autosugesci, ve které jsou zapojeny všechny smyslové orgány. Scény vzbouřených andělů, vyhnání Adama a Evy z Ráje, Poslední soud, evangelické příběhy a Pašije znovu ožívají před cvičícím ve formě vnitřních vizí. Důležitou součástí, stejně jako v jiných meditacích, je i kontrola dechu.

PAPEŽOVA ARMÁDA

Cvičení o smrti, Exercitia spiritualia, 1735.

Tovaryšstvo Ježíšovo je řádem řeholních kněží, kteří kromě tradičních slibů chudoby, čistoty a pokory skládají ještě

slib zvláštní poslušnosti Svatému otci. Jsou tak vlastně papežovou soukromou armádou. Jejich barvou je černá. Odtud tedy přezdívka představeného řádu — černý papež. Oděvem řeholníka je černý talár s cingulem, na hlavě nosí černý klobouk. Dnes jsou jezuité bráni jako strážci víry a nezpochybnitelná součást církve, ale na samém počátku vzniku řádu se vznášelo kolem jejich osudu mnoho otázek.

Když se Ignác po svém návratu z poutní cesty do Svaté země rozhodl spojit lidstvo v Tovaryšstvu Ježíšově pod vlajkou Kristovou, pochopil, že je pro jeho řád nutné podléhat přímo papeži a nikoli místním církevním organizacím. Jeho Ježíšovo mužstvo, jak byl řád původně nazván před změnou na Ježíšovu společnost či tovaryšstvo, bylo inspirováno z hlediska vojenské struktury, organizace a začlenění do církve rytířským řádem Templářů. Stejně jako Templáři i jezuité často zastávali roli vojenských poradců a diplomatů. Stejně jako oni byli podřízeni přímo papeži. O vojenském charakteru jezuitů svědčí i výrok Petra Fabera, jednoho z nejbližších Ignácových druhů, jímž jsme uvedli tuto kapitolu.

Ještě před založením řádu se Ignác dostal do rozporu s Inkvizicí. V jejím vězení se ocitl pro nepovolené apoštolské působení. I když byl propuštěn, byl neustále vystaven inkvizičnímu tlaku. Po opětovném uvěznění se rozhodl pokračovat ve výuce v Paříži. Zde obdržel 14. března 1534 titul magistra filozofie a zde také našel další spřízněné duše pro vytvoření Tovaryšstva, mezi nimi i zmíněného Fabera. Tato skupina se ještě téhož roku v kapli Panny Marie na Montmartru slavnostně zavázala slibem čistoty a chudoby. Tím se datuje skutečný vznik jezuitského společenství.

Počátkem roku 1538 se Ignácovi přívrženci shromáždili v Římě. Zde se také Ignác musel obhajovat z nařčení, že rozšiřuje kacířské učení. Po osvobozujícím rozsudku si získal náklonnost papeže Pavla III. Papež schválil řád nejprve ústně v roce 1539, a poté ho se vši právoplatností stvrdil 27. září 1540 bulou *Regimini militantis Ecclesiae* (Řízení bojující církve). O rok později byl do čela řádu ve funkci generála zvolen Ignác z Loyoly. Po jeho smrti se *Societas Iesu* dělila už na jedenáct provincií, v nichž existovalo více než 67 řádových domů. Jezuitské působení zasáhlo nejprve Itálii, Španělsko a Portugalsko, později pak i celou střední a západní Evropu. Již v období Ignácovy smrti působili jezuitští misionáři v Indii, Číně, Japonsku a Americe.

Matteo Ricci s čínským křesťanem Li Paulusem, který překládal evropské astronomické spisy z latiny do čínštiny. Dobová rytina.

Matteo Ricci (1552-1610) se v roce 1583 stal prvním jezuitou, který začal působit v Číně. Vybudoval zde kostel v čínském stylu a sám začal nosit čínské oblečení. Tento charismatický a vysoce vzdělaný misionář, který ovládal a zdokonalil »umění paměti«, se také stal znalcem konfucíánské filozofie.

V. Koffskhii, Hermetische Schriften, 1786.

Čtyřicet let po smrti duchovního a vojenského vůdce *Afghánských iluminátů* vznikla v Německu stejnojmenná organizace (*Illuminati*) zformovaná Adamem Weishauptem, mladým profesorem kanonického práva na ingolstadtské univerzitě. Souvislost dat a obsahu jejich učení spojuje tyto bavorské Ilumináty s původními afghánskými, a také s ostatními kulty, které se nazývaly »iluminované« (osvícené). Počátek sedmnáctého století byl svědkem vzniku organizace iluminátů ve Španělsku (Alumbrados), odsouzených výrokem Velké inkvizice v roce 1623. V roce 1654 byli *Iluminati* – *Guerinets* zasměněni ve Francii.

Arkon Daraul
Historie tajných společností, 1961

Jezuité se ve své historii nevyhnuli, alespoň částečně, osudu svého vzoru — Templářů. V roce 1773 byl papežem Klementem XIV. řád, který byl v mnoha očích viděn jako příliš samostatný a mocný, rozpuštěn. Ale již v roce 1814 byl obnoven s původní konstitucí a právy a existuje dodnes.

OKULTNÍ SPOJENÍ

Arkon Daraul, autor knihy o tajných společnostech, tvrdí, že jezuité vznikli pod vlivem arabské tajné organizace Asasinů, o kterých jsme psali v prvním díle v souvislosti s rytířským řádem Templářů. Podle něj tradice Asasinů pokračují dodnes v organizaci kolem ismailského vůdce jménem Aga Chán.

Daraul cituje orientalistu S. Ameer Aliho, který tvrdí:

Od ismailovců si křižáci vypůjčili koncept, který vedl k formování všech tajných evropských církevních i světských společností. Instrukce Templářů a Špitálníchů, Jezuitská společnost založená Ignácem z Loyoly a složená z mužů, jejichž oddanost nemá v naší době konkurenci, ohniví Dominikáni, mírnější Františkáni — ti všichni mohou být vystopováni až do Káhiry nebo Alamutu (asasinské pevnosti).

Další okultní autorka Dusty Sklarová upozorňuje na jezuitský vliv při formování Hitlerových elitních jednotek SS. Ve snaze vytvořit ze svých SS nový Řád Teutonských rytířů byl si Himmler vždy vědom Jezuitů. Podle jeho asistenta Waltra Schellenberga úmyslně postavil organizaci SS na principech Tovaryšstva Ježíšova, s použitím jejich statutu a duchovních cvičení. Himmler byl nazýván svými nepřáteli »Černý jezuita« a s Ignácem z Loyoly srovnáván Hitlerem, který oceňoval jeho fanatickou oddanost.

Základním principem, který si Himmler od jezuitů vypůjčil, byla absolutní slepá poslušnost. V tomto ohledu je dokonce překonal. Musíme zde ovšem připomenout, že jezuité jako organizace byli v nacistickém Německu nežádoucí, a tak nelze ze vzájemné podobnosti vyvozovat dalekosáhlé závěry. Stejně zajímavý vztah je i mezi jezuitu a tajným Řádem iluminátů (*Illuminati*), jehož zakladatelem byl bývalý jezuitský student a svobodný zednář Adam Weishaupt, profesor z Ingolstadtu. Weishaupt založil tuto

tajnou organizaci 1. května 1776, tedy v roce americké revoluce. Řád byl ostře namířen právě proti jezuitům. V té době totiž soupeřila o zásadní vliv na vývoj Evropy katolická církev se Svobodnými zednáři, kteří inspirovali jak revoluci americkou, tak francouzskou. Zvláště v Bavorsku nebyla pozice zednářsky laděné organizace bezpečná. Ne náhodou bylo Mnichovu přezdíváno Německý Řím.

Ilumináti byli obviněni z přípravy revoluce a v roce 1785 zakázáni; za příslušnost k řádu hrozil dokonce trest smrti. V době Velké francouzské revoluce byli obviňováni ze spojení s jakobíny. Mezi členy řádu patřil údajně i Goethe. Podle některých svědectví měla tato tajná organizace zaniknout teprve až po úspěšné infiltraci jejími nepřáteli jezuity.

Heinrich Himmler byl někdy srovnáván s Ignácem, z Loyoly a nazýván »Černým jezuitou«.

Hodiny s alegorií Astronomie, 17. století.

KAPITOLA VIII.

GIORDANO BRUNO

Není třeba zjišťovat, je-li za nebem prostor, prázdnota nebo čas,
protože první je všeobecné místo, druhé nesmírný prostor,
který můžeme volně nazvat prázdnem,
v němž jsou nesčetná a nekonečná tělesa, jako je naše Země,
na níž žijeme a pobýváme.

Giordano Bruno

Giordano Bruno (1548–1600).

Velký bojovník proti ustáleným dogmatům církve, filozof, básník a mág Giordano Bruno (1548–1600) se narodil v Nole u Neapole. Jako patnáctiletý jinoch vstoupil do dominikánského kláštera. Tam získal nové jméno Giordano místo původního Filipo.

Poté, co opustil řád, putoval po Evropě. Všude bojoval proti scholastickému pojetí světa a všude byl pronásledován. Do středisek vzdělanosti většinou dobrovolně přicházel, ale často byl nucen je nedobrovolně opustit. Hledal pochopení pro své ideje o nutnosti změn v názorech na svět a život a propagoval svou verzi hermeticko-kabalistické reformy Evropy. Tak poznal Ženevu, Toulouse a Paříž, pobyl dva roky v Anglii, především v Oxfordu. Tam napsal své slavné dialogy. Ale i odtud musel odejít. Uchýlil se do Francie a poté do Německa. Bruno pobyl i v rudolfínské Praze, kde v roce 1588 vydal dva spisy — *Sto šedesát článků proti matematikům a filozofům* a *O počítání druhů a kombinatorice podle R. Lulla*.

Z Prahy Bruno odcestoval přes Německo do Benátek. Krátce poté, na základě udání jeho žáka, byl v roce 1592, zatčen inkvizicí a obviněn z kacířství. Jeho složitým případem se zabýval sám Vatikán. Šest let pobyl ve vězení, než byl jako zatvrzelý kacíř předán světské moci — byl upálen 13. února 1600 v Římě.

Galileo Galilei měl o něco více štěstí než Giordano Bruno. Přestože ve svém díle *Ů Saggiatore* (1623) píše, že hmota, a dokonce i světlo, se skládají z atomů, a ve svém dalším spise *Il Dialogo* (1623) se přihlásil ke Koperníkově názoru, že Země obíhá kolem Slunce, nebyl upálen jako kacíř. Nicméně, v roce 1633 byl inkvizicí donucen odvolat své učení.

PŘÍRODNÍ MAGIE

Magie tvořila neodmyslitelnou součást renesanční novoplatónské filozofie. O její vstup na evropskou scénu se v 15. století zasloužil především Marsiglio Ficino (Marsilius Ficinus, 1433–1499), který přeložil díla připisovaná egyptskému Hermu Trismegistovi. Tyto spisy měly na Giordana Bruna zásadní vliv. Renesanční magie nezahrnovala pouhé kultivování démonických sil, ale snažila se o poznání a praktické využití božských vlastností skrytých v přírodě. Přesto však právě »přírodní magie« přivedla Bruna na kacířskou hranici.

Účelem přírodní magie bylo odhalit neviditelné souvztahnosti mezi vším, co existuje v přírodě, mezi světem člověka a velkým vesmírem, jehož je součástí. Přírodní magie tak propojovala jednotlivá učení a hledala společný základ pro lékařské vědy, filozofii a astronomii. Pomocí

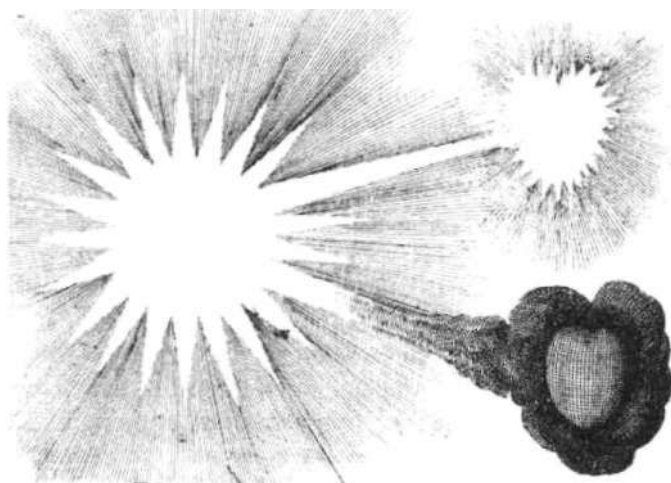
této magie získával mág kvalitu skrytou v určité hvězdě, rostlině, drahokamu nebo jiném předmětu. Pro tuto činnost potřeboval mág silnou disciplinovanou mysl s harmonicky vyváženými pozemskými a nebeskými silami. Jeho síla vyvěrala především z duchovna a podle dobových názorů byla tedy nadřazena hmotě a žívlům. Mág se stával naroveň přírodě, a díky svým schopnostem mohl konat to, co se jevílo jako zázračné. Byl schopen měnit různé předměty v jiné, zvládl i tehdy populární a žádanou přeměnu olova ve zlato. Mohl získávat a přenášet energii podle vlastní vůle, působit na dálku, vidět do minulosti a předpovídat budoucí události. Mág dokázal díky soustředění mysli získat do svých rukou neuvěřitelnou moc.

Magické spojení mága-vědce s určitým předmětem se většinou jeví našemu rozumu jako něco subjektivního, nevědeckého a pomyslného. Naše vědecké myšlení si zakládá na objektivním přístupu a přímo vyžaduje odstup a nepropojenost mezi pozorovatelem a pozorovaným předmětem.

Od dob Galilea Galilei (1564-1642), René Descarta (1596-1650) a Isaaca Newtona (1642-1727) věda usiluje o oddělení a odlišení, aby ukázala rozdíly mezi předměty a jevy. Magický způsob myšlení funguje zcela obráceně. V něm jde o hledání podobností a symbolických souvislostí mezi makrokosmem (vesmírem) a mikrokosmem (člověkem) a jeho kořeny leží v kabale, gnosticismu a Platónově učení. Jedná se vlastně o duchovní propojení člověka a vesmíru, ve kterém hraje zcela zásadní roli morální rozměr. Bez něj se mystická magie, duchovní spojení

V roce 1591 přijal Giordano Bruno pozvání do Benátek od místního šlechtice Moceniga, aby ho tam učil umění paměti. Jelikož ale nebyl ochoten sdělit svému hostiteli některá tajemství, do nichž byl zasvěcen, Mocenigo na něj napsal udavačský dopis, kde ho obvinil z kacířství. Filozof byl zatčen 24. května 1592 a v roce 1593 vydán do rukou římské inkvizice. V lednu 1599 byla sestavena definitivní obžaloba a o rok později, 17. února 1600, byl mág a filozof upálen na náměstí Campo di Fiori (Náměstí květů) v Římě. Až do roku 1965 byla jeho díla na vatikánském indexu zakázaných knih.

Při čtení rozsudku pronesl Bruno svá památelná slova: »Vynášíte nade mnou rozsudek s větším strachem, než s jakým já jej poslouchám.«

Božská a lidská vůle. Robert Fludd, 1620.

Giordano Bruno na rytině ze 17. století.

Bruno přijel v roce 1588 do Prahy, kde prožil půlrok a kde pokračoval ve studiu díla španělského filozofa 13. století Raymonda Lulla. Uknihitiskáře Jiřího Černého zvaného Nigrín vydal »De speciorum scrutinio et lampade combinatoria Raymondi Lullii« a u Jakuba Jiřího Dačického »Jordani Bruni Nolani articuli centum et sexaginta huius temperstatis mathematicos atque philosophos«, který věnoval přímo císaři Rudolfovi II. a dostal od něj 300 tolarů. Je pravděpodobné, že za svého pobytu přednášel též na Karlově univerzitě.

s Bohem, stává temnou magií vedoucí k sobectví a materialismu. Což je přesně to, co se s evropskou vědou děje od 17. století.

Brunovo pojetí lidského spojení s myslí Boha nejlépe vyjadřuje komentář k dílům připisovaným Hermu Trismegistovi od již zmíněného Marsiglia Ficina:

Pokud se neučiníš rovným Bohu, nemůžeš rozumět Bohu, protože stejně rozpoznává stejné. Učín se velkým velikostí, která přesahuje všechny míry; osvoboď se ze zajetí těla. Povznes se nad všechny čas; staň se Věčností. Pak budeš rozumět Bohu. Věť, že nic není pro tebe nemožné, považuj se za nesmrtelného a schopného rozumět všemu, všemu umění, všem vědám, povaze každé živoucí bytosti. Vyšplhej se nad nejvyšší výšku, sestup do nejhlubších hloubek. Vtáhni do sebe veškeré pocity všeho stvořeného — ohně a vody, suchého a vlhkého. Představ si, že jsi všude — na zemi, v moři, na nebi, že jsi ještě nenarozen v mateřském lůně, mladý, starý, mrtvý, mimo dosah smrti. Jestliže obejměš ve své mysli všechny věci najednou — časy, místa, podstaty, vlastnosti, množství, pak můžeš rozumět Bohu.

NEKONEČNÝ A JEDNOTNÝ VESMÍR

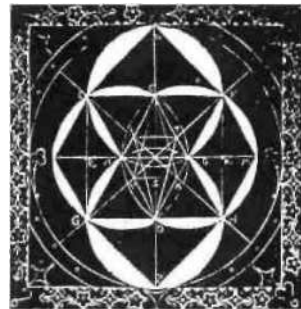
Ve spisech *O příčině, principu a jednom a O nekonečnu, vesmíru a světech* předkládá Bruno svůj výklad harmonického nekonečného světa, jenž je obrazem Boha. Ve svých teoriích vychází z děl a myšlenek Mikuláše Koperníka (1473—1543). Koperník poznal, že naše nejbližší nebeské okolí je tvořeno systémem pohyblivých planet, obíhajících okolo Slunce. Bruno šel ve svých teoriích ještě dál. V básnické vizi spatřil univerzum jako nezměrnou nekonečnost, vyplněnou bezpočtem hvězd podobných našemu Slunci, světy bez hranic, jež se nacházejí v neustálém pohybu.

Podle Bruna se sice Slunce nachází uprostřed naší sluneční soustavy, ale nikoliv uprostřed vesmíru, neboť v nekonečnu ztrácí pojem střed smysl. Každá hvězda je postavena naroveň Slunci. Obdobně nemůže být člověk postaven doprostřed hierarchie jsoucná, tedy nad věci a zvířata, pod anděly a Boha. Každá bytost a věc je rovnocennou součástí světa a obrazem jeho božského celku.

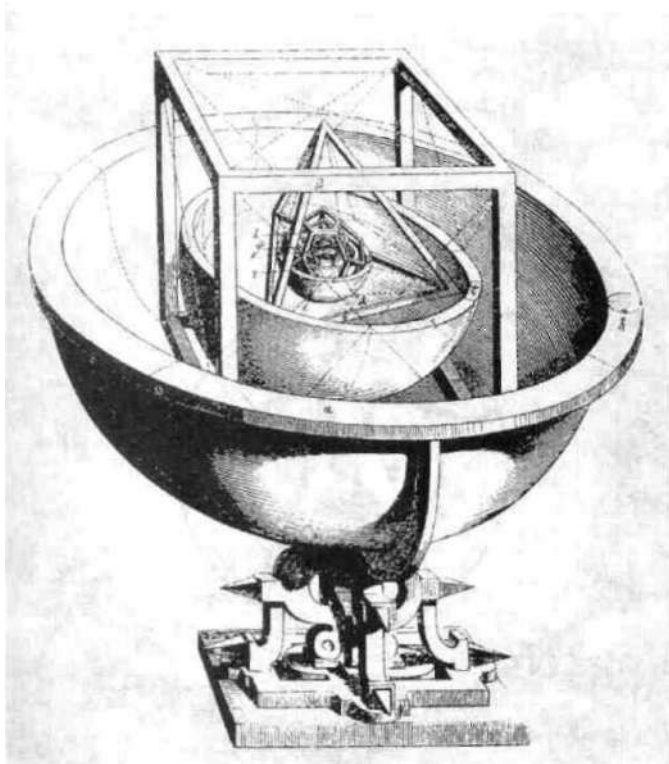
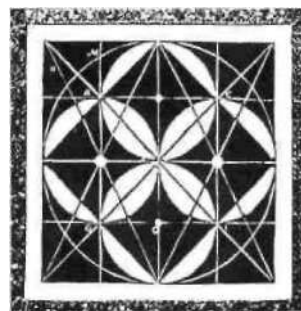
Bruno místo slova věc používá pojem monáda (z řeckého *monas*, jedna jednotka). Monáda pro něj znamená filozofickou jednotku, stejně jako je atom jednotkou fyzikální a bod jednotkou geometrickou. Formou a pravou skutečností všeho je oživující a bezmezně tvůrčí božský duch. Vše ve světě spolu navzájem souvisí, každá monáda je buď projevem Boha, nebo je sama božská. Duch, duše a život se nacházejí ve všem.

Svět je věčný, protože změně a pomíjivosti jsou v něm podrobeny jen jednotlivé věci, vesmír jako celek je jediné jsoucno, a proto je také nezničitelný. Svět je založen na dynamické jednotě, protože kosmos tvoří velký živý organismus a je ovládán a uváděn v pohyb jediným principem:

Je tedy univerzum jediné, nekonečné, nepohyblivé... Není vytvořeno, neboť neexistuje žádné jiné bytí, po kterém by mohlo toužit nebo které by mohlo očekávat, má totiž samo všechno bytí. Nezaniká, neboť není nic jiného, v co by se mohlo proměnit, je přece samo vším. Nemůže se zmenšit ani zvětšit, je přece nekonečné, a jako k němu nemůže nic přistoupit, stejně od něho nic nemůže být odňato.

*Obrazec Lásky (nahore) a Du-
cha (dole). Giordano Bruno,
Articule centrum..., vydáno
v Praze roku 1588.*

*Johannes Kepler, Mysterium
Cosmographicum., 1660.*

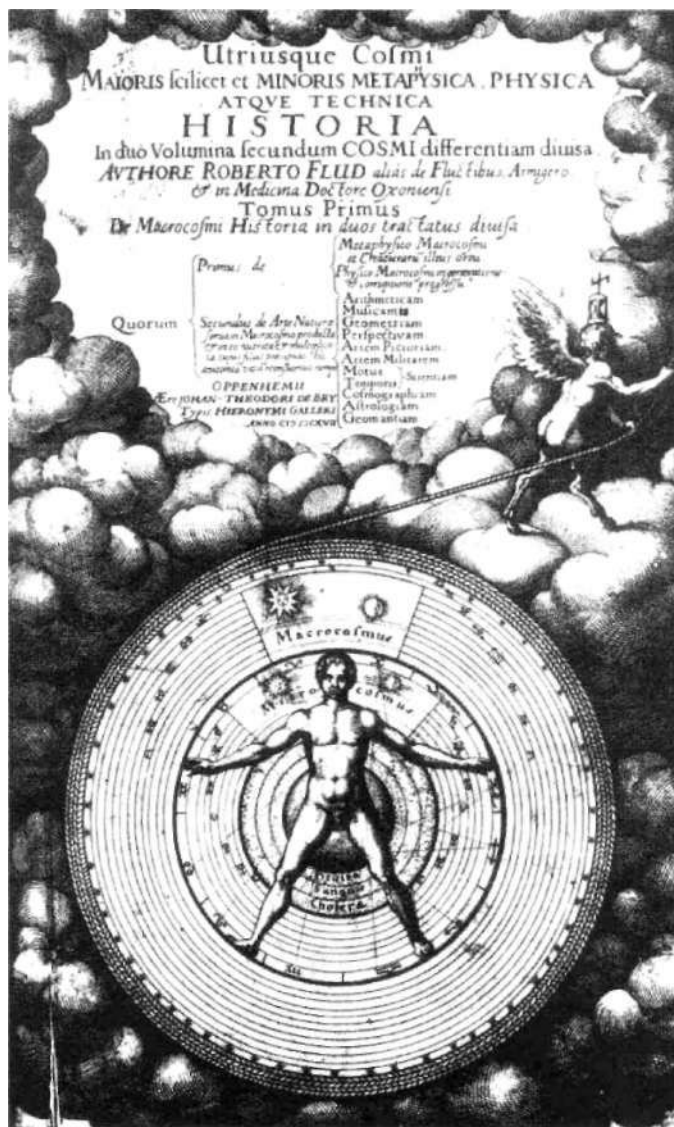
Zdá se, že kouzelník, filozof a básník Giordano Bruno křesťanství úplně zavrhl především kvůli nepřátelským náboženským výpadům. Ficino, Pico, Agrippa, Paracelsus a Dee byli křesťany, ať už svým přesvědčením, nebo jen formálně. Bruno prohlásil, že judaismus a křesťanství znehodnotily pravé náboženství, jímž pro něj bylo náboženství starověkého Egypta tvořené mysticismem a magií hermetiky. Doufal ve zrušení křesťanství, obnovení egyptského náboženství a radikální reformu společnosti.

*Richard Cavendish
Dějiny magie, 1987*

UMĚNÍ PAMĚTI

Raymond Lull, jenž se ve svém díle zabývá mystickým systémem paměti, měl na Bruna stejně velký vliv jako Ficinoova práce. Jak už jsme uvedli, má *Ars Memoria* (Umění paměti) svůj původ v antice.

Giordano Bruno povznesl umění paměti na vyšší úroveň a začlenil je do svého systému magie. Věřil, že je mož-

Makrokosmos a mikrokosmos, člověk a vesmír. Robert Fludd, 1617.

né spoluúčastnit se boží moci. Zároveň nabyl přesvědčení, že pokud by mág mohl zpětně vyvolat v myslí všechny obrazy představující boží řád vesmíru současně, mohl by zakusit spojení s myslí Boha.

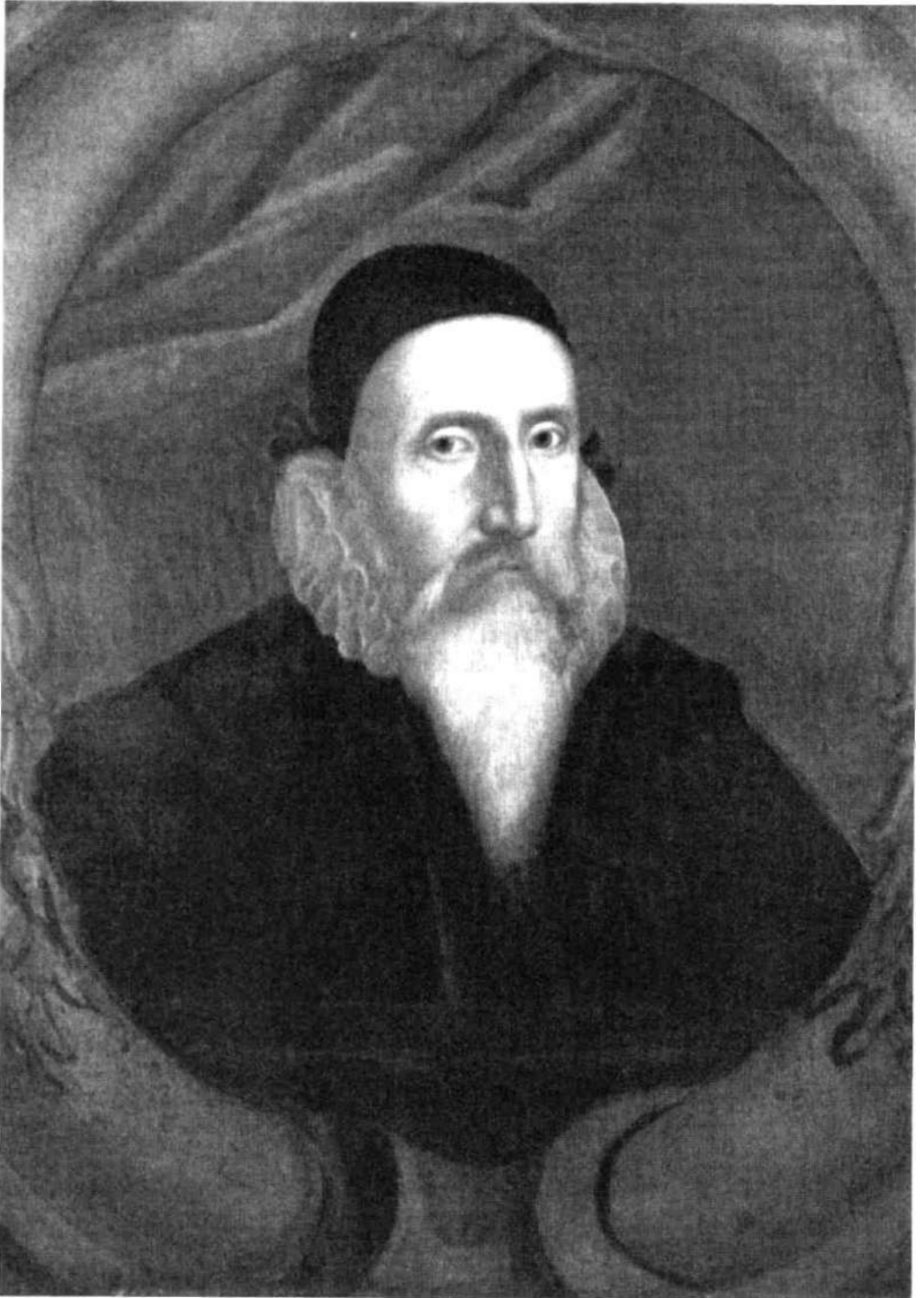
Právě díky těmto a podobným myšlenkám se Bruno dostával do sporů s uznaným učením církve. Neslučitelný s ortodoxním křesťanstvím byl i způsob, jakým popisoval vztah Boha ke světu. Bruno odmítal názor, že Bůh řídí svět zvnějšku, jako vozataj vede spřežení. Bůh nestojí nad světem a mimo svět, ale nachází se přímo v něm, působí jako oduševňující princip celku světa i každé jeho části:

Hledáme Boha v neměnném a neporušitelném přírodním zákoně, v hluboké úctě, kterou pociťuje mysl, jež se tímto zákonem řídí. Hledáme ho v zářích slunce, v kráse věcí, které vzešly z lůna naší matky Země, a v pravém odlesku jeho bytosti — ve zjevu nekonečného počtu hvězd, které v nezměrných končinách jednoho nebe září, žijí, cítí, myslí a velebí nanejvýš dobrotivého, jediného a nejvyššího.

Etický charakter člověka vrcholí podle Bruna v hrdinské vášni, v lásce k dobru, ve stálém hledání a věčném intelektuálně morálním neklidu. Smrt, kterou Bruno podstoupil na hranici, pokládal za pouhou změnu formy existence.

Proč lenošit a spát v čase a životě, když musíme dlouho, dost dlouho lenošit a spát ve smrti? I kdybychom totiž doufali v další život a další tvář, už nikdy to nebude náš nynější život, naše nynější tvář. Tyto mizí navěky, aniž bychom mohli doufat v jejich návrat.

*G. Bruno,
Vyhnání vítězné bestie*

John Dee. Ashmolean Museum, Oxford.

KAPITOLA IX.

JOHN DEE

Pozvednutím svého srdce nad nebesa,
podél neviditelných čar a nesmrtelných paprsků,
potkáte odraz nepochopitelného světla:
Radost a nevslovitelnou dokonalost.

John Dee

Astrolog, alchymista, matematik a filosof John Dee.

Dee velmi rychle získal nepohodlnou pověst čaroděje a byl dokonce na nějakou dobu uvězněn na základě obvinění z pokusu o vraždu královny Marie pomocí kouzel. John Dee zřejmě sestavil královnin horoskop pro její dědičku princeznu Alžbětu, aby zjistil, kdy královna zemře. Když královna Marie opravdu zemřela, byl pověřen stanovením astrologicky příznivého dne pro Alžbětinu korunovaci.

*Richard Cavendish
Dějiny magie, 1987*

John Dee (1527—1608) patřil k nejoslavovanějším a nejvýznamnějším mužům alžbětinské doby. Jako filozof, matematik, antikvář, učitel a přítel vlivných osobností stál v centru mnoha významných událostí své doby; je téměř jisté, že mnohé inspiroval a inicioval. Učenec Dee se zabýval vážnými a ve své době uznávanými vědami, věnoval svou pozornost také krajním formám okultismu. Takže ho lze nazvat i čarodějem. Alžbětinská Anglie neměla většího mága. Jeho činnost a proslulost prý inspirovala Williama Shakespeara, jemuž měl Dee posloužit jako prototyp pro jeho kouzelníka Prospera ve hře Bouře.

Zájem o magii a tajné nauky nebyl v jeho době neobvyklý. Johna Dee lze zařadit mezi takové filozofy-mágy, jakými byli Ficino, Pico della Mirandola (1463—1494), Bruno, Agrippa (1485–1535), Campanella (1568–1639), Paracelsus a v neposlední řadě Deeův anglický nástupce Robert Fludd (1574—1637). Plejáda těchto a dalších filozofů, včetně Johna Dee, žila zároveň v magickém i vědeckém světě, které pro ně splývaly v jeden. Astronomie a astrologie se prolínaly a k jejich oddělení a k označení jedné za vědu a druhé za magii došlo později. Tycho Brahe (1546—1601) a Johannes Kepler (1571—1630) kromě svých vědeckých výzkumů běžně sestavovali horoskopy. Chemie byla součástí alchymie. Astrologické talismany patřily k normální součásti tehdejší léčby. Avšak v době, kdy působil v Anglii Dee, začala se věda utvářet tak, jak ji známe dnes.

John Dee se snažil prozkoumat veškeré záhady světa. Základ jeho myšlenkových směrů tvořil hermetismus, gnostická filozofie založená na znovuobjevených textech legendárního Herma Trismegista. John Dee, ač křesťan, čerpal z židovské kabaly. Z »pozemských věd« se zabýval matematikou, geografii, navigací a mechanikou, z umění ho přitahovaly hudba, architektura, malířství a divadlo. Nicméně jeho největší vášní se stala komunikace se světem andělů, a jak se ukázalo později, byla to mistrova Achillova pata.

ALŽBĚTINSKÝ MÁG

Život Johna Dee můžeme rozdělit do tří období, z nichž každé nese svůj specifický a vyhraněný charakter. Bohužel, jak velký mág stárnul, v jeho životě začaly převažovat neúspěchy a negativní tendence.

V první části své životní pouti vystupoval jako vůdčí osobnost anglické renesance. John Dee byl synem dvořana krále Jindřicha VIII., narodil se v roce 1527, tedy těsně před odlukou anglické církve od katolické církve římské. Příčinu k roztržce zavalil rozvod anglického monarchy.

Mladý John se mohl chlubit velmi rozsáhlou knihovnou. Seznam svazků ukazuje na vlivy, které formovaly jeho zájmy. V knihovně se nacházela nejvíce díla Raymonda Lulla a jeho následovníků. Sběrka knih Johna Dee se postupem času stala skoro veřejnou institucí, byla otevřená pro jeho přátele a studenty. Čerpali z ní dvořané a básníci, navigátoři a matematici, antikváři a historikové. Do jeho domu přicházeli mnozí vzdělání a vysoce postavení lidé, zavítala sem i sama anglická královna Alžběta I.

V roce 1564 vydal Dee zvláštní diagram nazvaný *Monas hieroglyphica*, jemuž jako autor přikládal výjimečnou důležitost a považoval ho za vyjádření celé své filozofické koncepce. Opatřil diagram vysvětlujícím textem, který však nechává čtenáře ještě více zmateného. Dee napsal text za dvanáct dnů a uložil do něj všechny své okultní znalosti a zkušenosti. Termínem *hieroglyf* se tehdy rozumělo posvátné zobrazení určité věci či jevu nebo osoby a termínem *monas* se označovala podstata, tedy něco již dále nedělitelného, něco, co tvoří základ. Monas je kombinací astrologických znamení pro sedm planet a znamení Skopce, který reprezentuje oheň. Má znázorňovat tajemství duchovního vývoje člověka. Dee dokonce vyslovil myšlenku, že jeho *Monas hieroglyphica* se stane východiskem pro všechna náboženství.

Za rok po sepsání *Monas hieroglyphica* se Dee poprvé oženil. Jeho ženou se stala Katherine Constableová. O deset let později, v roce 1575, se oženil podruhé. Toto manželství trvalo jen velmi krátce a skončilo za necelý rok smrtí ženy, o níž se dosud nenašly žádné záznamy. Někteří badatelé dokonce velmi vážně pochybují, zda Dee s onou neznámou skutečně vstoupil do stavu manželského. Velký mág našel štěstí až ve třetím manželství, uzavřeném v roce 1578 s Jane Fromondovou. Oddaně ji miloval po celý její život a ona jeho lásku opětovala stejnou měrou.

V roce 1582 se Dee neúspěšně pokusil zavést v Anglii gregoriánský kalendář. V témže roce se potkal s mužem, který měl velký vliv na jeho osud a na mnoho dalších let se stal jeho společníkem. Nebyl jím nikdo jiný než u nás dobře známý dobrodruh Edward Kelley. O jejich podivném společném působení si však řekneme později.

John Dee věřil, že je potomkem pradávného britského vladaře. Podle něj i rodokmen anglické královny Alžběty sahal až mytickému králi Artušovi. Dee spojoval sám sebe s královnou a s artušovským, mytickým a mystickým charakterem Alžbětina »Britského Impéria«. Portrét Alžběty I., Marcus Gheeraert, 1592.

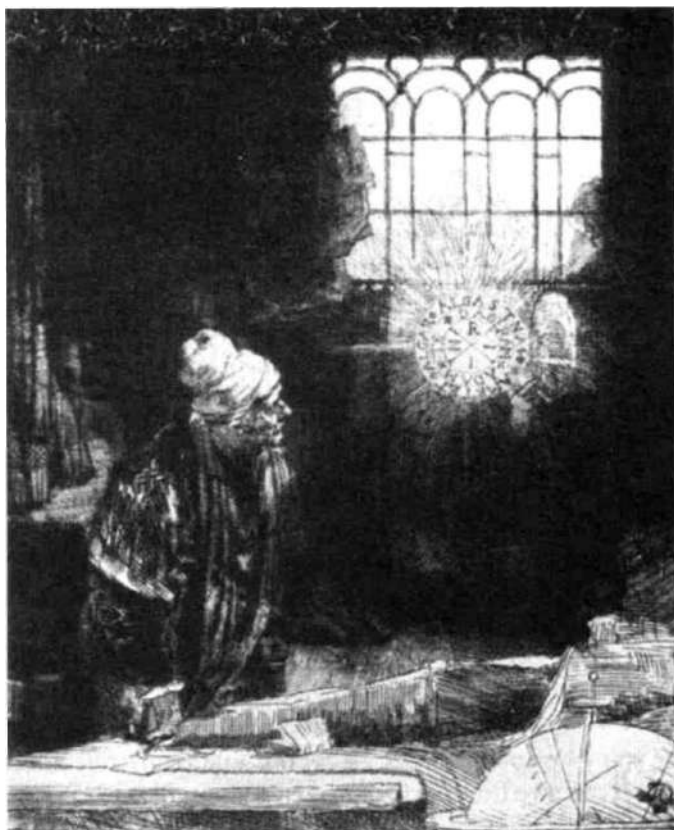

Hieroglyfická monáda, titulní stránka, 1564.

Druhé období svého života vyplnil Dee cestováním po Evropě. V roce 1583 opustil Anglii a strávil v cizině šest let. Proč odjel z britských ostrovů, přesně nevíme. Patrně se vydal na jakousi misionářskou cestu, která ho zavedla nejprve do polského Krakova a pak do Čech, k pražskému dvoru Rudolfa II. Traduje se, že za svého pobytu v Praze byl Dee ve spojení s rabínem Löwem, slavným kabalistou, mágem a údajným stvořitelem Golema.

SLÁVA A PÁD

Největší část svého zahraničního pobytu věnoval Dee právě Čechám. Edward Kelley získal spolu s Johnem Dee ochranu u pana Viléma z Rožmberka, mocného šlechtice a příznivce alchymie a okultních věd. Oba Angličané se v Praze i v sídle mocného Rožmberka horlivě věnovali

Rembrandt, Kabalista, 1651.

alchymickým pokusům a vyvolávání andělů za pomoci magie a kabaly.

Při těchto rituálech měl John Dee navázat spojení s anděly Urielem a Gabrielem a dalšími bytostmi astrálního světa. Údajně to dosvědčují jeho vlastnoručně psané deníky. Dee doufal, že za pomoci své mocné křesťanské kabaly rozhybe stejně mocné duchovní hnutí. Jak mise dopadla, však přesně nevíme. K dispozici jsou jen nepřímé odkazy, jako například postřeh jednoho ze současníků:

Učený a věhlasný Angličan, jehož jméno bylo doktor Dee, přijel do Prahy, aby navštívil císaře Rudolfa II., kterým byl nejprve laskavě přijat. Předpověděl, že zázračná reformace se odehraje v křesťanském světě, a ta se stane osudovou nejen pro město Konstantinopol, ale i pro Řím. Tyto předpovědi se neustále šířily mezi lidem.

Vůdčí myšlenka mise Johna Dee po Evropě neodpovídá ani katolickým, ani protestantským učením a dogmatům. Dee asi usiloval o propagaci širokého nedogmatického hnutí, jehož duchovní zdroje vycházely z okultní filozofie. Je to tedy myšlenka podobná té, která byla později vyjádřena v rosenkruciánských manifestech.

Mise Johna Dee se nijak nevymyká kontextu pozdního 16. století. Po Evropě se pohybovali nadšení misionáři jeho typu. Patřil k nim například Giordano Bruno, hlásající ve svých přednáškách a dílech světovou hermetickou reformu. Bruno navštívil Prahu v roce 1588, tedy těsně před návratem Johna Dee do Anglie. Z Prahy se Bruno vrátil přes Německo do Itálie, a tam narazil na plnou sílu protireformace, která tvrdě potlačovala renesanční novoplatonismus a okultní vědy. Tam byl také za své učení v roce 1600 upálen. Dee byl opatrnější a Itálii se vyhnul. Při posuzování mise Johna Dee je nutné znát jeho dílo *Monas hieroglyphica*. Obsahuje ve zhuštěné formě magická znamení pro celou okultní filozofii. Je do něj začleněn vzkaz současným vladařům, kteří měli podle anglického filozofa přijmout úlohu jakýchsi politicko-náboženských komunikací duchovního hnutí. První verzi *Monas* autor věnoval císaři Maxmiliánu II., otci Rudolfa II. Dee doufal, že císař Rudolf II. převezme otcovu úlohu a přijme *Monas* jako své okultní císařské znamení.

Dee nezískal od císaře podporu, v níž doufal. Když se v roce 1589 vrátil do Anglie, zcela jasně před ním vystaly výsledky jeho mise. Nebylo čím se chlubit. Podpora od mocných církve i světa žádná, zato se mu podařilo úspěš-

Titulní stránka *Deeovy knihy o navigaci*, 1577.

Od věčnosti jsme byli mezi sebou spojeni.

Usilovnou touhu navrátit se k této původní jednotě nazýváme láskou.

Jeden z alchymistických symbolů z Kelleyovy knihy »Divadlo pozemské alchymie«.

ně si nadělat mnoho silných a nebezpečných nepřátel. Nicméně sémě, které svou misí zasel, přece jen vzešlo a pomohlo na svět jednomu z nejzáhadnějších hnutí v historii Evropy. Mnozí badatelé poukazují na to, že takzvané rosenkruciánské manifesty, vydané v Německu v raném 17. století, byly silně ovlivněny filozofií Johna Dee.

Další z rosenkruciánských manifestů, *Confessio*, vyšel v jednom svazku se spisem *Consideratio brevis*, který přímo čerpá z *Monas hieroglyphica*. Stejně jako Dee a Bruno, vyzývají i Rosenkruciánské manifesty k univerzální reformaci celého světa za pomoci magie a kabaly.

SMUTNÝ KONEC

Třetí a poslední období života Johna Dee začalo v roce 1589 návratem z Čech do Anglie. Filozof a mág se po opětovném vstupu na britskou půdu sice dočkal audience u královny Alžběty I., ale nemohl nevidět, že pozici uznávané osobnosti alžbětinského světa nenávratně ztratil. Během jeho

John Dee a jeho nepřátelé, titulní stránka dopisu adresovaného kanterburšému arcibiskupovi, 1604.

nepřítomnosti utrpěla Anglie několik vážných politických a vojenských neúspěchů, které nemohla odčinit ani významným vítězstvím nad španělskou armádou při jejím pokusu o námořní invazi v roce 1588.

Opuštěný a izolovaný Dee čelil stále intenzivnějšímu podezření z čarodějnictví. Musel se dokonce osobně obhajovat v dopise canterburskému arcibiskupovi. Ani nástup nového krále Jakuba I. na anglický trůn v roce 1603 nezměnil nikterak jeho neutěšenou situaci.

Poslední léta života Johna Dee byla opravdu smutná. V roce 1605 jej nenávisť kolegů přinutila opustit univerzitu. Dee se vrátil do svého sídla v Mortlake jako zlomený muž. Jeho třetí žena Jane Fromondová, s níž měl osm dětí, zemřela na mor krátce předtím. Jeho těžký úděl znásobovaly nemoci a zlobila ho i zpřísňující se cenzura jeho děl. V posledních letech se o něj starala dcera Catherine. Po smrti Johna Dee napsal o neslavném konci slavného, ale chudého filozofa William Lilly:

Dr. Dee zemřel v Mortlake v Surrey velice chudý, často nucen prodat nějaké knihy či něco jiného, aby si mohl koupit oběd.

Od roku 1582 byl hlavním spolupracovníkem Johna Dee Edward Kelley, »strašlivá postava podobající se ožvlé mrtvole«, »médiu obydlené zlým duchem«, jak ho pitoreskně popsala Edith Sitwellová. Kelleymu byly za padělání uříznuty uši a říkalo se o něm, že pro věštecké účely vykopal mrtvolu z hrobu. Dee a Kelley prováděli alchymické experimenty a vedli dlouhé rozhovory s anděly prostřednictvím krystalů a leštěných kamenů.

*Richard Cavendish,
Dějiny magie, 1987*

OSUDOVÉ SETKÁNÍ

Prapodivný příběh Johna Dee a Edwarda Kelleye začal podle pověsti nálezem záhadného pergamenu. Objevil jej státní úředník jménem Talbot, který byl dříve usvědčen a potrestán za padělání záznamů o pozemkových transakcích. Záhadný Talbot není nikdo jiný než sám Kelley, který byl okolnostmi nucen vystupovat pod různými jmény. Kelley zakoupil rukopis a k němu dostal od prodávajícího nevzdělaného krčmáře navíc dvě koule obsahující bílou a rudou drť, tedy transmutační moučky na výrobu stříbra a zlata. Hostinský tvrdil, že to všechno pochází z hrobu bohatého biskupa. Kelley byl sice dostatečně vzdělaný, aby přečetl starobylý rukopis, ale nevěděl si rady s alchymickým návodem. Navštívil tedy učeného a věhlasného doktora Johna Dee. Mág Dee se nechal přesvědčit o pravosti dokumentu a oba podle návodu údajně nechali proměnit libru olova v libru čistého zlata. Tím začala, jak praví pověst, jejich mnohaletá spolupráce. Vzájemný vztah obou mužů představuje záhadu.

Talbot alias Edward Kelley.

Spojení ohně a vody. Německá kresba z 19. století.

Někteří badatelé považují Kelleye za šarlatána, který se vloudil do přízně Johna Dee a vtáhl ho do svých nekalých podniků. Tato zjednodušená verze jejich vztahu se nezdá být pravděpodobnou. Bylo by bývalo zvláštní, kdyby se vzdělaný a inteligentní Dee nechal neustále podvádět a zatahovat proti své vůli do prapodivných situací. Víme, že jejich vztah nenarušilo ani nehorázné Kelleyovo tvrzení, že mu v jedné vizi anděl Uriel řekl, aby on a Dee »měli své dvě manželky společně«.

Kelley zřejmě disponoval výjimečným mediálním nadáním, ovládal schopnost komunikovat s bytostmi z jiného světa. Vůbec ale nešlo jenom o obyčejné spojení se záhrobím, s duchy zesnulých. Kelley mohl Johnu Dee nabídnout něco, po čem skvělý filozof a mág dávno toužil: komunikaci s anděly, představiteli vyšších světů. Učenec Dee byl znalý okultních věd, ale mediální schopnosti mu scházely. Pro komunikaci s vyššími světy »byl hluchý a slepý«. Kelley mu nabídl, že se stane jeho očima a ušima. To byl

W. F. Douglas, Alchymista. 19. století.

obchod, jaký po vědomostech toužící Dee nemohl odmítnout. Před Kelleyem používal ke svým výzkumům jiná média. Očividně vědomost, po které Dee toužil, si takovou komunikaci vyžadovala.

Vyvolávání andělů a výroba umělého zlata dostaly nakonec oba Angličany do značných problémů. Po Praze se šířily zvěsti o jejich spojení s nečistými silami a o podvodech. Církevní autority vyžadovaly zdůvodnění přítomnosti obou mágů u dvora. Navíc oba cizinci, příslušníci odštěpené anglikánské církve, se ani svými pokusy, ani spojením s anděly netajili. Situace se nakonec vyhrtila velmi rychle, oba museli v roce 1586 Prahu spěšně opustit. Zastánce a ochránce našli pak ve Vilémovi z Rožmberka. Mocný Rožmberk zabránil jejich vyhnání ze země a nabídl jim pohostinství na svém panství v Třeboni. Tam skutečně asi dva roky žili a pracovali.

Cesty Johna Dee a Edwarda Kelleye se stejně brzy po vynuceném odchodu z Prahy dojižních Čech rozešly. Dee natrvalo opustil Čechy. Konec Edwarda Kelleye byl dramatický. Podle legendy byl opakovaně vězněn na Křivoklátě, protože nechtěl prozradit tajemství kamene mudrců. Kelley zemřel na následky zranění, které si způsobil při pokusu o útěk. V deníku doktora Dee z roku 1595 je o tom krátká poznámka, ovšem bez podrobností. O konci Edwarda Kelleye existují dodnes pochybnosti, není totiž vyloučeno, že ještě v roce 1599 byl naživu, o čemž svědčí několik nepřímých důkazů a indicií.

Třeba ani nebyl tak vykutáleným šarlatánem, jak si o něm myslíme a jak ho zobrazila pozdější literatura. Třeba se mu opravdu podařilo najít způsob, jak obelstít smrt a prodloužit si život.

Vilém z Rožmberka, mecenáš a ochránce Johna Dee.

Hans von Aachen, Rudolf II.

KAPITOLA X.

RUDOLFÍNSKÁ DOBA

Císař, jehož moudrostí byl zachován mír v říši,
neměl nízké myšlenky, opovrhoval všedností
a miloval pouze neobyčejné a zázračné.

Melchior Goldast, saský vyslanec na dvoře Rudolfa II.

Vzestup císaře Rudolfa II. z krále na císaře byl provázen zvláštním nebeským znamením. V souhvězdí Kassiopea spatřili rohu 1572, kdy Rudolf získal uherskou korunu, hvězdáři novou bezocasou hvězdu. Zazářila znenadání, postupně měnila barvu a v průběhu rohu 1574 (roh před získáním české koruny) zmizela zase z oblohy. Jako by předznamenala zářivé, významné, ale v závěru nešťastné období Rudolfovy vlády.

Tycho Brahe proměnu novy zděšeně pozoroval a chápal neobvyklé nebeské drama jako znamení, že celý svět zhyne požárem. Askutečně, naděje duchovního světa Evropy reprezentované rosenkruciánskými ideály zhyne v ohni Třicetileté války.

Bronzová busta Rudolfa II., Adrian de Vries, 1607.

Dvakrát v historii Evropy se Čechy staly centrem světské moci. Poprvé ve 14. století, kdy Karel IV., král český a císař římský, zvolil Prahu za své sídelní místo. Rozkvět Českého království pod jeho patronací byl v 15. století zastaven husitskými válkami.

Nové období rozkvětu začalo o dalších sto let později díky nástupu rakouských Habsburků na český trůn. S novým vládnoucím rodem přišla do Čech renesance a Praha se opět na čas stala centrem svaté říše římské. Toto období označujeme jako dobu rudolfínskou.

VLÁDCE VŠECH ŘÍŠÍ

Jako římský císař byl Rudolf II. (1552–1612) světskou hlavou tehdejšího civilizovaného (rozuměj křesťanského) světa. Panovníkovi však šlo o víc. Titul *Dominus Mundi* (vládce světa), kterým byl často nazýván, měl poněkud širší dosah. Skrytý význam Rudolfových tužeb vystihl nejlépe italský malíř Arcimboldo, který pro Rudolfa pracoval a dokonce pobýval nějaký čas v Praze. Vypodobnil císaře jako boha Vertumna, vládce čtyř ročních období. Slavný malíř namaloval portrét Rudolfa II. složený z květin, obilnin, ovoce a zeleniny. Rudolf tím byl povýšen na vládce veškeré vegetace a přírodních proměn během roku. Byl viděn jako osobnost držící v rukou vládu nad celým světem, skládajícím se ze živlů a ročních období. Císař byl natolik nadšen touto alchymickou alegorií, že malíře odměnil titulem *comes platinus* (falckrabě).

Arcimboldův portrét měl ukázat harmonii Rudolfovy vlády a její nadčasovost. Císaři pravděpodobně šlo o návrat Zlatého věku, který popisuje Ovidius ve svých *Proměnách*. Tento mýtus je často spojován s tématem světského císaře, kdy po období neklidu a válek přináší moudrý a vlídný císař mír a prosperitu. Doba, kdy se živly a roční období nacházejí v harmonii, se podle Ovidia nazývá Stříbrný věk. Ve Zlatém věku mizí rozdělení na roční období a na světě panuje věčné jaro, kdy vše vzkvétá. Tento pohled na způsob Rudolfova myšlení může objasnit i jeho motivy. Rudolfovi je často vyčítána nechuť vládnout. Je však možné, že chtěl vládnout jinak, než bylo tehdy běžné, za pomoci duchovního ovládnutí přírody a vytváření magického, oku neviditelného spojení mezi soukromým světem Rudolfo-

vým a tím světem, který obklopoval palácové zdi. Jeho způsob vlády byl pro naše racionální a materialistické chápání světa příliš duchovní a magický, a tedy nepochopitelný. Rudolf kolem sebe shromažďoval učence a zasvěcence a snažil se odhalit nejhlubší tajemství světa a vesmíru. Není tedy vyloučeno, že mu šlo o daleko víc než o prosperitu habsburské dynastie. Mohl na dvou úrovních usilovat o stejnou věc: stát se nejvyšším zasvěcencem a přivést svět do Zlatého věku. Tento poněkud velkorysý a idealistický plán přirozeně narazil na mnoho úskalí. Co se ale opravdu odehrávalo za zdmi Pražského hradu a jaké podhoubí zde bylo vytvořeno pro další duchovní rozkvět našeho kontinentu?

V souvislosti s Rudolfovy ambicemi je zřejmé, že volba Prahy za sídlo dvora nebyla náhodná. Mystická Praha prodchnutá silnou duchovní energií byla ideálním místem pro toho, kdo se chtěl napojit na nejskrytější tajemství světa. Možná, že císař chtěl naplnit prastarý proroctví o »městě velikém, jehož sláva hvězd se dotýká«.

Giuseppe Arcimboldo (1527 až 1593), autoportrét.

CÍSAŘ RUDOLF A PRAHA

Tím, že si Rudolf II. vybral Prahu za rezidenční město, a učinil ji tak středem Svaté říše římské národa německého, navázal na odkaz císaře Karla IV., pro něhož byla Praha »Novým Jeruzalémem«. Důvody pro volbu Prahy mohly

Praha rohu 1572.

»Podobně jako učení Egyptřané, věnoval nejméně služebník Arcimboldo své srdce a dílo Tvé ozdobě a pokryl Tvou božskou tvář závojem. Nezhrdni nízkým! Když Bůh tvořil Zemi, nalezl i on zalíbení ve věcech mnohem a mnohem menších, než jsou ty, v nichž vysocí a mocní ukazovali sou podivuhodnou moc lidstvu.« Příklad malíře Arcimbolda, kanovník Gregorius Comanini napsal tyto verše jako komentář k portrétu, kde je Rudolf znázorněn jako Vertumnus.

Vertumnus, římský bůh střídání ročních období a patron zahrad a sadů, se zjevoval bohyni Pomoně v nejrůznějších podobách, aby získal její lásku. Přeměna (od latinského *verto* - obracet, měnit se) je jádrem alchymického procesu.

být různorodé. Praha byla na rozdíl od Vídně v bezpečné vzdálenosti od osmanských Turků, kteří ohrožovali Evropu. Zajisté i tlak českých a moravských pánů na osobní přítomnost českého krále v metropoli hrál svou roli. A česká koruna byla pro habsburského monarchu zásadně důležitá i pro funkci jednoho z kurfiřtů volících císaře. Soudě však podle Rudolfova charakteru, možná, že to byl právě magický charakter Prahy, který byl argumentem převažujícím jazyčky vah.

Sedm let svého života, od jedenácti do osmnácti let, prožil Rudolf ve španělském Madridu na dvoře svého strýce, španělského krále Filipa I. Tam ho naučili základům stát-

nického umění, diplomatickému protokolu a také latině, španělštině a francouzštině. A tak spolu s rodnou němčinou a pasivní znalostí češtiny ovládal Rudolf minimálně pět jazyků.

V Madridu se mu však dostalo inspirace, kterou by dnes na dvoře »nejkatoličtějšího veličenstva« málokdo očekával. Zájem o umění, magii a alchymii je považován za charakteristický rys Rudolfův, již méně je znám zájem o alchymii a magii u jeho strýce Filipa.

Za svého pobytu ve Španělsku byl Rudolf svědkem stavby Escorialského paláce. *San Lorenzo de El Escorial*, stavba zasvěcená sv. Vavřincovi, je neobvyklou kombinací chrámu, pevnosti a královské rezidence. Její budování řídil sám Filip II., který také prosadil myšlenku, že El Escorial má být chápán jako Šalamounův nový chrám, jako analogie alchymického díla a výsledek magické operace. Není bez zajímavosti, že to byl právě John Dee, kdo Filipovi v mládí zhotovil astrální kartu, se kterou byl tehdy ještě princ Filip natolik spokojen, že si ji nechal reprodukovat na malém retáblu v hlavní kapli Escorialu. Mimo jiné podle seznamu z Filipovy knihovny víme, že byl stoupencem učení mallorského mystika Raymonda Lulla.

Rudolfův přesun císařské rezidence z Vídně do Prahy se někdy přirovnává k Filipovu přemístění královské rezidence z Madridu do Escorialu. Nakonec, vřady i Rudolfem

El Escorial, kombinace pevnosti, zámku a církevní stavby, byl postaven v 16. století španělským králem Filipem II. podle astrologických a alchymických principů. Zde, v sídle svého strýce Filipa I., se Rudolf seznámil s okultními vědami a uměním.

Jedna z mála soch z Rudolfových sbírek, která dodnes zůstala v Praze (dnes v NG). Adrian de Vries, Herkules.

postavený nový palác obklopující dnešní druhé nádvoří Pražského hradu byl pravděpodobně Escorialem inspirován. Rudolf tak rozšířil Pražský hrad na sever a dal mu jeho dodnes nejhonosnější prostory: Španělský sál (určený pro jeho sbírku soch), Rudolfovu galerii (obrazárna) a v neposlední řadě stometrovou takzvanou Širokou chodbu, v níž byly ve třech podlažích uloženy císařovy sbírky.

RUDOLFÍNSKÉ SBÍRKY

Nejproslulejší muzeum světa, udivující svým rozsahem, pestrostí a hodnotou, muzeum obsahující nejpestřejší, nejrozsáhlejší a nejsystematičtější sbírky své doby — to byla slavná Rudolfova *Kunstkamer*. Nejednalo se ale jenom o muzeum. Sbírký měly daleko rozsáhlejší a také záhadnější funkci. Rudolf do nich chtěl soustředit celý svět, chtěl ho poznat a vládnout mu. Jeho sbírky dokonce hrály praktickou úlohu i v politickém životě a propagandě. Vždyť vidět všechny podivné předměty a umělecká díla nashromážděná z celého tehdejšího světa patřilo k výsadám, jichž se dostalo jen vyvoleným a vzácným hostům. Byla-li návštěva, ať státní či soukromá, pozvána k prohlídce sbírek, znamenalo to i větší šanci na úspěch při jednání.

Zájem o sběratelství měl na habsburském dvoře tradici již před Rudolfem. Před čtyřmi generacemi proslul císař Maxmilián I. jako mecenáš mnoha významných umělců včetně Albrechta Dürera. Jeho vnuk a Rudolfův dědeček, císař Ferdinand I., zůstal této tradici věrný. Díky němu proniklo také do Prahy renesanční stavitelství. Letohrádek nazvaný podle jeho manželky Anny Jagellonské, jeden z klenotů pražské i světové architektury, sloužil později Rudolfovi k astrologickým pozorováním. Další Ferdinandovo dílo, které ve skutečnosti navrhl jeho syn, letohrádek Hvězda, je příkladem architektury skrývající v sobě nejedno tajemství. Arcivévoda Ferdinand tyrolský stavbu letohrádku koncipoval na základě půdorysu takzvané Šalamounovy hvězdy, magického obrazce dvou protínajících se trojúhelníků, znázorňujícího spojení čtyř živlů. Z takto koncipované stavby si může každý vyčíst, co je mu milé, od tajné geometrie vyjadřující harmonii, symetrii a rytmus vesmíru až po vyhledání místa, kde je možné skutečné spojení se skrytými silami světa. Bohatá výzdo-

ba stropů a stěn letohrádku Hvězda je inspirována astrologií a antickou mytologií.

Ferdinandův syn a Rudolfův otec Maxmilián II. byl sice méně velkorysý v podpoře umělců, ale zato uskutečnil první seriózní pokus o zavedení pořádku do habsburských sbírek. Jeho archivář Jacobo Strada přešel do služeb císaře Rudolfa II., čímž se zachovala kontinuita ve vývoji sbírek, které získaly větší prostor, širší kontext a nový smysl podle Rudolfových potřeb. Archivář Strada měl ještě jinou, zcela osobní vazbu k císaři Rudolfovi: jeho vnučka byla císařovou milenkou.

Funkce sbírek jako poskytovatele estetického potěšení, kterou bychom v nich viděli dnes, byla tehdy nejspíše druhořadá. Pro Rudolfa znamenaly nepostradatelný zdroj znalostí, encyklopedické zrcadlo světa nebo jakési »divadlo kosmu«. Prostřednictvím tohoto obrazu světa mohl Rudolf chápat svět i vládnout. Šlo o magické propojení. Bohužel, rudolfínské sbírky se v ucelené podobě nedochovaly; jsou roztroušeny po celém světě. Dnes můžeme pouze spekulovat a odhadovat skutečný rozsah, funkci a účel pražských sbírek.

UČENCI A MÁGOVÉ

Rudolfova tolerance, touha po věděni a mecenášská velkorysost přilákaly k jeho dvoru mnoho významných osobností. Rudolf vytvořil prostředí, ve kterém byl možný roz-

Zlatá ulička Pražského hradu je nazvána podle zlatníků a nikoli podle alchymistů, jak se mylně věří.

Václav Brožík, Rudolf II. a alchymista.

květ nejrůznějších věd a umění. Jako představitel rakouských Habsburků byl daleko tolerantnější než vládci ze španělské větve. Rudolf se snažil blokovat vliv jezuitů a vyhýbal se protireformačním tlakům z Říma a Madridu. Jeho vlastní náboženská orientace zůstávala nejasnou, zdálo se, že císař je povznesen nad katolické i protestantské boje a extrémní. Jeho svět se nacházel mimo každodenní pozemské spory o moc. Nebyl ale ani samotářským šílencem, horlivě usilujícím o vlastní nesmrtelnost za přispění elixíru věčného mládí. Rudolf žil v magickém renesančním světě, kde se vše propojovalo se světem tajných a tajemných sil a s magickými souvztažnostmi. Byl adeptem, který věřil, že je možné proniknout do tajemství skrytých božských sil a používat je.

Prašná věž (dnes mylně nazývaná Míhulka), ve které se nacházela Rudolfova alchymická dílna.

Rudolf měl svým charakterem blíže ke dvěma mágům, kteří navštívili Prahu, Giordanu Brunovi a Johnu Dee, než ke svému strýci Filipovi II., na jehož španělském dvoře byl vychován. Stejně jako Bruno, který chtěl včlenit celý vesmír do obrazů svých magických systémů paměti, používal Rudolf předměty ze své sbírky k meditacím, jež měly vést k pochopení tajemství vesmíru. A stejně jako »andělská magie« Johna Dee se snahou vyvolávat skryté síly pro získávání informací o světě a Bohu, i Rudolfův »spiritismus« přesně zapadal do čarovného světa obsahujícího skryté živé síly. Bruno a Dee se zabývali možnostmi všeobecné duchovní reformy, která měla být přivedena k životu pomocí magie. To má svou paralelu v Rudolfovi, který obtěžkán a posedlý zodpovědností, jakou přináší posvátný císařský úřad, hloubal v nejskrytějších koutech svého pražského paláce nad záhadami vesmíru a rozmlouval s astronomy, astrology, alchymisty, okultisty a umělci o možnostech a způsobech, jak proniknout do tajemství skrytých za přírodou, jejichž symbolem v politické oblasti byla právě svatá říše římská.

Rudolf navazoval na dávnou tradici »císařského kultu«. Vládcí se vždy považovali za osobnost stojící bohům blíže než obyčejný smrtelník. Mnoho vládařů se dostávalo nebo se snažilo dostat do pozice polobohů a hrdinů. Nejedním římským císařem se nechal prohlásit bohem. Od dob Gaia Julia Caesara byl císař zároveň *Pontifex Maximus* státního náboženství, velekněz neboli »stavitel mostů« mezi lidmi a bohy. Tato tradice sahá přirozeně do ještě vzdálenější historie, přinejmenším až k egyptským faraonům, a pokračuje i po Rudolfovi v osobách jako Napoleon a Hitler. Rudolfův svět byl živý a svobodný. K jeho největším nepřátelům patřila nesnášenlivost extrémních pólů tehdejší Evropy, protestantské reformace a katolické protireformace. Jejich boj popíral prastaré zásady tolerance mystických filozofů, možnosti nalézt umírněnou cestu kompromisu a otevřené mysli, umožňující nová netradiční řešení. Rudolf se obklopoval lidmi, jejichž myšlení bylo podobné jeho vlastnímu. Do okruhu Rudolfových blízkých patřil Michael Maier (1568—1622), doktor medicíny a filozofie a císařův osobní lékař. Rudolf mu za jeho služby dokonce udělil šlechtický titul. Tomuto filozofovi, lékaři a občasnému diplomatovi, který se zároveň zabýval alchymii, věnujeme o něco dále samostatnou kapitolu.

Kromě již zmíněných mágů Giordana Bruna a Johna Dee patřili k osobnostem rudolfínské Prahy astronomové

V době, kdy byla Evropa ostře rozdělena podle různých vyznání, zářil pražský svět Rudolfa II. odlišností své pozitivní náboženské tolerance, která přecházela až ve lhostejnost vůči konkrétnímu výrazu víry v Boha. A osvícení i méně osvícení katolíci a protestanti oceňovali tuto toleranci a vážili si císaře právě kvůli ní.

»Nikdy nebyl nevraživý proti osobám, duším nebo myslím svých poddaných: je důvěryhodný a drží své slovo,« napsal jeden z jeho luteránských poddaných. A dokonce i bigotní katolík, který byl vyhozen z okna vzbouřivšími se stavy, byl nucen uznat, že »během jeho vlády nebyli po mnoho let obyvatelé tohoto království vůbec sužováni žádnou z náboženských výchylek, každý si mohl myslet, co chtěl, a věřit, čemu chtěl«.

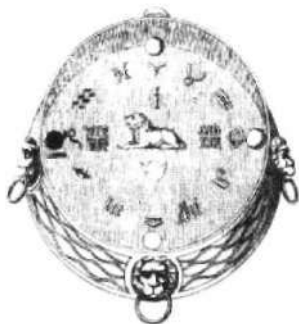
Slavný astronom a astrolog Johannes Kepler (1571-1630) v Praze poprvé formuloval první dva zákony o planetárním pohybu. Proslulým se stál jeho horoskop zhotovený roku 1609 pro Albrechta z Valdštejna.

Tadeáš Hájek, Tycho Brahe a Johannes Kepler. Pro tyto a další vznešené duše své doby vytvořil císař Rudolf podmínky k plnému rozvinutí jejich schopností. Tak se vlastně vytvářelo ideální podhoubí pro všeobecnou duchovní reformaci Evropy slibovanou rosenkruciánskými manifesty. Rudolfínská doba se svým geografickým centrem v Praze představovala pro náš kontinent výjimečnou příležitost povznést se nad náboženské rozdíly a vytvořit lepší, snášenlivější a duchovněji společnost, která umožní svobodné a plné rozvinutí tvůrčích sil jedince.

Ke konci své vlády však nemocný a osamělý Rudolf neměl dost sil na to, aby atmosféru z prvního období své vlády v Praze udržel. Této situace využil jeho nejstarší bratr Matyáš, který neváhal Rudolfa obviňovat z neznabožství, jak o tom svědčí následující úryvek dopisu:

Je nutno jistě uvážit, jak jste, Majestáte, došel k tomu, že naprosto opouštíte Boha a nechcete o tom ani slyšet, natož mluvit ... Kromě toho se přikláníte pouze k čarodějníkům, alchymistům, kabale a podobným věcem.

Valdštejnův horoskop v trojrozměrném provedení se dodnes, zalit ve skle, nachází ve sbírkách vídeňského Umělecko historického muzea.

V roce 1611 byl Rudolf přinucen vzdát se české koruny v Matyášův prospěch. Když v roce 1612 zemřel, získal jeho zrádný bratr i korunu císařskou a přenesl svoji rezidenci zpět do Vídně. Zanedlouho po Rudolfově smrti bylo srdce Evropy opět podrobena těžkým a bolestivým zkouškám.

Jan Amos Komenský zanechal ve své knize *Historia o těžkých protivenstvích* smutné svědectví o Rudolfově osobní tragédii. Podle osobního svědectví pana Jana Šmída z Kunštátu proklel ke konci svého života císař město Prahu těmito slovy:

Praho, nevděčná Praho, já jsem tebe slavnou učinil, ale ty nyní vyháníš mne, dobrodince svého. Pomsta boží přijdiž na tě a prokletí padniž na tě a na celou českou zemi!

Což pan Šmíd před Komenským doplnil slovy:

Prokletí pobožného císaře, jehož jsme vděčni nebyli, padlo na nás.

Rytina audienční síně Rudolfova paláce ve smuteční úpravě s vystaveným tělem císaře.

Theophilus Schweighardt, Rosenkruciánský chrám, 1618.

KAPITOLA XI.

BRATRSTVO RŮŽE A KŘÍŽE

Komu je celá příroda otevřená, ten se neraduje,
když může dělati zlato, nebo, jak praví Kristus,
že jsou mu ďáblové poslušní, nýbrž hledí,
aby viděl otevřené nebe a anděle boží vystupovati a sestupovati
a svoje jméno napsané v knize života.

Fama Fraternitatis

Vchod do alchymické »Hory zasvěcení« připomíná hrobku Christiana Rosenkreutze. Tajné symboly rosenkruciánů, 1785.

Český mystik Karel Weinfurter napsal počátkem 20. století o rosenkruciánech, jedné z největších záhad evropské historie, tato slova:

Tajné učení a tradice bratrů Růže a kříže čili rosenkruciánů byly a jsou vždycky vytouženým předmětem všech mystiků a okultistů, poněvadž každý dnes ví, že bratrstvo toto je nejvyšší duchovní společností a nejdokonalejším řádem na světě, a že proto jeho tradice nebo učení obsahuje v hermetickém oboru nejcennější poklady jak teoretické, tak i praktické.

Tajemnému bratrstvu Růže a kříže jsou připisovány nejúžasnější schopnosti a vynálezy. Jeho členové prý nikdy neonemocní, mohou se omlazovat a umějí léčit i nevléčitelné nemoci, například malomocenství. Mezi pomůckami rosenkruciánů se objevuje studené světlo, magická zrcadla, věčná lampa a hvězdářský dalekohled, jímž lze spatřit hvězdy i skrze mraky. Přeměna obyčejných kovů ve zlato a výroba homunkula je pro ně běžnou praxí. Přestože rosenkruciáni měli žít pod rouškou neviditelnosti a anonymity, členství se přisuzuje mnoha slavným osobnostem. Údajně k nim měli patřit Mojžíš, Lao C, Pythagoras, Buddha, Leonardo da Vinci, Paracelsus, Komenský, Descartes, Shakespeare, Voltaire a Swift. Dnes se k rosenkruciánům hlásí mnoho jedinců i organizací. Některé z těchto víceméně veřejných spolků tvrdí, že právě jejich sdružení je pokračováním původní tajné skupiny, jejíž kořeny sahají až do starého Egypta či bájně Atlantidy.

Jak to tedy s rosenkruciány opravdu je? Jsou to jen vymyšlené postavy, nebo neorganizovaní představitelé duchovního proudu, protékajícího lidskou historií přinejmenším poslední čtyři století, někdy pod povrchem a jindy otevřeně, jenž se snaží posunout evropskou civilizaci na vyšší stupeň duchovního vývoje? Či snad bratrstvo rosenkruciánů skutečně existovalo a stále mezi námi působí? K poodhalení tajemství se nemusíme přemístit až do starého Egypta; stačí nahlédnout na začátek 17. století do německého města Kasselu. Tam celý příběh začíná.

FAMA A CONFESSIO

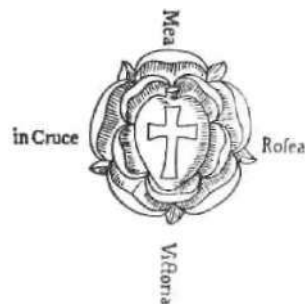
V Kasselu byly vydány v letech 1614a 1615 dva záhadné manifesty zkráceně nazývané *Fama* a *Confessio*. První z nich je psán německy a jeho celý název zní *Fama Frater-*

nitatis des Löblichen Ordens des Rosenkreutzes, což se dá přeložit jako Věhlas bratrstva slavného řádu rosenkruciánů. Druhý spis, *Confessio Fraternitatis* (Doznání bratrstva), je psán latinsky. Oba představují jakési programové prohlášení skupiny mystiků a alchymistů. Autoři v něm zkritizovali soudobé poměry a ohlásili všeobecnou reformaci duchovního života Evropy. Informují o existenci bratrstva, jehož jsou pokračovateli a členy. Bratrstvo se od samého počátku skládalo jen z osmi členů a bylo velmi prostě uspořádáno. Bratři, identifikováni pouze iniciálami svých jmen, dodržovali šest základních pravidel, která stanoví:

1. Nikdo se nebude zabývat žádným jiným povoláním než léčením nemocných, a to zdarma.
2. Žádný nebude nucen nosit zvláštní oděv, nýbrž každý bude užívat oděvu obvyklého v zemi, kde žije.
3. Každoročně v den C se budou scházet v domě S. Spiritus a ten, kdo nebude moci přijít, sdělí ostatním důvod své absence.
4. Každý bratr si nalezne svého nástupce, který by ho nahradil po jeho smrti.
5. Slovo C. R. bude jejich pečetí, znamením a charakterem.
6. Bratrstvo zůstane utajeno po dobu jednoho sta let.

V pamfletech se oznamuje, že po dlouhé době, kdy již nikdo z původních bratrů nebyl naživu, byla objevena hrobka prvního zakladatele bratrstva, bratra C. R. C:

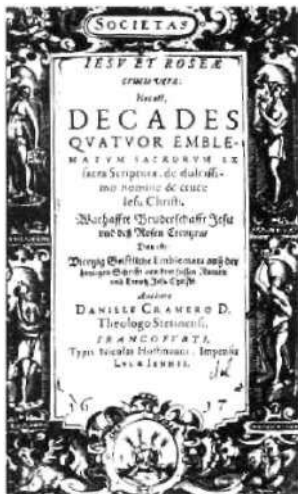
Když A. zemřel v Gallia Narbonensis, v jeho díle pokračoval náš milovaný bratr N. N. Tento muž nás poté, co složil slib věrnosti a mlčenlivosti, důvěrně informoval, že A. mu sdělil, že bratrstvo by nemělo nadále zůstat skryto, že by mělo pomáhati celému německému národu. Příští rok, kdy již prošel školou a kdy podle příležitosti, jsa obdařen znamenitým věděním a rovněž sáčkem Štěstěny, usmyslel si (jsa dobrým architektem) změnit něco na oné budově a upravit ji a při této obnově přišel na pamětní tabulku, která byla ulita z mosazi. Byla na ní kromě jiných věcí i jména bratrstva a on ji chtěl přenést do jiného a vhodnějšího sklepení. Bylo na ní vyryto, kde bratr C. R. C. zemřel a v které zemi byl pochován, což nám staří bratři zamlčovali, takže jsme o tom nevěděli. V této tabuli vězel velký hřebík, poněkud silnější, který, když byl násilím vytažen, vzal s sebou dosti velký kámen z tenkého zdiva nebo omítky, jež zakrývala dveře. A tak tyto dveře byly znenadání

*Symbol růže a kříže.
Tajné symboly rosenkruciánů,
1785.*

*Erb církevního reformátora
Martina Luthera, 16. století.*

Forntispis díla Societas Jesus et Rosae Crucis Vera. Daniel Cramer, 1617.

A protože onen Haselmayer pravil: »Přijďte, ó přijďte, vy výsostně osvícení lidé, přijďte, vy drahé opravdové duše, vy vpravdě neomylní Jesuité,« Jesuité se ohradili: »Pokud nazýváte bratry R. C. neomylními Jesuity, pak my nutně musíme být Jesuity omylními.« A takto rozhněvaní Jesuité se křesťana Haselmayera chopili a uvrhli do želez na galejích.

Předmluva k Odpovědi Adama Haselmayera, připojené k prvnímu vydání Famy, 1612

odhaleny, a my s velikou radostí a touhou jsme ostatní zdivo odstranili, dveře jsme očistili. Na nich bylo nahoře napsáno velkými písmeny: Za sto dvacet let budeme otevřeni...

Uprostřed byl místo náhrobku kulatý oltář, na němž byla mosazná tabulka s nápisem: Já, A. C. R. C, jsem si jako náhrobek utvořil tento obraz vesmíru. Kolem prvního kruhu nebo okraje na oltáři stálo: Ježíš je mi vším. Uprostřed byly čtyři figury uzavřené v kruhu a pod nimi nápisy: 1. Nikde není vakuum. 2. Přísnost zákona. 3. Svoboda evangelia 4. Celistvá sláva boží...

Tam jsme také našli jeho Itinerarium a popis jeho života, ze kterého je zde částečně čerpáno. V jiné skříní byla zrcadla různých mocností a také zvonky a hořící lampy a zvláště také několik podivuhodných umělých zpěvů. Vše to bylo uloženo proto, aby i po mnohých stoletích, kdyby snad celý řád nebo bratrstvo mělo vyhynouti, přece jenom takovým jediným sklením mohlo být obnoveno. A tu jsme mohli zvednouti silnou měděnou desku, pod níž jsme našli krásné a ctihodné tělo, neporušené a bez jakékoliv známky tlení tak, jak tam bylo bez porušení v celém ornátu a se všemi odznaky uloženo. V ruce drželo knihu, psanou na pergamenu zlatem, která se jmenuje I. a která teď po bibli jest naším největším pokladem a která by měla být dána celému světu k posouzení.

Rosenkruciánské dokumenty poskytují rovněž časové údaje umožňující vypočítat datum narození hlavního hrdiny, záhadného bratra C. R. C, který zemřel ve věku sto šesti let. Se vsí pravděpodobností se narodil v roce 1378. Pokud se opravdu dožil tak požehnaného věku, zemřel v roce 1484. Přidáme-li dalších sto dvacet let, během nichž bylo jeho tělo skryto v hrobce, dostáváme se do roku 1604, tedy do doby těsně před vydáním pamfletů, kdy jejich text koloval v rukopise.

CHRISTIAN ROSENKREUTZ

Z obou děl se také dozvídáme o životě zakladatele bratrstva. Pocházel ze vznešené, ale chudé německé rodiny. V pátém roce svého života byl dán do kláštera, kde se naučil řecky a latinsky. V šestnácti letech se vydal s jedním mnichem na pouť do Svaté země. Do Jeruzaléma však nedorazili. Jeho souputník zemřel na ostrově Kypru a hrdi-

na se dostal podivným řízením osudu do nám neznámého města Damcar v Arábii. Tam ho uvítala skupina filozofů, učenců a zasvěcenců jako dlouho očekávaného příchozího. Pamflet *Confessio* setkání popisuje:

Ti, kteří žijí ve městě Damcaru ... mají jiné politické zřízení než ostatní Arabové. Neboť tam vládnu pouze moudří a chápací mužové, kteří na základě královského povolení vytvářejí konkrétní zákony.

Bratr C. R. C. se naučil arabsky, byl zasvěcen do nejtajnějších vědeckých a okultních nauk a mohl prostudovat záhadnou knihu nazývanou jednoduše *Knihou M*, kterou přeložil do latiny. Do Evropy se vrátil přes Egypt a Maroko, kde se mu ve městě Fezu dostalo dalšího instruktáže v oboru magie. Z Afriky se přeplavil do Španělska a chtěl se s místními učiteli podělit o získané poznatky. Navzdory svému očekávání se setkal s nedůvěrou, nenávistí a výsměchem. Po návratu do Německa kolem sebe shromáždil skupinu sedmi učenců, kteří sdíleli jeho ideály. Tajná osmička skrytě a trpělivě pracovala na všeobecné reformaci a duchovním povznesení lidstva. Bratři růže a kříže se rozhodli, že budou šířit pradávno moudrosti a během

»Růže dává med včelám«. Rosenkruciánský symbol, poprvé použitý Joachimem Friziusem ve spise *Summum Bonum* (1629), byl později adoptován Robertem Fluddem do spisu *Clavis Philosophiae* (1633).

6. emblém: »Jsem osvěcen«. »Vidím světlo ve Tvém světle, nechť temnota zmizí / Je moudrý ten, kdo získá moudrost z knihy Boží.« *Societas Jesus et Rosae Crucis Vera*, Daniel Cramer, 1617.

Zřím člověka co nejspanilejší a nejdokonalejší z Božích výtvorů, obraz Jeho a rovněž menší svět; proto on v dokonalejší stavbě, sladší harmonii a vznešeném důstojenství obsahuje všechna čísla, míry, váhy, pohyby, prvky a věci, které jsou jeho ústrojím.

*Agrippa,
De Occulta Philosophia,
1531*

svých cest po Evropě léčit nemocné. Jeden z nich údajně v Anglii vyléčil mladého hraběte z Norfolku z malomocenství.

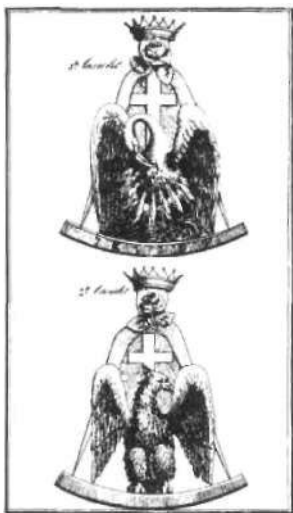
Oba manifesty, Fama a Confessio, jsou spojovány se třetím dílem, které vyšlo v roce 1616 ve Štrasburku pod názvem *Chymická svatba Christiana Rosenkreutze*. Na rozdíl od dvou předcházejících manifestů, autora třetího rosenkruciánského díla známe. Byl jím Johann Valentin Andreae. Jeho dílu je věnována jedna z dalších kapitol.

Slovo »chymická« znamená vlastně alchymická, neboť celé dílo představuje alchymickou alegorii výroby kame-
ne mudrců. V Chymické svatbě je legendární zakladatel bratrstva identifikován celým jménem Christian Rosenkreutz. I když souvislost mezi těmito třemi díly je zřejmá, jazyk, styl i obsah prvních dvou pamfletů a Chymické svatby se od sebe značně liší. Andreae mohl, ale nemusel být autorem či spoluautorem prvních pamfletů. Ať je to jakkoli, tato tři díla vyvolala bouřlivý ohlas trvající dodnes. Mnoho učenců a literátů reagovalo ve svých dílech na vznešené ideály bratrstva růže a kříže. Našli se i odpůrci. Církvi a vládnoucím vrstvám se myšlenka reformy či revoluce přirozeně nelíbila a každý, kdo byl podezřelý z členství v bratrstvu, se vystavoval pronásledování.

SEN, ANEBO SKUTEČNOST?

Celá záležitost s rosenkruciánským bratrstvem přináší více otázek než odpovědí. Existovalo spojení mezi rosenkruciány a středověkým zednářstvím, tedy cechem stavitelů a architektů? Někteří badatelé tvrdí, že ano. Za spojovací článek mezi oběma organizacemi považují dokonce templářský řád. Tvořili rosenkruciáni pokračování gnostického kacířství? Charakter rosenkruciánských děl by tomu nasvědčoval. Sympatie růžových bratří nepatří ani katolické, ani protestantské církvi a víře, ale spíše původním církevním doktrínám nezkaleného raného křesťanství.

Přestalo bratrstvo existovat koncem 17. století, anebo v nějaké formě přežilo až do našich dnů? O přežití je přesvědčeno mnoho lidí a my si problém rozebereme v jedné z dalších kapitol. Co bylo skutečným záměrem bratrstva? Patřilo opravdu k duchovním a filozofickým bratrstvům a spolkům, jak o sobě rosenkruciáni tvrdili, nebo si

Přední a zadní strana zednářského šperku osmnáctého stupně »Růžového kříže«.

kladlo za svůj pravý cíl politicky kontrolovat a ovládnout Evropu? Avšak, není pravděpodobné, že podobné bratrstvo neexistovalo a že zmíněné programové spisy lze tedy považovat za pokus o literární a politický žert, který se ujal?

Je docela možné, že veškerá činnost bratrstva se odehrávala jen v myslích autorů rosenkruciánských děl. Pak bychom mohli definovat rosenkruciánství jako sen o lepším světě. To by nijak nesnižovalo hodnotu vyznávaných ideálů, protože obsah naší mysli obohacený o rosenkruciánské ideály přímo či nepřímo přenášíme do reality světa.

Lze se zabývat i dalšími možnostmi. Rosenkruciáni existovali a existují, nejsou však uspořádáni jako tajné a přísně organizované bratrstvo. Sdružuje se v něm skupina osvícenců, duchovně vyspělých jedinců, kteří pomáhají ve vývoji naší civilizace a pokoušejí se její vývoj usměrnit do žádoucích kolejí. Když splní svůj úkol, opět beze stopy mizí a žijí dál v anonymitě jako dříve.

Mezi sebou se snadno poznají podle stupně zasvěcení a duchovní úrovně, která z nich vyzáhuje. Prostě nepotřebují členské průkazy ani tajné stisky rukou či jiná hesla a znamení. Jsou neviditelní (ve smyslu všedního, nevyzývavého vzhledu), neboť v souladu se svými pravidly nosí šaty a zachovávají zvyky té země, ve které právě žijí. Jinými slovy: pravý rosenkrucián se pozná podle toho, že se nepozná. Ten, kdo o sobě prohlásí, že je rosenkrucián, jím není ani náhodou a tímto prohlášením se naprosto odhaluje a diskvalifikuje. Opravdoví zasvěcenci nemají zapotřebí chlubit se svými schopnostmi. Své znalosti a dovednosti přijímají jako zodpovědnost vůči Stvořiteli a světu, nikoli jako příležitost pro naplnění osobních ambicí. Své schopnosti a znalosti musejí před světem skrývat, aby nedopadli třeba jako templáři. Kruhy, které soustřeďují ve svých nízkách světskou a církevní moc, nejsou vždy nakloněny pravdě. Závoje, jimiž rosenkruciáni zahalují svá tajemství, ať už to jsou symboly, nebo alegorie, neslouží k zamaskování nevědomosti, nýbrž k ochraně moudrosti.

Údajný portrét Christiana Rosenhreutze. Albrecht Dürer, Sv. Jeroným.

Johann Valentin Andreae, autor Chymické svatby Christiana Rosenkreutze.

KAPITOLA XII.

CHYMICKÁ SVATBA

Až ovoce mého stromu se zcela rozteče,
procitnu a budu matkou krále.

Nápis u lůžka Venuše, Chymická svatba

Chymische Hochzeit:
Christiani Rosenkreutz.
 ANNO 1459.

Arcana publicata vilescunt; & gratiam prophanata amittunt.

Ergo: ne Margaritas obijce porcibus, seu Afino substerne rosas.

Straßburg/
 In Verlegung / Lazari Zeyher.
 Anno M. DC. XVI.

Straßburg/

Bedruckt bey Conrad Scher/

Im Jahr M. DC. XVI.

Na titulní straně spisu *Chymische Hochzeit: Christiani Rosenkreutz. Anno 1459* (Chymická svatba Christiana Rosenkreutze. Roku 1459), který vyšel v roce 1616 ve Štrasburku, stojí krátké ponaučení:

Zveřejněná tajemství pozbývají lesku i hloubky, znesvěcena ztrácejí sílu moudrosti. A proto: neházej perly sviním ani nestel oslu na růžích.

Spis je v pořadí třetím v sérii děl, jež zahájila rosenkruciánskou záhadu, v odborné literatuře nazývanou »rosenkruciánská horečka«. Zajímavé je, že publikace těchto tří děl byla načasována přesně po roce. Pamflet *Fama* vyšel v roce 1614, jeho pokračování *Confessio* v roce 1615 a *Chymická svatba Christiana Rosenkreutze* o rok později. První dvě díla byla publikována v Kasselu a liší se svým stylem i obsahem od Chymické svatby. Představují vlastně programová prohlášení bratrstva, zatímco Chymická svatba je romantickou novelou. Správně bychom ji asi měli nazývat Alchymická svatba, neboť se jedná o alchymickou alegorii výroby kamene mudrců a umělého člověka — homunkula.

RYTÍŘ ZLATÉHO KAMENE

Chymická svatba je romancí o královském manželském páru, sídlícím v nádherném zámku plném podivuhodností a symbolů. Hlavní hrdina romance, Christian Rosenkreutz, je hostem na svatbě, v díle tedy — jak by název mohl napovídat — nevystupuje jako ženich, ale jen jako svatebčan. Příběh je alegorií alchymických procesů, interpretovaných symbolicky jako mystický sňatek duše, takzvaný *hieros gamos*, spojení protikladů. Toto *conjunctio*, splynutí, je zkušeností, kterou prochází hlavní hrdina prostřednictvím vizí, divadelních představení a zasvěcovacích obřadů.

Příběh je rozdělen do sedmi dnů, během nichž stvořil podle první knihy bible Genesis Bůh svět. Prvního dne se hlavní hrdina a vypravěč v jedné osobě připravoval v předvečer Velikonoc na příslušné obřady. Seděl u stolu a prostřednictvím modlitby rozmlouval s Bohem, když tu se náhle strhla bouře. V záři blesků se hrdinovi zjevila překrásná zářící panna v šatech nebeské barvy posázených

hvězdami. V pravé ruce držela hlásnou trubku a v levé dopisy v různých jazycích, které měla roznést po světě. Za mocného zvuku trubky panna rozevřela křídla a vzlétla, aby pokračovala ve své misi. Tato scéna má symbolizovat první rosenkruciánský spis *Fama*, který oznámil světu existenci bratrstva. Se zvukem trubky se v tomto spojení setkáme ještě v příští kapitole — v Komenského *Labyrintu světa*.

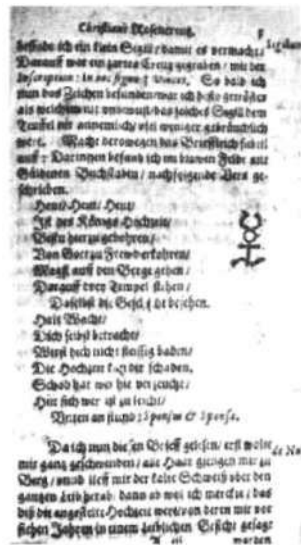
Jeden z dopisů byl určen Christianovi. Stálo v něm:

Dnes, dnes, dnes
královská svatba jest. Byl-li jsi zrozen v příhodný den
a od Boha k radosti předurčen,
vydej se do hor na cestu svoji ke třem chrámům, co tam stojí,
a viz, co vše se tam strojí.
Na stráži stůj,
sám sebe pozoruj!
Když nejsi dostatečně čist,
škodou ze svatby buď si jist.
Kdo váháš, jistě se mylíš,
leč chraň se, kdo lehký jsi přlíš.

Báseň podepsali Sponsus (ženich) a Sponsa (nevěsta) a opatřili ji symbolem, v němž lze rozeznat variantu hieroglyfické monády Johna Dee. Její přítomnost uvádí Chymickou svatbu do souvislosti s druhým pamfletem *Confessio* a naznačuje spojení rosenkruciánských spisů s filozofií Johna Dee. Po vizi s pannou a dopisem se Christian spěšně ustrojil, aby se dostavil na královskou svatbu. Oblékl se do bílého lněného kabátu s rudou stuhou, za klobouk si vetkl čtyři rudé růže.

Druhého dne přijel do zámku a ohlásil se jako »bratr rudé růže a kříže«. Nádherný zámek představuje labyrint místností a schodišť a je plný lidí. Někteří hosté se baví žvaněním — jeden tvrdí, že slyší hudbu sfér jako Pythagoras, druhý vidí Platónovy ideje, třetí je schopen spočítat Demokritovy atomy. Autor si očividně bere na mušku falešné mudrce předstírající hluboké znalosti. I tato scéna má svou paralelu v podobném setkání Komenského poutníka v *Labyrintu světa*.

Třetího dne jsou všichni hosté váženi. Christian absolvoval zkoušku díky skromnému chování úspěšně, ale mnozí hosté v ní neobstáli. Pak následovala hostina, kde každý obdržel symbol »zlatého rouna« a »létajícího lva«. Hosté měli možnost prohlédnout si podivuhodnosti zámku, například lví fontánu v zahradě, obrazy, skvělou

Na pravé straně textuje vidět varianta hieroglyfické monády Johna Dee.

Mnozí badatelé se přiklánějí k myšlence, že bratrstvo rosenkruciánů je pouze mýtem. Přesto od vydání pamfletu Fama v roce 1614 bylo často považováno za skutečnou tajnou organizaci. Chymická svatba je dílem spíše symbolickým a dost možná, že jeho autor Andreae chtěl tímto dílem potvrdit, že bratrstvo je opravdu jen mýtem. Ve svém dalším spise Turris Babel dokonce píše »marně očekáváte příchodu Bratrstva«, což může být jeho způsob, jak sdělit, že popisované bratrstvo je společenským myslí a ducha, a nikoliv organizací. Stolcius, Viridarium chymicum, 1624.

knihovnu, orloj znázorňující pohyb nebeských těles a globus světa.

Čtvrtého dne se šel Christian Rosenkreutz občerstvit k zahradní fontáně a našel tam lva s tabulkou, na níž bylo napsáno *Hermes Princeps*. Hlavní událostí čtvrtého dne bylo však divadelní představení o sedmi dějstvích, které navštívili všichni zúčastnění — král, královna, hosté i služebnictvo.

Pátého dne se hlavní hrdina dostal do podzemních částí zámku, kde našel nápis:

Zde leží pohřbena Venuše, ta krásná žena, co mnohého vznešeného muže o štěstí, čest, pozeňhání a blahobyt připravila.

Vzápětí ho mladý průvodce uvedl temnou chodbou do místnosti, »která neměla žádné jiné světlo než třpyt vycházející z několika obrovských drahokamů«. Touto místností prošel Christian do hrobky ve tvaru trojúhelníku, kde objevil spící Venuši:

A tak jsem spatřil ustlanou, nádhernou postel, zakrytou krásnými závěsy. Poodhrnul jsem jeden z nich. I viděl jsem, jak tam leží paní Venuše, docela nahá (neboť pokrývku jsem také nadzvedl) a v takové spanilosti a kráse, že jsem dočista strnul. Také jsem ještě nevěděl, zdali to tak bylo pouze vyřezáno, nebo zdali tu leží mrtvý člověk, neboť byla úplně nehybná.

Šestý den všichni pracovali v alchymických laboratořích na výrobě umělého života, což se hostům skutečně podařilo.

Otevřeli jsme formičky, a hle, v nich se objevily dvě krásné světlé a jakoby průhledné postavičky, že něco podobného lidské oko nikdy nespapřilo, chlapeček a holčička. Každá z nich měřila pouhé čtyři palce, a co mě nejvíc udivovalo, nebyly tuhé, ale měkké, z masa jako jiní lidé, jenže jim chyběl život. Proto také věřím, že i postava paní Venuše byla vytvořena takovým způsobem. Ta dvě andělsky spanilá děťátka jsme nejprve položili na dvě atlasové podušky a dívali jsme se na ně hodnou chvíli, až jsme z toho přelíbezného divadla byli dočista omámeni.

Starý pán se však do toho vložil a přikázal nám, abychom vzali krev ptáka, kterou jsme předtím zachytili do zlaté misky, a nechali ji padat kapku po kapce do úst postaviček. Obě tím začaly vůči hledně růst; a byli-li předtím už krásní, když byli tak drobounčí, byli teď v porocích ještě krásnější, takže

Vláda moudrého, George Wither, 1635.

by věru v té chvíli měli být u toho všichni malíři, aby pocítili nemohoucnost svého umění před těmito výtvy přírody.

V sedmý den, den odjezdu, byli účastníci zkoušek pasováni na rytíře zlatého kamene a podepsali pět pravidel tohoto rytířského řádu:

- I. Vy, páni rytíři, stvrďte přísahou, že svůj řád nebudete odvozovat od ďábla nebo jiného ducha, nýbrž jedině od Boha, vašeho tvůrce, a jeho služebnice Přírody.
- II. Budete si ošklivit všechno smilstvo, necudnost, nečistotu a neposkvrníte svůj řád takovými neřestmi.
- III. Tím, co vám bylo dáno, budete mnohonásobně pomáhat těm, kdo toho zasluhují a potřebují.
- IV. Nezatoužíte využívat takové cti pro světskou nádheru a vysoké mínění lidí.
- V. Nebudete chtít zůstat naživu déle, než je vůle boží.

Christian připojil k podpisu tato slova:

Nejvyšší vědění je, že nic nevíme. Bratr Christian Rosenkreutz, rytíř zlatého kamene. Roku 1459.

Celý svět je divadlem
a všichni mužové a že
ny pouze herci.

Shakespeare

*Pythagorejské ypsilon. Součas-
tí protirosenkruciánské kam-
paně se staly nejrůznější pam-
flety a rytiny, dokreslující teh-
dejší situaci. Rytina, zobrazu-
jící Fridricha Falckého stojící-
ho na velkém písmenu Y, je
pro onu dobu velmi charakte-
ristická a pro nás zajímavá,
neboť spojuje v jednom díle
několik okultních prvků z růz-
ných dob. Beze vší pochybnos-
ti jde o pythagorejské Y (ypsi-
lon), symbol rozdvoující se
cesty. Pravá cesta vede ke svět-
lu a levá ke zkáze. Satira vyči-
tá Fridrichovi špatnou volbu,
jež ho zavedla až k tragickému
konci na Bílé hoře. Y je posta-
veno na písmenu Z, ležícím
zase na kouli v ruce Fridrich-
ových spojenců. Na pravé
straně stojí Saturn a mimo
jiné říká: »Dřevěná koule (na
níž stojí Y) představuje svět,
jenž Čechové provdali za Falc.
Chtěli učit svět a reformovat
školy, církve a právo, a přivést
vše do stavu, v jakém svět na-
lezel Adam, a dokonce i k mému
saturnskému Zlatému věku,
a proto chce vznešená společ-
nost rosenkruciánů změnit
všechny hory ve zlato ku pro-
spěchu svému.«*

ROZPAČITÝ AUTOR

Autor třetího rosenkruciánského spisu je znám. Víme, že v jeho rodovém erbů se nacházel kříž sv. Ondřeje s růžemi. Jmenoval se Johann Valentin Andreae (1587—1654), působil jako vzdělaný protestantský duchovní v Tubingenu a ve své autobiografii se přiznal k autorství Chymické svatby. Napsal ji údajně v roce 1605 ve věku devatenácti let a nešlo prý o vážné dílo, nýbrž o *ludibrium* (výmysl, žert), hříčku mládí.

Latinské slovo *ludibrium* se v Andreaeových spisech o rosenkruciánském hnutí vyskytuje častěji. O prvních dvou rosenkruciánských pamfletech hovoří jako o »ludi-

briu hrdé Famy« nebo »ludibriu fiktivního rosenkruciánského bratrstva«. I když se tento výraz nejčastěji překládá jako žert, může toto slovo znamenat také hru nebo komic-kou smyšlenku. My víme, že Andreae si velice vážil výchovné a vzdělávací úlohy divadla. Ostatně i celá rosenkruciánská aféra si podržela určité divadelní rysy. Divadlo bylo spojováno s alchymickými alegoriemi obecně a v neposlední řadě i s mysterijními zasvěcovacími obřady. Vždyť i slavné Shakespearovo divadlo se jmenovalo *Globe* (Svět), což mohlo znamenat zrcadlo nastavené světu i pomůcku k jeho pochopení.

Je možné, že těmito prohlášeními se chtěl Andreae očistit od nařčení z příslušnosti k rosenkruciánům. Takové spojení mohlo pro něj představovat nebezpečí. To ovšem celou situaci ještě více zamotává. Zapírá Andreae svou příslušnost k bratrstvu, protože není jeho členem či autorem pamfletů, nebo k tomu má jiné důvody?

Mnoho badatelů považuje Andreae za člena bratrstva i za autora prvních dvou rosenkruciánských spisů, Fama a Confessio, přestože on sám to popírá. Těžko říci, kde je pravda. Jisté však je, že jeho spojení s hnutím existovalo. Snad bylo ve skutečnosti ještě pevnější, než si umíme představit. To pomůže objasnit učitel národů Jan Amos Komenský, který s Johannem Andreaem udržoval těsné kontakty.

Shakespearovo divadlo Globe bylo otevřeno v roce 1599 a shořelo v roce 1616. Rytina z roku 1619.

KAPITOLA XIII.

JAN AMOS KOMENSKÝ

Člověk je předběžně informován smysly a rozumem, aby dovedl volit mezi zlem a dobrem a rozlišoval mezi dobrem větším a menším, dále je opatřen vůlí, aby s rozvahou sledoval vyvolenou věc a dosahoval ji, a schopností, aby dosáhnul dobra, uklidnil se.

J. A. Komenský

Bitva na Bílé hoře, která dne 8.11.1620, na samém počátku Třicetileté války, rozhodla osud Českého království na tři století, náleží délkou trvání, urputností zápasu a počtem padlých spíše do kategorie šarvátek.

Osud zemí Koruny české byl rozhodnut za necelé dvě hodiny a většina vojáků proti sobě stojících armád, císařské a stavovské, nepřišla do přímého kontaktu. Střet začal výpadem císařského průzkumného oddílu. Stavovský pěší regiment Matyáše Thurma začal prchat, sotva se nepřítel dostal na dostřel. Panika pak zachvátila celé stavovské vojsko. Na odpor se postavili pouze jezdcí Kristiána z Anhaltu mladšího, syna vrchního velitele.

Stateční moravští bojovníci, kteří na straně stavovských padli do posledního muže u zdi obory, jak se dodnes traduje, byli ve skutečnosti Moravany najatí žoldáci, kteří byli ke zdi zatlačeni a neměli kam utéci.

Jan Amos Komenský (1592—1670), ve světě známý pod latinskou verzí svého jména Comenius, byl o pět let mladší než Johann Valentin Andreae, autor *Chymické svatby*. Andreae měl na našeho vzdělance a budoucího učitele národů značný vliv. Komenský v něm viděl svůj určitý vzor. Měli hodně společného. Obajako zbožní duchovní podporovali reformu církve a jako nadaní intelektuálové se vyznačovali sklonem k mystice. Obajerpali ze silné reformační tradice; u prvního to byla německá tradice luteránská, u druhého husitská. A obajžili ve stejné tragické době, která místo slibovaných duchovních reforem a začátku nového, šťastnějšího světa přinesla nejhroznější válečný konflikt své doby, třicetiletou válku. Její skutečná podstata a smysl nebyly dodnes uspokojivě vysvětleny a odhaleny. Historikové ji většinou hodnotí jako nesmyslnou katastrofu, jako válku, kterou nikdo nevyhrál.

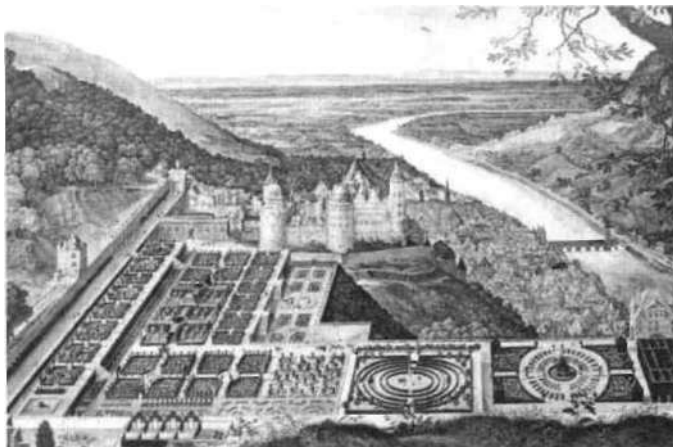
ČESKÁ TRAGÉDIE

Není jisté, zda se Andreae s Komenským někdy osobně setkali, ale víme, že spolu udržovali bohatou korespondenci. Pokud se setkali, pak nejpravděpodobněji v německém Heidelbergu, kde obajpobývali. Komenský tam v letech 1613—1614 studoval na univerzitě.

Hrad Heidelberg, hrdě se vypínající na kopci nad městem, se chlubil asi nejkrásnější zahradou své doby. Působivý hrad a zahrada připomínají zámek z Chymické svatby. To by nemuselo znamenat nic neobvyklého, kdyby se tam v době pobytu Komenského neodehrávaly skutečně významné události.

Heidelberg byl v té době sídelním místem falckého kurfiřta Fridricha a za jeho zdmi se připravovalo spiknutí proti habsburské moci. Čeští stavové si chtěli zvolit Fridricha za svého krále. Někteří usilovali o vybudování státu založeného na rosenkruciánských ideálech. Komenský zastával podobné názory a pravděpodobně se v roce 1619 zúčastnil i korunovace Fridricha Falckého na Pražském hradě. O rok dříve došlo ke známé druhé pražské defenestraci, čímž byl nastartován řetězec událostí, vedoucích k plnému vypuknutí třicetileté války.

Experiment českých a moravských stavů s novým králem nevyšel. Smutný konec příběhu známe. Bitva na Bílé

hoře v roce 1620 a poprava sedmadvaceti českých pánů na Staroměstském náměstí o rok později zůstanou navždy zapsány v tragickém osudu naší země. Stavý zvolený král Fridrich byl nucen z Prahy prchnout a dožít svůj život v emigraci. Dodnes je jeho krátká vláda v Čechách připomínána potupnou přezdívkou »zimní král«.

V souvislosti s rosenkruciánskou snahou o duchovní obrodu Evropy se zde prolínají mnohé proudy a mnohé osudy. Dokonce i slavný filozof René Descartes, jehož učení lze považovat za pomyslný mezník označující začátek pozitivistické, racionální a vědecké epochy v lidských dějinách, se s největší pravděpodobností účastnil bitvy na Bílé hoře v řadách vítězů. Skutečnost, že se ocitl v tomto konfliktu na habsburské straně, ještě neznamená, že byl nepřitelem rosenkruciánských myšlenek. Descartes byl dokonce podezříván z členství v rosenkruciánském bratrstvu a musel veřejně prohlásit, že není rosenkruciánem, aby předešel nepřijemnostem.

Rosenkruciánská snaha o všeobecnou reformaci a duchovní pozvednutí Evropy byla pokračováním snu o Zlatém věku lidstva. Proti této snaze, proti »snu o lepším světě« se čas od času zvedla mocná vlna odporu. Nepřátelé nových myšlenek chtěli sen neutralizovat a zachovat takový společenský řád, jaký v té době v Evropě panoval, tedy zachovat moc v rukou vrstev a skupin, které nemají zájem na duchovní obrodě. Jedním z projevů této temné vlny byla i třicetiletá válka. Dosáhla jediného hmatatelného výsledku — totálního vyčerpání bojujících stran a zmaření rosenkruciánského snu. Dnes se můžeme jen dohadovat, jak by se vyvíjel osud Evropy, kdyby na území Českého království vznikl stát podle rosenkruciánských ideálů.

Heidelberg se zahradou okolo roku 1620. Skutečnou podobu zahrady Heidelberského hradu známe jenom z dobových obrázků, neboť byla zdevastována ještě před dokončením. Ihned po Bílé hoře byla Falz obsazena španělskými a bavorskými vojsky a český král Fridrich musel emigrovat. Kolem rohu 1672 byl Heidelberg obsazen francouzskými vojsky pod velením Ludvíka XIV. Při této příležitosti byla část hradu vyhozena do povětří a zahrada definitivně zdemolována, neboť v ní po několik týdnů bylo utábořeno vojsko. Budovy hradu zůstaly naštěstí nedotčeny, včetně alchymické laboratoře, kde je dnes muzeum farmacie. Dochovala se i jedna zahradní socha a umělá jeskyně.

Salomon de Caus, nákras umělé jeskyně Heidelberské zahrady

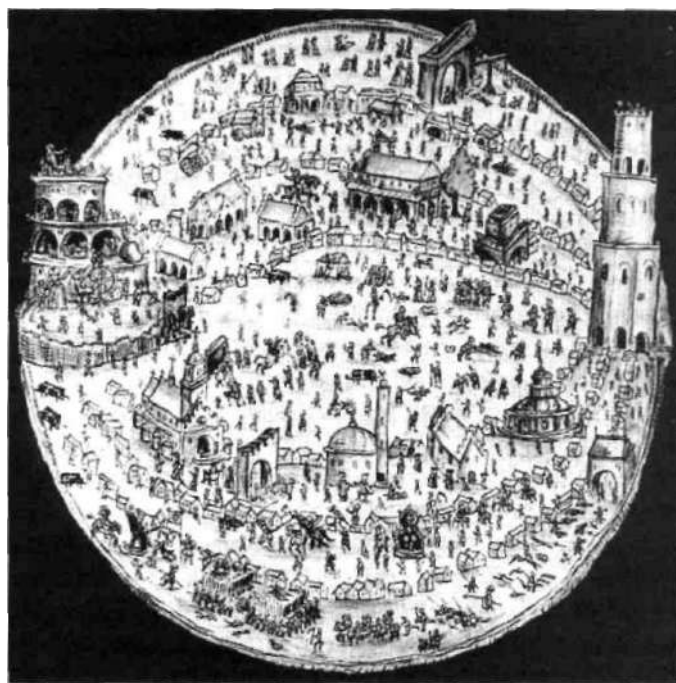
Komenský byl obviňován dokonce z panteismu. A odpovídal, že mu jde o symbolickou stavbu chrámu moudrosti, podobného chrámu Šalamounovu a Ezechielovu, v souladu s »nejvyšším stavitelem světa« Bohem; o stavbu, která se povznese až k nejvyššímu světlu. Na počátku čtyřicátých let byl Komenský v Anglii. Psal tu též Cestu světla, s představou, že by mělo vzniknout tajné kolegium světa, jež by šířilo »světlo moudrosti« s cílem dosáhnout stavu, kdy lidstvo může dospět ke »zlatému věku pravdy, lásky a pokoje«.

*Kischke, Andicz, Haubelt,
Svobodní zednáři, 1996*

LABYRINT SVĚTA

V zoufalství nad promarněným snem napsal Komenský své nejkrásnější a vpravdě nadčasové dílo *Labyrint světa a ráj srdce*. Léta mírumilovného života naplněná nadějí na uskutečnění »rosenkruciánského snu«, tedy touhou po lepším uspořádání světa, pro něj končí porážkou stavů na Bílé hoře. Jeho církev, Jednota bratrská, je pronásledována. Město, kde Komenský žil, bylo okupováno císařským vojskem. Jeho dům a s ním i celá knihovna zmizely v plamelech. Zoufalství prohloubila smrt ženy a dětí. Komenský se uchýlil pod ochranu hraběte Žerotína, jemuž také Labyrint věnoval. Dílo vzniklo na Žerotínově panství v Brandýse nad Orlicí během několika měsíců roku 1623.

Labyrint světa je považován za čtvrtý nejdůležitější rosenkruciánský spis. Rosenkruciánům je jmenovitě věnována třináctá kapitola nazvaná *Poutník se na Rose-crucios dívá*. Pesimismus a nedůvěra, která z kapitoly o rosenkruciánech číší, má mnoho důvodů. Mohlo se ale jednat i o »zastírací manévr«. Komenský se mohl oficiálně distancovat od bratrstva, jak to učinili Andreae a Descartes. Nebo autor touto kapitolou vyjádřil skutečné zklamání nad

*Ilustrace k Labyrintu světa
a ráji srdce.*

neúspěchem či dokonce neexistencí bratrstva. Mohl být také znechucen falešnými rosenkruciány, kteří se jen přižívali na jejich legendě. Není vyloučeno, že v závěru své knihy, kdy poutník nachází jedinou oporu v »ráji srdce«, Komenský naznačil, kde hledat odpovědi na rosenkruciánská tajemství.

O vydání prvního rosenkruciánského manifestu Fama se v Labyrintu mimo jiné píše:

A hned tu uslyším trouby zvuk, po němž ohlédná se vidím jezdcího na koni a svolávajícího filozofy. Kteříž, když se stádně odevšad valili, začali pěti jazyky o nedokonalosti svobodných umění a celé filozofie vypravovati: a která někteří slavní, od Boha na to vzbuzení muži, že takové všechny nedostatky již vyšetřili a doplnili a moudrost lidskou na ten stupeň, na kterémž v ráji před pádem byla, přivedli. Zlato dělali, že mezi sta kusy nejmenší u nich jest: protože celá nátura jim nahá již a odkrytá jest, kterému tvorů formu odníti aneb dáti chtějí, že mohou dle libosti.

Jazyky všech národů že umějí, co se po všem okršku zemském i na Novém světě děje, všecko vědí, a s sebou i vzdáleni jsouce, by na tisíc mil bylo, rozmlouvati umějí. Lapidem že mají a jím všelijaké nemoci dokonale hojí, i dlouhověkost dávají. Nebo Hugo Alverda, jejich praepositus, že již 562 let stáří jest a kolegové jeho ne mnoho níž. A ač po tolik let se tajili, sami toliko (sedm jich) v napravování filozofie pracujíce: nyní však, poněvadž již k dokonalosti vše přivedeno a nadto vědí, že všemu světu reformace nastává, déle již tajiti že se nechťejí: nýbrž zjevně se ohlašujíce, s jedním každým drahými tajemstvími svými se sděliti hotovi jsou, kohož by jen hodného seznali. Ohlásí-li se jim kdo, v jakémkoli jazyku a národu, že jich všecko dojde a žádný bez laskavé odpovědi zanechán nebude. Pakli kdo nehodný bude, kterýž by z lakomství toliko neb z všetečnosti dojíti již žádostiv byl, ten že se nedoptá nic.

Takto vzletně Komenský popisuje přijetí prvního rosenkruciánského manifestu a vysvětluje, jak má být dokument pochopen. Je zřejmé, že nadchl a inspiroval především intelektuály své doby, kteří v něm našli výraz svých tužeb po duchovní reformaci Evropy. Komenský doslova píše, že tito nadšenci »litovali předků svých, jimž se za jejich věku nic takového nestalo«. Komenský se nevyhnul ani námitkám skeptiků a odpůrců bratrstva:

... ale se věci zatemnělé a rozum převyšující býti zdály. Jiní zjevně odpírali, šalbou a podvodem to býti pravice: byli-li pry

Hrad a město Heidelberg dnes.

Spěchající poutník. William Blake, Brány ráje, 1793.

William Blake, *Písně nevinnosti*, 1789/94.

od tolika set let, proč se prv nezjevili, jsou-li věcmi svými jisti, proč směle na světlo nevystoupí, než z kouta jen odkuds ze tmy co netopýřové hvízdají? Filozofia že se jest dobře ustanovená reformaci nepotřebuje: dají-li sobě tu z rukou vyraziti, že nebudou míti žádné. Jiní nadto hrozně na ně láli a klnuli, za věštc, čarodějníky a vtělené ďábly je vyhlašující.

Poukazuje i na snahu lidí, kteří se k bratrstvu chtěli připojit a doufali, že budou přijati za členy. Sepisovali knihy, které otevřeně či skrytě chválily záměry rosenkruciánů. I přes opakované snahy však podobní jedinci nemohli uspět:

... někteří odkladu netrpělivi sami osobně od jednoho kraje světa k druhému běhali, na své neštěstí nařikající, že šťastných těch lidí najíti nemohou. Čehož vinu jeden nehodnosti své, jiný nehodnosti oněch připisoval: a odtud jeden sobě zoufal, druhý se ohlédaje a k vyslídění nových cest ohleduje, znovu se trápil, až mně samého konce se dočkati nemohoucího teskno bylo.

Poutníkův smutek a zoufalství hledajících se však mění v radost, když je vydán druhý pamflet, *Confessio*. Je ohlášen druhým zatroubením jezdce; přijíždí znovu, aby prodával schránky, údajně obsahující rosenkruciánská tajemství. Schránky byly pomalované

... všelijakými pěknými nápisy: Portae sapientiae, Fortalitium scientiae, Gymnasium universitatis, Bonum-macro-microcosmicon, Harmonia utriusque cosmi, Christiano-cabalisticum, Antrum naturae, Arx primaterialis, Divinomagium, Tertrinum catholicum, Pyramis trimphalis, Hallelujah etc.

Rozruch způsobený oběma manifesty je doprovázen lavinou jimi inspirované rosenkruciánské literatury. Nápis na schránkách jsou tvořeny skutečnými tituly knih nebo jejich parodiemi. Pamflet nazvaný *Fortalitium Scientiae*, údajně od Huga Alverdy, byl publikován v roce 1617. *Portus Tranquillitatus* se objevil v roce 1620. Komenský tuto literaturu dobře znal a doufal, že v ní nalezne klíč k tajemstvím.

Komenský konstatuje, že kupcům děl bylo zakázáno schránky otevírat, aby z nich neunikla moudrost. Ti zvědavější se však neudrželi a ke svému zklamání zjistili, že krabice jsou zcela prázdné.

I křičeli: Podvod, podvod, a zuřivě k člověku tomu mluvili: ale on je pokojil, to nejtajnější tajemství býti právě, že věci ty kro-

mě filiis scientiae nespátřitelné jsou, čehož jednomu z tisíce že se nedostává, on že tím vinen není.

Tímto zdůvodněním se většina nadšenců dala podle Komenského uchlácholit a někteří dokonce předstírali, že od rosenkruciánů tajně obdrželi jejich tajemství. Avšak poutník, dívaje se na svět a do schránek bez brýlí mámení, viděl přetvářku a usoudil, že »za nadějí a vynaloženou svou práci se hanbili«. Komenského hodnocení rosenkruciánské aféry způsobené dvěma manifesty vyznívá velice skepticky. V této kapitole Labyrintu světa a ráje srdce podává obraz rosenkruciánské horečky jako marné honby za neuskutečnitelným snem.

Poutník v Labyrintu vidí hrůzu způsobenou válkou. Místo všeobecné reformace Evropy přišla bělohorská tragédie a s ní rozčarování pro všechny, kteří věřili v příchod nové epochy. Místo duchovní revoluce se setkává se smrtí a ničením, morem a hladomorem, s devalvovanou hodnotou lidského života.

Já ani se na to dívati, ani bolesti srdce déle snášeti nemoha prchl jsem: na poušť někam, aneb raději, kdyby možné bylo, z světa ven utéci chtěje.

V okamžiku největšího zoufalství slyší hlas:

Navrať se, odkud vyšels, do domu srdce svého, a zavři po sobě dvěře.

V závěru knihy se dostává poutník do společenství skutečných původních křesťanů. Tam nachází klid duše. Dostává se do skutečného ráje, který se nenachází ve vnějším světě, ale uvnitř srdce.

Chce Komenský naznačit, že právě v našem nitru můžeme najít přesné instrukce, jak se stát původním křesťanem či rosenkruciánem a jak nalézt cestu k bratrstvu, jehož cílem je všeobecné duchovní osvícení? Poukazuje zde Komenský na informace ukryté v našem hlubokém vědomí, které čekají na odhalení? Dost možná, že ano. To by pak znamenalo, že možnost spojení s duchovní elitou Evropy, které mnozí marně hledali, je na dosah ruky, přímo v našem vlastním nitru.

Duše křesťanského poutníka je vedena slovem Božím. Herman Hugo, Gottselige Begierde, 1627.

Theophilus Schweighardt, Hermetické umění, 1618.

KAPITOLA XIV.

HISTORIČTÍ ROSENKRUCIÁNI

Mnozí se k vám hlásili, mnoho falešných podvodníků bylo nazýváno
vaším jménem studovanými nevzdělanci, kteří poté,
znemožnění a zmateni, museli přiznat, že o vás nevědí zhola nic,
ani o vašem původu, ceremoniích či naukách,
ba dokonce, zda dosud existujete na zemi.

Edward Bulwer Lytton, Zanoní

Fama Fraternalitatis, 1614.

Opravdu nevíme, zda rosenkruciánská tajná společnost, tak jak byla popsána ve dvou základních dokumentech *Fama* (1614) a *Confessio* (1615), vůbec existovala. Známe jen literární díla vyjadřující osvícené myšlenky, kterým říkáme rosenkruciánské. Známe také některé z autorů těchto děl, které reprezentují rosenkruciánskou filozofii, definovanou v předchozí kapitole jako sen o lepším světě. V předchozích kapitolách jsme též popsali anonymní rosenkruciánské pamflety *Fama* a *Confessio* a další dvě díla považovaná za rosenkruciánská, Andreaeovu *Chymickou svatbu Christiana Rosenkreutze* a *Labyrint světa a ráj srdce* Jana Amose Komenského. Pokusme se uvést literární rosenkruciánství do souvislosti s konkrétními historickými událostmi.

Císař Rudolf II. (1552—1612) nepatří mezi osoby podezírané z členství v Bratrstvu růže a kříže, přesto však se během jeho osvícené vlády v Čechách (1583—1612) sbíhají všechny rosenkruciánské nitky právě do Prahy. Rosenkruciánské pamflety byly sice vydány tiskem až po císařově smrti, ale víme, že byly napsány dříve a kolovaly v rukopisné podobě v posledních deseti letech Rudolfova života. V té době to v Evropě opravdu vřelo. Ve vzduchu byla nutnost zásadních změn. Velkým mužům té doby se zdálo, že Evropa dospěla a je připravena na lepší budoucnost. Jak dobře víme, jejich naděje byly zmařeny Třicetiletou válkou (1618–1648).

NAOMETRIA

Ještě za života císaře Rudolfa — v roce 1604 — bylo alchymistovi a rytíři anglického Podvazkového řádu Fridrichovi I., vévodovi z Würtemberku, dedikováno zajímavé dílo. Rukopis *Naometria* nebyl sice nikdy publikován, ale zachoval se nám ve své původní podobě v Zemské knihovně ve Stuttgartu. Je pod ním podepsán neznámý muž Simon Studion.

Naometria je apokalypticko-prorocké dílo velkého rozsahu. Jeho metodou je numerologie, tedy skryté vztahy založené na číslech. Je to numerologie postavená na biblickém popisu rozměrů Šalamounova chrámu. Autor spisu odvozuje z chrámových rozměrů různé biblické události a důležitá data evropské historie. Na jedné straně doka-

Rytina ze 16. století.

zuje správnost své metody pohledem do minulosti, která se již naplnila, a na straně druhé předpovídá významné události budoucnosti.

Zajímavým detailem je zmínka o tomto rukopisu v práci Babylónská věž (*Turris Babel*) autora Chymické svatby Johanna Andreae. Neméně zajímavá je i předpověď, zaznamenaná v Naometrii, že v roce bitvy na Bílé hoře (1620) skončí vláda Antikrista a nastane pád papeženců i mohamedánů a že tento kolaps bude pokračovat v dalších letech.

Autor díla se zaměřuje především na životní data Jindřicha Navarského (1589–1610) a celá kompozice odráží tajné spojenectví Jindřicha, francouzského krále, anglického vladaře Jakuba I. a výše zmíněného vévody z Württemberku. Spojenectví je popisováno nepřímou v hudební alegorii, která je doprovázena textem popisujícím věčné přátelství lilie (francouzský král), lva (anglický král) a nymfy (vévoda).

Naometria mimo jiné popisuje údajné setkání evangelických vladařů a kurfiřtů (císařských voličů), které se mělo odehrát 17. července 1586 v Lunenburku. Zde měli tito mocní, spolu se zástupci dánského a navarského krále a anglické královny Alžběty (1558–1603), vytvořit obrannou evangelickou ligu (*Confederatio Militiae Evangelicae*) proti lize katolické. Liga katolíků byla podezřívána ze snahy zabránit nástupu Jindřicha Navarského na francouzský trůn.

Podle některých badatelů je tato evangelická liga původním zdrojem rosenkruciánského hnutí. Anglický okultista a rosenkrucián našeho století A. E. Waite pokládal hrubě načrtnutou růži v Naometrii za první příklad použití symbolu růže a kříže. V každém případě nás tato teorie vede nazpět do období vlády královny Alžběty, jejímž astrologickým konzultantem nebyl nikdo jiný než John Dee, který byl údajně i v jejích službách jako špión.

Alžběta I. zvaná Panenská (1533–1603), nikdy neprovdaná anglická královna, nastoupila na trůn v roce 1558. Byla dcerou Jindřicha VIII. a Anny Boleynové. Po popravě své matky byla prohlášena za nelegitimní dítě, přesto se však stala po smrti své nevlastní sestry Marie I., zvané Kravá či Katolická, královnou.

V roce 1570 byla exkomunikována papežem Piem V. Podporovala nizozemský boj za nezávislost na Španělsku. Porážka španělského loďstva v roce 1588 upevnila postavení Anglie jako protestantské mocnosti. Za vlády Alžběty I. začala anglická koloniální aktivita a bylo podrobeno Irsko. Nástupcem Alžběty Panenské se stal skotský král Jakub VI., syn Marie Stuartovny a otec české královny Alžběty.

FALCKÉ SPIKNUTÍ A ALCHEMISTÉ

Kristián z Anhaltu byl nadšeným kalvinistou, nicméně jako mnoho dalších německých protestantských vladařů byl zároveň okouzlen mystikou a paracelsiánskou tradicí. Je to on, koho historie viní z takzvaného českého dobro-

Fridrich Falcký (1596–1632) český hrál a falcký kurfiřt. Od devíti let vládl kurfiřtství falckému, jehož hlavní město Heidelberg bylo pevnou baštou kalvínského protestantství. Stal ze hlavou protestantské unie a svatbou s princeznou Alžbětou i zetěm anglického krále Jakuba. V roce 1619 byl zvolen za českého krále a přestěhoval se do Prahy. O rok později byl nucen po prohrané bitvě na Bílé hoře uprchnout z Čech. Ztratil český trůn i Falc, která byla Habsburky rekatolizována.

družství, tedy ze získání českého trůnu pro mladého falckého kurfiřta Fridricha.

Připomeňme si, co se stalo s údajnou evangelickou ligou z Naometrie. Francouzský král Jindřich, který měl být vůdcem evangelické Evropy, byl úkladně zavražděn v roce 1610. Za nezletilého nástupce trůnu Ludvíka XIII. vládla jeho matka, regentka Marie Medicejská. Ta také nechala rozpustit francouzský parlament, který se opět sešel až za Velké francouzské revoluce v roce 1789.

Další kandidát na evangelického vůdce, anglický Jindřich, princ z Walesu, zemřel v mladém věku. A tak se dalším možným vůdcem stal Fridrich Falcký. Jeho sňatek s dcerou anglického krále Jakuba Alžbětou v roce 1613 rozhodně jeho pozici posílil.

Kristian z Anhaltu byl hlavním tvůrcem vzestupu Fridricha jako evropského vůdce. Kristianovy evropské kontakty byly opravdu spletité, byl mimo jiné i patronem alchymisty a kabalisty Oswalda Crolla, který za záhadných okolností zemřel v Praze v roce 1609. Šifrované dokumenty, které byly u Crolla nalezeny, měly údajně usvědčovat Petra Voka z Rožmberka (1539–1611) z velezrady proti císaři Rudolfovi.

Tím jsme se dostali až k pánům z Růže. Petrův bratr Vilém (1535–1592) měl také těsné kontakty s alchymistou, který se stejně jako Croll netěšil z císařovy přízně, přestože Rudolf II. obvykle věhlasné alchymisty podporoval.

John Dee se po audienci u císaře Rudolfa uchýlil na Vilémovo panství do Třeboně, odkud se v roce 1589 vrátil do Anglie. Připomeňme si jen, že i Dee byl podezříván z konspirace proti Habsburkům za pomoci Rožmberků a že byl také považován za jednoho z původců rosenkruciánského hnutí. V té době v Anglii vládla ještě královna Alžběta a její prasynovec Jakub, budoucí král a tchán Fridricha Falckého, byl jen skotským králem.

ROSENKRUCIÁNSKÉ DOBRODRUŽSTVÍ

Elias Ashmole, zakladatel Královské společnosti, o níž bude řeč později, zaznamenal ve svém díle *Theatrum Chemicum Britannicum*, že návrat Johna Dee z Čech přes Německo byl výjimečný. Dee projel prakticky všechna teritoria, která se stala o pětadvacet let později ohnisky rosenkruciánských

aktivit. Cestou navštívil i hesenského lanckraběte, jemuž »věnoval dvanáct maďarských koní zakoupených v Praze pro své putování«. Během cesty se setkal i se svým žákem Edwardem Dyerem, který se stal anglickým velvyslancem v Dánsku a který »několik let před tím navštívil Třeboň a odvezl do Anglie dopisy doktora Dee královně Alžbětě«.

Ashmole dále píše, že 27. června 1589 byl Dee v Brémách navštíven slavným hermetickým filozofem Henricem Khunrathem (1560—1604). Ten je další osobou úzce spojovanou s rosenkruciánským hnutím. Jeho výjimečná práce *Amfiteátr věčné moudrosti* byla vydána v Hanoveru v roce 1609. Amfiteátr je spojnicí filozofie Johna Dee a filozofie rosenkruciánských manifestů. Obsahuje celkem 365 meditací pro všechny dny v roce. Khunrath zde interpretuje biblické texty, zvláště *Přířloví* a apokryfní *Moudrost Šalamounovu*.

V ilustracích této knihy najdeme mnohé rosenkruciánské symboly. Kupříkladu velkou jeskyni s nápisy na zdech, kterou zasvěcovaní procházejí směrem ke světlu. Je zde i jedna z neznámějších alchymických ilustrací znázorňující dva aspekty tohoto hermetického umění. Nalevo klečí adept v modlitbě v oratoři a napravo se nachází alchymická laboratoř. Duchovní i praktická stránka alchymie je zde propojena.

Z událostí a kontaktů popsaných na předešlých řádcích vyplývá možnost, že rosenkruciánské hnutí v Německu je výsledkem mise Johna Dee v Čechách a že obojí nachází svůj konkrétní výraz v politické dráze Fridricha Falckého. Fridrich reprezentoval jako člen Podvazkového řádu rytířský ideál, který korespondoval s rosenkruciánskými myšlenkami. Byl také hlavou protestantské unie, jejíž politickou sílu budoval Anhalt. Fridrichovým osudem bylo vyřešit napjatou evropskou situaci mezi jeho uníí a katolickou ligou.

V letech 1614 až 1619, kdy se rozpoutala »rosenkruciánská horečka«, sídlil Fridrich se svou ženou v Heidelbergu a připravoval se na převzetí moci v Čechách, na kterém pilně pracoval Anhalt.

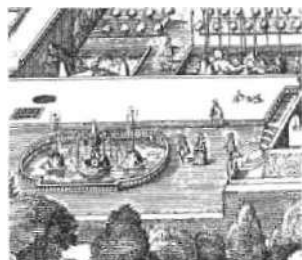
Toto »české dobrodružství« nebylo pouze politickou a protihabsburskou snahou. Bylo především výrazem duchovního proudu, který sbíral sílu po mnoho let, aby za pomoci hermetických a kabalistických filozofií řešil náboženské problémy.

Tato zvláštní mysticko-politická atmosféra je jasně znázorněna na tisku z roku 1613. Fridrich a Alžběta jako

Heidelbershá zahrada měla být symbolickým znázorněním světa, ve kterém měl Fridrich Falcký, český Zimní král, hrát klíčovou roli.

Architekt Fridricha Falckého Solomon de Caus na medailonu z roku 1598.

Fontána Heidelberské zahrady se sochou Venuše mohla být inspirací ke knize Chymická svatba. Detail z rytiny Heidelberské zahrady, 1620.

Fridrich a Alžběta na dobové rytině z roku 1613.

alchymický královský pár jsou osvíceni paprsky vycházejícími z Božího jména nad jejich hlavami, netušíce, že po počátečních úspěších se jejich cesta k moci zvrátí do největší válečné katastrofy té doby.

JEDNOTA ČESKÝCH BRATŘÍ

Jako dodatek k možným inspiracím pro tajnou organizaci rosenkruciánů a potažmo i pro organizaci svobodných zednářů si nemůžeme odpustit zmínku o staré české reformní církevní organizaci. Tradice Jednoty českobratrské začíná Petrem Chelčickým (1390—1460), který byl jejím duchovním zakladatelem. Můžeme vlastně říci, že je to pravděpodobně nejstarší protestantská církev, která předešla Martina Luthera o celé století.

Méně známým faktem je, že tato církevní organizace bývá pokládána za tajnou. Podobně jako pozdější organizace zednářské měla tři stupně zasvěcení. To, co v zednářství reprezentují *učeň*, *tovaryš* a *mistr*, bylo nazýváno českými bratry *auditor*, *bratr* a *dokonalý bratr*. Auditóři neboli posluchači byli vyššími zasvěcenci školeni a připravováni pro bratrskou práci. Bratři druhého stupně před-

Johann Valentin Andreae.

stavovali jakousi přírodně-filozofickou akademii. Třetí stupeň nám již svým názvem připomíná *perfecti*, dokonalé gnostických katarů. Ten soustřeďoval vlastní budovatele duchovního chrámu. Byl to stupeň vyhrazený pro nejvyšší zasvěcence.

Jejich cíle jsou často totožné s těmi, které proklamovalo bratrstvo rosenkruciánů ve svých pamfletech a knihách. A spolu s nimi sdíleli pronásledování katolické církve, od šestnáctého století zvláště jezuitů. Pro mnohé byli čeští bratři prostě kacíři, odpadlíky od skutečné víry.

Právě v období vlády Rudolfa II. dosáhla Jednota bratrská svého největšího rozkvětu. S Jednotou je také nerozlučně spjata osoba Jana Amose Komenského (1592—1670). Mnoho badatelů se domnívá, že byl i členem rosenkruciánského bratrstva. Někteří dokonce uvádějí konkrétní data zasvěcení. Komenského členství v nějaké rosenkruciánské organizaci není podloženo fakty. Na druhé straně by bylo nelogické domnívat se, že členové tajné a pronásledované organizace budou svou příslušnost zveřejňovat. Vždyť i ti nejpravděpodobnější kandidáti jako Michael Maier a Johann Andreae, Komenského přítel, svou příslušnost k rosenkruciánům popírali.

Komenský byl v písemném styku se starším Andreaem, o kterém píše český spisovatel Emanuel z Lešehradu:

Komenského připravoval pro úkol v R+C (rosenkruciánské organizaci) a zasvěcoval ho do činnosti jiných tajných společností.

Jinými společnostmi myslí především Andreaeovu *Societas Christiana*, která pracovala pod heslem »Pravda, volnost a láska«. V této souvislosti nelze nezpomenout heslo francouzské revoluce »Volnost, rovnost, bratrství«, o kterém se předpokládá, že stejně jako revoluce bylo inspirováno svobodnými zednáři.

V Komenského dílech skutečně nacházíme myšlenky, které jsou v souladu s rosenkruciánskými ideály. Jeho snahy o všeobecné rozšíření vzdělání, ideu světové mírové akademie, a dokonce i jednotný světový jazyk, můžeme klasifikovat jako rosenkruciánské. Nápadná je i podobnost jím sepsaných zásad Jednoty bratrské se zásadami zednářů. Svobodní zednáři se dodnes hlásí k jeho odkazu a několik lóží nese jeho jméno. Nakonec, i na oknech Komenského kaple v holandském Naardenu jsou znázorněny zednářské symboly.

Alžběta z Falce (1596-1662) byla dcerou anglického krále Jakuba a od rohu 1613 manželkou Fridricha Falckého. Po jeho boku se stala v roce 1619 českou královnou. Po bělohorské bitvě roku 1620 opustila Čechy a žila se svou rodinou v Haagu, odkud podporovala české exulanty, zejména Jana Amose Komenského.

Tři základní symboly svobodných zednářů, takzvaná Velká světla: Svatá kniha, pravítka a kružítko. Zednářský šperk.

Robert Fludd (1574-1637).

KAPITOLA XV.

DVA

ROSENKRUCIÁNI

Příroda je nejvznešenější dcerou Stvořitele. Svou podstatu a vlastnosti odhalí jen synům božím, kterým je dáno poznat
»Slovo, které září v temnotách a kterým je vše stvořeno«.

Robert Fludd

Rodinný erb Johanna Valenti- na Andreae, možného autora rosenkruciánských manifestů, zobrazuje symboliku růže a kříže.

Obvyklou cestou, jak se pokusit vejít ve styk s bratrstvem rosenkruciánů, bylo publikování knih, které vyjadřovaly sympatie k ideálům bratrstva. Takových knih, vydaných ve snaze navázat s bratrstvem kontakt, bylo napsáno značné množství. Podle svědectví jejich autorů však žádné z těchto snah nebyly vyslyšeny. Rosenkruciáni neodpovídali na pochvalná díla ani na ostré kritiky. Rosenkruciánské »ticho po bouři«, zahalení se rouškou neviditelnosti po hlučném vytrubování svých ideálů v manifestech *Fama* a *Confessio* je také ústředním tématem knihy *Silentium post Clamores*, jejímž autorem je Michael Maier, osobní lékař císaře Rudolfa II.

Jedním z nejvýznamnějších nakladatelů rosenkruciánské literatury byl Johann Theodore De Bry. Jeho vydavatelská činnost v Oppenheimu je časově shodná s dobou, kdy Fridrich Falcký, pozdější český Zimní král, rozvíjel své aktivity za účelem oslabení habsburské moci a vyjednával s českými stavy své zvolení králem. Fridrichovy snahy získaly podporu nejrozumnějších evropských osobností, které si přály naplnění rosenkruciánských snů o všeobecném duchovním povznesení Evropy.

Michael Maier, dobová rytina.

Dva nejvýznamnější autoři, jež De Bry vydával, pocházeli ze zemí, vůči nimž byla Fridrichova politika namířena: z Anglie a Čech. Filozofie londýnského lékaře Roberta Fludda (1574—1637) slučovala renesanční magii a kabalu s tradicí reprezentovanou dvěma velikány šestnáctého století — Paracelsem a Johnem Dee. Druhý z De Bryových autorů, výše zmíněný Němec Michael Maier (1568—1622), byl nejen Rudolfovým lékařem, ale i císařovým důvěrníkem. To, že byl protestantským luteránem, nijak jeho katolickému veličenství nevadilo.

Jak bylo řečeno, Fludd a Maier reprezentovali dvě geograficky vzdálené oblasti, Anglii a Čechy, které se snažil Fridrichův poradce a vojevůdce Christian Anhalt propojit Fridrichovým sňatkem s anglickou princeznou Alžbětou a tím, že prezentoval Fridricha jako vhodného kandidáta na český trůn.

MICHAEL MAIER

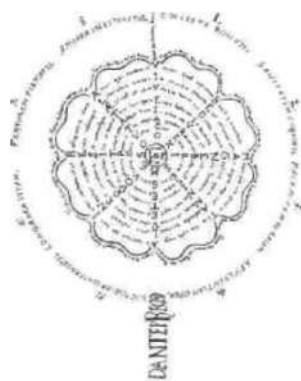
Michael Maier byl vskutku renesanční osobností. Jeho zájmy a odbornost zahrnovaly mnohá odvětví života. Byl doktorem filozofie a medicíny. Císař Rudolf II. ho povýšil do šlechtického stavu s titulem hrabě Falcký, a to jak za jeho lékařské, tak i diplomatické zásluhy. Na Rudolfově dvoře působil i jako soukromý sekretář jeho veličenstva, člen císařské rady a příležitostně také jako vyslanec u cizích dvorů.

V rámci svých diplomatických aktivit navštívil i anglického krále Jakuba I. v roce 1611 a věnoval jemu a jeho synu Jindřichovi obsáhlé a komplikované vánoční přání ve formě červenozlatého emblému tvořeného růží a křížem, v němž jsou vepsány čtyři latinské básně. Emblém doprovázela i hudební partitura.

Po císařově smrti se stal osobním lékařem lanckraběte Moritze z Hesse, který patřil k užšímu kruhu kolem Fridricha Falckého a který sympatizoval s Anglií. Připomeňme si, že v Maierově městě Kasselu byly v letech 1614 a 1615 vydány rosenkruciánské manifesty. Služba u lanckraběte Maierovi nikterak nebránila v cestování. V roce 1618 například píše v jedné ze svých předmluv, že pobývá ve Frankfurtu na cestě z Prahy do Londýna. Není tudíž vyloučeno, že Maier pracoval pro Christiana z Anhaltu na pří-

Modlící se alchymista. Henricus Khunrath, Amfiteátr věčné moudrosti, 1609.

Maierovo vánoční přání anglickému králi Jakubovi I. a jeho synu Jindřichovi.

THEMIS AUREA.
THE
L A W S
OF THE
FRATERNITY
OF THE
ROSIE CROSSE.

Written in Latin by Count
MICHAEL MAIERUS,
And now in English for the Infor-
mation of those who seek after
the knowledge of that Honourable
and mysterious Society of wife
and renowned Philosphers.

— Quæ non fecimus ipsi
Vix ea nostra vobis —

Whereto is annexed an Epistle to
the Fraternity in Latine, from some
here in ENGLAND.

LONDON,
Printed for N. Brooke at the Angel in
Cornhill: 1656.

Titulní stránka *Themis Aurea*.

pravě volby Fridricha za českého krále. Nakonec, i jedna z Maierových knih, *Viatorium*, je také Anhaltovi věnována.

Maierova tvůrčí aktivita je spojena s obdobím, kdy se české a moravské stavy chtěly vymanit z vlády méně osvěcených Rudolfových nástupců. Jeho knihy, prodchnuté rosenkruciánským a alchymickým duchem, vycházely (s výjimkou jeho posledního díla) od roku 1614, kdy si Fridrich Falcký bere za choť anglickou princeznu Alžbětu, do roku 1620, kdy proběhla nešťastná bitva na Bílé hoře, která učinila konec stavovským plánům a vyhnala Fridricha do exilu. Maierova díla jsou plna hermetického mysticismu a navazují na pradávnu egyptskou tradici vyjádřenou v hermetických spisech z počátku našeho letopočtu.

Posledním dílem byla *Cantilenæ intellectuales de Phœnice redivo* z roku 1622, dedikovaná norskému princovi Fridrichovi. V této své labutí písni Maier předpovídá znovuzrození bájného egyptského ptáka Fénixe. V úvodním věnování pak zdůrazňuje, že většina jeho života byla zasvěcena studiu matematiky, což je zajímavé, neboť hlavním obsahem jeho děl jsou hermeticko-alchymické symboly. Maier zemřel ve stejném roce v obleženém Magdeburku, na samém počátku třicetileté války.

Za posmrtnou poctu Maierovi můžeme považovat sborník alchymických obrazů z roku 1624 pod názvem *Viridarium chemicum* (Alchymická zahrada). Jeho redaktorem byl mladý český emigrant a absolvent medicíny pražské univerzity Daniel Stolc, známý pod latinskou verzí svého jména Stolcius. V předmluvě píše o svém neštěstí v souvislosti

V alchymickém díle *Musæum Hermeticum*, vydaném v roce 1677, se nachází údajný portrét polského alchymisty *Sensdivogia* jenž se narodil na Moravě, Michael Maier, *Symbola aureae mensae*.

Bůh je všude, na nebi, v pekle, v nejposlednějších končinách moře, v noci, v temnotě. Poznej tedy dnes a ve svém srdci uchovej, že Pán Bůh je nahoře na nebesích i na zemi dole a není nic jiného.

Robert Fludd

ROBERT FLUDD

Spolu s Maierem je Fludd považován za nejvýznamnějšího rosenkruciánského filozofa. Stejně jako Maier, i on psal díla na obranu rosenkruciánského bratrstva a ve shodě s ním o sobě prohlašoval, že není jeho členem a že nikdo z rosenkruciánů jej ani nekontaktoval, aby reagoval na jeho díla. Tato prohlášení jsou ovšem všeobecně považována za sebeobránnou mystifikaci. Donedávna se badatelé přikláněli k názoru, že mladší Fludd byl ovlivněn rosenkruciánskými Maierovými díly. Nyní se přiklánějí k názoru, že to byl Fludd, kdo otevřel Maierovi rosenkruciánský svět. V každém případě je pravděpodobné, že se oba setkali při Maierových četných návštěvách Anglie.

Robert Fludd počal svou rosenkruciánskou kariéru obvyklým způsobem. Tedy publikací dvou děl zkráceně nazývaných *Apologia* a *Tractatus*, publikovaných v letech 1616 a 1617. V nich vyjadřuje obdiv k rosenkruciánskému bratrstvu a obhajuje jeho cíle.

Fluddova snaha o reformu vědy byla pravděpodobně ovlivněna významným dílem z roku 1605 *The Advancement of Learning* (Pokrok vědění), jehož autorem byl Roger Bacon. Fluddův důraz na matematiku a komunikaci s andělskými inteligencemi nicméně prozrazuje vliv anglického mága a vědce Johna Dee.

První kniha, kterou vydal v Oppenheimu rosenkruciánský nakladatel De Bry, byla *Historie makrokosmu* z roku 1617, v jejíž předmluvě, dedikované anglickému králi Jakubovi I., nazývá krále posvátnou přezdívkou Herma Trismegista — *Ter Maximus*. Touto dedikací si však příliš nepomohl, neboť Jakub se úzkostlivě vyhýbal všemu, co zavá-

Podle Fluddových fyziognomických pozorování reprezentuje tato dvojice dobrou paměť a dlouhověkost (díky velkým uším) a střídmost (díky výrazným horním rtům).

s pobělohorskou situací, které se snaží zmírnit imaginárním pobytem v zahradě rozkoší alchymie, a doufá, že to bude útěchou i jeho utiskovaným krajanům v Čechách.

ŽERTUJÍCÍ HERMETIK

Maierova první kniha *Arcana Arcanissima* (Nejtajnější tajemství) z roku 1614 ožívuje prastaré egyptské a řecké mýty formou alchymických alegorií. O dva roky později vydal dílo *Lusus serius* (Vážná hra), které může být nazváno ludibriem, žertem.* Další hermetickou hříčkou je i alegorie o nočních ptácích *Jocus Severus* (Vážný žert).

Z roku 1617 pocházejí další dvě díla *Symbola aurea* (Symboly zlata) a již zmíněné *Silentium post clamores* (Ticho po bouři). Dílo *Viatorium*, dedikované Anhaltovi, je datováno rokem 1618. V něm se Maier zabývá hledáním výchozí alchymické suroviny latinsky zvané *prima materia*. V téže roce vydává rosenkruciánské dílo *Themis Aurea* s podtitulem *Zákony bratrstva růžového kříže*. Jeho anglická verze z roku 1656 nese dedikaci zakladateli Královské společnosti Eliasi Ashmolemu. Kniha popisuje strukturu a pravidla rosenkruciánů tak, jak jsou vyjeveny v pamfletech *Fama* a *Confessio*. V jedné pasáži částečně prozrazuje místo, kde se nalézá tajný rosenkruciánský chrám zvaný Svatý duch (*S. Spiritus*). Podle něj je to dům nedaleko řeky. Někteří badatelé soudí, že se jednalo o Heidelberg nebo Prahu. V knize se také objevuje rosenkruciánský anagram, jehož střed tvoří velké písmeno M, které připomíná záhadnou knihu M popisovanou v pamfletech.

Díla *Silentium post clamores* a *Themis aurea* odrážejí vzrušení, které vyvolalo vydání rosenkruciánských manifestů *Fama* a *Confessio*. Maier zde současně předkládá i skrývá informace o záhadném bratrstvu. V obou dílech tvrdí, že bratrstvo skutečně existuje, ale současně prohlašuje, že není jeho členem, protože je příliš nízkou osobou, než aby měl přístup k tak vznešeným věcem.

Zdaleka nejslavnější Maierovo dílo je *Atalanta Fugiens* (Prchající Atalanta) z roku 1618. Je to kniha obsahující

* Stejným výrazem označil svou knihu *Chymická svatba Kristiána Rosenkreutze* — mimochodem vydanou ve stejném roce — její autor Johann Valentin Andreae.

Záhadný anagram z knihy *Themis Aurea*.

Maierova kniha *Viatorium* (*Poutníkův průvodce*) vyšla roku 1618. Je dedikována Kristianovi z Anhaltu, který o dva roky později velel stavovským vojskům v bitvě na Bílé hoře.

Podle Fludda může člověk získat dar jasnozřivosti buď přímo od boha nebo nepřímou od démonů, kteří si ho uchovávali z doby před svým svržením z nebes.

nělo magií. Proto také nikdy nepřijal Johna Dee a nepřál jeho aktivitám, a nakonec i Fludd zakusil v Anglii kvůli svému dílu různé potíže. To bylo nejspíše důvodem, proč vydával své knihy v Německu. A tak není divu, že další díl knihy *Historie makrokosmu a mikrokosmu* již Jakobovi dedikován nebyl.

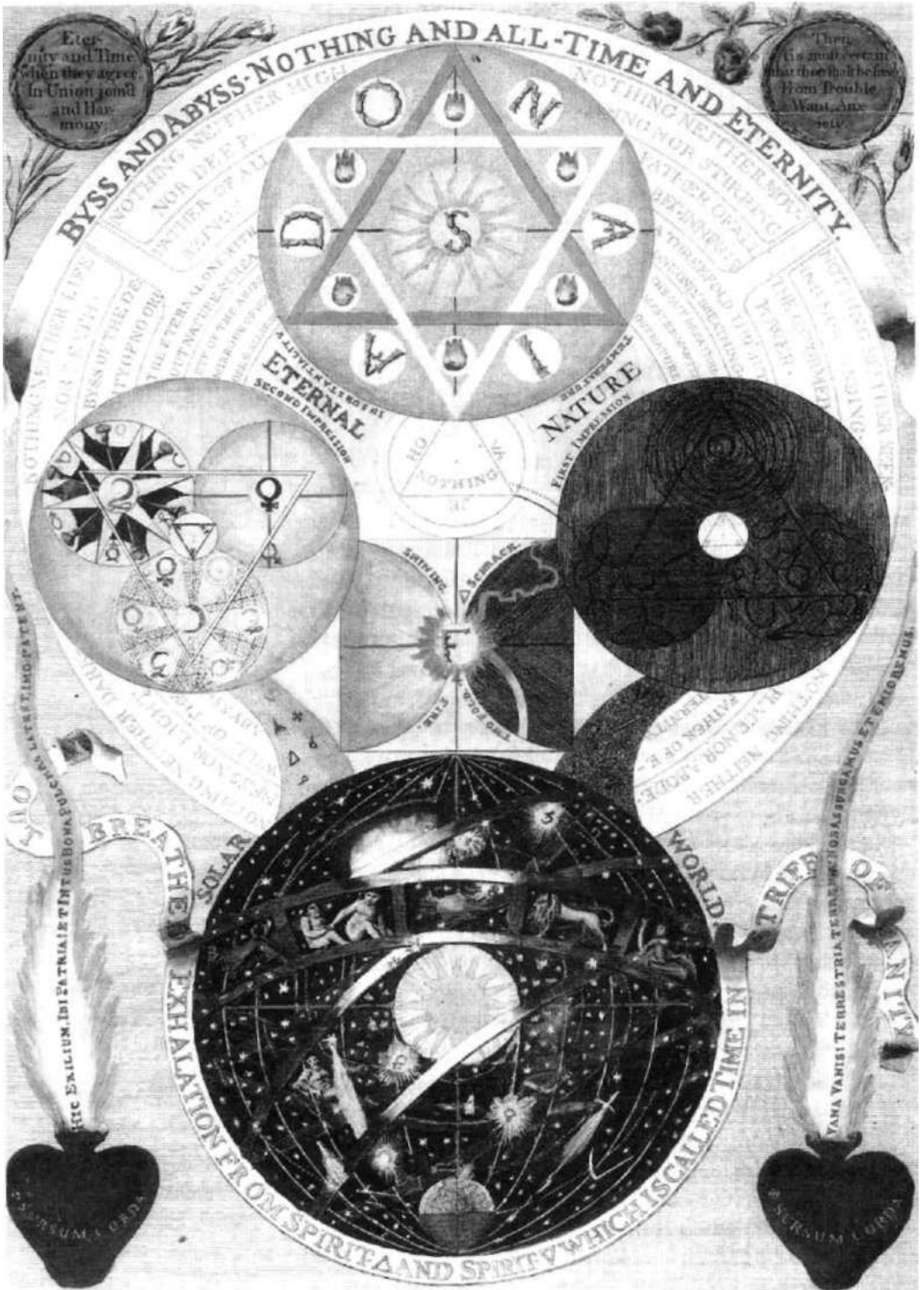
Fluddova *Utrisque Cosmi Historia* (*Historie dvou světů*), tedy makrokosmu a mikrokosmu, je pokusem objasnit filozofii založenou na spojení kosmických harmonií a harmonií obsažených v člověku. Dílo je plné citací hermetických textů přeložených do latiny Marsigliem Ficinem.

Stejně jako Maier byl i Fludd profesí lékař. Jeho lékařská zručnost byla oceňována i kolegy, kteří nesouhlasili s jeho filozofií. Kromě své lékařské praxe a filozofie měl Fludd mnoho dalších zájmů, od matematiky až po vojenskou techniku. Našel si čas i na navrhování a konstruování přístrojů, používaných při různých karnevalech a maškarádách. Mezi tyto kratochvilné stroje patřil i dřevěný býk, který bučel a hrozil, že vyrazí tryskem vpřed, a syčící oheň vyplivovaný mechanickým drakem.

Po celý život byl Fludd uznávaným lékařem, učencem a dokonce i hudebníkem. Rozhodně patřil mezi nejvýznamnější intelektuály sedmnáctého století a byl článkem v řetězu křesťanské esoteriky, který mimo jiné spojuje Origena, Hildegardu z Bingenu, mistra Eckharta, Ficina, Böhma a Rudolfa Steinera. Zemřel jako svobodný mládelec v roce 1637 a pohřben je v bearstedském kostele poblíž Maidstone.

Mojžíš, Platón i Hermes se všichni shodují, nazývajíce první akt stvoření světlem. Toto světlo — ani nestvořené, ani stvořené — je inteligencí andělů, oživující ctností nebes, racionální duší v člověku a životní silou nižších říší. V této škále se shora dolů postupně zmenšuje; dokonalost věcí je úměrná jeho přítomnosti.

Robert Fludd

Strom kosmu, ilustrace Dionysa Frehera k dílu Jakoba Böhma.

KAPITOLA XVI.

JAKOB BÖHME

Ryby žijí ve vodě a rostliny v zemi, ptáci ve vzduchu a slunce na nebi. Salamandr žije v ohni sám, a co se týká Jakoba Böhma, jeho domovem je srdce boží.

Angelus Silesius

Jakob Böhme. Works of Jacob Behmen, 1764.

Jakob Böhme (1575—1624), též Boehme, Böhmen nebo Behmen, se narodil v luteránské selské rodině ve vesnici Starý Seidenberk v Horní Lužici, tedy v blízkosti Čech. Byl ševcem ve Zhořelci (Görlitz) a vzdělával se jako samouk. Ve Zhořelci prožil většinu svého života, oženil se zde a měl čtyři děti, a zde také zemřel. Opovrhoval školními doktorem a odmítal jak scholastiku, tak v jeho době vznikající novověkou vědu. Nad veškeré teoretické vědění stavěl vlastní vnitřní zkušenost.

Böhme studoval spisy alchymistů a astrologů. V jeho díle je patrný vliv Paracelsův. Böhme se neúčastnil univerzitních disputací a zůstal ševcem celý život.

VYCHÁZEJÍCÍ ČERVÁNKY

Ještě jako mladý ševcovský učeň potkal záhadného cizince, který hluboce ovlivnil jeho život. Okultní spisovatel Manly Palmer Hall popsal toto setkání takto:

Nedaleko od krámu se záhadný cizinec zastavil a zvolal hřmotným hlasem: »Jakobe, Jakobe, vyjdi ven.« Udivený a ustrašený Böhme vyběhl z domu. Podivný muž upjal na mladíka oči — oči, které jiskřily a zdály se být plné božského světla. Vzal chocha za pravou ruku a řekl: »Jakobe, tys maličký, ale budeš velkým a staneš se jiným člověkem, takovým, nad kterým se bude Svět podívat. Proto buď zbožný, bohobojný a poslušný slova Božího. Čti pilně Písmo svaté, kde nalezeš oporu a návod. Neboť musíš překonat mnoho útrap a chudoby a trpět pronásledováním, buď však odvážný a vytrvej, neboť Bůh tě miluje a je k tobě laskavý.«

V roce 1598 prožil stav mystického osvětlení a po několika dnech se cítil obklopen božským světlem. Věřil, že nahlédl do srdce knihy přírody a tvrdil, že viděl signatury či znaky hvězd v přírodě. V roce 1600 prožil další duchovní osvětlení. Při pohledu na lesk cínové nádoby se náhle cítil proniknut proudem sdělení o skryté přirozenosti věcí. Svou vizionářskou zkušenost popsal těmito slovy:

Viděl jsem Bytost všech Bytostí, Zemi a Propast; také zrození Svaté trojice; původ a prvotní stadium světa a jeho bytostí. Viděl jsem se ve třech světech — v Božském neboli andělském světě; v temném světě, původní přírodě; a ve vnějším světě, který je podstatou vyslovenou ze dvou světů duchovních.

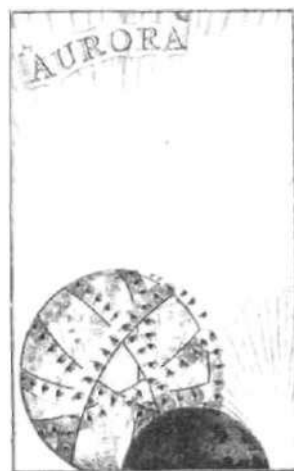
Symbolika růže a kříže na frontispisu k Von Christi Testamenten. Thesophische Werken, 1682.

Svoji vizi v sobě nechal zrát po dobu dvanácti let. V roce 1612 uložil plody své mystické zkušenosti do díla nazvaného *Aurora čili Východ červánků, to jest kořen čili matka filozofie, astrologie a teologie z pravého základu čili z poznání přírody*.

Místní evangelický farář pastor Primarius Gregorius Richter toto dílo veřejně napadl a jeho autora označil za nebezpečného kacíře. Böhme byl dokonce i na krátký čas uvězněn, brzy však byl propuštěn s doporučením, aby se držel svého řemesla. Postupně pak vydal devět velkých a dvanáct menších spisů, které ho učinily slavným.

Z mála známých dat o jeho životě víme, že v letech 1619 až 1620 pobýval v Praze. To byly dva rozhodující roky v osudu českého království. V prvním z nich byl korunován Fridrich Falcký za českého krále a v druhém se odehrála bitva na Bílé hoře.

Böhme zemřel o čtyři roky později ve věku 49 let. Několik dní po pohřbu byl kříž na jeho hrobě poskvřen místními obyvateli.

Thesophische Werken, 1682.

ROSENKRUCIAN?

Neexistuje žádný hmotný důkaz, který by spojoval teutonského filozofa, jak je Böhme přezdíván, s rosenkruciánským hnutím. Nicméně můžeme říci, že byl duchovním alchymistou, jehož názory byly blízké duchu rosenkruciánských pamfletů.

V knize *Academiarum Examen* (Přezkoumání akademií) z roku 1654 nacházíme zajímavou narážku na Böhma. Dílo napsal anglický puritán John Webster a vybízí v něm k tomu, aby byla Hermova filozofie, oživená paracelsiánskou školou, učena na univerzitách. Prezentuje v něm názory, které jsou velice blízké myšlenkám rosenkruciánských manifestů. Požaduje, aby byl aristotelovský scholasticismus nahrazen hermeticko-paracelsiánským typem přírodní filozofie. Podle něj je lepší učit se jazyk přírody než řeč používanou ve školách. Jediná zmínka, jež se týká jmenovitě rosenkruciánů, hovoří o tajemstvích, která znal »Bohem inspirovaný teutonický Böhme a která byla do jisté míry potvrzena rosenkruciánským bratrstvem«. Není to zajímavý a pravdivý vhled do spojitosti mezi Böhmovým dílem a rosenkruciánskými manifesty?

FOUR
T A B L E S
 OF
 Divine Revelation

Signifying
 What GOD in himself is, without Nature; and
 how considered in Nature; according to the
 THREE PRINCIPLES.

ALSO
 What HEAVEN, HELL, WORLD, TIME, and
 ETERNITY are; Together with all Crea-
 tures visible and invisible; and out of what
 all things had their Original.

Written in the German language by **JACOB
 B E H M**, and Englished by **H. B.**

LONDON
 Printed for **J. Bladon**, and sold at the Cattle
 in *St. Pauls-Church* 1654.

Titulní strana anglického vy-
 dání Böhmovy díla z roku
 1654.

KACÍŘSKÉ UČENÍ

K dílu Jakoba Böhma nelze přistoupit jako ke standardní racionální filozofické práci, neboť jeho způsob myšlení a vyjadřování má zcela jiný charakter. Böhme se často uchyluje k myšlenkovým zkratkám a skokům; ve snaze přetlumočit své vize do lidské řeči si na mnoha místech protiřečí. Katolická i protestantská církev se k jeho dílu většinou obracela zády a jeho myšlenkový odkaz byl zachován především díky stoupencům křesťanské hermetické tradice.

Cítat z Böhmovy pojednání *O nadsmyslovém životě* je dobrým klíčem k pochopení jeho metody:

Když v tichosti odložíš přemýšlení a vůli svého já, sluch, zrak a řeč věčnosti se v tobě otevrou... Tvůj vlastní sluch, zrak a řeč ti neumožní vidět a slyšet Boha.

Podle teutonského filozofa Böhma je Bůh vnitřní podstatou všeho a vše také přesahuje. Stvoření je pro něj manifestací tvarů, které se skrývají v beztvarosti věčné Boží přirozenosti. Hra protikladů, jako jsou alchymické »rozpušť a sluč« (*solve et coagula*) či světlo a tma, je pro něj pramenem života. Zlo považuje za temný aspekt Boha. Říká:

Učitel nechť ví, že v Ano i Ne spočívají všechny věci, ať věc božská, dábelská, pozemská nebo jinak zvaná.

Frontispis k *Mysteriu magno*.
Theosophische Werken, 1682.

Tím zvěstuje velkou pravdu — nezrušitelný rozpor, který prostupuje vším bytím, je nejnvtitnější hnací silou světa. A jde ještě dál, když tvrdí:

Ve všem je jed a zlostnost. Ovšemže tomu tak musí být, jinak by nebylo života ani hybnosti; nebyla by ani barva, ani ctnost, nic tlustého a nic tenkého ani jiný pocit, nýbrž všechno by bylo nic.

Zde činí Böhme smělý krok a klade zlo již do samého božského základu světa.

Zlo se však uskutečňuje až v lidské duši, která si svobodně vybírá mezi říší zla a dobra; Böhmovými slovy — mezi říší sváru a lásky. Tím navazuje na myšlenky antického filozofa Empedokla. V souladu s ním je přesvědčen, že se svět vyvíjí ve stádiích. Prvním je úpadek a pád, druhým rovnováha a ve třetím vítězí Láska, tedy světlo.

Svobodná vůle je podle Böhma v životě rozhodující:

Neboť každý člověk je svobodný a je jako vlastní Bůh, může se v tomto životě proměnit v hněv nebo v lásku. Protože má člověk svobodnou vůli, proto nad ním Bůh nemá všemoci, aby si s ním činil, čeho se mu zachce. Svobodná vůle je nejvlastnějším původním stavem.

Z těchto slov září nejhlubší myšlenka veškeré mystiky, objevující se v duchovních dílech všech civilizací: božskost lidské duše, jednota duše a Boha.

Böhmovo teozofické dílo vydal v roce 1682 jeho následovník Georg Gichtel (1638—1710) a doplnil je o obrazové symboly, které představují čistě mystickou alchymii. Gichtel popsal přeměnu svého vlastního jemného těla, tedy jakési duchovní podstaty, jako proces, který není alchymický. Dále tvrdil, že mu byl několikrát nabídnut alchymický kámen filozofů, který odmítl s tím, že tento kámen umožňuje pouze solární stadium duchovního povznesení. A toho, podle jeho vlastních slov, již dosáhl a dokonce překonal.

Böhme měl se svou okultní filozofií velký vliv na anglické mystiky pozdního sedmnáctého století. Mezi nimi byla i Jane Leade (1620-1704), zakladatelka Filadelfské společnosti — hnutí za náboženskou obnovu prostřednictvím vnitřní mystické zkušenosti.

Böhmovy myšlenky také nalezneme v raném kódu vlivné Teozofické společnosti, kterou založila okultistka H. P. Blavatská na konci devatenáctého století.

Trojice víry - ráj, temný svět, astrální svět. Theosophische Werhen, 1682.

Elias Ashmole, *Theatrum chemicum britannicum*, 1652.

ČÁST ČTVRTÁ - NOVOVĚK

KAPITOLA XVII.

ZEDNÁŘI

A ROSENKRUCIÁNI

To, co opravdu předvídáme, není křiklounství,
neboť jsme bratři Růžového kříže:
máme »zednářské slovo« a jasnozřivost,
věci budoucí můžeme předpovědět správně.

Báseň z roku 1638

Rembrandtův autoportrét. Spojení mezi velkým malířem a tajným bratrstvem nebylo nikdy prokázáno; existují jen dohady. Možná, že Rembrandt osobně znal i Komenského.

Dokonce se říká, že portrét starého muže v galerii Uffizi ve Florencii je portrétem moravského exulanta.

Rudolf Steiner, který považuje Christiana Rosenkreutze za historickou postavu, tvrdí, že Rembrandt jím byl navštíven v jeho tehdejší holandské převtělení a že ho malíř zvětčil v obraze Muž se zlatou přílbou, který se dnes nachází ve skotském městě Glasgow.

Rosenkreutz byl podle Steinera »pokročilé duchovní individu-um vtělené do lidského tvora, jež vneslo do světa 15. století zcela nový duchovní proud«.

Podle něho se Rosenkreutz »periodicky zjevuje v rozličných inkarnacích a rozvíjí tento proud dál«.

Skutečná existence rosenkruciánského bratrstva zůstává nezodpovězenou otázkou. Je mnoho organizací, které tvrdí, že mají přímou návaznost na původní rosenkruciánské bratrstvo. S určitostí však můžeme hovořit pouze o navazování na rosenkruciánské tradice. Názory na rosenkruciány můžeme zjednodušeně rozdělit do tří skupin. Jedna považuje text rosenkruciánských manifestů *Fama a Confessio* za doslovnou pravdu, druhá jej považuje za čistě mytický a třetí sice nepovažuje Rosenkreutzův příběh za historickou pravdu, přesto však věří v existenci rosenkruciánů jako tajné společnosti. Většine střízlivějších badatelů se manifesty jeví jako osvícenská prohlášení ve formě utopického mýtu o světě, v němž osvícené bytosti konají dobro, provozují léčitelství, rozsévají znalost přírodních věd i umění a vedou lidstvo zpět do stavu rajske nevinnosti.

Důležitým faktem zůstává, že manifesty byly vydány veřejně; dalo by se dokonce říci, že byly hozeny do světa provokativně. A poněvadž hlavní snahou tajné společnosti je přirozeně zůstat tajnou, bylo by podivné, kdyby se skutečná rosenkruciánská společnost tak dramaticky zveřejnila. Samozřejmě se může jednat o veřejné prohlášení ideálů tajné společnosti, která se nechce zveřejnit, ale chce jen inspirovat veřejnost, aby její cíle byly snáze dosažitelné. Jinými slovy, mohlo se jednat o propagační kampaň.

Historické události té doby jasně ukazují, že se na počátku sedmnáctého století odehrával v zákulisí výjimečný boj o moc. Ve hře byla budoucnost Evropy. Smutným výsledkem tohoto boje byl nezdařený pokus českých a moravských stavů vybrat si vlastního krále a nikým nevyhraná Třicetiletá válka, která zdevastovala většinu kontinentu. Za těmito událostmi se bezesporu skrývalo mnoho tajných spolenectví, vyjednávání a intrik. Komplikované klubko dávných událostí se rozmotává ztěžka.

Pohlédneme-li zpět do 17. století, zdá se, že rosenkruciánské ideály byly udupány Třicetiletou válkou a že rosenkruciánské bratrstvo očividně neuspělo. Rosenkruciánská snaha o vznik společnosti založené na osvícených principech, které jsou schopny přetrhat zpuchřelé doktríny vládnoucích institucí, se však přece jenom realizovala. Stalo se tak o téměř dvě stě let později. Americká revoluce a Velká francouzská revoluce byly zosnovány členy tajné organizace svobodných zednářů. Můžeme o nich říci, že navazují na rosenkruciánské myšlenkové dědictví. Jsou-li přímými pokračovateli rosenkruciánů, to je jiná otázka; mezi oběma bratrstvy nicméně existuje mnoho styčných bodů.

KRÁLOVSKÁ SPOLEČNOST

Autoři rosenkruciánských děl často zdůrazňovali nutnost podpory vzdělanosti, seznamování se s novými objevy a mezinárodní spolupráce. Tyto myšlenky se zhmotnily v roce 1660, kdy pod patronací anglického krále Karla II. vznikla *The Royal Society* (Královská společnost). O většině původních členů bezpečně víme, že byli zároveň svobodnými zednáři.

Mezi ty, kdo společnost založili, patří především Elias Ashmole (1617–1672), vlivný muž tehdejší Anglie, alchymista, astrolog a antikvář s mimořádným zájmem o rosenkruciánské ideály. První veřejné anglické muzeum, založené v roce 1683 v Oxfordu, dodnes nese jeho jméno. Základem jeho sbírek je právě Ashmolova pozůstalost. O tomto výjimečném muži také víme, že vlastnoručně přepsal oba dlouhé rosenkruciánské manifesty *Fama* a *Confessio* a že k nim připojil svůj latinsky psaný dopis, ve kterém žádá o přijetí do rosenkruciánského bratrstva.

Zároveň víme, že k několika nejstarším faktům z historie svobodného zednářství patří datum, kdy byl Ashmole přijat do zednářské lóže. Do svého deníku si poznamenal, že byl přijat do lóže ve Warringtonu v hrabství Lancashire dne 16. října 1646. Samotná lóže musela být očividně založena dříve. Ashmole vyjmenovává další osoby, které byly přijaty spolu s ním. Jednou z nich byl i jeho bratranec Henry Wanwaring, což byl »ostříhanec«, tedy přívrženec parlamentní demokracie. A jelikož Ashmole byl naopak přívržencem monarchie, je očividné, že do řad svobodných zednářů měli přístup členové protichůdných stran občanské války. Jednalo se tedy o organizaci nepolitickou.

Ačkoliv tato zmínka v deníku je často považována za nejstarší záznam o zednářství, existuje ještě jedna autentická zmínka, která je dřívější. Je to záznam, hovořící o tom, že Robert Moray byl přijat do skotské zednářské lóže v Edinburgu dne 20. května 1641. Moray se zasloužil o vznik Královské společnosti víc než kdokoliv jiný, a také o to, že se anglický král stal jejím patronem. A tak dvě osoby, u nichž je ověřeno rané členství v zednářské organizaci, byly zároveň zakladateli Královské společnosti. Zednářská organizace musela existovat přinejmenším dvacet let před založením Královské společnosti v roce 1660. Zajímavé je i to, že se zakladatelé společnosti původně po-

Mistr předává pod přísahou adeptovi tajemství alchymie. Alias Ashmole, Theatrum chemicum britannicum, 1652.

Na tomto zednářském tisku z roku 1809 vidíme základní zednářské symboly pod včelím úlem, který je často považován za rosenkruciánský symbol později převzatý svobodnými zednáři.

Podle okultisty a teozofa Franze Hartmanna (1838–1912) je výklad rosenkruciánských pravidel následující:

1. Utrpení mírnit a nemocné léčit, aniž by vzali odměnu.

Lék, který podávají, je cennější než zlato; je svého druhu neviditelný a dá se všude získat zadarmo.

2. Přizpůsobit svůj šat oděvu té země, v níž toho času přebývají. Šat ducha je forma, v níž bydlí a musí se přizpůsobit podmínkám této planety, na které přebývá.

3. Jednou v roce se na určitém místě setkat. Jména těch, kteří se na ono místo nedostaví, když byl jejich pozemský běh skončil, budou vymazána z knihy života.

4. Každý člen musí zvolit za svého zástupce patřičnou osobu. Každý člověk je sám stvořitelem té bytosti, do jejíž osobnosti na příštím stupni žebříčku vývoje vstupí.

5. Písmena R. C. jsou emblémem řádu.

Ti, kteří opravdu vstoupili do řádu, ponесou toto znamení

važovali za »Neviditelnou univerzitu« (*The Invisible College*), což je výraz z rosenkruciánských manifestů.

Královská společnost byla první organizací pro vědecký výzkum. Jejím duchovním předchůdcem byl Francis Bacon, který vyžadoval, aby vědecké pokusy byly zaznamenávány a ověřovány. Také navrhoval výměnu poznatků mezi jednotlivými vědci. Zveřejňování a volná výměna informací byla ovšem v rozporu s alchymickou tradicí. A tak se rosenkruciány inspirovaná Královská společnost stala institucí, která se od této tradice oddělila.

Jeden z prvních členů společnosti, Robert Boyle, se zasloužil o vytvoření samostatné vědy — chemie, ze které se vytratil duchovní rozměr alchymie. Ve svém pojednání *Sceptical Chymist* (Skeptický chemik) z roku 1661 Boyle napadl jak Aristotelovy čtyři základní prvky (oheň, vzduch, země, voda), tak tři alchymické principy (sůl, síra, rtuť). Byl to také on, kdo zpopularizoval a využil novou látku vyrobenou německým alchymistou Brandtem — fosfor.

RŮŽE A ÚHELNÍK

Existuje také jedna zajímavá zmínka z roku 1638, která ukazuje na spojení mezi myšlenkami rosenkruciánů a svobodných zednářů. Nejstarší zmínka o takzvaném zednářském slově, o kterém si povíme více v příští kapitole, se objevuje v básni vydané v Edinburgu v roce 1638. Báseň popisuje město Perth a jeho okolí a obsahuje mimo jiné i citát, který uvádí tuto kapitolu.

Možná, že zde bratři Růžového kříže mají charakter pohádkových bytostí, které propůjčují jasnozřivost, nicméně to, že se onen, možná čistě básnický odkaz objevil v první tištěné zmínce o zednářském slově, se jeví jako více než pouhá náhoda. První tištěná zmínka o přijatých zednářích se nachází v zednářském pamfletu z roku 1676:

Tímto oznamujeme, že moderní sdružení zelené stužky, spolu se starobylým Bratrstvem růžového kříže, hermetickými adepty a společností Přijatých zednářů má v úmyslu spolu povečeřet dne 31. listopadu.

Dále jsou popisovány komické chody hostiny a těm, kdo chtějí přijít, je doporučováno, aby si vzali brýle, neboť jinak se předpokládá, že řečené společnosti se učiní nevidi-

telnými. Pozoruhodnost této citace spočívá ve faktu, že se považuje za přirozené, aby celé skupiny esoterních společností spolu povečeřely. Starý žert o neviditelnosti spojuje tuto zmínku se starou rosenkruciánskou tradicí.

Později, dokonce až v roce 1750, se v jednom dopise objevilo následující prohlášení: Angličtí zednáři okopírovali některé obřady rosenkruciánů a lze říci, že mají původ od nich a že jsou vlastně totožné. Ted se už nacházíme v pozdní době, uprostřed osmnáctého století. V tom čase byl ve Francii iniciován nový stupeň nebo soubor rituálů. Nazývá se Stupeň růžového kříže. Jeho charakter je jednoznačně křesťanský, a to více než u stupňů ostatních, a mohl být ovlivněn mystickou stránkou rytířské kultury. Vše nasvědčuje tomu, že zednářská tradice přijala myšlenku spojitosti mezi rosenkruciánstvím a zednářstvím.

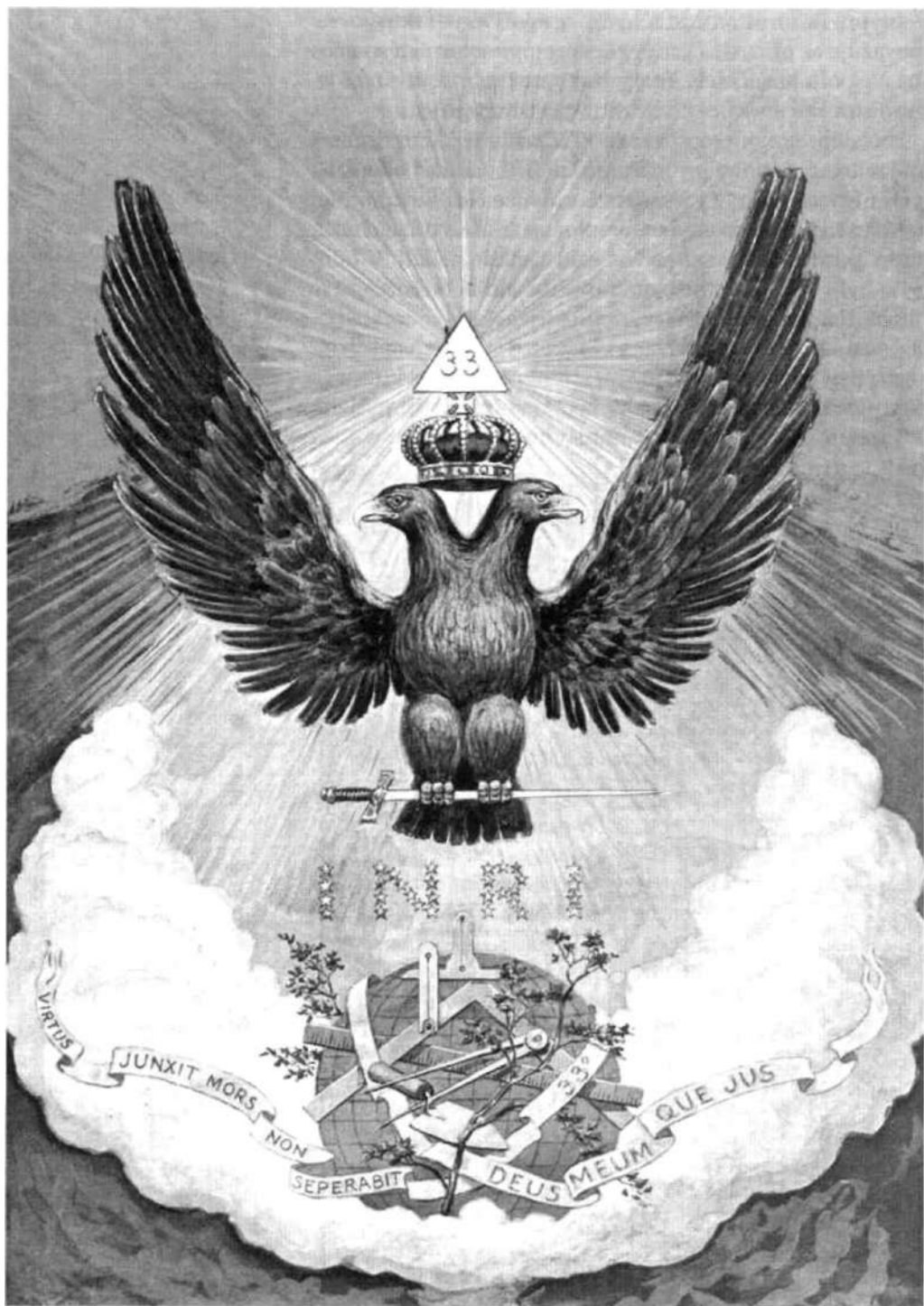

na svém těle, které nemůže být nezpozorováno těmi, kteří jsou schopni ho vnímat.

6. Existence bratrstva se musí udržet v tajnosti sto let od té doby, co bylo poprvé založeno.

Těchto »sto let« nepomině dříve, než se lidstvo probudí k vědomí své vlastní božské přirozenosti.

*Franz Hartmann,
Symboly rosenkruciánů*

Zednářská pečť. J. A. Knapp, 1928.

KAPITOLA XVIII.

SVOBODNÍ ZEDNÁŘI

Povolal pak král Šalamoun Chirama z Tyru (ten byl syn ženy vdovy z pokolení Neftalimova, jehož otec byl obyvatel tyrský, řemeslník díla z mědi), protože byl plný moudrosti a rozumnosti i umění k děláni všelikého díla z mědi. Kterýžto když přišel ke králi Šalamounovi, dělal všeliké dílo jeho. Nejprve zformoval dva sloupy měděné. Osmnácti loket byla výsost, sloupu jednoho, kterýž okolek měl dvanácti loktů. Tak i sloup druhý ... A tak postavil ty sloupy v síni chrámové. A postaviv sloup na pravé straně, nazval jméno jeho Jachin, a když postavil sloup na levé straně, nazval jméno jeho Boaz.

Svobodné zednářství navazuje na nejstarší duchovní tradice lidstva a je spojováno s architekty dávné historie. Tento zednářský obrázek z počátku 18. století ukazuje údajné zednáře antického světa.

Svobodné zednářství je systém mravních zásad zahalený do alegorie a vyjádřený v symbolech. Nikoli náboženství, nýbrž nábožné svým charakterem; je to filozofie etického jednání, které propůjčuje morální a společenské kvality a pěstuje bratrskou lásku. Jeho zásady přetrvávají z dob, kdy člověk otočil první stránky v dějinách civilizace. Ztělesňují porozumění, pomocí něhož může člověk překonat běžnou zkušenost a postavit »dům, který není postaven rukama« v harmonii s Velkým architektem vesmíru.

Architekti a stavitelé zaujímali už od biblických dob v lidské společnosti výjimečné místo. Stavba a její konstrukce symbolizuje stvoření. Je to vztyčování monumentů, jimiž se oslavuje božstvo nebo lidstvo samo. Nejskrytější smysl staveb obsahuje napojení na lidské tělo, které je chrámem pro duši. Architekt promítá do plánu svou mysl stejně, jako Bůh tvoří k obrazu svému. Tato lidská činnost je sice jenom slabým odrazem ohromné potence a moudrosti boží, ale zákonitě v sobě tuto moudrost obsahuje. Stavba odráží úroveň architekta a stavitele, a zároveň i charakter společnosti, jež její tvorbu umožňuje.

Svobodné zednářství je polotajnou organizací, která na tuto tradici navazuje. Její symboly jsou inspirovány stavitelskými pomůckami a její filozofie vychází z pojetí Boha jako velkého architekta vesmíru. Nicméně přesná definice této organizace je nesnadná. Anglická spojená velkolóže [The United Grand Lodge of England) kategoricky prohlásila, že svobodné zednářství »není tajnou společností ani náboženstvím či náhražkou za ně«. Tato velkolóže definuje svou organizaci v pamfletu *Co je svobodné zednářství*:

... jedno z nejstarších nenáboženských bratrstev světa, společnost mužů zabývajících se duchovními hodnotami. Členové

Theatrum chemicum, 1652.

Ceremoniál přijetí učně. Zednářský tisk, 1745.

lůže jsou zasvěcováni do svých nauk prostřednictvím rituálních dramat, která vycházejí z antických forem a používají kamenické zvyky a pomůcky jako alegorická vodítka. Základní kvalifikací pro vstup a členství je víra v Nejvyšší bytost. Členství je otevřeno mužům jakékoliv rasy či náboženství, kteří splňují základní podmínky a mají dobrou pověst.

Pro lepší pochopení svobodného zednářství je však nutné podívat se do dávné historie lidstva, zavítat za nejstaršími známými staviteli a architektky. Základní legenda, popisující příběh dávného stavitele, se váže k budování chrámu biblického krále Šalamouna ve starém Izraeli. Pověst tvoří základ zednářského mýtu. Jejím hlavním protagonistou se stal stavitel a architekt jménem Chiram Abiff.

Jedná se o téma pro historii Evropy natolik obsáhlé a závažné, že je nutné je obšírněji popsat. Zjednodušeně bychom mohli říci, že právě svobodné zednářství je nejvýznamnější a nejpočetnější organizací, která navazuje na činnost zasvěcovacích škol antického světa a na evropskou esoterickou tradici vůbec. Jakékoli obecné hodnocení svobodného zednářství je ošidné. Nejde totiž o jednotnou organizaci, ale o několik základních proudů plus velké množství odštěpených či zednářstvím inspirovaných organizací či skupin. Již při vyslovení samotného slova zednář se mnohým vybavují nejrůznější zkazky, většinou tajemného či dokonce nekalého konspirativního charakteru. Zednářství s sebou nese atmosféru utajování a také něčeho zakázaného. A skutečně bylo v minulosti mnoha režimy tvrdě pronásledováno. Římskokatolická církev je v minulosti odsoudila a podle jejích dogmat nemůže být

Šerpa mistra svobodných zednářů, Francie 19. století.

Desku se .symboly učňovského stupně. J. Bowring, 1819.

svobodný zednář jejím členem. A přesto víme, že v nedávné minulosti v samotném Vatikánu pracovali vysoce postavení zednáři. To jen dokazuje, jak nesnadné je vyznat se ve spleť organizací, která tvrdí, že její kořeny sahají do středověku či možná až ke stavbě Šalamounova chrámu.

»ZTRACENÉ SLOVO«

Základní stupně zednářského zasvěcení (učení, tovaryš, mistr) mají každý svůj vlastní zasvěcovací rituál a k němu příslušející symboly. První stupeň je branou do mystérií a druhý objasňuje metody osvojování posvátné znalosti. Centrálním symbolem tovaryšského stupně je točité schodiště, připomínající biblický Jákobův žebřík, po němž je možno vystoupit do nebes, či z nich sestoupit. Je to zároveň přístup k tajemství smrti, která je hlavním motivem třetího zednářského stupně. Zde se zasvěcovaný setkává s legendou stavitele Šalamounova chrámu Chirama Abiffa. Podle zednářské legendy byl Chirama Abiff terčem konspirace tří učňů, kteří chtěli neoprávněně získat tajemství třetího stupně, takzvané Mistrovské slovo. Chiram zůstal věrný své přísaze mlčenlivosti, a byl proto zavražděn. Stará, legenda mimo jiné říká, že s Chiramovou smrtí bylo ztraceno i Mistrovské slovo a díky tomu zůstal chrám ne-

Rituální rekonstrukce vraždy Chirama, Abiffa. Freemasonry Illustrated, 1949.

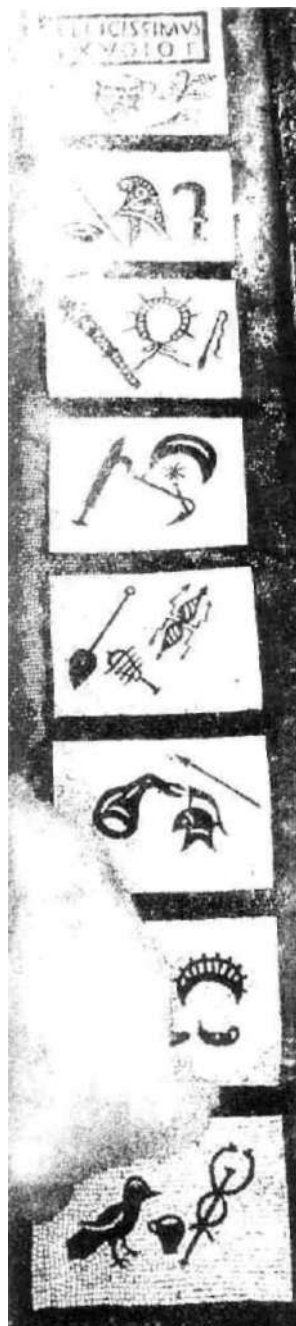
dokončen. Od té doby musí mistři zednáři putovat ze západu na východ, aby znovu našli Ztracené slovo, které umožní dokončení chrámu. Ti, kteří zažili mystické spojení, téměř vždy popisují takový zážitek ve spojení se světlem. Symbol světla je univerzální a jeho podstata se odráží ve výrazu »osvícení«. Latinsky se světlo řekne *lux* a podle kabalistických metod je jeho číselná hodnota 65. S tímto číslem je spojeno hebrejské slovo *haikal*, chrám. A tak jsou obě slova kabalisticky propojena. »Být osvícen« znamená ve svobodném zednářství »nalézt ztracené slovo«. Pokud se tohle stane, pak může být dokončen chrám světla, jehož stavebním materiálem jsou živé kameny. Historický záznam o Chiramovi nacházíme v Bibli, kde se dozvídáme o stavbě Šalomounova chrámu (viz citát v úvodu kapitoly). Podle biblické verze se Chiram vrátil po dostavění chrámu spokojeně domů. Zednářská verze, kterou jsme si ve zkratce popsali na počátku této kapitoly, má odlišný závěr. Podívejme se tedy podrobněji na příběh, jenž se stal základním zednářským rituálem.

Když Šalamoun, oblíbenec boží, Velmistr lóže jeruzalémské a syn Davidův, nastoupil na trůn, zasněžil svůj život výstavbě chrámu božího a paláce pro izraelské krále. Chiram, král z Tyru, poslal Šalamounovi svého velkého mistra architektů, Chirama Abiffa, syna vdovy, který neměl sobě rovného mezi architekty a staviteli. Abiff se narodil v Tyru, ale byl izraelského původu.

Chrámu byl velkolepým dílem. Dnes po něm v Jeruzalémě bohužel zbyly jen základy, takže můžeme pouze tušit, jak vlastně vypadal. V zednářské legendě se praví, že uprostřed tohoto chrámu stála krychle, někdy nazývaná orákulum. V ní byla uložena archa úmluvy, zkonstruovaná Mojžíšem dle pokynů samotného Boha. Budovy chrámového seskupení byly lemovány 1453 mramorovými sloupy a 2 906 piliastry.* Na východě postavil Abiff širokou kolonádu. Do chrámu se mělo údajně vejít 300 000 lidí.

Abiff rozdělil stavitele chrámu do tří skupin: učedníci, tovaryši a mistři. Každá skupina měla svá znamení a hesla, aby se dala snadno rozeznat jejich odbornost a stupeň důvěryhodnosti.

Jednoho dne se tři tovaryši rozhodli získat nejvyšší, mistrovské heslo násilím. Legenda nám je identifikuje. Jmenovali se Jubela, Jubelo a Jubelum. Pro celé vykutálené trio se později ujalo jméno Juwes. Když chtěl Abiff po

Zednářská organizace i její symboly mají předchůdce v kultu perského boha Mitry. Mozaika se stupni zasněžení do Mitrových mystérií, 3. stol.

* Ploché hranatý výběžek ve stěně.

Mistr Antonín Pilgram, stavitel Svatoštěpánského dómu ve Vídni, 1510.

práci odejít z chrámu jižní branou, narazil na čekajícího Jubelu s více než půlmetrovým pravítkem v ruce. Protože mu mistr odmítl prozradit heslo nejvyššího stupně, dostal od Jubely pravítkem do hrdla. Chiram chtěl utéci západní branou. Tam ale čekal Jubelo s úhelníkem. Heslo opět nevyzradil a útočník mistra stavitele zranil úhelníkem na prsou. Ani útěk východní branou se Abiffovi nezdařil, tam čekal Jubelum s kladivem. Za neochotu sdělit heslo dostal mistr kladívkem mezi oči. Byla to smrtelná rána.

Tři tovaryši zahrabali Abiffa do země. Nebylo jim to ale nic platné, byli odhaleni, souzeni a popraveni. Ostatní stavitelé nechali Abiffa vyhrabat ze země a pokoušeli se ho přivést k životu. Učedníkovi ani tovaryšovi se to nepodařilo; úspěšný byl jeden starý mistr, když použil »silného stisku lví tlapy«.

PŮVOD ZEDNÁŘSTVÍ

Legenda o Chiram Abiffovi bývá velmi často srovnávána s Isidiným a Osiridovým kultem ve staroegyptských mystérijních školách. Osiris se také stal obětí úkladných vražd a hledání jeho těla a následné znovuzrození připomíná zednářskou legendu — vyjadřuje určité hledání ztraceného světa bohů. Kromě toho byli zasvěcenci Isidina kultu, stejně jako zednáři, známi jako »synové vdovy«.

V roce 1750 bylo v Anglii již okolo 200 zednářských lóží. Zednářský tisk, 18. století.

Zde se nabízí i jiná zajímavost, tentokrát v souvislosti se slavným zednářem osmnáctého století, Wolfgangem Amadeem Mozartem (1756—1791). Ten měl údajně ve své opeře *Kouzelná flétna*, kde nacházíme mnohé odkazy právě na Isidu a Osirida, prozradit některá zednářská tajemství a právě za tuto troufalost prý zaplatil životem.

Jiní badatelé vidí v zednářství vliv mystiky muslimských súfítů a věří, že Šalamounův chrám stavěli súfijští architekti, kteří do chrámu zabudovali boží slova přeměněná v jejich číselné hodnoty. Údajně je vyjadřují rozměry a proporce chrámu. Podle této teorie je zednářství arabského původu a do Evropy se dostalo v letech 894—939 za vlády anglického krále Athelstana, který se o zednářství dozvěděl od španělských muslimských Maurů.

Většina badatelů však spojuje původ svobodného zednářství se středověkým cechem stavitelů. Ti si vyvinuli určitý systém hesel, znamení, znaků, pravidel a stupňů odbornosti, což mělo chránit jejich vědění a nauku — a tedy i celý jejich stav — před nepovolanýma očima a ušima zvenku. Stavitelé a architekti se zkrátka nechtěli dělit o své poznatky s někým, kdo by jim potom mohl dělat konkurenci. Mezi sebe nikoho nepouštěli, a tak si vlastně chránili práci, a tedy i příjmy. Jak se tento praktický systém změnil v takzvané spekulativní zednářství, tedy dnešní svobodné zednářství, zůstává záhadou.

Jedno možné spojení se nabízí v souvislosti s rosenkruciánským hnutím v sedmnáctém století. V minulých kapitolách jsme si ukázali jeho počátky a spojení s Janem Amosem Komenským. Ten se za svého pobytu v Anglii v letech 1641—1642 přátelil se skupinou vzdělanců v čele s Eliasem Ashmolem a Robertem Morayem, která stála u zrodu anglické Královské vědecké společnosti, založené roku 1660. Z deníku, který si Elias Ashmole vedl, víme, že byl přijat do zednářské lóže dne 16. října 1646. Toto datum bývá považováno za nejstarší prokazatelnou písemnou zmínku o zednářství. Existuje však ještě starší záznam. Píše se v něm o přijetí jeho kolegy Roberta Moraye do zednářské lóže dokonce už 20. května 1641. To jsou ale jen nepřímé indicie možného spojení mezi rosenkruciánskou snahou o evropskou reformu a vznikem svobodného zednářství.

Na veřejnosti se zednáři poprvé objevili až v následujícím století. V roce 1717 se v Londýně spojily různé lóže a utvořily anglickou velkolóži. Tím začala novodobá historie svobodného zednářství.

Údajné portréty W. A. Mozarta a J. Schihanedra, autora libreta Kouzelné flétny, při zasedání zednářské lóže ve Vídni v roce 1780.

V roce 1967 vyšla ve čtyřech svazcích kniha Deset tisíc slavných zednářů, obsahující tisíce krátkých životopisů známých svobodných zednářů. Kromě Wolfganga Amadea Mozarta, France Liszta a Josepha Haydna zde například nalezneme Johanna Wolfganga Goetha, Sira Waltera Scotta, Oscara Wilda, Marka Twaina, Rudyarda Kiplinga a také řadu amerických prezidentů včetně George Washingtona a Theodora Roosevelta. Nechybí zde ani Winston Churchill, dokonce ani Lenin a Réza Pahlaví, poslední iránský šáh. Skví se zde i jména legendárního letce Lindbergha, některých amerických astronautů, Henryho Fordy či zakladatele Mormonské církve Josepha Smithe.

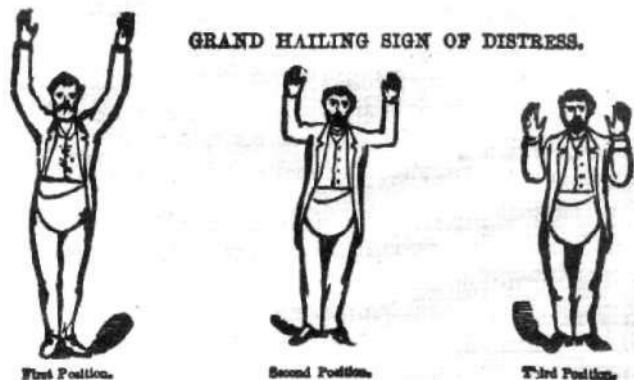

Tři zednařske stupně reprezentují tři stadia lidského života: mládí, dospělost a stáří. Freemasonry Illustrated. 1949.

HISTORICKÝ PŮVOD ZEDNÁŘSTVÍ

Nejstarší zednářský text *Old Charges* (Staré povinnosti), který je datován okolo roku 1640, popisuje řadu zasvěcenců posvátné architektury. Prvním v řadě je předpotopní patriarcha Jábál, praotec těch, kteří přebývají ve stanu a u stáda. Tento objevitel geometrie, vědy, která se nazývá zednářství, údajně vepsal svou moudrost do kamenných sloupů. Po velké potopě, která s výjimkou Noa vyhubila lidstvo, to měl být egyptský mudrc Hermes Trismegistos, kdo znovu oživil jeho ztracenou moudrost a předal ji dalším zasvěcencům, včetně takových osobností, jako byli Nimrod, který nechal postavit Babylónskou věž, praotec Abraham, Euklides a také 80 000 zednářů, kteří stavěli Šalamounův chrám. Pokud bychom přijali obsah *Starých povinností* za platný, pak by to znamenalo, že zednářství má svůj původ ve starém Egyptě a Izraeli. Nicméně mnoho badatelů dnes tvrdí, že pro takové spojení neexistuje žádný důkaz, a přiklání se kjedné ze dvou dalších teorií.

První z nich spojuje zednářství se středověkými stavebními cechy, které byly kombinací odborářské organizace a regulovaného monopolu. Žárlivě sřežená tajemství posvátné geometrie a znalosti architektury dala vzniknout tajným heslům a stiskům ruky, podle kterých se členové

Raise hands and arms as shown in the first cut, and if in the ceremony of "raising" or in the dark, the words in brackets may be used, otherwise not. [O Lord.] Bring arms from first to second position, [My God,] bring arms to third position [is there no help for the widow's Son?] bring arms to side.

Velké znamení nebezpečí (zadost o pomoc). Freemasonry Illustrated. 1949.

cechů poznávali a předcházeli tak možnosti vyzaření svého řemesla někomu, kdo mezi ně nebyl řádně přijat. Na počátku novověku se začal systém středověkých cechů rozkládat, a tak se praktické zednářství začalo měnit v zednářství spekulativní, zabývající se spíše duchovním rozměrem posvátné architektury a jejími symboly, než stavěním budov.

Druhá teorie je daleko romantičtější a vysvětluje také, proč má dnešní zednářství své kořeny ve Skotsku. Podle ní je zednářství pokračovatelem tradice křížáckého řádu templářů a nositelem tajných znalostí tohoto záhadného sdružení rytířů. Mocný řád templářů byl na počátku čtrnáctého století zrušen, mnoho jeho členů bylo buď vězněno a upáleno, anebo bylo nuceno přestoupit do jiných křížáckých řádů, především do řádu špitálníků neboli maltézských rytířů, kterým také připadla část jejich majetku. Nicméně mnoho templářů uniklo osudu svého řádu a celá velká templářská flotila sestávající z osmnácti lodí kotvících ve francouzském přístavu La Rochelle zmizela beze stopy.

Víme, že mnoho templářů se uchýlilo do Skotska, jehož král Robert Bruce, úspěšný bojovník proti britské nadvládě, byl v té době Římem exkomunikován. Jeho snahy osvobodit Skotsko vyvrcholily v roce 1314 v bitvě u Bannockburnu, kdy na hlavu porazil britské vojsko a získal tak pro svou zemi na dalších 300 let nezávislost. Zajímavé je, že se tato bitva ve svém počátku, stejně jako jeho předešlé snahy, nevyvíjela v jeho prospěch. V závěru bitvy se však objevily jakési posily, které způsobily zmatek v řadách Angličanů a jejich následný útěk z boje. Někteří badatelé se domnívají, že to byla právě templářská armáda, která unikla pronásledování a našla spojence v protipapeženském Robertu Bruceovi a která díky své výjimečné vojenské úrovni pomohla skotskému králi k vítězství. Ať už to tak bylo, či ne, Skotsko se jeví pro templáře prchající před perzekucí jako bezpečná země. A než byla katolická exkomunikace skotského krále v roce 1328 zrušena, měli templáři dost času ke zorganizování a utajení svého společenství.

Tuto poslední teorii o pokračování templářského řádu podporuje několik zajímavých faktů. Spisovatel Robinson se domnívá, že sedlácká vzpoura v Anglii roku 1381 nebyla spontánním povstáním, nýbrž pečlivě připravenou akcí templářů. Kromě faktu, že sedláci dávali přednost ničení majetku maltézských rytířů, tedy těch, kteří především

Stisk lví tlapy.

Theodore Roosevelt se stal zednářem roku 1901 v New Yorku. Byl v pořadí devátým svobodným zednářem, který zastávat úřad amerického prezidenta.

Detail sloupu Rosslynské kaple a jeho překreslená podoba.

profitovali ze zrušení templářů, je zde přinejmenším ještě jedna zajímavá okolnost. Vůdčí osobností vzpoury byl jakýsi Wat Tyler. A dodnes existuje ve svobodném zednářství funkce Tyler, což je osoba, jejímž úkolem je hlídat v předsáli lóže při zasedání. Zajímavým dodatkem k osudu templářů a jejich spojení se zednáři je fakt, že při zasvěcení do třetího, mistrovského stupně, je kandidátovi řečeno, že zasvěcení z něj udělá bratra pirátů a korzárů. To může být připomínkou ztracené templářské flotily, která se mohla stát samostatnou pirátskou armádou. Toto spojení může být vyjádřeno symbolem spojeným s mistrovským stupněm, který se mimo jiné nachází na rubu mistrovské šerpy — lebka se zkříženými hnáty.

ROSSLYNSKA KAPLE

Poslední zmíněná teorie o původu svobodného zednářství má svůj dovětek v malé kapli, nacházející se několik kilometrů jižně od skotského Edinburgu. Rosslynská kaple, která kupodivu nikdy nesloužila svému původnímu účelu rodinné kaple, se nachází na pozemku rodiny St. Clair neboli Sinclair a byla postavena mezi roky 1441 a 1486. V kapli se nachází velké množství nekřesťanských motivů a symbolů. Nejčastějším z nich je takzvaný Zelený muž, jehož obrazy můžeme vystopovat až k Dionýsovi a jeho družině, ale nejčastěji je vídán na gotických katedrálách a v kostelích. Zelený muž nám připomíná obrazy jiného zasvěcence pozdějšího věku, rudolfínského malíře Giuseppe Arcimbolda. Jedná se totiž o hlavu složenou z listů. Někteří badatelé usuzují, že Zelený muž může být variantou templářského idolu, vousaté hlavy zvané Bafomet. Spisovatelé Knight a Lomas ve své knize *The Hiram Key* (Chiramův klíč) usuzují, že Rosslynská kaple byla postavena jako replika Herodova chrámu, který byl středem zájmu templářů ve Svaté zemi. Kaple má dokonce dva sloupky, dnes nazývané Učňův a Zednářský, které mají být obdobou dvou sloupů Šalamounova chrámu a také sloupů zednářské lóže. Snad nejzajímavějším detailem kaple je kamenný reliéf zobrazující možná zednářské zasvěcení, řízené osobou v templářském oblečení. Provaz kolem krku a další detaily se shodují se současným zednářským rituálem, který se váže k prvnímu stupni zasvěcení.

EGYPTSKÝ VLIV

V Evropě se nadšení Egyptem, jeho záhadami a zasvěcovacími středisky poprvé objevilo ve 13. století. Podnět k zájmu o starý Egypt zavdala tehdy populární kniha o zvířatech s titulem *Physiologus*, seznamující čtenáře v textu a obrazech s podivuhodnostmi řeky Nilu a krajem kolem něj. V 15. století se přesunul zájem od egyptských jednozočů a deštníkovitých lidí (i takhle si Evropané představovali Orient) k poněkud vědecktějšímu přístupu. Populární bylo studium hieroglyfů — věřilo se, že v sobě ukrývají celý systém egyptského mysterijního náboženství. Náboženství Isidy, Osirida a jejich syna Hóra bylo považováno za původní výraz takzvané *prisca theologia*, původní a přírodní teologie vyjádřené později Mojžíšem, Hermem Trismegistem a Platónem. Jelikož *prisca theologia* byla považována za předchůdce křesťanství, zajímala se o ni katolická církev, alespoň v těch osvícenějších časech.

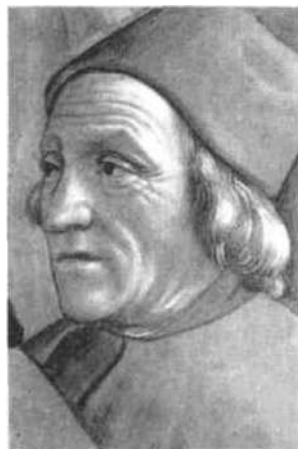
V roce 1419 objevil jeden řecký mnich pozdní novoplatónský hermetický text *Horapollo Nilous* neboli Nilský HórosApollón, v jehož jméně se spojují obě božstva, Hóros i Apollón. Brzy se ukázalo, že »objevitel« spisek sám vytvořil a předstíral v něm znalost tajemství hieroglyfů. Ve skutečnosti však jen celou problematiku dokonaleji zamotal. Nicméně i tato událost podnítila další studium Egypta.

V druhé polovině 15. století přeložil velký humanista Marsiglio Ficino do latiny *Corpus Hermeticum*, soubor novopythagorejských a novoplatónských hermetických textů z počátku našeho letopočtu. A Evropu znovu zachvátila vlna nadšení starým Egyptem. Starý kontinent očekával vyjevení velkých egyptských tajemství.

Systematický zájem o Egypt se projevil v 16. století v dílech Guillaumea Postela, Pietra Valeriana (jeho *Hieroglyphica* vyšla v roce 1556) a Giordana Bruna.

V 17. století v Evropě kulminovalo čtyři století trvající opojení Egyptem dílem velkého jezuita, vatikánského rezidenta a polyhistorika Athanasia Kirchera (1602—1680). Jeho monumentální *Oedipus Aegyptiacus* vycházel postupně v letech 1652—1654. Kircherův text se stal na dlouhou dobu standardní encyklopedií Egypta.

V 18. století se o popularizaci staroegyptských pověstí, náboženství a legend, ale především o včlenění jejich obsahu do svobodného zednářství zasloužil hrabě Cagliostro.

Marsiglio Ficino.

Významnou událostí z hlediska tolerance svobodného zednářství bylo v roce 1965 bezesporu rozhodnutí Vatikánu, které umožňuje americkým a britským Římským katolíkům členství v této organizaci bez hrozby exkomunikace z církve. Zákaz, který platil 230 let, byl ale zrušen pouze pro tyto dvě země. Italští, francouzští a ostatní zednáři podléhající tzv. »Evropským lóžím Velkého orientu« zůstali i nadále pod hrozbou vyloučení z církve.

Karl Friedrich Schinkel navrhl k Mozartově Kouzelné flétně scénu, která evokuje egyptský původ Svobodného zednářství stejně jako opera sama.

S díly o starých egyptských tradicích se v Evropě doslova roztrhl pytel. Těch důkladných a všeobecně přijímaných však nebylo mnoho. Spis s názvem *Krapa Repoa*, sepsaný německým zednářem von Koppenem a jeho společníkem J. W. B. von Hymmenem, vyšel v Berlíně roku 1770. Patřil k těm vážnějším dílům. Autoři věrohodně popisují různé zkoušky, jimiž procházeli egyptští kněží při svém zasvěcení. V mnoha ohledech je tato kniha podobná publikaci *Egyptská mysteria*, která vzešla možná z okruhu bavorských illuminátů. Court de Gébelin ve své několika-svazkové knize *Le Monde Primitif* (Původní svět), vydané postupně v letech 1773 až 1782, navázal na okultní tradice a odhalil evropskému čtenáři i údajný egyptský původ karetního systému tarot.

Zednářská tradice ovlivněná Egyptem hledá a snaží se najít svůj původ ve stavitelích pyramid a egyptských mysterijních školách. Nicméně i ostatní okultní proudy jsou egyptskou kulturou více či méně ovlivněny. Ve složitosti nejrůznějších proudů a tradic, ovlivňujících různé organizace svobodných zednářů, se lze vyznat jen se značnými obtížemi.

Jeich vzájemné prolínání, ovlivňování a splývání tvoří komplikovaný labyrint.

ZEDNÁŘSKÁ LÓŽE

V roce 1723 vyšla knižně zednářská ústava, ve které byly vypuštěny veškeré odkazy na křesťanství. Zednáři tedy mohou podle svého nejdůležitějšího dokumentu věřit obecně v »nejvyšší bytost«, ať už patří ke kterémukoli náboženství nebo ať v ní každý spatřuje jakýkoliv koncept Boha jako tvůrčí inteligence. Této nejvyšší bytosti zednáři přezdívalí »velký architekt vesmíru« — *The Great Architect of the Universe*, zkráceně T. G. A. O. T. U.

Spekulativní zednářství si jako symboly svého řádu vypůjčilo stavitelské nástroje: pravítko, kružítko, olovnici a libelu. Členové nosí při svých setkáních kožené zástěry jako kameníci. Za rituální barvy si zvolili modrou a zlatou. Velké písmeno G v zednářském kružítku nejspíše symbolizuje Boha (anglicky *God*). Zednářské schůzky se odehrávají v lóžích nebo chrámech. Čtyřstěnné pravoúhlé místnosti, zdobené zednářskými symboly, mají černobílou ša-

chovnicovou podlahu symbolizující polaritu lidského charakteru.

Svobodné zednářství rozeznává tři základní stupně, kterým se říká modrá lóže. Byly převzaty z hierarchie stavebních cechů: učedník, tovaryš a mistr. Žadatelům o přijetí se říká »hrubý kvádr« (*rough ashlar*) a symbolizují neopracovaný kámen. Kvádr je v lóži opracováván, kultivován a stává se stavebním kamenem chrámu. V zednářských rituálech hraje velkou úlohu číslo tři. Tři úkladní vrahové Chirama Abiffa reprezentují myšlenku, touhu a čin, které se každý zednář snaží přeměnit v duchovní myšlenku, konstruktivní cit a práci.

Zednářský talír s pravítkem, kružítkem a písmenem G.

SPASITELÉ NEBO SATANISTÉ?

Ve třech stoletích prokazatelné existence svobodných zednářů se to jen hemží nejrůznějšími konspiračními teoriemi obviňujícími zednáře z nejrůznějších nekalých úmys-

Sál Modré lóže v Tokiu.

ZEDNÁŘSKÉ STUPNĚ

SYMBOLICKÉ STUPNĚ

1. Učedník
2. Tovaryš
3. Mistr

NEVYSLOVITELNÉ STUPNĚ

4. Tajný mistr
5. Dokonalý mistr
6. Důvěrný tajemník
7. Děkan a soudce
8. Vrchní stavitel
9. Vybraný mistr
Devítky
10. Vybraný mistr
Patnáctky
11. Výsostný vybraný
mistr
12. Velmistr architekt
13. Mistr devátého
oblouku
14. Vybraný velmistr

STAROBYLÉ, HISTORICKÉ
A TRADIČNÍ STUPNĚ

15. Rytíř východu
(meče)
16. Princ jeruzalémský

APOKALYPTICKÉ A KŘES-
ŤANSKÉ STUPNĚ

17. Rytíř východu
a západu
18. Rytíř růžového
kříže

STUPNĚ MODERNÍ HISTO-
RIE RYTÍŘSKÉ A FILOZO-
FICKÉ STUPNĚ

19. Velký pontif
20. Uctíváný velmistr
21. Patriarcha Noachit
22. Princ Libanus

lů. Zatímco mnohé z nich jsou prokazatelnými podvrhy, některé se zakládají na pravdě. Rozhodně existuje propojení mezi různými zednářskými organizacemi a politickými událostmi našeho kontinentu. Za zcela zednářskou revolucí je většinou pokládán americký boj o nezávislost na Velké Británii, který vyústil v roce 1776 vyhlášením nezávislosti. Byť i skutečně vůdčí osobnosti americké revoluce, jako George Washington a Benjamin Franklin, byly zednáři a zednářské ideály v ní hrály stěžejní roli, je francouzská revoluce, která následovala krátce po americké, se svobodnými zednáři spojena daleko více. I její proslulé heslo »volnost — rovnost — bratrství« má být zednářského původu.

Poněkud nejasný je vztah svobodného zednářství k nejvýznamnějšímu evropskému duchovnímu proudu — křesťanství. V zednářské konstituci z roku 1723 je zednářství popsáno jako deistické náboženství postavené proti křesťanství. Proto bývá často označováno jako racionalistický deismus. K tomuto filozofickému směru měl blízko i náš první prezident T. G. Masaryk a jeho nástupce prezident Beneš, který byl zednářem. Nejznámější a nejlivnější zednářská organizace, francouzský *Le Grand Orient de France* (Velký Orient), jejímž členem byl i sám Napoleon I. a dokonce i český velmistr Alfons Mucha, na svém generálním shromáždění 10. září 1877 odmítla dvoutřetinovou většinou princip božího bytí a princip nesmrtnosti lidské duše, tedy dva základní principy křesťanství. Hlavní konvent všech lóží v Neapoli šel ještě dál, když 11. června 1879 požadoval odkřesťanštění všemi prostředky a zničení katolicismu. Slyšíme zde ozvěnu templářské kletby vůči papeži, anebo jde o snahu jedné instituce konkurovat druhé?

Vatikán přirozeně nepřihlížel těmto snahám nečinně a postavil se do pozice nepřítele zednářství. Již krátce po založení londýnské velkolóže roku 1717 ostře vystoupil proti zednářům papež Klement XII. Boj proti zednářství se stal jednou z aktivit inkvizice. Vrcholem protizednářského úsilí katolické církve se stala encyklika papeže Lva XIII. nazvaná *Humanum genus* z roku 1884, ve které papež nepřímo označil zednářství za satanem inspirovanou organizaci a zakázal katolíkům členství v ní. Konec devatenáctého století byl obdobím, kdy svobodní zednáři zesílili svůj proticírkevní boj. Ve Francii prosadili zednáři odluku církve od státu, a odebrali tak církvi kontrolu nad školstvím, a v Itálii bylo zednářství spojeno s revolučním osvobozeneckým hnutím, které vedl zednář Garibaldi. V první polovině našeho století převzaly iniciativu v tvrdé likvidaci

zednářství vlády fašistické Itálie, nacistického Německa a komunistického Ruska. Situaci ovšem zamotává fakt, že o některých členech vlád těchto režimů se tvrdí, že byli svobodnými zednáři. Jde snad o nepravdivé zprávy?

Jednalo se o vyřizování účtů jednotlivých, navzájem znepřátelených zednářských organizací? Tyto úvahy přenecháme příznivcům konspiračních teorií. Vraťme se ale ještě jednou do Itálie k vatikánským zednářům dvacátého století. O reformačním papeži Janu XIII. se říká, že sám byl členem zednářské lóže. Jisté to není, ale ví se, že jeho přítel Marsoudon, papežský nuncius v Paříži, zednářem byl. Podle některých kritiků výsledků druhého vatikánského koncilu (1962—1965) došlo k proniknutí zednářů do vedení římské kurie a jeho výsledky, podlamující katolické tradice, jsou dílem zednářů. Velkým skandálem následujících dvou desetiletí byla infiltrace nechvalně proslulé zednářské skupiny P 2 (*Propaganda Due*) do politických a církevních kruhů. P 2 kontrolovala v sedmdesátých letech přinejmenším částečně italskou tajnou službu a spolupracovala údajně jak s CIA, tak s KGB a přirozeně i s mafií, pro kterou prý »prala« peníze prostřednictvím Vatikánské ban-

Ještě než nad touto teorií pokrčíme rameny, připomeňme si, že Mino Pecorelli, redaktor novin *L'Osservatore Politico*, zaslal předposlednímu papeži Janu Pavlu I. seznam členů P 2 a další zednářské organizace zvané Velká lóže Alpina (*Grand Loge Alpina*), kteří ve zmíněné bance pracovali. Papež zemřel za záhadných okolností měsíc po svém zvolení a Pecorelli byl zavražděn v ulicích Říma najatými vrahy — byla mu byla prostřelena ústa, což je tradiční mafiánský způsob trestání informátorů.

Ze shora uvedeného je opravdu nesnadné učinit nějaký závěr o celkovém charakteru svobodného zednářství a jeho vztahu ke světovým událostem. Je historie světa ve skutečnosti historií boje mezi tajnými organizacemi? Anebo jde o teorie dodatečně podle již existujících situací modelované? Ať je to jakkoli, jisté je, že zednářství není jednotnou organizací a že jednotlivé zednářské organizace sledují často velice rozdílné cíle. V zednářství existují vedle sebe skupiny, které aktivně zasahují do chodu dějin, a organizace, které mají čistě charitativní či společenský charakter, jako je třeba *Rotory klub* nebo židovská *B'nai B'rith* (Synové světla). A tak se zdržíme jakýchkoli soudů o uvedených faktech a dohadech a necháme na laskavém čtenáři, aby si učinil vlastní názor.

23. Správce schránky úmluvy orla (rytíř Kadoš)
24. Princ schránky úmluvy
25. Rytíř mosazného hada inkvizitor velitel
26. Princ milosrdenství
27. Velitel chrámu
28. Rytíř slunce
29. Rytíř sv. Ondřeje
30. Rytíř černého a bílého
31. Velkoinspektor
32. Výsostný princ královského tajemství

NEJVYŠŠÍ STUPEŇ

33. Svrchovaný generální inspektor

Zednářství způsobuje pokrok lidstva. Ustavičné plnění jeho svatých zásad musí vést k bratrskému svazku všech národů. Zednáři jsou vybranou částí italského národa. Pozdvihují se nad vášně profánní všednosti a založí, proniknutí jsouce vysokým posláním, která velká zednářská instituce vložila do jejich rukou, mravní jednotu národa.

Giuseppe Garibaldi

Hrabě František Antonín Špork (1662-1738) na dobové rytině.

KAPITOLA XIX.

HRABĚ ŠPORK

Bez vsí honosnosti aneb ublížení pravdě říci můžeme, že netoliko Čechy, alébrž i žádná jiná země, muže z urozenstva předního ukázati nemůže, ježto by v usilování o vzdělání umění v Čechách hraběti našemu byl vyrovnal, neřku-li jej byl převýšil...

Nebylo učeného člověka nebo kumštýře za jeho času v Evropě, kterémuž by nebyl dopisoval a jehož by buď dary, bud přívětivostí a pochvalou nebyl k sobě přivinul.

Antonín Puchmayer, Život Hraběte z Sporcku

Jan Špork, otec F. A. Šporka.

Otec muže, o kterém budeme v této kapitole hovořit, získal značné jmění díky tomu, že v pohnutých dobách Třicetileté války stál na straně vítězů. Patřil k vojákům, které doba vynesla až do stavu dědičných říšských hrabat. Jan Špork začal svou kariéru v armádě bavorské a odtud přešel do císařských služeb. Z bubenického sluhu se vypracoval na generála a během tohoto procesu získal značnou válečnou kořist. Ohromné jmění, na kterém ulpěla krev vzpurných českých a moravských stavů, umožnilo jeho synovi uskutečnit výjimečné projekty.

Františkán Amandus Herrmann ve svém úvodu k životopisu syna generála Jana Šporka napsal:

David, otec, byl nejválečnějším, Šalamoun, syn, nejmoudřejším mužem; neboť skrze Marta, dýkou a perem, válkou a mírem, těmito dvěma složkami je ovládán svět.

František Antonín Špork (1662-1738) byl tím Šalamounem, který nastoupil po svém válečnickém otci. František Antonín se narodil 9. března 1662 v Čechách. Nevíme, zda to bylo v Lysé nebo Heřmanově Městci. Přestože oba jeho rodiče byli Němci, tíhnul Špork k zemi, kde se narodil. Lev českého zemského znaku, zvíře, k jehož trpělivosti se připodobňoval, se také objevil na jeho znaku. Nejvýznamnějším Šporkovým symbolem byl však buk, latinsky fagus. To bylo i jeho jméno ve zkratce iniciál — Franz Anton Graf von Sporck.

V nejtěžší situaci svého života dal Špork roku 1730 razit medaili, která symbolizuje podstatu jeho života. Na jedné straně je zobrazena dvouhlavá saň, na kterou útočí rytíř se šporkovským znakem místo hlavy. Rytíř Špork je také bukem na rubu medaile. A další slovní hříčka naráží na jeho hlavní zbraň — knihy. Hranice navršená z knih tvoří ochranu kmene buku, obklíčeného dvojitým magickým kruhem. K ní přistupuje srostlice dvou polovičních lidských postav, která se snaží hradbu knih rozmetat holí. To se však nepodaří. Neboť, jak ohlašuje nápis kolem, kouzelníková moc seže, neboť buk stojí pod božskou záštitou.

V roce 1684 se František Antonín ujal správy svých rozsáhlých panství. Mimo ně vlastnil i pražské paláce v Panské a Hyberské ulici. První desetiletí jeho veřejného života je vyplněno soudními spory a honbou za tituly. Nikdy se mu však nepodařilo získat ten, po kterém toužil nejvíce — Řád zlatého rouna. V polovině devadesátých let u něj nastal zvrát a přerod. Zahájil stavební aktivity, založil úřední protokol a započal s archivováním korespon-

Lázně Kuks byly Šporkovým největším projektem. Kostel Nejsvětější Trojice v Kuksu.

dence. Podle vlastního prohlášení uvedl roku 1695 do Čech lovecký řád sv. Huberta. Sám se jmenoval jeho velmistrem. V roce 1723 se na lovu v Brandýse stal jeho členem dokonce i císař Karel VI.

PRONÁSLEDOVANÝ NAKLADATEL

Někdy okolo roku 1710 založil Špork vlastní tiskárnu na zámku v Lysé. Činností této tiskárny vypukla ediční exploze, která je zrcadlem Šporkových zájmů a tendencí. Mezi ně patřila i jansenistická literatura, která byla pro katolíky literaturou zakázanou. Vznik dnes málo známého filozofického směru zvaného jansenismus je spojen s francouzským profesorem a katolickým biskupem Corneliem Jansenem (1523—1638). Jansenita je v lidovém pojetí často definován jako katolík, který nemá rád jezuity. Tato zjednodušující formulace má své opodstatnění, neboť jansenité opravdu sváděli ostré boje s vlivnými jezuity. Jejich učení, které bylo opakovaně odsuzováno papežskými bulami, navazovalo na Augustinův odkaz a směřovalo k reformě církve. Jansenité požadovali prohloubení a očistění náboženského života a — v případě jejich nejznámějšího stoupence — i tehdy se rozvíjející racionalistické vědy. Blaise Pascal (1623—1662) je bezesporu nejznámějším jansenitou. Byl geniálním matematikem, zakladatelem počtu pravděpodobnosti a přesvědčeným obhájcem Descartova matematického ideálu jasnosti a zřetelnosti poznání. Postupně došel k názoru, že racionální a matematické myšlení nechává neuspokojeny nejhlubší potřeby duše a že na nejdůležitější otázky nemůže odpovědět. Jakkoli je budova matematiky skvělá a v sobě uzavřená, to, čeho je člověku nejvíce zapotřebí, mu poskytnout nemůže. Proti jednostranně racionální logice staví lidské srdce, které má svou vlastní logiku. Literatura, kterou Špork vydával, měla často mystický charakter, ať už šlo o svatou Terezii, Taulera či Tomáše Kempenského. Jeho životopisec Roxas tvrdí, že se věnoval denně duchovním cvičením, ač jinak žil světsky. V závěru své vydavatelské činnosti se Špork přiklonil ke snaze o maximální přístupnost. Rým, rytmus a hudba se měly stát prostředky, jimiž by duchovní pravdy, oproštěné od dogmat, a radostné poselství evangelií volně vplývaly do myslí a trvale se tam zabydlovaly. Církevní a svět-

líc a rub Šporkovy medaile z roku 1730.

Šporkova podobizna od Petra Brandla, 1731.

ské úřady však jeho nakladatelské činnosti nepřály. Velká část jeho knih byla považována za kacířskou a podvratnou. Navíc byl Špork obviňován, že chce v celé zemi způsobit rebelii.

V roce 1730 došlo k zásahu proti Šporkovi. Jeho knihy byly v šestatřiceti bednách odvezeny k cenzuře. Byl dokonce vydán rozkaz, aby byly skandální kukské nápisy, malby a sochy ihned odstraněny. Proti těmto útokům se Špork zachoval dvojznačně. Vůči císaři naladil hlas do prosebného tónu člověka, který se stal obětí pomluv a nedorozumění, a k jezuitům se obracel s tónem obdivného uznání. Avšak pro okruh svých přátel si zachoval výbojnost křížáckého rytíře a zvláštního ctitele sv. Kříže, jak sám sebe nazval. Zemský soud ho v roce 1733 odsoudil za šíření kacířství k mírnému trestu pokuty 6000 dukátů. Sám Špork o své nakladatelské činnosti prohlásil:

Nechť jiní stravují své bohatství v hrách, hostinách a loveckých slavnostech, já nelituji, že jsem k užitku bližních vložil tolik peněz do knih.

Soudní nespravedlnost dala Šporkovi podnět k vytvoření sochy Herkomanusa - Zvykoma, který představuje ztělesnění všeho zlého včetně zločinů a zpátečnictví. Rytina A. Birckharta podle M. Brauna, 1720.

ZEDNÁŘ A ROSENKRUCIÁN

S osobností hraběte Františka Antonína Šporka jsou spojeny legendární počátky zednářství v Čechách. Historik a spisovatel Josef Svátek uvádí, že dne 24. 6. 1726 založil Špork v Praze první zednářskou lóži zvanou U tři hvězd. Ta se měla nacházet v domě v Jindřišské ulici, kde je dnes Hlavní pošta a kde ještě před druhou světovou válkou byla pamětní deska připomínající tuto událost. Za prokázané se pokládá pozdější založení lóže U tři korun hrabětem Paradisem roku 1735 v Praze, přejmenované v roce 1741 na lóži U tři korunovaných hvězd. Výroční přepis pražské zednářské lóže z roku 1791, sepsaný u příležitosti padesátého výročí založení, adresovaný lóži U tři klíčů v Řezně, uvádí, že pražská lóže byla založena roku 1741 a že k přejmenování došlo v roce 1763, kdy se připojila ke svazku lóží německých. Toto druhé datum počátku zednářství u nás by vyloučilo Šporka jako člena či zakladatele, neboť ten zemřel v roce 1738. Svátek zřejmě vycházel z anonymního spisu devatenáctého století, který Šporka přičleňuje ke kruhu přátel kříže, ale nepovyšuje ho přímo na zakla-

datele a velmistra lóže pražské. Podle anonymního autora vstoupil hrabě roku 1680, na cestě Evropou, nejprve do Společnosti přátel kříže, která později splynula se zednářskou organizací. Špork byl možná v kontaktu s holandskou protikatolickou společností *Amici Crucis*, pokud ovšem tato organizace vůbec existovala. Jeho tajemník, užívající pseudonym Ferdinand van der Roxas, se při vydání Šporkova životopisu prohlásil za člena této Společnosti přátel kříže (*Creutz liebende Societät*). Životopis měl sepsat na popud člena společnosti Eberharda van der Lindena. Podle titulního listu byl životopis vydán roku 1715 v Amsterdamu u nakladatele Rudolfa van der Leewen. Kniha však byla ve skutečnosti vydána v Norimberku u knihkupce slezského původu Friedricha Rothscholze a nevznikla spontánně, nýbrž byla objednána. O Šporkově možném působení v tajných organizacích existuje ještě jedna velice zajímavá zmínka týkající se rosenkruciánského bratrstva. Dne 11. července 1731 ráno si podle svého deníkového zápisu prohlédl Šporkův kapelník a nejvyšší úředník Tobiáš Seemann (1673—1726) v přítomnosti dalších dvou mužů lékárnu, kterou jakýsi rovněž přítomný Konrád přivezl Šporkovi od člena bratrstva rosenkruciánů Rosenthala z Holandska. Byl tedy Špork zednář, nebo rosenkrucián? Těžko posoudit. V každém případě však můžeme říci, že ať už je to Šporkova symbolika, filozofie, nakladatelská činnost, zasvětitelské stavební projekty, či jím podporované umění, jeho duchovní zaměření jasně s jejich ideály splývá.

LAZNE KUKS

Kuks se rozkládá v údolí Labe na východním konci královédvorské kotliny, které zde tvoří k severu vyklenutý oblouk. Severní svah stoupá strmě od řeky, zatímco na jižním pravém břehu se táhne louka, za níž se teprve terén zvedá. Tato malebná geografie má i svůj skrytý rozměr — léčivou schopnost. Není náhodou, že v okolí Kuku existovaly zlaté doly. Nakonec i hornický výraz »kuks, kusus« znamená »podíl v těžařském podniku« či »díl dolu«.

Až do sedmnáctého století byla ves Kuckus (později Kuks) nevyužita. To vše změnil hrabě Špork. Někdy okolo roku 1692 zde započal svůj nejprestižnější projekt — roz-

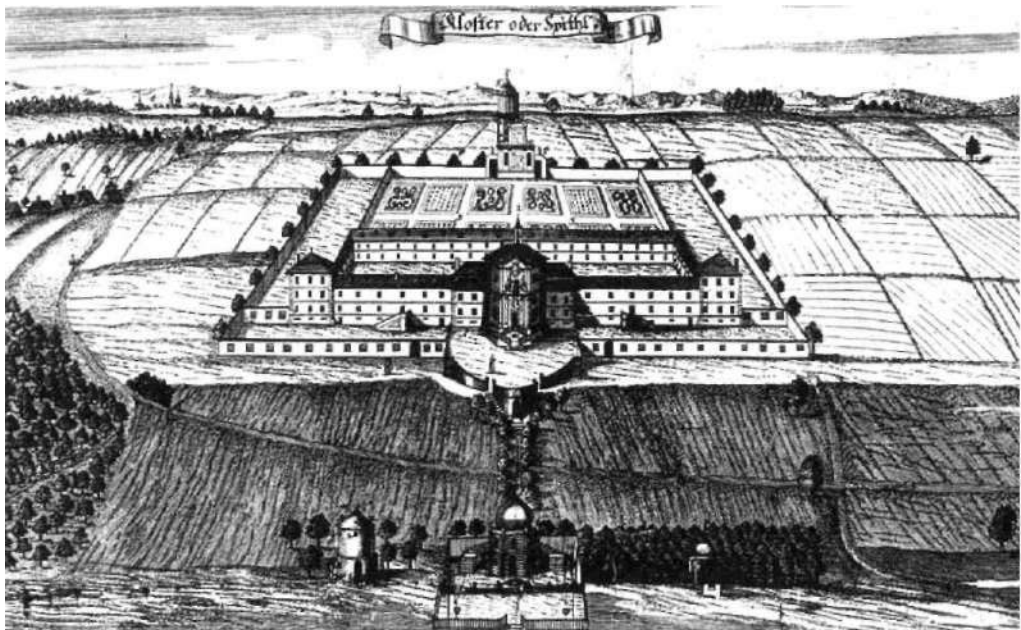

F. A. Špork v knihovně. Symbolická rytina z roku 1725 obsahuje i matematickou tabulku, která ve všech směrech dává součet 24.

hodl se v Kuksu u Jaroměře vybudovat lázně na nejvyšší světové úrovni. K tomuto rozhodnutí inspiroval Šporka objev léčivého minerálního pramene, který byl nazýván *Goldene Ader* (Zlatá žíla). Lázně začaly fungovat již v létě 1695 a první fáze jejich úprav byla uzavřena roku 1697.

Postupně pak vznikala v kuksském údolí, rozděleném tehdy tam protékajícím Labem do dvou částí, celá řada stavení. Na levém břehu byl roku 1699 otevřen nový hostinec U zlatého slunce, vedle něj bylo o tři roky později postaveno dřevěné divadlo, při Labi vznikla Dianina lázeň a byl vybudován most spojující oba břehy. Do roku 1710 byl někdejší dřevěný lázeňský dům přestavěn na zděný. V jeho prvním patře měl Špork obydlí a v přízemí byly lázeňské místnosti. Vedle toho vznikaly promenádní arkády, schodiště s vodními kaskádami a další, dnes už bohužel nedochované stavby. Byl vybudován letohrádek, holubník, větrný mlýn i závodíště. Později k nim přibýly úřednická budova, nový lázeňský dům, prádelna a Filozofický dům, kde byla umístěna Šporkova bohatá knihovna. Od roku 1707 byl budován kostel Nejsvětější Trojice, k jehož vysvěcení došlo 20. srpna 1717. Současně s kostelem, jehož podzemí sloužilo jako rodinná hrobka Šporků, se stavěly po jeho stranách také nemocniční a klášterní budovy. Dále byla zřízena zahrada rozkoší neboli libosad, za kterou později vznikl ještě hřbitov s kaplí.

Kuks na dobové rytině.

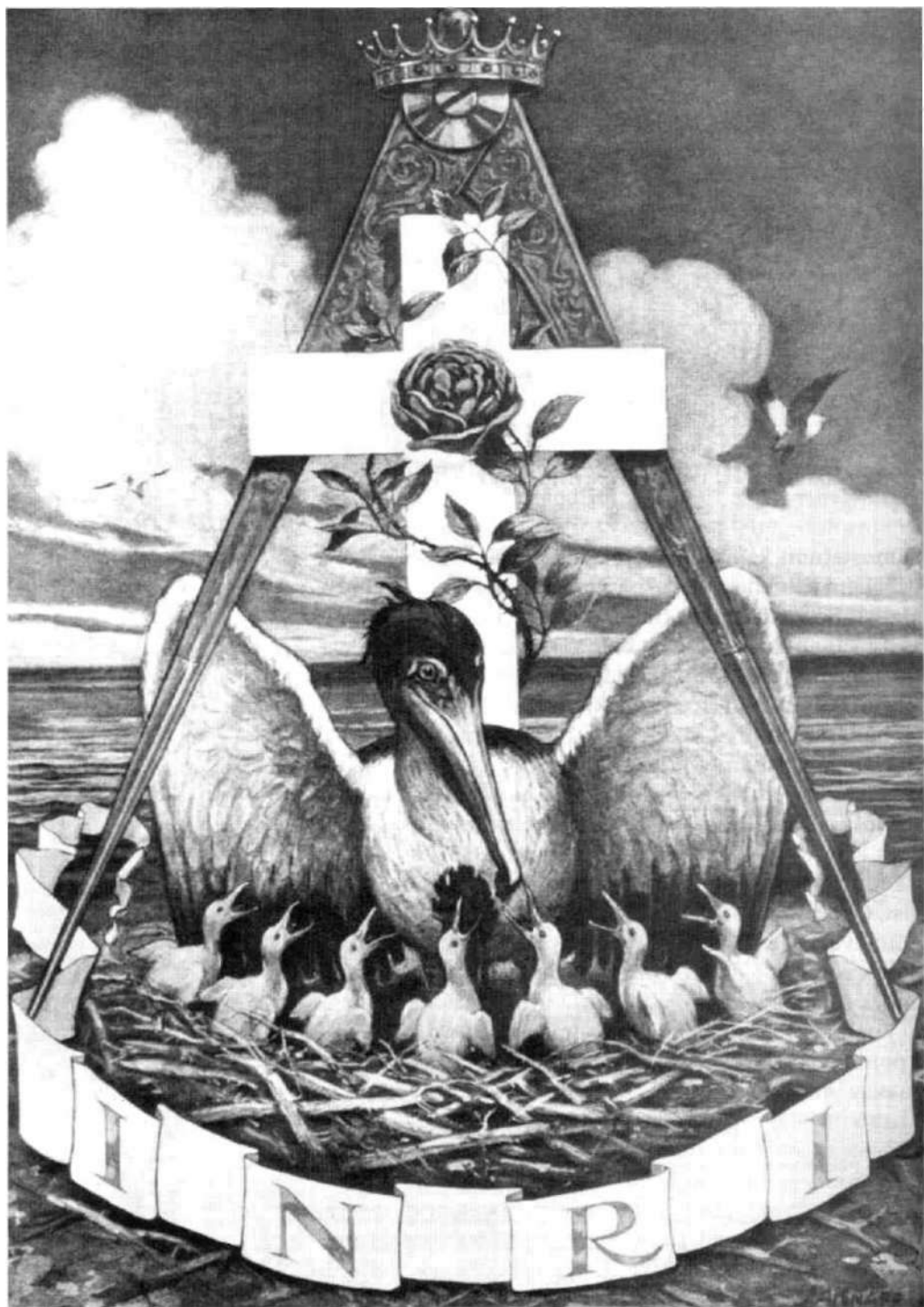
Betlém, socha poustevníka Onufria.

BRAUNŮV BETLÉM A NEŘESTI

Samostatnou kapitolou tohoto stavitelského projektu je působení jednoho z nejdůležitějších barokních sochařů. Matyáš Bernard Braun (1684—1738) a jeho dílenští pomocníci začínali skromně. Nejprve vyzdobili závodíště na svahu před kostelem zhruba čtyřiceti sochami trpaslíků. Uprostřed umístili dva trojboké obelisky. V areálu kostela, na terasách před konventem a kostelem, se nacházejí Braunova nejznámější díla. V nich spočívá hlavní těžiště umělcovy sochařské výzdoby. Jsou to proslulé alegorie »Ctností« (Víra, Lásky, Naděje, Trpělivost, Moudrost, Statečnost, Cudnost, Píle, Štědrost, Upřímnost, Spravedlnost a Pohostinství) a »Neřestí« (Pýcha, Lakomství, Smilstvo, Závist, Obžerství, Hněv, Lenost, Zoufalství, Lehkomyšlnost, Pomluva, Lstivost a Podvod) a sochy Blahoslavenství. Když byly v roce 1724 dobudovány vlastní kukské lázně, začal Špork intenzivně využívat Braunových služeb k budování jiného uměleckého díla, Betlému. Braun tvořil svá díla s pomocníky v Novém lese ve vzdálenosti asi tří kilometrů od zámku Kuks. Braun zde vytesal v letech 1726—1734 přímo do skály scény Narození Ježíše, Příchod tří králů a Zjevení sv. Huberta. Dále to byla Studna Jakubova a jednotlivé sochy sv. Jana Křtitele, Jeronýma, Gariny, Onufria a zaniklá socha Hagary, které většinou vytesal v nadživotní velikosti. Dodnes dochovanými betlémskými sochami dovršil Braun své dílo, a vytvořil tak z Kuksu a jeho okolí nejdůležitější mimopražské středisko českého barokního sochařství.

Socha Moudrosti.

Růžový kříž. J. A. Knapp, 1928.

KAPITOLA XX.

ZLATÝ A RŮŽOVÝ KŘÍŽ

Rosenkruciánství se v pozdním osmnáctém století stalo kolbištěm střetů konzervativních a sociálně radikálních stran, racionalistických a antináboženských tendencí, které se v Německu pomalu ale jistě stávaly středem všeobecné pozornosti.

Zednářské a pseudozednářské řády vznikaly na obou stranách politické zdi. Nacházíme se na obtížně přehlédnutelném teritoriu.

Christopher McIntosh

V roce 1710 se objevila publikace s dlouhým názvem *Opravdová a úplná příprava kamene filozofů bratrstva od Bratrstva zlatého a růžového kříže*. Jako její autor byl v publikaci uveden Sincerus Renuatus, což byl pseudonym Sigmunda nebo Samuela Richtera, německého pastora z Hartmannsdorfu. Tento duchovní vystudoval protestantskou teologii v Halle a považoval se za následovníka Paracelsa a Jakoba Böhma. Zajímal se o lékařství a alchymii. Ve svém díle, kromě alchymických procesů a pochodů, popsal podrobně i strukturu a řád rosenkruciánského bratrstva.

Řád měl být dělen do dvou větví, Růžového a Zlatého kříže, se šedesáti třemi adepty. Ve své podstatě se jednalo o alchymické bratrstvo. Nevíme, jestli bratrstvo opravdu existovalo nebo to byl výplod Richterovy fantazie. Kromě jeho traktátu nemáme o organizaci žádné další informace. Pokud kdy existovalo mimo Richterovu fantazii, pak brzy zmizelo beze stop.

Nezmizelo však jméno bratrstva. Přivlastnila si je jedna německá zednářská organizace a od roku 1757 si začala říkat »Řád zlatého a růžového kříže«. Během krátké doby ustanovila své lóže v celém německy mluvícím světě. Úspěch řádu *Gold und Rosenkreuz* zaručily tři hlavní přednosti. Jednak příslib tajného vědění přístupného pouze

Dobový obraz ukazuje pruského vladaře Fridricha Velkého, strýce Fridricha Viléma, jak předsedá při přijímání svého švagra za zednáře v postupimské lóži v roce 1740.

Jeden z anonymních rosenkrucciánských rukopisů 18. století s alchymistickou symbolikou a rosenkrucciánskou pečetí R. C. Německý rukopis okolo roku 1800.

elitě vyvolených, dále funkce řádu jako střediska konzervativců a nakonec jeho přitažlivost v roli náboženské instituce.

Nicméně obava z jeho rostoucího vlivu donutila císařovnu Marii Terezii k vydání zákona, který v roce 1766 zakázal existenci rosenkrucciánských bratrstev v celé rakousko-uherské monarchii.

Co se nepodařilo v Rakousku, povedlo se v sousedním Německu, pravda, až po smrti císařovny. V roce 1781 byl do řádu přijat pruský princ Fridrich Vilém, pozdější král. Za jeho vlády se Prusko přeměnilo na »rosenkrucciánský stát« řízený v duchu zásad zednářského řádu, jehož vůdci měli na Fridricha mimořádný vliv, ne vždy však blahodárny a politicky únosný. Souboj zednářů o vliv na panovníka se vyhrcoval, počet jejich nepřátel rychle rostl, a panovníkova smrt v roce 1797 znamenala počátek úpadku a konce řádu, který se za několik let zcela vytratil.

NOVODOBÍ ROSENKRUCIÁNI

Všechny rosenkrucciánské organizace navazují určitým způsobem na tradici původního hnutí ze 17. století. Ale již o sto let později se rosenkrucciánská tradice měnila do nej-

V roce 1735 založil Conrad Beissel v USA kolonii Pietistů, která byla inspirována rosenkrucciánskými ideály a rituály. Ubytovny svobodných žen - členek německých Pietistů, Ephrata, Pennsylvanie.

Frontispis Tajných symbolů rosenkruciánů, 1785.

Stanislaus de Guaita (1861 až 1897), zakladatel francouzského Kabalistického řádu růžového kříže.

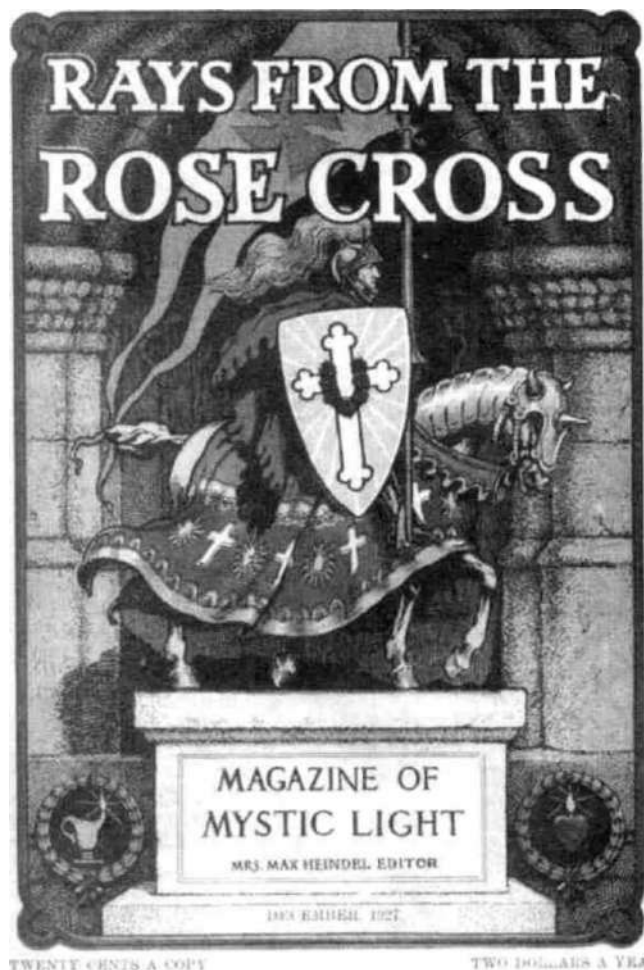
různějších podob. V 18. století se mísila s ideály rostoucích organizací svobodných zednářů, kteří se poprvé veřejně představili světu v roce 1717. Tehdy se šli zástupci čtyř londýnských lóží, aby založili první známou zednářskou velkolóži. Jejich propojení s rosenkruciáni jsme naznačili již dříve. V tomto ohledu není jistě bez zajímavosti, že svobodní zednáři mají dodnes mezi svými stupni jeden, který se nazývá »rytíř růžového kříže«.

Další významnější rosenkruciánská organizace vznikla až koncem 19. století ve Francii, kterou zachvátila podivuhodná atmosféra jakéhosi okultního obrození v čele s Elifasem Levim. V roce 1888 založili markýz Stanislaus de Guaita a Joséphin Péladan Kabalistický řád růžového kříže. Členové řádu procházeli po složení předepsaných

zkoušek třemi stupni zasvěcení. Skupina si vytkla tři základní cíle: její členové studovali především historii okultních věd, usilovali o komunikaci s božskou podstatou existence prostřednictvím meditace a šířili své učení mezi nezásvěcené. Zanícený katolík Péladan se však s řádem brzy rozešel a založil vlastní skupinu, kterou nazval Řád katolického růžového kříže. Chtěl základní ideu a činnost řádu uvést v soulad s katolickou církví a věroukou. Zakladatel a jeho přívrženci očekávali příchod doby, kdy bude vládnout Duch svatý. Za svou hlavní činnost si vybrali dobročinnost, snad proto, aby byli v nové době dobře zapsáni. Péladanův řád zanikl v roce 1918 smrtí svého zakladatele, zatímco kabalistický řád de Guaity přežil a pokračoval ve své činnosti i ve 20. století.

Joséphin Péladan (1858-1918), zakladatel Řádu katolického růžového kříže.

Na počátku dvacátého století vzniklo několik novodobých rosenkruciánských organizací. Jednou z nich bylo i Rosenkruciánské společenství (Rosicrucian Fellowship) založené Maxem Heidelem. Frontispis prosincového vydání časopisu Paprsky z růžového kříže, jehož vydavatelem byl Max Heidel (1927).

S. S. de Chevalier, Discours philosphiue, 1781.

KAPITOLA XXL

EMANUEL SWEDENBORG

Emanuel Swedenborg — velikán mezi námi, kráčí vzdálený. Tu a tam přivolává anděly jejich tajnými jmény, vidě to, co oči smrtelníka nemohou: tu neúprosnou geometrii, krystalický labyrint boží a ničemné bušení pekelných radostí. Věděl, že Sláva boží i peklo jsou ve tvé duši, se všemi svými mýty; věděl spolu s Řeky, že dny času jsou zrcadla věčnosti. V latině suché sestavoval nesmlouvavé Poslední věci člověka.

Jorge Luis Borges

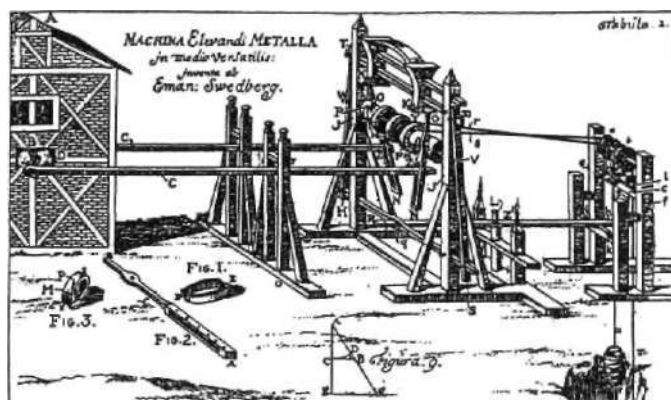
Emanuel Swedenborg.

Jednoho jarního večera, téměř přesně před dvěma stoletími, se sešla asi stovka lidí v kapli Great East Cheap v Londýně, aby vytvořila první kongregaci organizace, která je dnes známá jako »Swedenborgiánská církev«. Ve skupině se nacházel i básník a malíř William Blake, kterému v knize věnujeme samostatnou kapitolu. Byla to první viditelná manifestace Swedenborgova dědictví, které zanechalo nesmazatelnou stopu v evropském myšlení. Swedenborg je spolu s Johnem Stuartem Millem a Wolfgangem Goethem považován experty za člověka s nejvyšší inteligencí všech dob.

Velký Švéd Emanuel Swedenborg (1688-1772) byl mnohými současníky považován za šílence. Přesto však můžeme konstatovat, že v mnoha ohledech předběhl svou dobu. Jeho práce nebyla zapomenuta a dodnes má velký vliv na západní duchovní život. Vědec a učenec, který se stal v pozdním věku mystikem a médium, je znám pro svá studia posmrtného života a vesmírných zákonů. Jeho dílo našlo svou odezvu v mnoha tajných společnostech té doby, v 19. století napomohlo ve vývoji spiritismu a i dnešní hnutí New Age z něj čerpá.

VĚDEC, KTERÝ KOMUNIKOVAL S DUCHY

Dvě třetiny svého života vedl Swedenborg nenápadný život. Narodil se jako druhý syn luteránského biskupa ve městě Skara. Od mládí projevoval talent pro vědu a matematiku. Od jedenáctého roku svého života navštěvoval deset let univerzitu v Uppsale. Zde studoval řečtinu, něko-

Plány důlního stroje vynalezeného Swedenborgem.

lik dalších evropských a orientálních jazyků, latinu, geologii, metalurgii, astronomii, anatomii, matematiku, ekonomii. Později cestoval Nizozemím, Německem a Anglií a angličtinu pak obdivoval po celý život.

V roce 1716 ho švédský král Karel XII. jmenoval zvláštním členem Královské hornické koleje. Zde se začal projevovat jeho vynalézavý genius. Pracoval kupříkladu na použití vzduchových pušek a ponorných člunů. Dvakrát učinil nabídku k sňatku, v obou případech neúspěšně. Roli stálé ženy v jeho životě pak zastupovaly různé milenkyně.

Roku 1743 došlo v životě tehdy šestapadesátiletého Swedenborga ke zvratu. Tehdy měl sen, ve kterém cestoval takzvanou »astrální plání«. To je situace, kdy se lidský duch oddělí od těla a je schopen cestovat prostorem a časem. Od té doby začal mít sny a vize, ve kterých navštěvoval nebesa i pekelné hlubiny, komunikoval s Ježíšem i samotným Bohem a dušemi zemřelých, které nazýval »andělé«. Někteří z nich byly i tak významné osobnosti jako třeba Platón a Aristoteles.

Začal chápat vesmír ve zcela jiné podobě, než si představuje křesťanská církev. Swedenborg věřil, že byl předurčen Bohem k tomu, aby přinesl lidem skutečnou pravdu o světě. Jeho víra byla tak silná, že rezignoval na svůj vládní úřad a odešel do důchodu s poloviční penzí, aby se mohl plně věnovat duchovním výzkumům.

Začal přijímat »andělské diktáty«, tedy to, co my dnes nazýváme automatickým psaním. Některé jeho transy trvaly dokonce až několik dní. Zpočátku byly tyto stavy samovolné, později však používal dechová cvičení, aby mohl trans navozovat podle své vůle. Začal vést asketický život a přestal jíst maso. Jeho jídelníček se sestával převážně z chleba, mléka a kávy.

Poslední léta svého života strávil v Anglii. Zemřel v Londýně ve věku čtyřiaosmdesáti let a byl zde také pohřben.

PLODNÝ, ALE NEUZNÁVANÝ AUTOR

První z knih, jež se zabývala jeho novým posláním, byla nazvána *Uctívání a láska k Bohu* a vyšla roku 1745. O čtyři roky později vydal první z osmi svazků *Arcana Coelestia*, popisujících duchovní učení, které získal z astrálních zdrojů. Jeho dodnes nejčtenější knihou je *Nebe a peklo* zabýva-

Nejvýznamnější krok v náboženské historii posledních dob byl učiněn géníem Swedenborgovým... Pravdy vycházející z jeho systému na veřejnost každým dnem blíže určují a vymezují názory a víru všech církví.

Ralph Waldo Emerson

V současnosti existuje pět velkých náboženských skupin organizovaných podle Swedenborgových zásad, čítajících dohromady okolo 60 000 členů. Dvě jsou v Severní Americe a po jedné v Anglii, Austrálii a Jižní Africe.

Božské vidění.

J. Becher, Psychosophia, 1625.

jící se otázkami posmrtného života. Bez patřičné pozornosti nezůstala ani kniha *Různé země ve vesmíru*. Zde popsal své vizionářské výlety na jiné obývané planety. Kupříkladu na měsíci podle něj žijí lidé, kteří díky podivné měsíční atmosféře mluví skrze svá břicha.

Přirozeně jeho názory byly církví zavrženy jako bludné. Za svého života se nedočkal ani podpory veřejnosti a jeho knihy byly přijaty vlažně. Teprve po Swedenborgově smrti získaly překlady jeho děl v Anglii a Spojených státech patřičnou pozornost a položily základ spiritismu.

Swedenborg měl nesporné a mimořádné psychické nadání. Nejznámější z jeho »vizí na dálku« se odehrála v roce 1759. Tehdy byl schopen vidět požár Stockholmu na vzdálenost několika set kilometrů. Tři dny poté posílček ze Stockholmu potvrdil všechny detaily jeho vize.

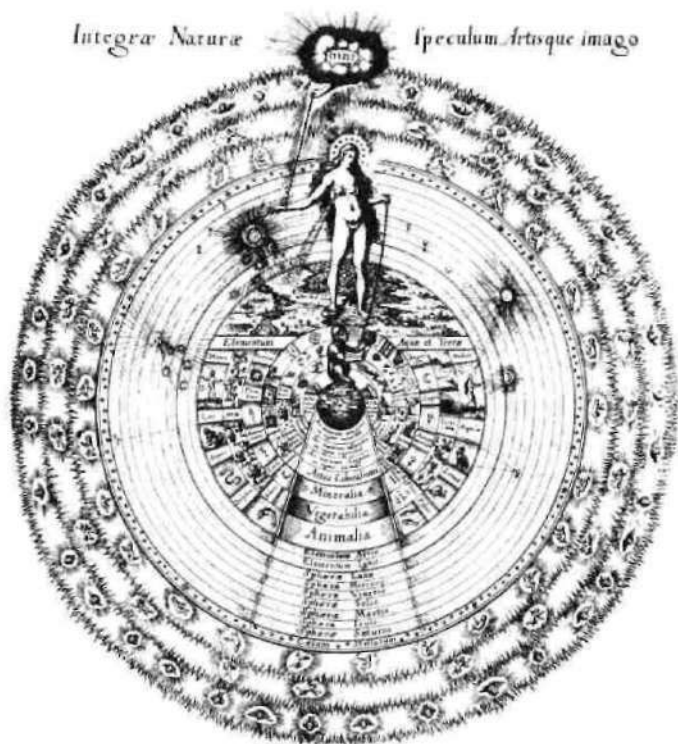
Udělal také velký dojem na královnu Louisu Ulriku, sestru Bedřicha Velkého, když jí doručil vzkaz od jejího mrtvého bratra Augusta Williama. V dalším z případů byl požádán vdovou, aby jí pomohl nalézt potvrzení o zaplacení drahého stříbrného servisu, jehož opětovného zaplacení se domáhal nepoctivý obchodník. Swedenborg jí dal přesné pokyny k otevření tajné schránky v sekretáři zesnulého, kde bylo potvrzení skutečně nalezeno.

SWEDENBORGOVO UČENÍ

Swedenborgovo učení můžeme zjednodušeně definovat jako určitý druh křesťanské kabaly nebo jako »vědu skrytých souvztažností«. Swedenborg byl přesvědčen, že Bible obsahuje hlubší učení skryté za jejími řádky.

Podle Swedenborga stvořil Bůh člověka, aby existoval současně ve hmotném světě přírodním a v nehmotném světě duchovním. Tento duchovní svět se nachází v našem nitru. Ztratili jsme schopnost rozpoznat a používat ho, přesto nás ovlivňuje a my jsme s ním neustále v kontaktu. V našem nitru je zvláštní druh paměti, která přežívá smrt fyzického těla. Tato paměť zaznamenává naše veškeré myšlenky, pocity a činy. Je to určitá obdoba Steinerovy »Akašické kroniky«. Záznamy této paměti určují, zda duše odchází po smrti do nebe či pekla.

Swedenborgovo peklo je obdobně hrůzostrašné jako nám dobře známá křesťanská verze, ale nevládne v něm

Rosenkruciánské systémy skrytých souvztažností mezi nebem a zemí byly Swedenborgovi inspirací. Robert Fludd, Zrcadlo přírody.

žádný Satan. V jeho nebi žijí duše zemřelých velmi podobným způsobem jako za svého života. Peklo i nebe má svou společenskou strukturu a vlastní vlády; tato struktura je produktem mysli každého zemřelého. Podle Swedenborga si tak vytváříme vlastní nebe a peklo.

Po smrti vchází duch zemřelého do astrální pláně, která je natolik podobná skutečné zemi, že mnohé duše nemohou své vlastní smrti uvěřit. Potkávají zde mrtvé příbuzné a přátele a procházejí zde procesem sebehodnocení, který nakonec rozhoduje o tom, zda se ocitnou v nebi, či v pekle. Duše pak pokračují v »normálním«
životě. Nosí šaty, jedí, spí a dokonce se i žení a vdávají. Někteří si berou své bývalé partnery a jiní si vybírají nové, vhodnější.

Sobečtí a materialisticky založení lidé si přirozeně vybírají peklo, tedy hrůzný temný polosvět duší s tvářemi příšer. Mají plnou volnost činit to, co dělali za života. Vraždí, znásilňují, jsou sadističtí, lžou a manipulují ostatními. Jsou trestáni pouze tehdy, když překročí míru své špatnosti, kterou měli za života. Pak podstupují bití ostatními dušemi. Démoni, kteří v pekle vládnou, jsou jen další lidské duše a nikoli nadpřirozené bytosti. I nebeští andělé byli pro Swedenborga dřívějšími lidmi.

Kdokoli četl Junga i Swedenborga nemá pochyb o tom, že to byl mystik (Swedenborg) a ne psycholog (Jung), kdo se dostal hlouběji do tohoto neznámého světa nacházejícího se uvnitř v nás.

Colin Wilson

Swedenborg byl prvním, kdo zkoumal sny za účelem systematického zmapování lidského nevědomí — systematicky je zaznamenával a interpretoval jako symboly, podobně jako o dvě století později Carl Gustav Jung. Dle svědectví Jungovy asistentky Aniely Jaffé však velký švýcarský psycholog na Swedenborgovo snové putování žárlil, nebot bylo barvitější než jeho vlastní.

Když si duše vybere nebe, pak v městských komunitách pracuje pro společné dobro. Pro zemřelé je možný i určitý hierarchický vzestup a růst. Avšak nikdy nemohou peko či nebe opustit. Obojí je na věčnost. Swedenborg nevěřil v převtělování.

NÁSLEDOVNÍCI

Swedenborgova vize inspirovala vznik nové víry a církví nesoucích jeho jméno. První z nich byla Církev Nového Jeruzaléma založená v roce 1778 v Anglii a o čtrnáct let později ve Spojených státech amerických. Swedenborgo-

Mutus liber, 1677.

va společnost byla založena roku 1810, aby vydávala nové překlady Swedenborgových knih, vytvářela knihovny a podporovala přednášky a setkání spřízněných duší. »Swedenborgiánství« se nicméně nestalo významnou církví.

Spiritismus devatenáctého století přijal mnohé Swedenborgovy názory, ale odmítl jeho vizi pekla a rozdělil nebe do sedmi sfér, kterými duše po smrti procházejí. Mnohé Swedenborgovy názory se veřejně rozšířily a ovlivnily řadu intelektuálů. William Blake, Coleridge, Emerson a Henry James, Immanuel Kant — to jsou jen někteří z těch minulých. Za naše století jmenujme C. G. Junga, Czeslawa Milosze a Jorge Luise Borgese. V současném eklektickém pohledu na svět nacházíme poměrně mnoho ze Swedenborgových myšlenek. Zvláště v konceptech námi tvořeného a námi vybíraného nebe či pekla.

Mezi Swedenborgovými následovníky nalezneme i amerického filozofa a básníka R. W. Emersona.

R. Custodis, Zrcadlo přirody, 18. století.

KAPITOLA XXII.

FRANCOUZSKÁ OKULTNÍ RENESANCE

Byla to právě vaše kniha »Le Vice supreme«, která mi odhalila (mně skeptikovi, i když uctívajícímu vše, co je svaté), že kabala a vyšší magie mohou být něčím více, nežli pouhou mystifikací.

de Guaita v dopise Joséphinu Péladanovi

Court de Gébelin.

V době Velké francouzské revoluce koncem 18. století dochází ve Francii ke zvýšenému zájmu o okultismus a esoterní vědy. Na okultní scénu vcházejí Cagliostro, Casanova, St. Germain, Court de Gébelin, Etteilla, de Pasqually, Saint Martin, Mesmer a později Elifas Levi.

V té době též dochází k velkému rozmachu svobodného zednářství a ke zvýšenému zájmu o rosenkruciánské hnutí století předcházejícího. Třicetiletou válkou utlumené rosenkruciánské ideály nacházejí svůj specifický ohlas v zemi, která natolik vřele přijala zednářství, že je dodnes se zednářstvím spojována více než Anglie, kde se hnutí poprvé veřejně projevilo. Francie se na přelomu osmnáctého a devatenáctého století stala Mekkou okultních věd.

COURT DE GÉBELIN

V posledních jedenácti letech svého života vydal Antoine Court de Gébelin (1718—1784) několikosvazkové dílo *Le Monde Primitif Analysé et Comparé avec le Monde Moderne* (Původní svět) týkající se prapůvodní zmizelé civilizace, jejímž dědicem se stal Egypt. Ve svém díle popsal původní jednotnou civilizaci, která reprezentovala zlatý věk, v němž měli lidé společnou řeč, kulturu a náboženství. V Gébelinově době Evropa znovu objevovala dědictví starého Egypta. Hieroglyfy sice ještě nebyly dešifrovány, to se stalo až ve století následujícím, ale obecně se věřilo, že obsahují hluboká tajemství. Produktem této atmosféry byl i Cagliostrův zednářský egyptský rítus. Court de Gébelin byl protestantský duchovní, který se okolo roku 1776, tři roky po vydání prvního dílu své knihy, stal svobodným zednářem. Těsně před svou smrtí v roce 1784 se léčil pomocí animálního magnetismu, metodou, kterou v té době proslavil jeho kolega zednář Franz Mesmer. Gébelin také znovuoživil zájem o karetní systém tarot, který od dob renesance upadl v zapomnění. Byl přesvědčen, že karty tarotu obsahují symboliku starého egyptského duchovního systému vyvěrajícího právě z tradic zmizelé civilizace. Autorství této »egyptské knihy«¹ připsal bohu Thovtovi. Byl i prvním, kdo popsal možnou souvislost mezi dvaceti dvěma trumfy tarotu a dvaadvaceti písmeny hebrejské abecedy. Myšlenky de Gébelina byly rozmělněny a zpopularizovány profesionálním vykladačem budoucnosti, který sám

Karta Blázen z tarotových karet Grand Etteilla.

sebe nazýval Etteilla, což je obrácené hláskování jeho skutečného jména Alliette (1724-1791). Etteilla, který vydal u nakladatele Grimauda své vlastní karty nazvané *Grand Etteilla*, byl nadšeným propagátorem egyptských záhad. De Gébelinovy teorie obohatil o datum a místo vzniku tarotu. Podle něj byl vytvořen roku 171 po potopě sedmnácti mágy pod vedením Herma Trismegista, a to v chrámu vzdáleném tři míle od egyptské Memfidy.

MARTINISMUS

Koncem 18. století vzkvétalo ve Francii tajné společenství martinistů. Existuje dodnes a jeho základem je učení vizionáře a mága jménem Martinez de Pasqually (1727—1774) rozpracované jeho tajemníkem Luísem Claudem de Saint Martin (1743—1803), mystika Jakoba Böhma a vize Emmanuela Swedenborga (1688—1772). Obnovitel řádu, francouzský lékař Gérard Encausse (1865—1916) píšící pod pseudonymem Papus, definoval martinistický řád takto:

Řád byl konstituován podle učení Louise Clauda de Saint Martin, Neznámého Filosofova. Jeho cílem je teoretické a praktické studium skrytých duchovních sil v Člověku a Přírodě. Je laickým křesťanským rytířstvím, absolutně nezávislým na všech konfesích a duchovenstvech.

Původně se členem řádu mohli stát pouze svobodní zednáři a řád se vyvíjel v úzké souvislosti se zednářskými lóžemi Memfis-Misraim, s ilumináty, gnostiky a teozofy. Martinismus vlastně studuje skryté síly v člověku, aby je použil k duchovnímu probuzení. Podle martinismu musí být současný člověk překonán, aby se mohl navrátit ke své vlastní prapodstatě. Saint Martin nazýval toto zušlechťování lidské mentality cestou srdce (*voie du coeur*). Řád má tři základní symboly: masku (odosobnění), plášť (ochrana) a trojí světlo (pravda a její zdroje). Pečetí řádu je kruh, v němž jsou vepsány šestiúhelník, šesticípá hvězda a kříž. Meditace hrála v martinismu klíčovou roli a byla jí dávana přednost před magickými rituály. Martinistické iniciace nebyly ani tak ceremoniemi, jako spíše osobními záležitostmi, kdy mistr předával znalost žákovi. Martinismus se rychle šířil ve Francii a v jejích koloniích, dále v Anglii a Rusku. V Čechách zavedl martinismus baron Adolf

Ó člověče! Nevyspěl-li jsi dosud tolik, abys proléval slzy nad svou bídou, nezneužívej se tím, že se díváš na svůj stav jako neoplývající štěstím a zdravím. Nedej se zlákatí leskem, jenž tě svádí. Nebud jako nemocné dítě, jež přestává křičeti, když mu zachřestíme před očima šidítkem... Zavřeš-li na okamžik oči před oslepujícími iluzemi, ihned pocítíš zlo a zastrašen nebezpečím, jež ti hrozí, uznáš, že je správná cesta, kterou moudrost ti hledí ukázati...

*L. C. Saint Martin
Ecce homo*

Louis Claude de Saint-Martin.

Petr Kohout alias Pierre de Lasenic.

Leonhardi z jihočeské Stráže nad Nežárkou, který v roce 1895 založil v Českých Budějovicích první lóži. Současná česká lóže Lasenic byla nazvána podle českého propagátora martinismu Petra Kohouta, známého pod přezdívkou Pierre de Lasenic, který zemřel v roce 1944.

LÉČENÍ HYPNÓZOU

Hrabě Saint Germain měl hrát stěžejní roli ve formulování teorie takzvaného mesmerismu. Tomuto terapeutickému hypnotismu dal jméno německý léčitel a zednář Franz Anton Mesmer (1734—1815). Jeho metoda sugesce a přikládání rukou na pacienta vedla k praktickému používání hypnózy lékaři. Mesmer se původně chtěl stát knězem; jeho matematické nadání a zájem o vědu ho nicméně dovedly až ke studiu medicíny na Univerzitě ve Vídni. Zde poprvé formuloval své myšlenky týkající se magnetického fluida, procházejícího všemi věcmi a bytostmi. Myšlenka takového fluida nebyla ničím novým. Od dávných dob se v různých kulturách o takové kosmické síle hovoří. V evropské tradici to byli Paracelsus a J. B. van Helmont, kdo tvrdili, že všichni lidé vyzařují jakési magnetické fluidum, které je schopno ovlivňovat osoby a věci kolem nich. Mesmer vycházel především z práce anglického lékaře Richarda Meada, který v roce 1704 vydal pojednání o vlivu Slunce a Měsíce na člověka. Otec Maxmilián Hehl, jezuita, profesor astronomie na vídeňské univerzitě a dvorní astrolog císařovny Marie Terezie, si povšiml Mesmerovy diplomové práce *De Planetarum Influxu* (O vlivu planet). Byl to on, kdo přiměl Mesmera k léčitelským pokusům s magnety. Během nich si Mesmer uvědomil, že jeho tělo je samo magnetem. Své teorie pak publikoval v roce 1775. Jeho myšlenky byly přijaty s nadšením a následoval velký příliv pacientů. O pár let později, když studoval práci exorcisty* otce Johanna Gassnera, který tvrdil, že veškeré nemoci jsou způsobeny posedlostí demony, uvědomil si, že k léčení Hehlovy magnety vůbec nepotřebuje. Došel k závěru, že životní síla či léčivá energie, kterou nazýval »animálním magnetismem«, může být předávána pacien-

*Exorcista — vymítač ďábla.

tovi přímo dotykem nebo za pomoci kovové tyčky. V roce 1778 se přestěhoval do Paříže a vybudoval zde nemocnici, která byla spíše místem seancí než standardním léčebným ústavem. Místnosti byly osvětlené tlumeným světlem, parfémované a zdobené zrcadly, krystaly, obrazy a dekorativními hodinami. Mesmer zde působil spíše jako mág, oblečen v temně fialových robách a s kovovou hůlkou v ruce. Léčení probíhalo za zvuků hudby.

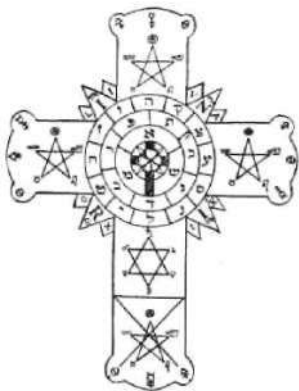
Na Mesmerově klinice se odehrálo mnoho neuvěřitelných uzdravení a pacienti se jen hrnuli. Jeho úspěch ovšem vyvolal nenávisť Lékařské akademie. Francouzský král Ludvík XVI., který byl Mesmerovým stoupencem, musel nakonec ustanovit dvě komise, jež měly zhodnotit Mesmerovo léčení. První komise publikovala své závěry v roce 1784. Podle nich nebyl nalezen důkaz o existenci animálního magnetismu. Komise doporučila, aby všichni, kdo praktikují takovou léčebnou metodu, byli vyloučeni z lékařské fakulty. Druhá komise její závěry potvrdila.

Franz Anton Mesmer.

Mesmer mentálně působí na představitelku pařížské smetánky. Dobová rytina.

Znak Hermetického řádu
Zlatého úsvitu.

Mesmerovo štěstí se obrátilo. Jeden z doktorů dokonce předstíral nemoc a nechal se léčit; po ukončení léčby Mesmera obvinil z podvodu. Další nepřízní osudu byla smrt jeho velkého zastávce, již zmíněného de Gébelina. Kliniku nakonec musel v roce 1789 uzavřít a zemi pak zcela opustil kvůli francouzské revoluci. Odešel nejprve do Karlsruhe a odtud do Vídně. Zde byl obviněn ze špionáže pro Francii a strávil dva měsíce ve vězení. Po propuštění se vrátil do svého rodiště u Kostnického jezera, kde v roce 1815 zemřel.

MÁGOVÉ 19. STOLETÍ

Francouzská okultní renesance měla zásadní vliv na další rozvoj esoterických věd a tajných organizací ve Francii i mimo ni. V devatenáctém století z této tradice čerpají osobnosti jako Elifás Levi, Péladan, de Guaita, MacGregor Mathers, Edward Waite a Aleister Crowley. Mezi mágy devatenáctého století patří i Papus, zosobňující snahu nalézt komplexní okultní systém či lépe řečeno znovuobjevit zapomenuté znalosti.

Z různých proudů okultního myšlení složil Papus komplexní okultní systém. Podle něj byla veškerá znalost dávných věků vyjádřena v několika jednoduchých principech. Papus věřil, že je možné tyto základní zákony vyčíst v Bibli, Homérovi, Koránu a ve všech podobných důležitých dílech dávné minulosti. Tato moudrost pak byla předávána prostřednictvím zasvěcovacích kultů a gnostických sekt. Poté, co byla ve středověku do určité míry ztracena, byla v renesanci znovuobjevena díky arabským textům. Jejimi nositeli byli templáři, Raymond Lull, rosenkruciáni a nakonec i zednáři a martinisté. Základním systémem původní syntézy této moudrosti byl karetní systém tarot, jehož pradávna funkce byla časem zastřena. Pro toho, kdo odhalil pravý klíč, bylo nicméně podle něho možné nalézt tuto základní moudrost právě v tarotu. Papus také napsal v roce 1889 první knihu, která se zcela věnovala tomuto karetnímu systému, *Le Tarot des Bohémiens* (Cikánský tarot), a která je dodnes jakousi biblií tarotu.

Znak Kabalistického řádu
růžového kříže.

Do druhé půle 19. století zůstávalo rosenkruciánství ve Francii spíše exkluzivní záležitostí, avšak během vlny zájmu o okultismus se přirozeně dostalo i na něj. V roce 1888,

kdy také vznikl dodnes vlivný Hermetický řád Zlatého úsvitu, založil Joséphin Péladan (1858—1918) spolu s markýzem jménem Stanislaus de Guaita (1861—1897) podobný řád s názvem Kabalistický řád Růžového kříže. Členové řádu procházeli třemi stupni zasvěcení: Bakalariát, Licenciát a Doktorát kabaly. Každý stupeň vyžadoval složení zkoušky. Účelem řádu bylo studium klasiků okultismu spolu se spirituálním kontaktem s Bohem prostřednictvím meditace a šířením učení mezi nezasvěcenci. Péladanovo horlivé katolictví jej však často přivádělo do sporu s ostatními členy, a tak v roce 1890 založil vlastní Katolický řád růžového kříže.

Devatenácté století bylo svědkem velkého rozmachu tajných organizací nejrůznějšího druhu a následně i intenzivní Soutěže o vůdčí postavení v okultním světě. To jsme nakonec viděli v případě »Zlatého úsvitu«, kde takové soutěžení vedlo až k rozkolu. Mnoho jedinců bylo prostě nespokojeno s oficiální vědou a rostoucím materialismem a přálo si být součástí něčeho podobného svobodnému zednářství, ale v ušlechtlejší formě. Zednářství v té době existovalo již přinejmenším dvě stě let a zákonitě se stalo institucí. Docházelo tudíž k oddělování samostatných skupin a ke vzniku zcela nových, i když podobných organizací. Situaci výstižně popsal de Guaita v dopise Papusovi:

Je to počátek komplexní změny našich vědeckých metod. Materialismus nám dal vše, co od něj můžeme čekat, a hledající, i když jsou ve své většině zklamáni, očekávají od budoucnosti velké věci a již nechtějí utrácet více času následováním této cesty. Každé vědní odvětví dovedlo své analýzy k maximu, což pouze prohloubilo příkopy rozdělující jednotlivá vědní odvětví.

Gérard Encausse - Papus.

Rembrandt, údajný portrét hraběte Saint Germaina.

KAPITOLA XXIII.

CAGLIOSTRO A SAINT GERMAIN

Měj se na pozoru, aby tě Cagliostro nechtyl!
Jeden pohled a jsi ztracen, neboť on tě očaruje.
On má zlodějskou a vražednou mysl;
a s ženami je ještě horší —je to vtělený dábel!

Lidová píseň

Voltaire, jehož skutečné jméno bylo Froncois Marie Arouet, prohlásil o hraběti Saint Germainovi, že je to muž, »který nikdy nezemře a ví všechno«. Nevíme jestli tento muž břítkého jazyka do svého prohlášení nepřidal trochu ironie, ta ale byla sotva součástí názoru jeho rivala Gagliostro, který si o hraběti myslel, že je to muž výjimečných a těžko vysvětlitelných kvalit.

N. Lagillière, portrét čtyřicetiletého Voltaira, 1718.

Na konci 18. století se v Evropě odehrálo mnoho závažných událostí, které ovlivnily další běh historie. Minimálně dvě z nich inspirovali nebo mají dokonce na svědomí členové organizací, o nichž jsme hovořili v minulé kapitole. Svobodní zednáři byli propojeni s oběma velkými revolucemi té doby, francouzskou (Velká francouzská revoluce, 1789—1793) a americkou (válka amerických osad za nezávislost na Anglii, 1776). Francouzští pokrokoví myslitelé, stejně jako jejich kolegové za oceánem, se nadchli myšlenkou osobní svobody, rovnosti a bratrství. Mnoho představitelů francouzského osvícenství patřilo ke svobodným zednářům a stýkalo se v pařížské zednářské lóži »Devět sester«. Mezi ně patřil i známý spisovatel Francois Marie Arouet (1694—1778), daleko známější pod pseudonymem Voltaire. Tyto zednářské kruhy navštívil v roce 1778 i americký státník a zednář Benjamin Franklin, hledající ve Francii podporu pro americkou revoluci, tedy pro válku samostatných povstaleckých osad proti britské monarchii. Uspěl u námořních důstojníků a zároveň i zednářů markýze de Lafayette a Johna Paula Jonese. Zednářským velmistrem byl i první americký prezident George Washington. Symbol pyramidy s božím okem na jejím vrcholu, který nacházíme na amerických bankovkách, dodnes připomíná zednářský původ americké revoluce.

VELKÝ KOPT

Zednářská pyramida na americké bankovce.

Ve stínu převratné Velké francouzské revoluce se nachází období, znamenající počátek obnoveného zájmu o okultní disciplíny, zvláště pak magii. Revoluce byla začátkem mocné vlny, která v 19. století získala značnou sílu a vliv. Tato historická vlna je většinou nazývána francouzským okultním obrozením či renesancí. Na počátku tohoto hnutí stojí proslulý hrabě Cagliostro. Známe ho jako doktora Balsama z románu Alexandra Dumase o náhrdelníku královny Marie Antoinetty.

Velký Kopt či božský Cagliostro, jak je někdy nazýván, ve své osobě ztělesňuje romantický prvek okultního obrození. Legenda z něj učinila záhadného hraběte, který dokázal předpovídat budoucnost, hypnotizovat, léčit rukama, vyvolávat duchy a vyrábět magické elixíry. Prožil rozporuplný život. Stýkal se s vladaři, šlechtici a významný-

mi osobnostmi své doby, například se známým svůdcem žen Casanovou. Pokořitel ženských srdcí (a ložnic) zanechal poněkud nelichotivý portrét Cagliostro, hodnotil ho jako charismatického podvodníka. Na druhé straně se záhadný hrabě vůbec nevyhýbal kontaktu s obyčejnými lidmi a byl u nich velice populární. Mnozí ho považovali za dobrodince. Existuje hodně důkazů, které dokumentují první i druhé tvrzení. Hrabě byl nejspíše kombinací světce a hříšníka, zasněženec a šarlatána, alchymisty a požívačnicka.

Z CHUĎASE HRABĚTEM

Počátek jeho života je zahalen tajemstvím. Ještě před smrtí hraběte se objevilo několik životopisů, psalo se o něm v dobových časopisech a v mnoha nejrůznějších dopisech. Nevíme, kým přesně Cagliostro byl předtím, než se stal populární osobností. Na evropské scéně se objevil zcela náhle v roce 1777 během své druhé návštěvy Londýna. To mu bylo třicet čtyři let. Stejně jako jeho současník — a očividně i blízký společník — hrabě St. Germain, se objevil zčistajasna jako kometa a jeho původ zůstal nejasný dodnes.

Giuseppe Balsamo se narodil roku 1743 v Palermu v chudé rodině. Přestože někteří historici totožnost osob Balsama a Cagliostro popírají, je v jeho mlhavé minulosti tento fakt jediným, čeho se můžeme držet. Mladý Balsamo asi brzo odhalil své schopnosti předvídat budoucnost a využil je k výnosné profesi.

Když dovršil jedenadvacátý rok (podle některých třiaadvacátý), opustil rodné sicilské město a celých třináct let, jak vyplývá z mnoha dokumentů, cestoval po Evropě a Středním východě. Legenda říká, že jeho první zastávkou byl ostrov Malta. Zde měl údajně přijmout zasvěcení z rukou maltézkých rytířů a studovat alchymii, kabalou a další okultní nauky.

Na svých cestách se stihl i oženit. Ve své nevěstě a později ženě Lorenzii Felicianiové našel celoživotní společnici. Později Lorenzie získala přezdívku Serafina.

Podle legendy byl ve věku dvaceti tří let zasvěcen řádu maltézkých rytířů (špitálních). To mu umožnilo studium alchymie, kabaly a jiných okultních věd. A právě v době

*Cagliostro údajně prohlásil:
»Mnoho lží bylo o mě proneseno a nesmyslných příběhů napsáno, ale pravdu nikdo nezná.«*

Základní zednářské symboly.

Lorenzie zvaná Serafina byla Cagliostroovou manželkou více než dvacet let. Jejich manželství bylo i značně dramatické. Cagliostro někdy přiměl manželku vyměnit osobní laskavosti za peníze a ta ho na oplátku občas za peníze zradila nepřátelům.

studii si změnil jméno; od té doby ho známe jako Alessandra Cagliostro. Nové příjmení údajně odvodil z rodného jména své kmotry.

Cestování se mu stalo koníčkem i osudem. Byl hostem většiny královských dvorů Evropy, zavítal i do tehdy exotického Ruska. V dubnu 1777 se stal členem tajné společnosti svobodných zednářů v Londýně. Podle svých vlastních slov objevil v ostrovní metropoli starobylý rukopis, na jehož základě vybudoval vlastní systém zednářských lóží. Nazval ho egyptským rituálem a v jeho rámci si sám sobě udělil titul Velký Kopt neboli velekněz. Systém v sobě kombinoval modrou lóži (základní tři stupně zednářství), hermetismus, kabalou, martinismus, obřadní magii, tradici antických orákulí a egyptský symbolismus. Tato směs byla typickou pro celé francouzské okultní obrození.

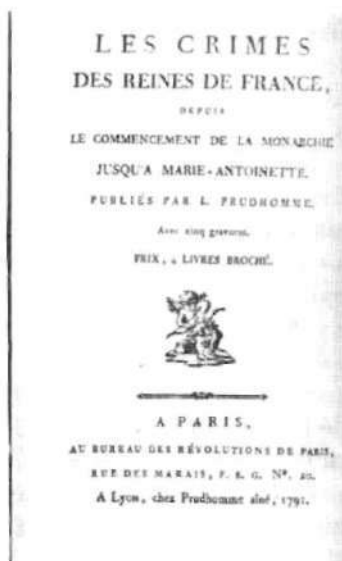
KRÁLOVNIN NÁHRDELNÍK

Nejslavnější a nejsmutnější aférou Cagliostrova života je bezesporu jeho úloha v událostech, týkajících se náhrdelníku francouzské královny Marie Antoinetty. Aféra s náhrdelníkem, která poškodila prestiž francouzské monarchie a pomohla připravit půdu pro francouzskou revoluci (začala v roce 1789), byla velmi komplikovaná.

*Le peuple est sans honneur et mérité son châtiment
Quel il laisse le fruit entre les mains des Peuples*

V době Velké francouzské revoluce jela propaganda proti monarchii naplno. Frontispis knihy Zločiny francouzských královen, L. F. Keralio, 1791.

Chceme-li příběh poněkud zjednodušit a vystihnout alespoň jeho podstatu, musíme začít tím, že Cagliostrův přítel, jistý kardinál Rohan, ztratil přízeň královny. Ve snaze získat ji zpět zaplatil Rohan dvěma podvodníkům za neuvěřitelně drahý náhrdelník* o němž se domníval, že ho objednala sama královna. Podvodníci však s penězi i se šperkem zmizeli. Když se celá aféra provalila, Cagliostro a jeho žena byli obviněni jako strůjci celého podvodu, uvězněni v Bastile a vyšetřováni.

Legenda říká, že Cagliostro sebe a svou ženu osvobodil tím, že prozradil soudcům fantastický příběh svého života. Podle Cagliostrova vyprávění byl hrabě vychován v arabské Medině mužem jménem Althotas, který mu předal hluboké okultní znalosti. Cagliostrovo bohatství mělo pocházet z bankovních účtů, které pro něj otevíral jistý arabský mecenáš ve všech městech, v nichž hrabě pobýval. Mimo jiné musel v soudním líčení, ve kterém se projednával podvod s náhrdelníkem, také popřít pomluvu, že je 300 let starým rosenkruciánem.

Ať už se odehrálo cokoli, pravdou zůstává, že celý proces probíhal za velké pozornosti senzacechtivé veřejnosti. Cagliostro se díky svému chování a přednášení dramatických příhod ze života stal ještě populárnějším. Soud pro hraběte i jeho ženu skončil osvobozujícím výrokem, oba manželé byli očištěni a triumfálně propuštěni. I přes vyhraný proces se však jejich život obrátil k horšímu a předznamenal další neveselý Cagliostrův osud.

VE SPÁRECH INKVIZICE

Po osvobozujícím rozsudku odjel hrabě se svou ženou do Londýna, kde mimo jiné předpověděl nadcházející francouzskou revoluci. Jedny londýnské noviny však uveřejnily údajně skutečnou, méně fantastickou historii Cagliostrova života, čímž značně poškodily jeho reputaci zázračné osobnosti.

V roce 1786 se na božském hraběti začaly viditelně projevovat symptomy tehdy běžné syfilidy. Nemoc ho přiváděla do stavu duševní dezorientace. Cagliostro se v této

Cagliostrova snaha zasvětit papeže Pia VI. do egyptské magie a zednářství ztroskotala a Velký Kopt skončil ve spárech inkvizice. První protizednářská papežská bula byla vydána v roce 1738. Papež Klement XII. v ní hrozil vyloučením z církve každému katolíkovi, který by se stal svobodným zednářem. Tato kampaň vyvrcholila o století později, kdy v roce 1864 papež Pius X. zatrafil socialismus a tajné společnosti ve svém Sylabu chyb, vydaném po vyšetřování karbonářských revolučních aktivit v Itálii.

*Částka za náhrdelník měla údajně činit 1 500 000 franků.

Obávaný a nedostupný hrad San Leo, kde byl Cagliostro uvězněn a kde zemřel.

době stal obětí mnoha nepřátelských a útočných pamfletů a dokonce ho zradila i jeho dosud věrná manželka. Prodala ho za apanáž francouzské tajné službě, i když francouzští agenti sledovali hraběte systematicky už od aféry s náhrdelníkem. Velký mág měl také problémy s profesionálními lékaři kvůli svým úspěšným, avšak velice neortodoxním způsobům léčení.

Přišlo nejhorší období Cagliostrova života a snad náhoda či osud určily, že se časově bude shodovat s počátkem francouzské revoluce. V roce 1789 navštívil Řím, kde se pokusil o věc zcela neuvěřitelnou a v tehdejší atmosféře takřka nemožnou. Pro katolickou církev znamenalo samo členství ve společenstvích svobodných zednářů smrtelný hřích. A hrabě Cagliostro se snažil ovlivnit samého papeže Pia VI., aby přijal jeho zednářský egyptský systém, a tak se vlastně stal svobodným zednářem. To se mělo stát v roce, kdy »hrůza« francouzské revoluce otřásala Evropou a zednáři byli v podezření z nejrůznějších národních i nadnárodních politických podvratných činností. Velký Kopt si nemohl pro svůj příjezd do Říma, hlavního města inkvizice, do něhož vstupoval s pověstí mága, vědce a zednáře, vybrat horší čas. Přirozeně ho inkvizice rychle zatkla a uvěznila.

Další události dostaly rychlý spád. Inkvizice ho shledala vinným z bezbožnosti, kacířství a ze zločinů proti církvi« a 7. dubna 1791 byl odsouzen k smrti. Papež trest »zmírnil« na doživotní žalář. Cagliostro byl převezen na hrad San Leo, známý jako jedno z nejtěžších a nejbezpečnějších vězení Evropy. Jelikož byl považován za velmi nebezpečného vězně, musel přebývat v podzemní kobce, která byla po jeho smrti nazvána La Cagliostrina. Zde, údajně 6. března 1795, zemřel na mrtvici. Ale pověsti o jeho zázračném uzdravení a útěku přetrvávaly ještě dlouhá léta.

EGYPTSKÝ RITUS

V dubnu 1777 byl Cagliostro zasvěcen do svobodného zednářství v londýnské lóži číslo 289. Podle jeho vlastního záznamu objevil téhož roku v antikvariátě na náměstí ve čtvrti Soho rukopis jistého pátera Georga Coftona, irského jezuita, který žil v Londýně v polovině 18. století. Sepsal nebo z něčeho opsal obřady egyptského systému zednářství.

La Cagliostrina.

Cagliostro věřil, že Coftonův rukopis je starobylý a rekonstruuje systém egyptských mystérií. Sám text vylepšil přidáním tří základních zednářských stupňů (učedník, tovaryš, mistr) a začal zakládat zednářské lóže po celé Evropě. Jeho velkolóže sídlila ve francouzském Lyonu. Cagliostrovo zednářství se setkala s úspěchem a členy jeho skupin se stalo mnoho privilegovaných a vysoce postavených osobností. Ve své době dokonce tato forma zednářství představovala pro původní organizaci zednářů silného rivala.

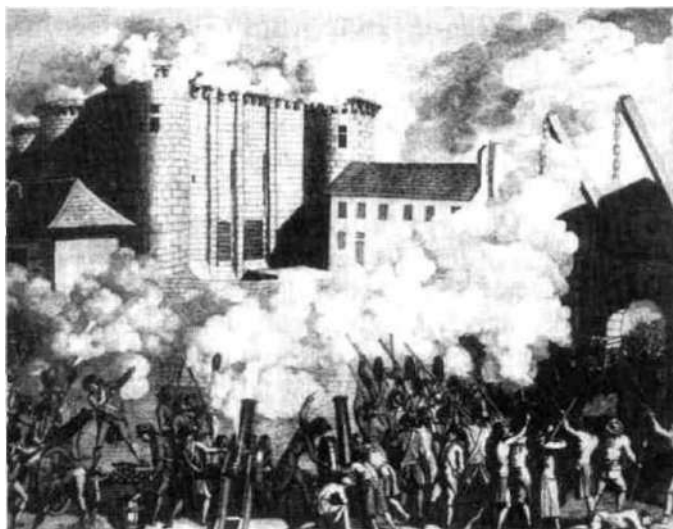
Jako *Grand Cophta* neboli velký Kopt, jméno označující podle Cagliostra egyptského velekněze (i když se nejspíše jedná o odvozeninu řeckého *Aigyptios*, tedy Egyptan), vedl božský hrabě své následovníky cestou duchovní a fyzické regenerace. Tato alchymie měla pocházet z učení biblických mudrců Enocha a Eliáše. Intenzivní proces obnovy měl trvat čtyřicet dní, během nichž mělo být tělo adepta úplně proměněno; uchazeč prý dokonce ztratil a pak znovu získal všechny zuby a vlasy. Výsledkem mělo být znovu-získání mládí a dokonalého zdraví. Nevíme, zda Cagliostro elixír mládí skutečně vlastnil, víme však, že se mu o tom podařilo přesvědčit mnoho lidí.

Zvláštností Cagliostrových zednářských lóží byla otevřenost osobám obojího pohlaví. Jeho organizace tvoří první příklad takzvaného adoptivního či androgynního zednářství. Zatímco ortodoxní zednáři mezi sebe ženy zásadně nepřijímali, v Cagliostrových lóžích se ženy mohly stát bez problému i mistrem zednářem. Znakem tohoto stupně

»Řád mopsla«, nazvaný po zakrslém buldokovi jako symbolu přílnutí a věrnosti, byl katolický řád organizovaný po vzoru zednářů. Podobně jako takzvané adoptivní zednářství přijímal do svých řad nejen muže, ale i ženy. Vznikl ve Vídni jako rival zednářských organizací. Nicméně zanikl ještě v 18. století.

Přijímání do Řádu mopsla, francouzská rytina, 1745.

Události kolem Velké francouzské revoluce zásadně ovlivnily Cagliostrův osud. A. Krüger, *Dobyť Bastily*, 1789.

Zatímco Cagliostro hodnotil Casanova poměrně shovívavě, Saint Germaina příliš nešetřil. Hovoří o něm jako o špionu, podvodníku a šarlatánovi. G. Casanova jako mladý muž od italského malíře Longhiho.

byla koruna růží jako připomínka Cagliostrova údajného rosenkruciánského zasvěcení z rukou hraběte St. Germaina v Německu roku 1779.

Zednářství té doby bylo silně ovlivňováno obnoveným zájmem o vše egyptské. Když byl Cagliostro v Římě roku 1791 souzen papežskou inkvizicí, uvedl ve Vídni Mozart s úspěchem svou egyptskou zednářskou operu *Kouzelná flétna*. V roce 1795, kdy velký Kopt zemřel, mystik a člen řádu iluminátů Karl von Eckartshausen napsal vlivnou egyptskou esoterickou práci *Kostiho cesta*. Deset let po Cagliostrově smrti vznikl zednářský systém Mizraim* který se nechal přímo inspirovat Cagliostrovým egyptským systémem a který našel pokračování v systému Memfis. V 19. století pak byly oba tyto systémy spojeny v jeden mamutí zednářský systém, obsahující devadesát devět zasvětitelských stupňů.

HRABE SAINT GERMAIN

Obnovený zájem o okultní vědy v osmnáctém století ve Francii úzce souvisí se záhadnou osobností, v jejímž životě těžko rozlišujeme, co je legendou a co je skutečností. V první polovině zmíněného století se v diplomatických kruzích Evropy pohyboval muž, jehož skutečná totožnost byla jak pro jeho současníky, tak i pro nás neproniknutelná. Hrabě Saint Germain (1710—1785/6) byl vždy považován za výjimečného učence, lingvistu, umělce a především zasvěcence. Je často považován za největšího mistra tajných nauk moderního věku a za člena »Velkého bílého bratrstva«, duchovní organizace nejvyšších adeptů, která je nositelkou a strážkyní moudrostí všech věků. Tuto moudrost Saint Germain předával a prý dodnes předává pouze těm, kteří jsou toho hodni a kterým může plně důvěřovat, a to prostřednictvím rituálu, ve kterém předává takzvaný Sedmý paprsek. Díky jeho neuvěřitelně detailním informacím z uplynulých tisíciletí jej mají někteří za mnohonásobného převtělence. Podle legendy se první vtělení hraběte odehrálo před 50 000 lety v pozemském ráji, který se nacházel v místech dnešní pouště Sahary.

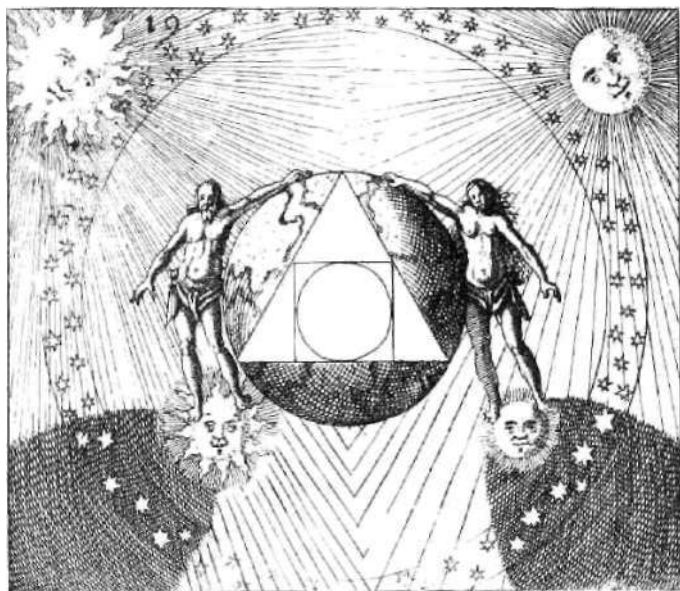
* *Mizraim* — hebrejsky Egypt.

Saint Germain stál v čele tehdejšího společenství jako hierofant, nejvyšší kněz. Postupně odhaloval členům tohoto společenství tajemství velkého kosmického Zdroje, reprezentovaného Chrámem fialového plamene. Bohužel, někteří z nich se více oddávali pokušením smyslů než duchovním naukám, a tak je hrabě zanechal jejich osudu, který má svou ozvěnu v mýtu o Atlantidě. Jeho příští převtělení do biblického proroka Samuela se odehrálo roku 1050 př. n. l. Byl zasvětitel židovského krále Saula, který se však ukázal nehoden nejvyšší důvěry, a proto se dalším pomazaným králem Izraelitů stal David, kterým počal rod Spasitele. Do tohoto rodu se Saint Germain znovu převtělil jako tesař Josef, manžel Ježíšovy matky Marie. Ve třetím století se opět vrátil jako St. Alban, první křesťanský mučedník v Británii. Jako Proclus byl vůdčí postavou Platónovy akademie v Aténách, aby se posléze převtělil do mága Merlina, mentora krále Artuše a patrona rytířů kulatého stolu. Jeho posledními třemi inkarnacemi byli Roger Bacon, Kryštof Kolumbus a konečně Francis Bacon (1561–1626), autor *Nové Atlantidy* a údajný rosenkrucián a zednář. Jelikož je však lidstvo nepoučitelné, cítil Saint Germain povinnost vrátit se ještě jednou do Evropy osmáctého století, aby dále zasvěcoval vhodné adepty.

Existovaly dokonce úvahy, že jedním z jeho převtělení byl sám Casanova. O tom svědčí událost, při níž byl na doporučení francouzského velvyslance Casanova přijat váže-

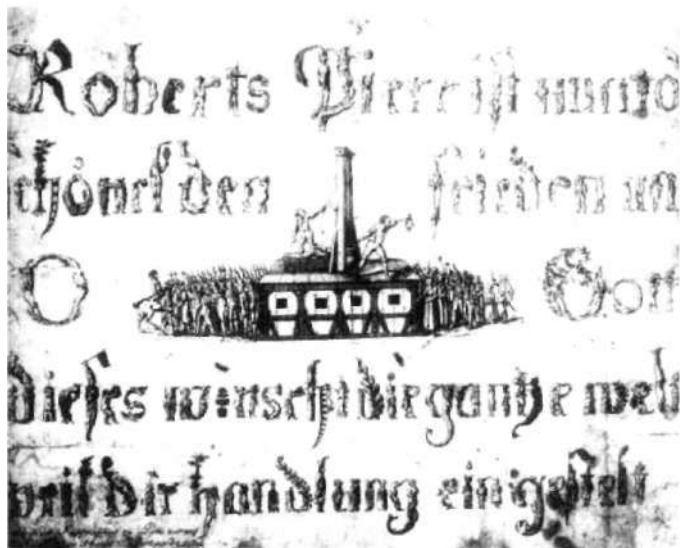

Saint Germain (1710-1785/6).

Svatba protikladů, rytina ze 16. století.

Francouzská revoluce rozpoutala neuvěřitelný teror a hrveprolití. Jednou z jejích obětí se stal i její vůdce Robespierre. Před těmito hrůzami měl údajně Saint-Germain varovat Ludvíka XVI. a Marii Antoinettu, bohužel neúspěšně. Leták z roku 1794 o popravě vůdce jakobínů Robespiera.

ným Bernardem de Muralt, který ho obratem doporučil ještě slavnějšímu současníkovi — Albrechtu Hallerovi, a to těmito slovy:

Můj bratranec věří, že je to hrabě de Saint Germain. Ukázal mi několik příkladů svých znalostí kabaly. Kdyby byly pravdivé, byly by obdivuhodné a dělaly by z něho něco jako kouzelníka ... Jedním slovem, je to jedinečná osobnost.

Srovnání Casanovy s hrabětem Saint Germain, který upoutal pařížský dvůr Ludvíka XV. svou znalostí kabaly, bylo míněno jako lichotka. Casanova však nejspíše viděl v hraběti úspěšného soka. Nakonec ho v pozdějších letech odsuzoval.

Osvíceni C. F. von Sabor, 1721.

HISTORICKÝ SAINT GERMAIN

Skutečný hrabě osmnáctého století se údajně narodil v Maďarsku a jeho otec byl maďarský šlechtic Ferenc Rakoczy. Jiná teorie tvrdí, že byl portugalským Židem. Na dvorech pruského Fridricha Velkého a francouzského krále Ludvíka XV. oslňoval svou dokonalou znalostí většiny evropských jazyků a několika jazyků orientálních. Pro oba vládaře působil jako diplomat, i když někteří tvrdí, že byl spíše špiónem. Dokonce se bez oficiálního zmocnění — a také bez úspěchu — pokusil dojednat mír mezi Anglií

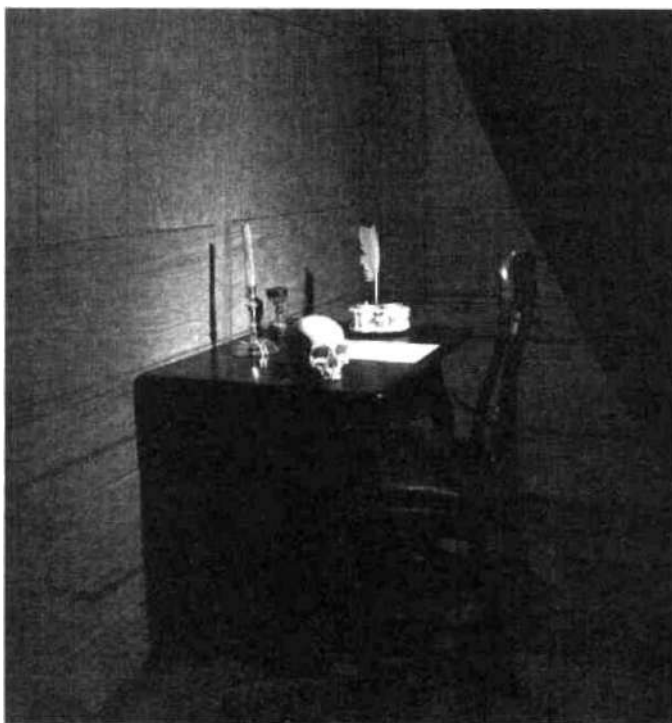
a Francií. Díky svým aktivitám skončil dočasně v roce 1743 ve vězení jako jakobín. Nicméně již roku 1762 měl být strůjcem nástupu Kateřiny Veliké na ruský trůn. Později se — opět neúspěšně — pokusil varovat Ludvíka XVI. a Marii Antoinettu před nadcházející francouzskou revolucí. Dokonce i po své údajné smrti okolo roku 1785 navštěvoval členy francouzského dvora, aby zabránil smrti a ničení, které zednářská revoluce nakonec přinesla.

Hrabě sám byl často se zednáři spojován. Nakonec i zakladatel egyptského zednářského rituálu Cagliostro ve svých pamětech píše, že byl hrabětem osobně zasvěcen do řádu templářských rytířů. Poslední záznam o hraběti máme z roku 1822, tedy zhruba čtyřicet let po jeho údajné smrti. V tom roce se měl svěřit příteli, že odjíždí do Himaláje, domova mnoha duchovních mistrů. Odtud údajně pomohl založit Teozofickou společnost spolu s mistry jménem Morya a Koot Hoomi. V každém případě zakladatelka společnosti Madam Blavatská nazývala hraběte největším orientálním adeptem v Evropě.

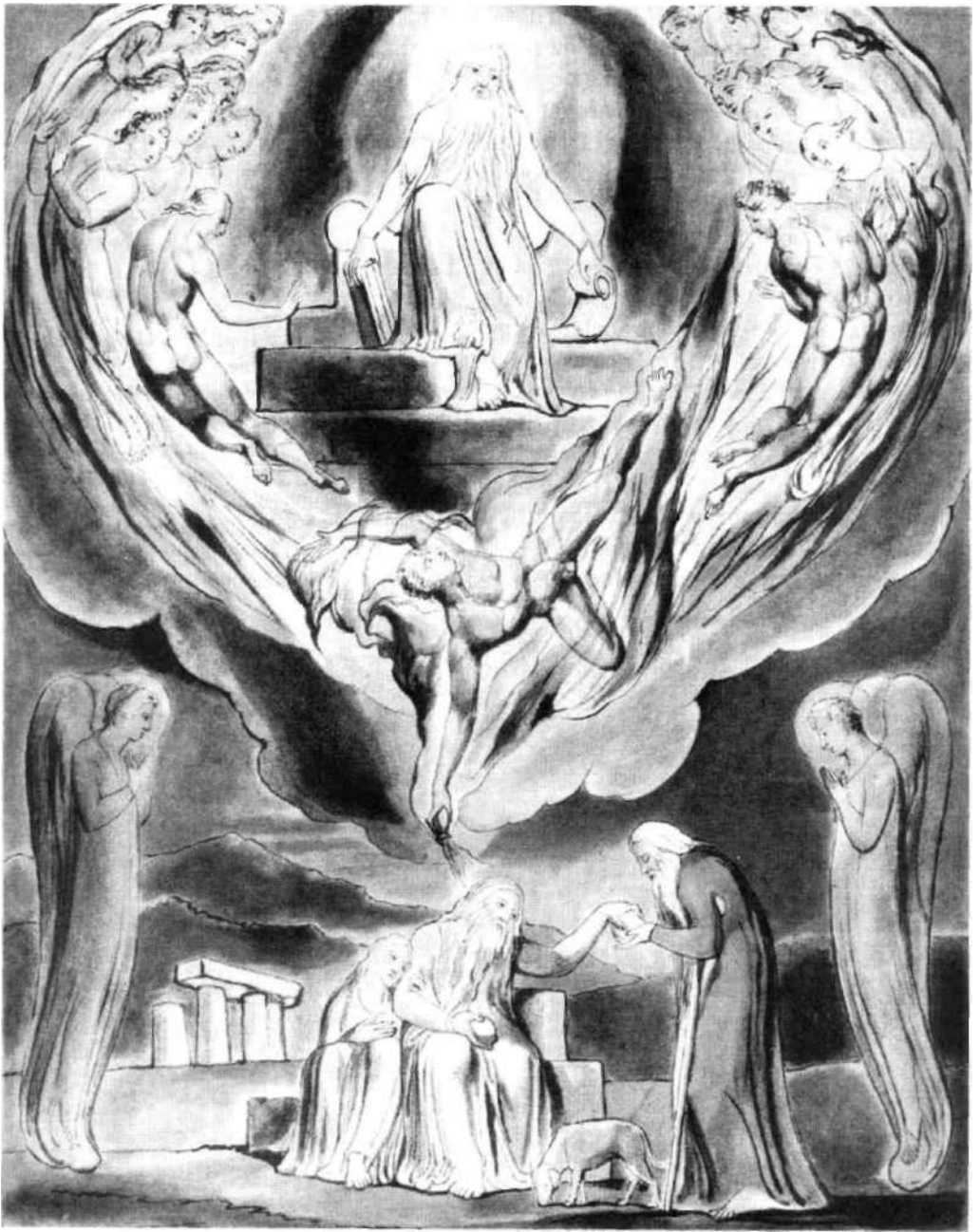

Původní emblém Teozofické společnosti.

Helena Blavatská, zakladatelka společnosti, měla Saint Germaina za rosenkruciánského zasvěcence. Její následovnice Annie Besantová dokonce prohlásila, že byl v jednom svém převtělení přímo Christianem Rosenkreutzem.

Takzvaná Černá komora, kde adept zednářství o samotě zpytuje své důvody členství v organizaci.

William Blake, Kniha Jobova (7:2).

KAPITOLA XXIV.

WILLIAM BLAKE

Jsem veden poslem z nebes.

William Blake

*Wüliam Blake.
Národní portrétní galerie
v Londýně.*

*V tomto idylickém domku
v Sussexu prožil od roku 1800
Blake se svou ženou tři roky
poklidného života, který malíř
později popsal jako »dřímotu
na březích oceánu«.*

William Blake (1757—1827) byl nejen nadaným básníkem a malířem, ale i vizionářem a okultistou. Blake je považován za výjimečného umělce období takzvaného romantismu, ale jeho hnací tvůrčí silou nebyla touha po romantice, nýbrž touha po zakázaných tajemstvích. Za svého života byl uznáván pouze hrstkou obdivovatelů. Měl málo mecenášů, a tak většinu života prožil v chudobě. Nicméně hmotný nedostatek byl více než vyvážen silou jeho ducha.

MALÍŘ PADLÝCH ANDĚLŮ

Blake se narodil 28. listopadu 1757 v Londýně. Brzy se stal učedníkem v dílně, kterou vedl James Basire. Zde se během sedmi let zdokonalil v nejrůznějších malířských technikách. Posléze navštěvoval nově založenou Královskou akademii. Jeho nespoutaný génius však nebyl schopen tolerovat sešněrovaný akademismus. Pouhé kopírování přírody bylo podle něj umrtvováním síly představitosti. V roce 1782 se oženil se ženou jménem Catherine Boucher, negramotnou dcerou zahradníka. Kate se stala jeho celoživotní oporou. Spolu s nimi sdílel domácnost i jeho mladší bratr Robert, který se stal jeho žákem. Robertova předčasná smrt byla pro umělce velkou ztrátou. V momentě jeho smrti viděl Blake, jak Robertův osvobozený duch stoupal vzhůru a radostně tleskal rukama. Po zbytek svého života s duchem svého bratra komunikoval. Pro Blaka byla běžná také komunikace s anděly a biblickými postavami. Ne všechny andělské a duchovní návštěvy však byly pozitivní. Jeho kompozice *Duch blechy* z roku 1819 je záznamem jednoho hrůzostrašného setkání s démonem. Podle Blakova přítele Johna Varleye ho tento démon navštívil dvakrát. Blake se rád nořil do tajemství přírody. Vyhýbal se však malování krajin a zátiší. Ukazoval přírodu prostřednictvím vizí. »Všechno je lidské! Mocné! Božské!« napsal ve zjevně gnostickém duchu. Jeho tvorba byla též inspirována něčím, čemu říkal »dcery inspirace« — ty sestupovaly z vrcholků stromů, aby s ním hovořily. Objevil také, že rostlinný svět je obýván pohádkovými bytostmi, které pozoroval. Jedné užaslé dámě dokonce vylíčil, jak vypadá jejich pohřební rituál. Není tudíž divu, že jeho dílo obsahovalo témata jako Miltonův *Ztracený ráj*, báseň o Luciferově vzpouře či prvotní hřích a Kainův příběh. Blake

se nevyhýbal ani technickým experimentům. Jeho tajná metoda výroby tisků spočívala v používání hustých pigmentů pojených tesařským lepidlem. Toto tajemství mu prý vyjevil sám tesař Josef, otec Ježíšův. V roce 1821 se Blakovi přestěhovali do domu číslo 3 na Fountain Court. Umělec byl některými mladými přáteli natolik obdivován, že kupříkladu Samuel Palmer při příchodu do jeho domu pokaždé políbil práh. Zde se mu také dostalo ve věku 65 let, tedy čtyři roky před smrtí, významné zakázky. Jednalo se o ilustrace ke *Knize Jobově*. Druhá, neméně skvělá zakázka na ilustrování Dantovy *Božské komedie* zůstala nedokončena. Přítel, který ho navštívil v posledních dnech jeho života, zaznamenal příhodu týkající se jeho věrné a milované ženy Kate. Po dokončení jedné práce padl jeho pohled na milující Kate, nyní již ani mladou, ani krásnou, která s ním sdílela nepřetržité partnerství v těchto chudobných prostorách celých pětadvaceti let. »Zůstaň!« vzkřikl. »Zůstaň jak jsi! Vždy jsi pro mě byla andělem: Budu tě malovat!« Tento portrét — poslední práce Williama Blaka — se bohužel nedochoval. Blake zemřel 12. srpna 1827.

Hodní a zlí andělé, 1795.

Duch Blechy, 1819.

Rytina číslo 16, Satanův pád, připomíná padající osoby na kartě Věž (někdy přezdívanou Dům boží) z karetního systému tarot.

KNIHA JOBOVA

Kniha Jobova je příběhem divné sázky mezi Bohem a Satanem. I když je to Bůh, který rozhoduje, co se má stát, Satan je zde vyzývatelem, zkoušejícím jeho skutečný vliv. Pokusným subjektem je bohabojný Job, který musí vydržet neúnosné strasti nalíčené Satanem. Blake ve svém díle vystupuje více jako interpret než jako ilustrátor. Zobrazuje vnitřní boj, který se odehrává jak v Jobovi, tak v Bohu. Blakův Job nehřeší, ale má materialistické tendence a je příliš spokojený sám se sebou. Symbolismus ilustrací je komplexní a promyšlený. Sám Blake napsal o své práci, že ani jedinou čáru nenakreslil bez úmyslu. Důkazem komplexnosti jsou i první a poslední ilustrace knihy. První znázorňuje Jobovu rodinu neaktivní, hudební nástroje nepoužité, domácí zvířata spící a slunce, jak zapadá; na poslední vidíme čínorodou hudební aktivitu, probuzená zvířata a slunce, jež vychází. Blake také propojuje tento starozákonní příběh s Novým zákonem, a to jak v použitých citátech, tak v samotných ilustracích. Obrázek číslo sedmáct ukazuje vizi Krista. Numerologie díla je také pozoruhodná — je zde jedenadvacet ilustrací a frontispis; karetní systém tarot má jedenadvacet číslovaných trumfů a dvacátý druhý, nečíslovaný Blázen, v sobě obsahuje

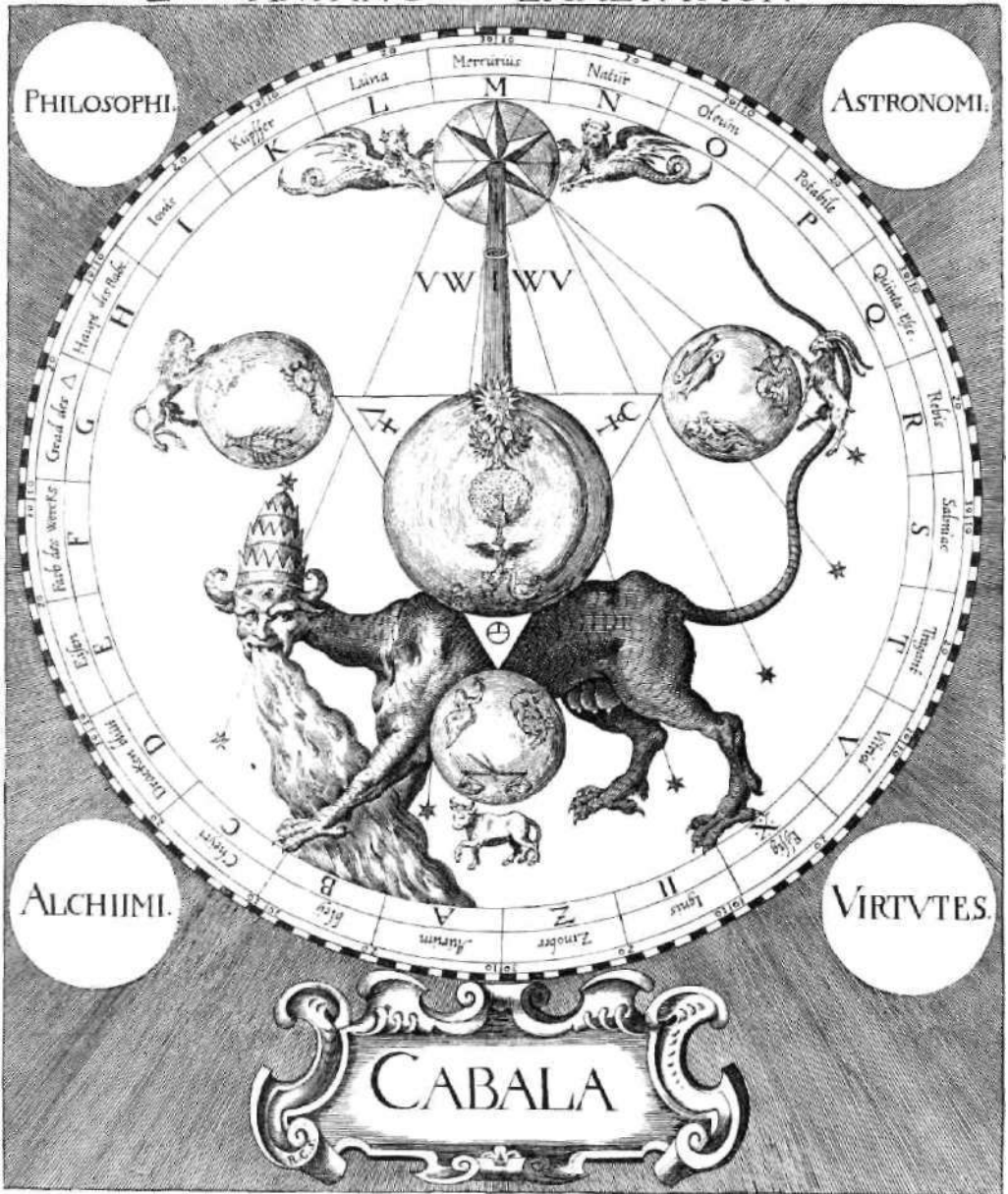
Číslo 13, Bůh odpovídá Jobovi z větrného víru.

Rytina číslo 17 znázorňuje Vizi Krista. V dolní části vidíme anděla ochránce, který také bývá symbolizován kartou číslo 17 v karetním systému tarot.

trumfy zbylé. Karta číslo 17 je Hvězda mágů reprezentující šťastnou hvězdu nebo anděla strážného. Blake se také nechává inspirovat malířem minulosti Michelanелеm Buonarottim. Ilustrace číslo 13 je parafrází Boha oživujícího Adama ze Sixtinské kaple, ilustrace číslo 7 připomíná Michelangelovu *Pietu*. K tomuto tématu se později vyslovil ve svém díle *Odpověď Jobovi* i jiný gnostický vizionář Carl Gustav Jung.

Z ANFANG EXALTATION

Michelspacher, Kabala.

KAPITOLA XXV.

ELIFAS LEVI

Univerzální klíč k magii je skryt
ve všech dávných náboženských dogmatech —
klíč kabaly, klíč Bible, klíčky Šalamounovy.
A nyní, tento Clavicule (klíč Velké arkány tarotu),
který byl považován po mnohá staletí za ztracený,
byl námi objeven.

Elifás Levi

Alphonse Louis Constant alias Elifas Levi.

V 19. století vrcholilo ve Francii hnutí, které můžeme bez nadsázky nazvat okultním obrozením. Na jeho počátku, ve století předcházejícím, stál protestantský duchovní, svobodný zednář, učenec a popularizátor okultních věd Court de Gébelin (1718—1784). Gébelinův několikadílný Původní svět, který vycházel v letech 1773—1782, měl velký vliv na další okultní spisovatele a badatele. Autor v díle popisuje původní jednotnou civilizaci, jakýsi »původní jednoduchý svět« či zlatý věk, v němž všichni lidé hovořili společnou řečí, vyznávali stejnou kulturu a náboženství. Mostem mezi tímto a naším světem byl podle Gébelina starý Egypt.

Francouzské okultní obrození se nijak přísně neorganizovalo. Tvořily je spíše souběžné aktivity různých jedinců a skupin. Toto hnutí, sahající svými kořeny do období Velké francouzské revoluce, bylo součástí vlny romantismu, která se vzedmula proti vědeckému racionalismu, ovládajícího Evropu prakticky dodnes.

Jednou ze stěžejních postav hnutí byl Alphonse Louis Constant (1810—1875) známý jako Elifas Levi. Názory a teorie tohoto muže měly a dodnes mají velký vliv na okultní teoretiky i praktiky. Patřil k prvním vzdělavcům, kteří použili výraz *occultisme* pro tajné nauky. Například v angličtině se tento výraz objevil poprvé až v roce 1881. Levi se ve svém vědeckém životě zabýval především magií.

Levi věřil v egyptský původ tarotu. Takzvaná Bembinská deska bohyně Isidy (Isis) mohla být podle něj zdrojem inspirace pro tarot. Tato deska je reprodukována v prvním díle knihy.

CONSTANT ALIAS LEVI

Alphonse Louis Constant se narodil na počátku 19. století v rodině pařížského ševce. Původně se měl stát katolickým knězem, ale záhy tento směr opustil, věnoval se vyučování a hlavně studiu magie a mystiky. V době, kdy začal psát okultní díla, přijal v duchu okultní tradice pseudonym Elifas Levi Zahed, což je hebrejský překlad jeho jména.

Přestože tvrdil, že nebyl nikdy osobně zapojen do činnosti rosenkruciánských organizací, jeho teorie magie a souvztažností okultních systémů inspirovaly mnoho dalších k pokusům obnovit rosenkruciánské hnutí; patřili k nim i zmínění Stanislaus de Guaita a Joséphin Péladan.

Levi pevně věřil v doktrínu korespondencí neboli souvztažností. Toto učení tvrdí, že mezi zdánlivě nesouvisejícími věcmi existují skrytá spojení. Tak lze nalézt stejnou či odpovídající kvalitu v nejrůznějších okultních systémech. Podle některých okultistů například hebrejské pís-

meno *alef* odpovídá tarotové kartě Kejklřů, v astrologii Slunci a v řecké mytologii Hermovi.

Slavný okultista věřil, že v rámci těchto korespondencí se uskutečňuje to, čemu říkáme magie. Levi považoval lidskou vůli za schopnou manipulace s viditelným i neviditelným světem. Vůli považoval za hmotnou reálnou sílu.

LEVI A TAROT

Tak jako ostatní zájemci o okultismus 19. století si byl i Levi jist, že karetní systém tarot je vlastně prastarým dokumentem, obsahujícím skrytá tajemství. V tarotu jsou ukryta mnohá tajemství z okultní tradice včetně egyptských mystérií. Byl to on, kdo poukázal na možnou spojitost trumfů tarotu, které nazval *Clavicle*, a takzvané Bembínské desky Isidy. O tomto panelu z bronzu a stříbra popsaném egyptskými hieroglyfy si renesanční hermetičtí filozofové mysleli, že obsahuje nejvyšší moudrost dávné civilizace. Levi v ní viděl zobrazení dvaceti dvou písmen hebrejské abecedy a dvaceti dvou trumfů tarotu.

Bembínská deska se bohužel nedochovala, známe ji jen z vyobrazení v knize jezuita Athanasia Kirchera *Oedipus Aegyptiacus* z let 1652–1654. Jméno deska získala podle kardinála Bembá, benátského historika a knihovníka chrámu sv. Marka, který ji údajně vlastnil.

Levi nadšeně studoval hebrejské tajné učení kabaly. V oblasti tarotu propracoval teorii souvislostí těchto dvou okultních systémů. Rozvedl do detailů možnou souvislost mezi dvaadvaceti písmeny hebrejské abecedy a trumfy (takzvanými Velkými arkány) a šestapadesáti kartami Malých arkán (předchůdců našich dnešních karetních her), rozčleněnými do čtyř barev, s Tetragrammatonem, čtyřmi písmeny, která tvoří posvátné jméno boží Jehova.

Přímý vztah, který Levi viděl mezi hebrejskou abecedou a trumfy tarotu, ho dovedl až k vizím:

Když svrchovaní kněží skončili v Izraeli, když všechna orákula světa zmlkla v přítomnosti Slova, které se stalo člověkem a hovořilo ústy nejpobulárnějšího a nejvznešenějšího z mudrců, když archa úmluvy byla ztracena, svatyně znesvěceny, chrám zničen, tehdy již nebyla mystéria Efodu a Terafimu zaznamenávána do zlata a drahých kamenů, ale byla vepsána (nebo spíše znázorněna figurami) některými moudrými

Kabala byla pro Leviho jedním z hlavních zdrojů inspirace. Ilustrace ukazuje habalistické světy podle Jakoba Böhma. Strom života je pevně zakotven v Temném světě a roste do vyšších sfér. Prochází Světem ohně, světem utrpení a zkušeností, aby rozkvetl v Ráji, Světě vyššího vědomí. Strom duše, ilustrace k dílu Jakoba Böhma, William Law, 1764–81.

Umělecká koncepce Leviho zkušenosti s vyvoláváním duchů.

V osmnáctém století bylo zvykem posmívat se jak křesťanům, tak magii a nechat se pobláznit kázáním Rousseaua a zaslepit Cagliostrovy iluzemi.

Elifas Levi

kabalisty nejprve na slonovinu, pergamen, plech a postříbřenou kůži a později na jednoduché karty, které byly v očích církve vždy podezřelým objektem, jako něco, co obsahuje nebezpečný klíč k mystériím. A z těchto mystérií vznikl tarot, jehož starobylost byla vyjevena učenému Courtu Gébelinevi prostřednictvím vědy hieroglyfické a numerologické.

Levi však nechtěl vytvořit jenom nový mýtus spojený s tarotem. Nepovažoval tento karetní systém jen za starobylou relikvii, ale především za praktický nástroj, klíč k odvěkým tajemstvím skrývajícím se v kabale, bibli a středověké příručce praktické magie nazvané *Clavicules de Salomon* (Šalamounovy klíče). Jeho cílem bylo nalézt souvztažnosti mezi různými okultními systémy a využít těchto odpovídajících hodnot k získání praktických znalostí.

DUCH APOLLONIA Z TYANY

Magie byla podle Leviho dědictvím dávných mágů, a proto mu nečinilo potíže sladit tento názor s katolickou vírou, neboť podle jeho názoru tvoří katolická dogmata pouze vnější stránku pravého náboženství.

Levi byl rozporuplnou osobností. Často zatracoval některé své předchůdce, například Cagliotra, o němž dokonce prohlásil, že »oslepoval Paříž svými iluzemi«. Tvrdilo se o něm, že se více zabýval teorií než praxí. Víme nicméně alespoň o jednom praktickém experimentu s vyvoláváním skrytých sil. K pokusu došlo v roce 1854 v Londýně a příběh později použil anglický spisovatel Somerset Maugham jako námět povídky *The Magician* (Kouzelník).

Levi se rozhodl pomocí rituální magie vyvolat ducha Apollonia z Tyany. Rituál vyžadoval nepřetržitou měsíční meditaci o životě, práci a osobnosti zemřelého. Tři týdny se Levi živil jen přísně vegetariánsky a poslední týden před experimentem nejedl vůbec. Teprve po měsíční vyčerpávající přípravě Levi přistoupil k rituálu.

Postavil se do ochranného kruhu u oltáře, na němž hořely ohně s kadidlem, a zahájil odříkávání předepsaného textu. Náhle se dým zatočil okolo oltáře, podlaha se otřásla a zjevila se záhadná průsvitná postava. Experimentátor pocítil chlad. Položil ruku na pentagram, ochranný symbol, zdvihl rituální meč a namířil jej proti postavě. V tom okamžiku se cosi dotklo jeho ruky s mečem a znečitlivělo

prsty s předloktím. Levi pochopil, že duchovi se nelíbí zbraň, a meč sklonil k zemi. Přemohl ho pocit slabosti a Levi omdlel, aniž vyřkl dotaz. V bezvědomí se dostavila vize, jež zodpověděla nevyslovenou otázku. Levi se chtěl zeptat na podmínky odpuštění a opětného usmíření »dvou osob, které měl na mysli«. Odpověď zněla: »Mrtví.« Osobami v jeho mysli byli sám Levi a jeho manželka, jejichž svazek se nevydařil. Manželé spolu nežili, žena mága krátce před pokusem opustila a nikdy se už nevrátila.

Mohu z toho učinit závěr, že to, co jsem vyvolal, viděl a co se mě dotklo, byl opravdu velký Apollónius z Tyany?

Levi klade tuto řečnickou otázku v písemné zprávě o svém experimentu a uvědomuje si, že vytvořil něco, co bychom dnes nazvali změněným stavem vědomí:

Vliv příprav, vůní, zrcadel a pantáklů způsobil jakousi opilost stimulující představivost, jež má na citlivou osobu mocný vliv.

Levi si nicméně nemyslel, že zjevení bylo pouze výplodem jeho fantazie.

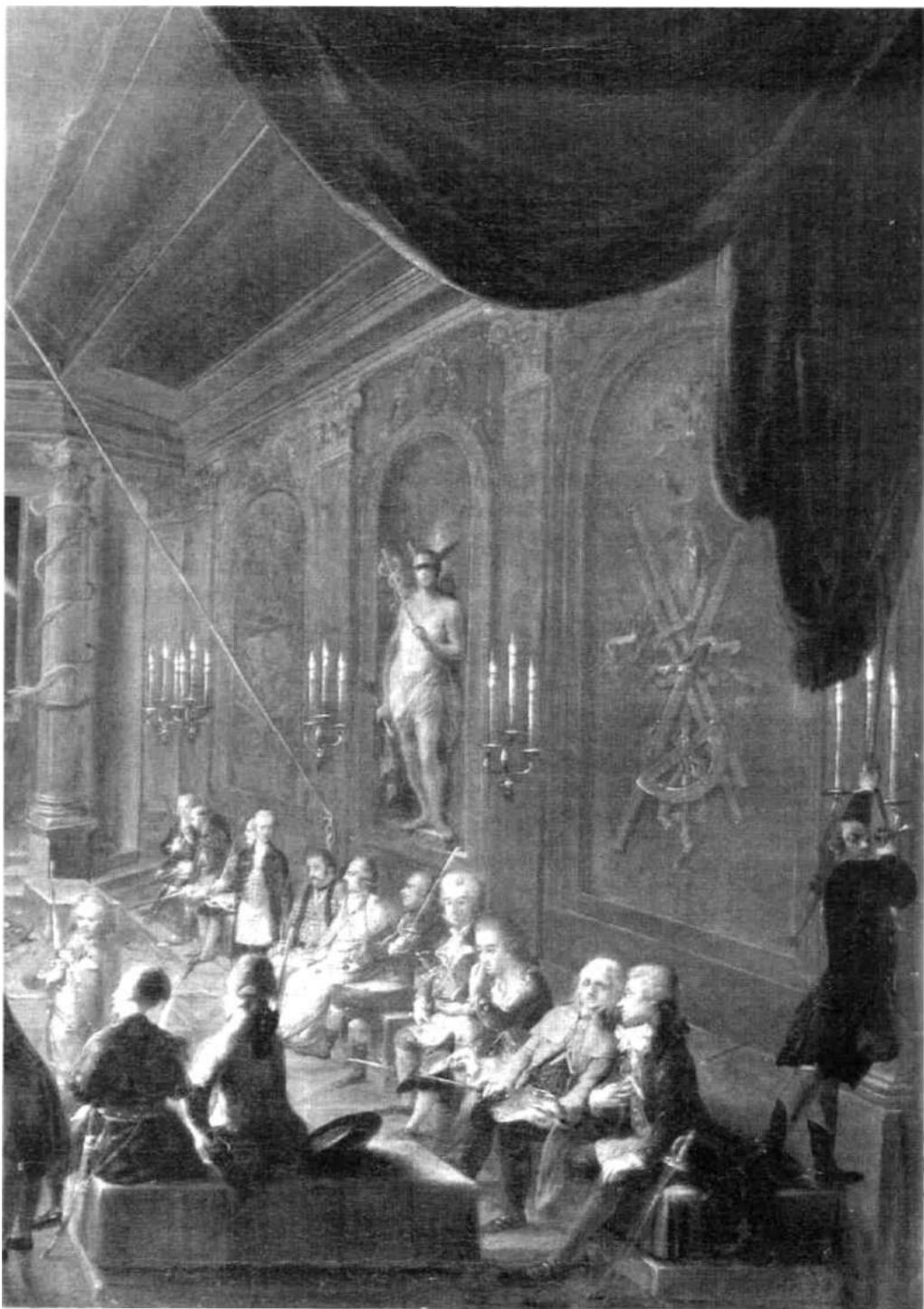
Nevysvětluji fyzikální zákony, které mi umožnily vidět a dotknout se, ale potvrzuji, že jsem opravdu něco viděl a opravdu se něčeho dotkl, a to považuji za dostatečné, abych věděl, že magické obřady jsou účinné.

Leviho interpretace Velké pečeti krále Šalamouna, se kterou údajně židovský král ovládal celou legii démonů. Pro Leviho byl náš vesmír kompletně duální a protihladný: dobro/zlo, světlo/tma, mysl/hmota.

Na této středověké miniatuře vidíme vpravo poutníka, jak potkává vyvolavače duchů chráněného magickým kruhem. Vyvolavač duchů reprezentuje falešné svody temných sil na poutníkově cestě životem.

Mozart a Schikaneder v zednářské lóži.

KAPITOLA XXVI.

KOUZELNÁ FLÉTNA

Když ctnost a spravedlnost pokrývají cestu velkých slávou,
pak je na zemi jak v nebi a smrtelníci rovni bohům.

Emanuel Schikaneder, Kouzelná flétna

Napoleon Bonaparte, který byl vynesena na výsluní Velkou francouzskou revolucí, byl také údajně členem svobodných zednářů a své zasvěcení měl získat dokonce v samotném Egyptě.

Hrabě a pozdější kníže Klement Metternich byl pragmatickým typem státníka. Chladný rozum, který u něj převládal, mu dovolil tři vášně: vášeň pro ženy, pro které byl mimochodem velmi přitažlivý, vášeň pro majetek a především vášeň pro politiku, která pro něj byla hrou. Tento úspěšný a konzervativní politik dobře věděl, jak nebezpeční pro něj mohou svobodní zednáři se svými ideály rovnosti a svobody být. Velká francouzská revoluce i všechny ostatní pro něj byly dílem tajných organizací.

Po smrti Josefa II. v roce 1790 byly zednářské lóže dány pod státní dozor a o pět let později dokonce zakázány. A bylo to právě v roce 1795, kdy byla ve Vídni Mozartova opera *Kouzelná flétna* označena za alegorickou oslavu právě propuknuvší francouzské revoluce.

Revoluce však během čtyř let pohltila většinu svých dětí a skončila krvavou lázní. Důkazem toho jsou osudy jejich protagonistů: Dantona, Marata, Robespiera. Situace nahrála do ruky jednomu z revolučních vojevůdců. V roce 1799 začíná konzulát samozvaného císaře Napoleona. Tím ovšem předbíháme příběh *Kouzelné flétny*.

EGYPTSKO-ZEDNÁŘSKÁ MYSTERIA

Přednáška významného zednáře Ignáce Borna (1742—1791) o egyptských mystériích, otištěná také v *Journal für Freimaurer* (Časopis pro zednáře) byla pravděpodobně podnětem ke vzniku chvalo zpěvu na boj světla proti tmě, a také na samotné svobodné zednářství. Bornova osobnost inspirovala Mozarta i bratra zednáře a autora libreta Emanuela Schikanedera (1751—1812) k postavě zasvětitelského kněze Sarastra v *Kouzelné flétně*, která spatřila světlo světa 30. září 1791 ve vídeňském »Divadle na Vídeňce«. *Kouzelná flétna* je bezesporu největším zednářstvím inspirovaným hudebním dílem.

Wolfgang Amadeus Mozart (1756—1791), přijatý za učně v roce 1784, byl již roku 1785 povýšen do druhého zednářského stupně, na tovaryše, a ve stejném roce byl svědkem přijetí svého přítele, skladatele Josefa Haydna, za člena. Zednářská velkorysost, vzdělanost, boj proti pověrám a úzkoprsosti, ideály a bratrská rovnoprávnost byly jistě pro milovníka volnosti a krásy Mozarta velmi přitažlivé. Zednářství se mu stalo inspirací. Sám se k tomu vyjádřil:

Odjakživa bylo mým vytouženým přáním spojit se s lidmi, kteří ve svém snažení vytkli si za cíl pracovat k osvětě a blahu svých bližních. Věřím, že jsem ve svobodném zednářství takové lidi toužící po dobru našel.

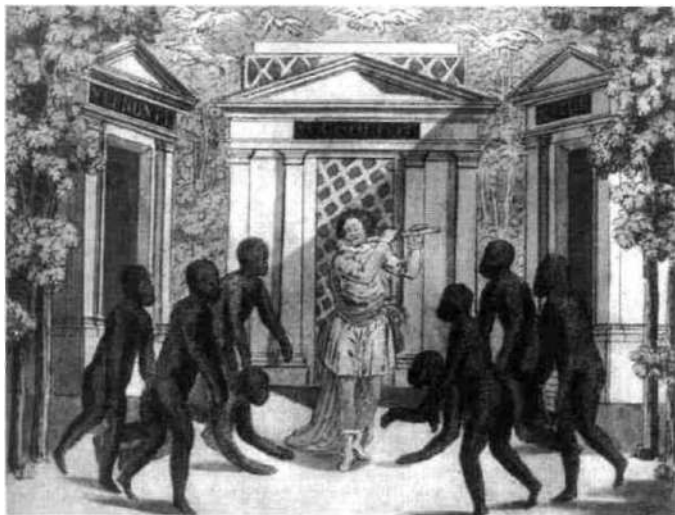
Zednářská smuteční hudba, složená roku 1785 na památku Františka hraběte Esterházyho a vévody Geoga Augusta Herzoga, je podle mnohých jeho nejlepší zednářskou skladbou. Dá se říci, že se Mozart stal stálým lóžovým komponistou. Jeho vůbec poslední dokončenou skladbou je zednářská kantáta *Hlasitě je zvěstována naše radost*, kterou osobně dirigoval 18. listopadu 1791 při slavnostním otevření nového sídla své lóže. Krátce nato onemocněl revmatickou horečkou a 5. prosince zemřel.

Kouzelná flétna je posledním scénickým dílem velkého skladatele, jehož poslední léta však nepatřila k nejšťastnějším. Velké naděje, které v něm vyvolal mimořádný úspěch *Dona Giovanniho* v Praze v říjnu 1787, se nenaplnily. Po návratu do Vídně nedosáhl očekávaného místa dvorního skladatele, získal jen titul komorního hudebníka s platem prostého člena dvorní kapely.

V roce 1790 uvedl Mozartův přítel, šarmantní a úspěšný dramatik, skladatel, herec, zpěvák, režisér a principál Emanuel Schikaneder zpěvohru *Kámen mudrců aneb Ostrov kouzel*. Mozart do tohoto díla dokonce přispěl jedním duetem. V roce následujícím a pro Mozarta bohužel posledním, přišel Schikaneder s nápadem vytvořit obdobné dílo. Sám pro sebe v *Kouzelné flétně* napsal roli Papagena.

Posmrtný portrét W. A. Mozarta od B. Krafftové.

Návrh he scéně z Kouzelné flétny z rohu 1793.

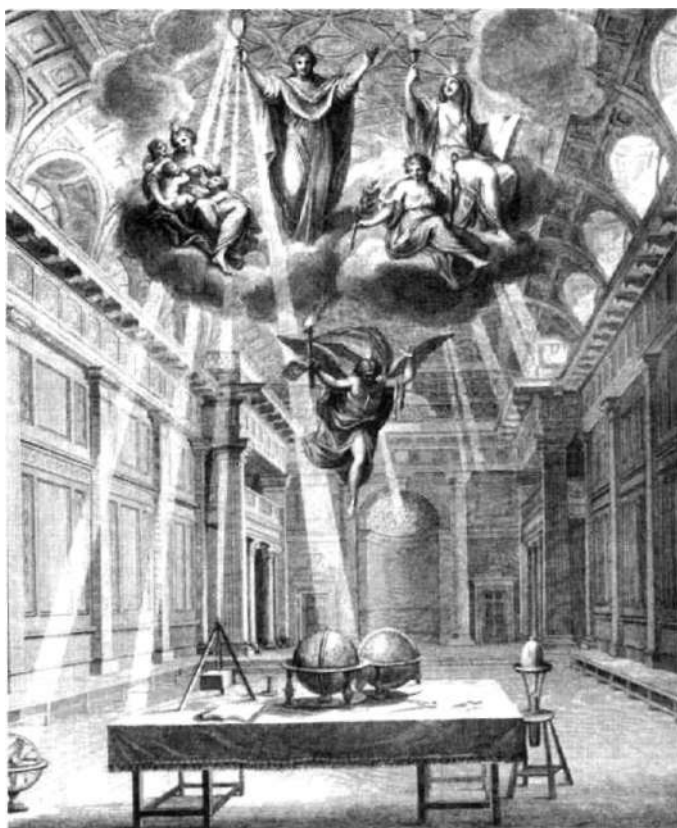

Emanuel Schikaneder na rytině P. Richtera.

Základní motiv Kouzelné flétny byl převzat z třísvazkového souboru pohádek, vydaných v letech 1786–1789 pod názvem *Dschinnistan*. Zde se nachází i pohádka *Lulu aneb Kouzelná flétna*. Lulu je jméno prince, který od »světlem zářící víly« dostane darem kouzelnou flétnu a prsten, aby s jejich pomocí vyvedl dceru oné víly z moci starého zlého kouzelníka.

Schikaneder učinil v ději několik změn. Přejmenoval vílu na »hvězdnou, hvězdami planoucí Královnu noci«, prince přejmenoval na Tamina a především děj obohatil o novou dimenzi: to, co se zprvu zdálo dobré a poctivé, se nakonec odhalí jako ztělesněné zlo, jež se neštití vybízet k vraždě. Zednářskou inspiraci opery jsme již zmínili.

Zednářský rozměr dal dílu skutečnou působivost. Mozart zde propojil hudbu se zasvětitelským motivem způsobem dosud u veřejného díla nepřekonaným. Opět se nám vrací srovnání s kvalitními díly renesančních malířů, o kterých jsme hovořili v předchozích kapitolách. Pro nezasvěceného je dílo krásným uměleckým zážitkem, za-

Pravda osvětluje svým zrcadlem zednářskou síň. Kniha konstitucí, 1784.

svěcený zde nachází informaci o zasvětitelských tajemstvích. Na Kouzelnou flétnu můžeme dokonce aplikovat i dvaadvacet základních symbolů karet tarotu. Veleknězem je přirozeně Sarastro, Tamino a Pamina jsou Zamilovaní, motiv tří chlapců (Genien), který je mnohými hudebními kritiky považován za nadbytečný, je Kolem štěstí. A tak bychom mohli pokračovat až k základní kartě tarotu, kterou je Blázen, tak nádherně převedený do hudebního světa v postavě jménem Papageno, a dokonce rozšířený o jeho ženský aspekt v osobě jménem Papagena. Jejich duet v závěru opery je naprosto geniální hudební interpretací této karty.

Emanuel Schikaneder jako Papageno. Frontispis libreta z roku 1794, Lipsko.

GOETHE A KOUZELNÁ FLÉTNA

V roce 1794 dostala Kouzelná flétna i svoji tištěnou podobu v brožuře *Zpěvy z Čarodějné flétny vybrané*. Opera se záhy stala určitou hříčkou propagandy. Boje o Kouzelnou flétnu a její popularizaci přerostly do značných rozměrů. Z vládní iniciativy vyšel v roce 1795 spisek *Tajné dějiny spikleneckého systému jahobínů v rakouských státech*. Ten přirozeně obsahoval výpady proti Mozartovu dílu.

Dílo bylo interpretováno různě, i když jeho »zедnářství« se mu upřít nedá. Textem i hudbou prolínají zednářské symboly a narážky, kupříkladu na »otestování kamene«, na »putování, na »zkoušky«... V závěrečném sboru jako by se zdvíhaly pilíře chrámu lidskosti:

Hle, vítězí síla a na skráně staví krásu a moudrosti korunu slávy-

Protikladný výklad opery můžeme ukázat na dvou příkladech. Podle jednoho z nich byl princem Taminem, »ještě více člověkem«, který spěje z temnoty ke světlu, sám císař Josef, Paminou rakouský národ, Sarastrem, světlonosem, hlava vídeňského zednářství Born, zlou královnou noci Marie Terezie a Monostatem nepřátelé zednářství, kteří po smrti císaře Josefa získali značnou moc. Zcela jiné interpretace se dostalo Kouzelné flétně v pamfletu *Božské rozmluvy o jakobínech*, jenž se pokusil vzít dílo v ochranu tím, že z něj učinil vysoce aktuální protijakobínskou zpěvohru. Tamino je zde chápán jako bojovník za legitimní monarchii, Královna noci ztělesňuje ohavnou republiku

Titulní strana libreta Kouzelné flétny se zednářskou symbolikou. Ignác Alberti, 1791.

Giacomo Casanova používal svou verzi kabalistické a astrologické magie k tomu, aby obíral důvěřivé lidi o peníze. Jednou z jeho obětí se stala markýza d'Urfé. Madam si přála, aby se znovu narodila jako muž. Na radu Casanovy napsala měsíční nehmotné bytosti dopis a odeslala ho tak, že ho spálila v alabastrovém kalichu.

Nakonec Casanova spolu s jednou ze svých milenek vykonali s madam d'Urfé obřad sexuální magie za účelem obdařit madam synem, do něhož by se přestěhovala její osobnost. Těhotenství se však nekonalo a velký milovník jednoduše zmizel.

*Richard Cavendish
Dějiny magie, 1987*

a Papageno jakobínského agitátora, který svádí obyvatele ke vstupu do jakobínského klubu.

Zajímavé je i spojení opery s jiným géniem a zednářem té doby. Johann Wolfgang Goethe, člen výmarské lóže Amalia, se obrátil na českého skladatele a kapelníka císařské dvorní opery Pavla Vranického se žádostí o zhudebnění svého libreta, jež mělo navázat na děj Kouzelné flétny. Příběh pokračoval zasvěcením dvou hlavních hrdinů, Tamina a Paminy, v zednářském velechrámu lásky a moudrosti. Jejich dítě je posléze uneseno Královnou noci a oni usilují o jeho záchranu. Básníkův projekt však zůstal pouhým torzem a nakonec se nikdy neuskutečnil. Vždyť v té době nebyly oslavy zednářství přijímány monarchií právě vlídně. Vranický se však nakonec dostal do potíží s úřady kvůli jinému dílu — první věta jeho *Symfonie na oslavu míru s republikou francouzskou* s názvem *Revoluce* vyvolala nespokojenost úřadů a dílo bylo zakázáno.

CASANOVA

Giacomo Casanova (1725—1798) je obecně znám jako spisovatel a velký svůdce. *Příběh mého života* je znamenitým dokumentem o období evropského rokoka, jehož symbolem je mušle, která mu nakonec dala i jméno.*

Casanova byl však více než jen pouhým oportunistickým záletníkem a dobrodruhem — byl i vzdělavcem, filozofem a pravděpodobně i svobodným zednářem, cestovatelem, poutníkem. Narodil se v Benátkách a zemřel v českém Duchcově.

Setkal se někdy s Mozartem? Byla zde nějaká zednářská souvislost? Byl dokonce Casanova určitou předlohou ke slavné opeře *Don Giovanni*, jejíž premiéru roku 1787 v Praze viděl?

Existuje několik pojitek mezi těmito dvěma osobnostmi. Tím hlavním je básník Da Ponte, kterého poznal v roce 1777 v Benátkách a se kterým se opět setkal po letech ve Vídni. Da Ponte se zde stal dvorním básníkem a autorem některých libret oper Salieriho a Mozarta. Da Ponte, podobně jako Casanova, vydal v Benátkách urážlivý pamflet,

*Ve francouzštině znamená *roccaille* mušle.

který napadal vlivné kruhy. Za to byl odsouzen k patnáctiletému vyhnanství.

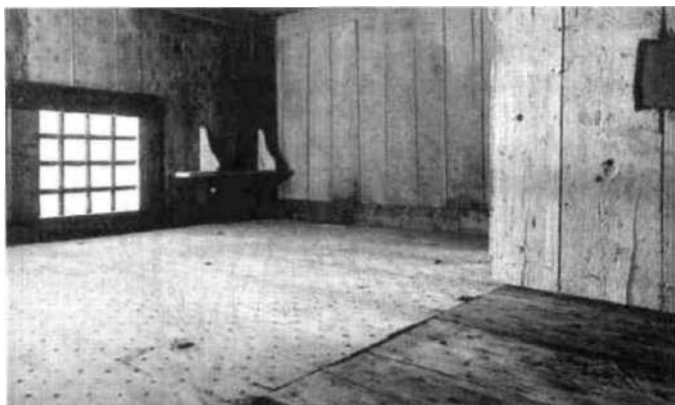
Casanova dorazil do Vídně v roce 1783. Odtud se vydal koncem téhož roku na dvouměsíční cestu, která vedla přes Prahu do Drážďan a Berlína. Do Vídně se však záhy vrátil, aby zde přijal místo sekretáře benátského velvyslance. Zde opět potkává Da Ponta, který ve svých pamětech o Casanovi napsal, že je to člověk, v jehož nitru se sváří dobro a zlo. Dodejme, že jedním z libret, které pro Mozarta Da Ponte napsal, byl i Don Giovanni. Spojení se tedy nabízí. Josef Polišenský však ve své knize *Casanova* proti tomuto spojení namítá:

Don Juan byl dobyvatel, Casanova uživatel. Ani on, ani jeho podporovatelé nebyli ve svobodném zednářství zakotveni příliš hluboko.

S Da Pontem se Casanova setkal i v českém Duchcově, když tudy jeho dávný přítel projížděl cestou do Londýna

*Giacomo Casanova
(1725-1798).*

Dvě cely, ve kterých byl Casanova držen v Benátkách. Zobou se pokusil utéci, ale byla to ta druhá (dole), ze které se mu to podařilo.

Casanovův druhý a úspěšný pokus o útek z vězení dóžecího pláce v Benátkách. Ilustrace z Příběhu mého života.

a Ameriky. Casanova zde žil od roku 1785. Ve svém životopise Da Ponte o pobytu v Praze píše:

Pobyt v Praze byl však pro mne proto příjemný, že jsem slyšel všechny tři opery, které jsem napsal pro Mozarta. Bylo by těžké popsati nadšení, s jakým Češi přijali tuto krásnou hudbu ... Odtud jsem chtěl cestovat přímo do Drážďan, ale poněvaď jsem si vzpomněl, že Casanova, který mi byl dlužen několik set zlatých, bydlí nedaleko Prahy, rozhodl jsem se zajet k němu.

Při setkání zjistil, že »jeho pokladna je ještě v truchlivějším stavu« než Da Pontova, a tak se přátelsky a taktně o dluhu ani nezmínil. Casanova ho pak doprovodil až do Teplíc a rozloučil se s ním se slovy:

Matthieu Merian, Anatomiae Auri, 16. století.

... poněvadž vám nebudu moci splatit peníze, které vám jsem dlužen, dám vám na památku tři rady, které budou mít pro vás větší cenu nežli všechny poklady světa. Milý Da Ponte, chcete-li mít štěstí, nechoďte do Paříže, ale do Londýna, a až tam budete, nechoďte do Italské kavárny a nedávejte nikomu svůj podpis.

A Da Ponte k tomu ve svých pamětech dodává:

Opravdu, jak bych byl šťasten, kdybych byl jeho rady poslechl.

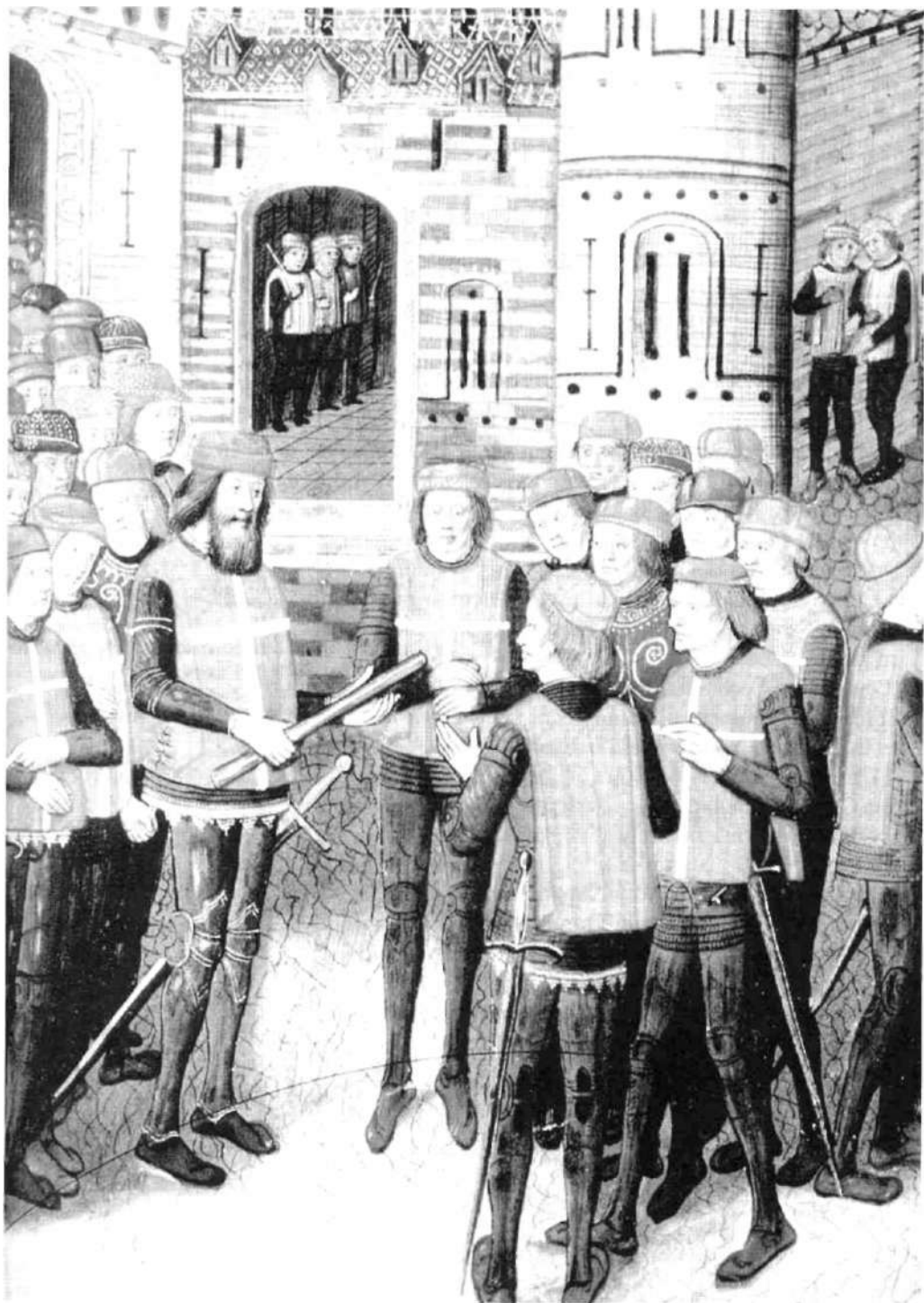
Možných společných známých s Mozartem bychom našli více. Za všechny ostatní jmenujme svobodného zednáře a patrona W. A. Mozarta, Čecha Jana Pachtu z Rájova, se kterým se v roce 1788 Casanova setkal v Lipsku.

Dalším z možných pojitků je samotný Casanovův pobyt v Čechách. Jak je dobře známo, Casanova dožil svá poslední léta v Duchcově na panství svého mecenáše a svobodného zednáře Josefa Waldsteina (1755—1814), potomka slavného generála Albrechta z Valdštejna. Casanova našel v Duchcově to, co postrádal: zabezpečený příjem, slušný byt a kuchyni, klid a dobrou knihovnu. Nicméně ani v Duchcově se Casanova nezbavil svého zvyku komplikovat si sám život.

Casanova v Čechách udržoval styky s pražskou italskou kolonií, kterou tvořili hlavně operní zpěváci a zpěvačky, soustředění kolem Stavovského divadla. Zde se také v roce 1787 mohl setkat s Mozartem při příležitosti premiéry Dona Giovanniho. Jejich společný přítel Da Ponte se představení nezúčastnil, přestože těsně před premiérou pobýval v Praze. Byl totiž odvolán vídeňským operním ředitelem Salierim zpět do Vídně. Možné setkání Casanovy s Mozartem se stalo námětem k několika fiktivním popisům takové události. I když se jedná o událost pravděpodobnou, je taková úvaha přece jen nepodložená. Tam, kde bychom popis takové události hledali — v pamětech Casanovových — nenajdeme nic, neboť velký milovník v nich, bohužel, až k roku 1787 nedošel.

Dobová karikatura stárnoucího Casanovy.

Maltézští rytíři, dobová kronika.

KAPITOLA XXVII.

KONEC MALTÉZSKÝCH RYTÍŘŮ

Zde je záznam mnoha lekcí Mistra z Malty. Obsahují kabalistické myšlenky a hermetická umění — mystický řád všech věcí. Mistr, který se obával možnosti zničení staré vědy v rukou bezbožných vědeckých metod, chtěl zachovat rozsáhlou tajnou znalost, kterou získal. Proto si vybral studenty, kteří obstáli ve dvouleté zkoušce tvrdé disciplíny a askeze. Tito studenti byli živoucími encyklopediemi Mistrova umění. A měli se stát majáky bílého světla k osvětlení minulosti lidstva.

Předmluva k údajným tajným dokumentům Maltézských rytířů

Bratr Gérard, zakladatel řádu.

Celé jméno bratrstva, které známe jako »Maltézské rytíře«, »Johanity«, »Špitální bratry sv. Jana Křtitele Jeruzalémského« nebo prostě »špitálníky«, je »Suverénní vojenský a špitální řád sv. Jana Jeruzalémského z Rhodu a z Malty« (*Ordre Souverain Hospitalier de Saint Jean de Jerusalem de Rhodes et de Malte*).

PŮVOD ŘÁDU

Od 6. století putovali evropští poutníci do Svaté země, aby navštívili křesťanská posvátná místa. Asi od roku 603 existoval v Jeruzalémě dům pro poutníky s kostelem Panny Marie. Okolo roku 1048 převzali a přebudovali tento špitál (nemocnici) kupci a námořníci z italského Amfli. Vybudovali zde i kostel zasvěcený sv. Janu Almužníkovi.

Po dobytí Jeruzaléma křižáckými vojsky v roce 1099 neušel špitál, který se nacházel nedaleko hrobu Ježíše Krista a byl spravován neformálním bratrstvem podle benediktinské řehole, zasloužené pozornosti. Po zřízení křesťanského Jeruzalémského království došlo nejen k vybudování nového kostela, který byl zasvěcen sv. Janu Křtiteli, ale i k rozšíření špitálu, k jehož personálu se přidala řada rytířů křížové výpravy. Mezi nimi byl i Gérard, který nově zorganizoval špitální bratrstvo do společenství laických bratří podle řehole sv. Augustina.

Emblém Suverénního vojenského a špitálního řádu sv. Jana Jeruzalémského z Rhodu a z Malty.

Prvním představeným útulku či nemocnice se stal sám Gérard. Papež Pascal II. vydal dne 15. února 1113 bullu, jíž nejen bratrstvo schválil, ale vložil je pod svou přímou ochranu a zaručil mu právo svobodné volby Gérardových nástupců bez vměšování církevních a světských autorit. Bratr Gérard zemřel 3. září 1120 a krátce nato byl blahorečen. Jeho věhlas a životní dílo způsobily, že do řádu začali v hojném počtu vstupovat i šlechtici. Druhým představeným řádu se stal Raymond de Puy, který byl později také beatifikován.

Časem se ukázalo nezbytné vyčlenit z bratrstva ozbrojené složky, které měly za úkol chránit poutníky na cestě od pobřeží k posvátným místům. Tato nová role zvýšila prestiž řádu, a zajistila tak nejen další privilegia a příliv nových členů, ale také finančních i pozemkových darů, a to jak v Levantě, tak i v samotné Evropě. Řád začal budovat vlastní hrady, vytvořil jezdecké oddíly a stal se spolu s templáři a ostatními křížáckými řádýjednou z tehdejších stálých armád. Řád rychle pronikl do celé řady zemí, kde budoval celou síť útulků s řádovým sídlem, takzvanou »komendou«.

Do českých zemí byl uveden roku 1156. Jejich nejvýznamnějším sídlem v Praze byl a je dodnes zachovaný komplex okolo kostela sv. Panny Marie pod řetězem na Maltézském náměstí.

SLAVNÉ DNY ŘÁDU

Raymond de Puy zavedl jako znak řádu dodnes používaný bílý osmihrotý kříž, představující osmero evangelických blažeností. Obecně je znám jako »maltézský kříž«. Špitálský řád je vyjádřením dvou řádových hesel: *Pro fide* (pro víru) a *Defensio fidei et obsequium puperum* (obrana víry a služba chudým). Pod pojmem »chudý« je nutno rozumět člověka, který je pro nemoc či postižení odkázán na pomoc druhého. Řád poskytoval nemocným opravdu dobré služby, což dokládá i skutečnost, že kupříkladu v Jeruzalémě byli v nemocnici zaměstnáni i židovští a muslimští lékaři, a to jen proto, že v tehdejších znalostech a dovednostech předčili své křesťanské kolegy. Jejich Jeruzalémská nemocnice byla schopna pojmout až dva tisíce pacientů a stala se fakticky první mezinárodní nemocnicí.

Řádová dekorace Čestného a devočního rytíře.

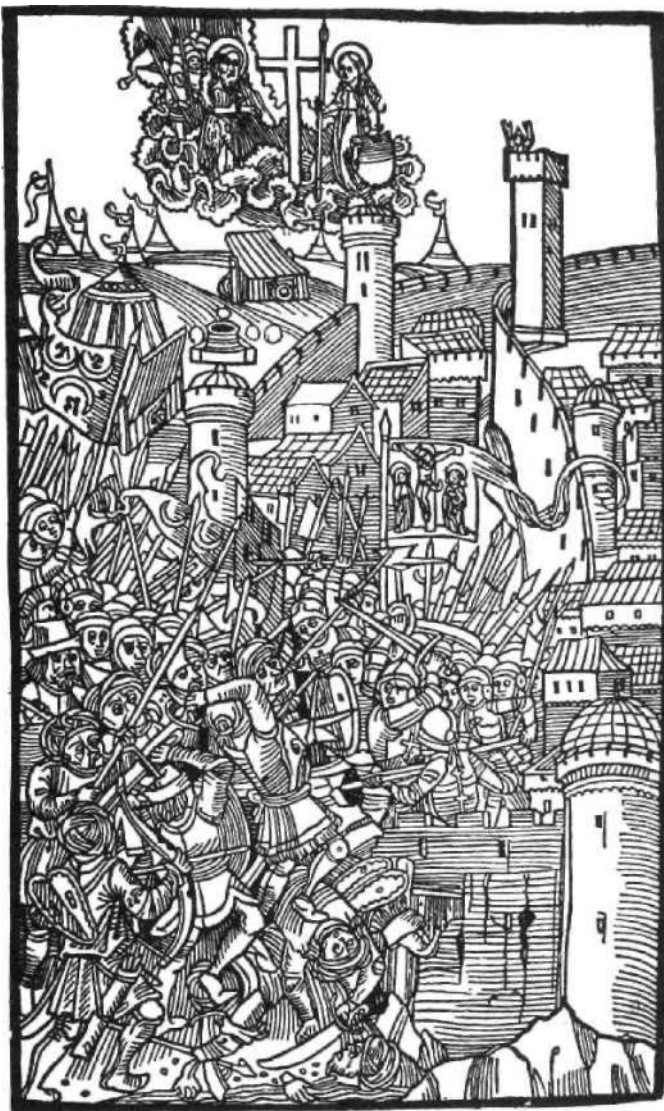
Město Rhodos na dobové rytině z 15. století.

JOHANITÉ NA ÚSTUPU

V roce 1187 dobyl islámský vůdce Saladin (asi 1137—1193) Jeruzalém. Křesťanské království bylo redukováno na území podél pobřeží Palestiny s hlavním městem Akra (Akka, Ptolemais, Saint-Jean d'Acre) a johanitě přenesli své sídlo i se špitálem na pevný hrad Markat a krátce poté do Akkonu.

Socha kardinála Huguese Loubense de Verdalle, který byl velmistrem Řádu maltézských rytířů na ostrově Malta v letech 1581-1595.

Turecké obležení a boj rytířů na Rhodu r. 1480.

V pátek dne 18. 5. 1291 byla Akra dobyta egyptským sultánem Al-Ašufem. Křesťané tím zde ztratili své poslední území. Posledním velmistrem řádu ve Svaté zemi byl Jean de Villiers. Ten byl těžce zraněn při bitevní řezi poté, co se zřítila dobyteli podkopaná pevnostní věž. Byl však odnesen do bezpečí a spolu s pouhými šesti přeživšími rytíři řádu se uchýlil na blízký Kypr. Na ostrově Kypru měli johanité své sídlo, hrad Kolossi, od roku 1210. Po vyhnání ze Svaté země bylo přebudováno a stalo se novým hlavním sídlem velmistra.

Na rozdíl od templářů a teutonských rytířů se johanitský řád rozhodl setrvat na východě jako nárazník proti šíření islámu. Na Kypru si také řád založil vlastní loďstvo. S pomocí janovské obchodní flotily řád dobyl a obsadil roku 1309 souostroví Rhodos. Tak získal řád vlastní území, na němž vybudoval politicky a hospodářsky silný stát. Podle ostrova pak byli řádoví bratři nazýváni »rhodští rytíři«.

Vliv špitálníků vzrostl po roce 1312, kdy jim po zrušení řádu templářů připadl jejich majetek. Dosud nadnárodní řád rytířů rhodských se posléze rozčlenil do takzvaných jazyků (*langues*). Původně jich bylo sedm — Provence, Auvergne, Francie, Itálie, Aragon, Anglie a Německo, kam náležely i Čechy. Roku 1464 vytvořily Kastilie a Portugalsko jazyk osmý. Každý z nich měl svou provincii, zvanou velkopřevorství či převorství.

Otomanští Turci roku 1453 dobyli Cařihrad a tlak na ostrov Rhodos na sebe nedal dlouho čekat. Počátkem července 1522 dorazil sultán Sulejman II. k ostrovu s obrovskou flotilou 700 lodí a s 200 000 muži na palubách. Proti nim stálo 600 rytířů a 6000 vojáků řádu. Na Štědrý den téhož roku byli rytíři nuceni kapitulovat a následně opustit ostrov.

MALTA A NAPOLEON

Dne 22. března 1530 svěřil johanitům císař Karel V. jako léno ostrovy Maltu, Cozo a Comino spolu s pevností Tripolis na severoafrickém pobřeží. Na oplátku se řád zavázal posílat každoročně na svátek Všech svatých vícekrát sicilskému sokola. Od té doby je řád znám jako »Řád maltézských rytířů«.

Velmistrem Maltézských rytířů v letech 1741-1773 byl Portugalec Manuel Pinto da Fonseca. O něm se tradují mnohé zajímavé, byť neověřené historky. Podle jedné z nich se setkal na Maltě s hrabětem Saint Germainem. Hrabě na něj nejspíše neučinil dobrý dojem, neboť ho velmistr považoval za podvodníka, který zcizil alchymická tajemství jednoho ze svých přátel. Sám Pinto byl údajně alchymistou, znalcem magie a podle některých dokonce odhalil tajemství nesmrtelnosti.

Jean Parisot de la Vallette.

Řád znovu začal budovat flotilu a opevňovat nové teritorium. Již roku 1551 byli maltézští rytíři napadeni, a přestože souostroví uhájili, ztratili africkou pevnost Tripolis. Značnou proslulost si řád získal statečnou obranou Malty v roce 1565. Útočníkem bylo opět loďstvo sultána Sulejmana II. Po několikaměsíčních vyčerpávajících bojích byla nakonec turecká invaze odražena. Tím začal i postupný pokles námořní síly otomanské říše.

Dne 28. března 1566, šest měsíců poté, co turecká flotila souostroví opustila, položil velmistr Jean Parisot de la Vallette na poloostrově Scerberras základní kámen ke stavbě nového města, nesoucího na věčnou paměť velmistřovo jméno — Valletta.

Roku 1792 vystřídala revoluční Francie otomanské Turky v roli úhlavního nepřítele církve a řádu. Pomocná ruka přišla z neočekávané strany — od pravoslavného Ruska, které hledalo spojence proti myšlenkám a ideálům francouzské revoluce. Car Pavel I. Petrovič podepsal roku 1797 konvenci o přátelství a nechal zřídit nové řádové velkopře-

Chrám Panny Marie pod řetězem, který je od 12. století významnou součástí sídla Řádu maltézských rytířů v Praze.

Napoleonovo tažení do Egypta je obestřeno nejednou záhadou. Mimo jiné mělo velmi pozitivní vliv na rozvoj egyptské archeologie. Cesta z Egypta zpět vedla přes ostrov Maltu. To mělo pro řád katastrofální důsledky. Malta, byla dobyta za tři dny a řád ztratil své hlavní sídlo.

Louis-Francois Lejeune, Bitva u Pyramid, 1806.

vorství Ruska. Nový velmistr řádu Ferdinand von Hompesch prohlásil ruského cara protektorem řádu.

Tragicky však pro řád skonalo Napoleonovo tažení do Egypta. Dne 9. června 1798 se objevila jeho flotila u souostroví a Bonaparte žádal, aby byl vpuštěn do přístavu a mohl opravit lodě, vysadit nemocné a doplnit zásoby. Odmítnutí žádosti vedlo k vyhlášení války, která trvala pouhé tři dny. Řád musel ostrov opustit a revoluční armáda ostrov vyplnila.

NOVODOBÉ DĚJINY ŘÁDU

Členové ruského velkopřevorství prohlásili roku 1798 za velmistra cara Pavla I. Ženatého nekatolíka jako velmistra však papež nemohl přijmout. Přesto však byl car faktickým sedmdesátým druhým velmistrem a Petrohrad dočasným hlavním sídlem řádu. To pomohlo přežít řádu jeho nejhorší období.

Mírová smlouva v Amiens potvrdila roku 1802 právo řádu na Maltu a o rok později jmenoval papež nového velmistra, kterému byly z Ruska vráceny nejcennější relikvie řádu. Ze všech 25 velkopřevorství, která existovala ve středověku, přežilo všeobecné zhroucení řádu pouze velkopřevorství české. Navzdory ustanovením Amienské smlouvy zůstávali Britové na Maltě. Jejich nadvláda nad ostrovem byla uznána následnou smlouvou z roku 1814.

V roce 1826 se řád přestěhoval do Říma, kde sídlí dosud. Svrchovaný statut řádu se projevil v pokračování diplomatických vztahů s jinými suverénními státy. Řád dal církvi pět světců a pět blahoslavených. Dodnes zůstává samostatným státem, i když bez většího území.

Trumfy tarotu. J. A. Knapp, 1928,

KAPITOLA XXVIII.

ZNOVUZROZENÍ TAROTU

Tarot je bezpochyby vitálním prvkem rosenkruciánského symbolismu, možná je to přímo ona kniha univerzální vědomosti, o které rosenkruciáni tvrdili, že ji mají. Rota Mundi je název často se objevující v raných manifestech Bratrstva Růžového kříže. Ze slova Rota se stává, při změně pořadí jeho písmen, Taro, prastaré jméno těchto záhadných karet.

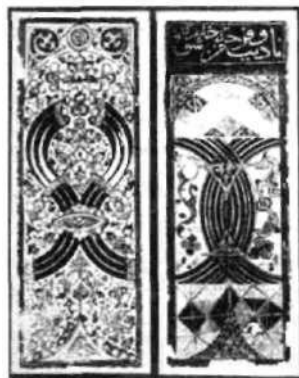

Karta Kněžka nejstaršího dochovaného tarotu, takzvaného Visconti-Sforza z první poloviny 15. století.

Když dnes hovoříme o karetním systému tarot, většinou z nás přijde na mysl vykládání karet a předpovídání budoucnosti. Ve veřejném povědomí jsou karty spojené se starým cikánským uměním nahlížet do minulosti a předpovídat události pomocí čtení z ruky, křišťálové koule či kávových skvrn. Bohužel, při nahlédnutí do historie bere tato romantická vize za své. To ovšem neznamená, že skutečnost není zajímavější.

Tarot, jak ho známe dnes, a především jeho okultní interpretace se zrodily až po roce 1700. Teprve »francouzská okultní renaissance«, duchovní proud uvolněný francouzskou revolucí, dal tarotu dnešní podobu a funkci. Nicméně tarot je daleko staršího data.

Nejstarší dochované karty tarotu pocházejí z poloviny patnáctého století z Itálie. Je to takzvaný »Visconti-Sforza tarot«, který je nazván podle milánských vladařských rodin, pro něž byly tyto ručně malované karty vyrobeny. Oba rody jsou identifikovány podle erbů objevujících se na některých kartách. Jedná se o kompletní sadu karet, jak ji známe dnes, tedy o 78 karet sestávajících ze dvou částí: 22 karet symbolických (trumfy) a 56 karet číslovaných, rozdělených do čtyř barev. Stojí za povšimnutí, že trumfy tohoto tarotu nemají žádná čísla ani jména; ty byly ke kartám přidány až v osmnáctém století. Nakonec, nejen původ tarotu, ale i karet samotných je záhadou. Snad byly přineseny do Evropy z Asie za křižáckých válek nebo se do Evropy dostaly přes Afriku, přesněji řečeno Egypt, kde v letech 1250—1517 vládly mamlucké dynastie bývalých otroků* a odkud pocházejí jedny z nejstarších dochovaných hracích karet. V každém případě větší část tarotu, 56 karet, takzvaných Malých arkán, ze kterých vznikly dnešní hrací karty, odráží islámsko-orientální vliv. Možná, že tato část tarotu je odvozena z her jako šachy či domino.

Mamlucké karty.

Poprvé se o existenci karetních her v Evropě dozvídáme z různých záznamů čtrnáctého století, a to většinou v souvislosti s jejich zákazy. Je pravděpodobné, že dvě části tarotu — Velká a Malá arkána (velká a malá tajemství) — vznikly odděleně a byly dodatečně sloučeny. Symbolických 22 karet obsahuje figury běžné ve středověké a renesanční Evropě. Některé z těchto symbolů mají i mnohem starší původ.

O původu trumfů, tedy 22 symbolických karet tarotu, existuje bezpočet teorií, ale žádná z nich nemůže být ozna-

*Arabské *mamluk* znamená bílý, rozuměj neafrický, otrok.

čena za zaručenou. Někteří tarot považují za zasvětitelský systém starého Egypta, jiní v něm vidí kacířská učení Albigenkých, středověké společenské hierarchie, reakci na události doby či pomůcku pro »umění paměti«.

Nejčastěji je však tarot dáván do souvislosti s kabalou, židovskou abecedou a numerologií. Toto spojení je však prokazatelné až v osmnáctém století a u jeho zrodu nestál egyptský mudrc Hermes Trismegistos, ale muž, o němž jsme již psali — Court de Gébelin.

OBJEVITELÉ PŮVODNÍHO SVĚTA

Od dob, kdy máme o tarotu nějaké zprávy, prosperoval tento karetní systém v celé Evropě. Kupříkladu Rabelais ho zmiňuje ve své knize *Gargantua*, vydané v roce 1534, v kapitole Gargantuovy hry. Mezi nimi jmenuje i karetní hry Trumfy a Tarot (*Tarau*). V roce 1622 dokonce jeden jezuita zaznamenal, že tarot je ve Francii populárnější než šachy. Zdá se ale, že Třicetiletá válka neukončila pouze rosenkruciánské sny, ale i popularitu tarotu. V roce 1725 byl označen ve francouzské knize her jako »zastaralý«.

Tuto situaci radikálně změnil již zmíněný Court de Gébelin (1718-1784). V letech 1773-1784 vydal několikadílnou knihu *Původní svět*. Tato kniha o pradávnné civilizaci typu Atlantidy byla součástí obnoveného zájmu o vše egyptské. Byl to de Gébelin, který neváhal připsat autorství karet Egypťanům. V případě větší části tarotu, 56 karet Malých arkán, se pravděpodobně nemýlil, ale nejednalo se o staroegyptského boha Thovta jako vynálezce, ale o Mamluky jako zprostředkovatele. De Gébelin za zprostředkovatele považuje Cikány, kteří podle něj měli tarot z Egypta do Evropy přinést. Dnes ovšem víme, že cikánský národ nemá žádné přímé spojení s Egyptem ani s tarotem.

Francouzský učenec a zednář byl také prvním, kdo upozornil na možnou souvislost mezi dvaceti dvěma trumfy tarotu a dvaadvaceti písmeny hebrejské abecedy. Jeho kniha *Původní svět* obsahuje i esej od hraběte de Melleta (1727—1804), který přiřadil písmena židovské abecedy k jednotlivým trumfům. Nicméně trvá na jejich egyptském původu, přestože Egypťané kabalou sotva používali. Nezapomínejme ani, že v té době nebyly hieroglyfy ještě rozluštny.

Karetní systém tarot, jak jej známe dnes, má 78 karet; 22 z nich se nazývá trumfy nebo Velká arkána, zbylých 56 karet, ze kterých vznikly dnešní karetní hry, tzv. Malá arkána, je členěna do čtyř barev či druhů: hole (trefy, kříže, žaludy), meče (píky, zelené, listy), mince (kára, kule, pantáčky) a poháry (kéry, červené, srdce).

NÁZVY A ČÍSLA VELKÝCH ARKÁN

Kejklíč.....	1
Kněžka.....	2
Císařovna.....	3
Císař.....	4
Velekněz.....	5
Zamilovaný.....	6
Kočár.....	7
Spravedlnost.....	8
Poustevník.....	9
Kolo štěstí.....	10
Síla.....	11
Viselec.....	12
Smrt.....	13
Střídmost.....	14
Đábel.....	15
Věž.....	16
Hvězda.....	17
Luna.....	18
Slunce.....	19
Soud.....	20
Svět.....	21
Blázen.....	bez čísla

Hrami včetně karetních se zabývá i Francois Rabelais. Ilustrace je z 5. knihy ságy o Gargantuovi a Pantagruelovi, kde v 10. kapitole navštíví Pantagruel ostrov Cassade (Šálení). Gustav Doré, 1873.

Ve stejné době se objevil na scéně muž, který tvrdil, že věděl o egyptském původu tarotu před vydáním de Gébelinovy knihy. Astrolog a hermetik Jean-Baptiste Alliette (1738—1791), více známý pod pseudonymem Etteilla (jeho příjmení psané pozpátku), se zajímal především o možnost použití tarotu ke čtení budoucnosti. Ve své knize z **roku 1783** *Způsoby jak se pobavit s karetní hrou zvanou tarot* dokonce tvrdí, že tarot byl původně zaznamenan na zlaté listy a uložen v »chrámu ohně« blízko egyptské Memfidy.

Etteilla byl také prvním, kdo navrhl karty tarotu zvané *Petit Etteilla* a *Grand Etteilla*, určené výlučně pro vykládání. Jeho vykládací karty mají kromě obrázků přímo i popis významu. Dále Etteilla přiřadil ke čtyřem barvám Malých arkán čtyři živly. Hole (žaludy či kříže) odpovídaly zemi, srdce (červené) vodě, meče (zelené či píky) vzduchu a mince (kule či kára) ohni. Toto členění se s určitými obměnami dodržuje dodnes. I když málokdo z dnešních vyznavačů tarotu ví, že se nejedná o egyptskou či řeckou tradici, ale o vylepšení z osmnáctého století.

LEVI, CHRISTIAN A PAPUS

Okultisté devatenáctého století se novodobé »egyptsko-židovské« tradice tarotu chopili se značnou vervou a rozšířili ji o několik mýtů. Vyznavač magických rituálů Alphonse Louis Constant (1810—1875), známější jako Elifás Levi, byl přitahován renesanční interpretací kabaly Pica de la Mirandoly a v poslední řadě byl fascinován

Takzvaný Rider-Waite tarot je dnes nejpoblárnější. Zde vidíme tři karty z osmdesáti sedmi: Kejklíč, Velekněžka a Ďábel.

monumentálním dílem, které uspořádal Athanasius Kircher, jezuita ze sedmáctého století.

Levi v knize *Dogma a rituál vysoké magie* z roku 1856 přičleňuje čtyřem barvám Malých arkán nejrůznější »čtveřrosti«, a to nejen živly jako Etteilla, ale i písmena »Tetragrammatonu« (čtyři hebrejská písmena tvořící jméno boží) a posvátné relikvie Noemovy archy.

Jean-Baptiste Pitois (1811—1877) používal pseudonym Paul Christian. Pod tímto jménem vydal v roce 1863 knihu *Rudý muž z Tuileries*. Tarot zde označuje za »knihu«, kterou sepsal sám egyptský mudrc Hermes Trismegistos na 78 zlatých plátech (*lames d'or*) jako pravidla zasvěcovacích rituálů. Od Christiana přebrali pozdější okultisté výraz *lama* pro kartu tarotu a výraz *arkanum* (latinsky tajemství) pro trumf.

Za jakéhosi otce tarotu je považován Gérard Encausse (1865—1916), který hrál v té méně známé historii Evropy významnou roli. Okultista a lékař, vydávající svá díla pod pseudonymem Papus, vydal knihu, kterou můžeme označit jako nejlivnější v oblasti tarotu. *Le Tarot des Bohémiens* (Cikánský tarot) z roku 1889 je odrazem Encaussovy snahy vytvářet symetrické, do sebe dobře zapadající a navzájem propojené systémy.

V této knize následuje Leviho příkladu ve spojení čtyř živlů a Tetragrammatonu a — podobně jako Christian — přiřazuje k číslovaným kartám astrologické dekanáty. Do konce zde aplikuje i Hegelovu dialektiku, tedy systém teze, antiteze a syntézy, které nazývá »započetí, opozice a rovnováha« Od Christiana přijímá též výraz »arkána« a dělí karty tarotu na »Malá a Velká arkána«.

Na přelomu 19. a 20. století se další velkou hybnou silou ve vývoji tarotu stala jedna z nejlivnějších okultních organizací — Hermetický řád Zlatého úsvitu, který byl založen v roce 1888. Ve stejném roce vydal jeden z jeho zakladatelů MacGregor Mathers brožurku *Tarot, jeho okultní význam, použití ve výkladu a metoda hry*. Ta se stala základem pro studium tarotu členy řádu, a tím ovlivnila i vznik dnes nejpoblárnějších karet tarotu zvaných *Rider-Waite Tarot* a *Crowley Tarot*. Ale to už je kapitola, týkající se století dvacátého.

Elifas Levi, který byl jedním z prvních novodobých interpretů tarotu. Za mnohé z dnešních uznávaných teorií vděčíme právě jemu. Nutno dodat, že před 18. stoletím nenacházíme žádné obdobné teorie.

Zednářská stříbrná mísa, Irsko, 19. století

KAPITOLA XXIX.

ILUMINÁTI A KARBONÁŘI

Carboneria, která vznikla v jižní Itálii po Napoleonově ruském tažení, byla založena ilumináty v Neapoli a je vedena londýnskými ilumináty a zednáři. Její původ je skryt v temnotách, zdá se však, že jméno vzniklo z toho, že se spiklenci scházeli v klášteře San Carbone.

Pietro Dolce, vládní konfident

Zednáři a zednářské organizace hrály významnou roli v italském obrození devatenáctého století (Risorgimento). Svobodní zednáři aktivně podporovali spojení italských městských států, čímž si vysloužili pověst podvratných živlů. Politická organizace pod vedením Guiseppe Mazziniho, zvaná Giovine Italia (Mladá Itálie), jejímž hlavním cílem bylo spojení země, hlásala stejné ideály jako zednáři: humanismus, boj proti zpátečnictví a odluku státu od církve. William Hogarth, Důvěřivost, pověřivost a fanatismus, 1762.

Tajné organizace vznikaly i ze zcela praktických důvodů. Některé přímo z důvodů politických. Někdy je obtížné oddělit politický či mocenský vliv té které tajné organizace od jejích dalších aktivit. Často se říká, že vrcholným cílem tajných společností je infiltrovat Vatikán a dosadit svého vlastního muže na papežský trůn. V případě iluminátů a karbonářů jsou jejich protipapežské i mocenské snahy zřejmé.

Ruský car Alexandr neváhal označit karbonáře za satanisty:

Náš důvod (k intervenci v Itálii) je postavit se říši zla, která je rozsévána satanským duchem řízeným okultními prostředky, které mají k dispozici. V roce 1820 se car spojil s habsburským císařem v rámci Svaté aliance, aby společně zabránili revoluci v Itálii. Oba věřili, že italská revoluční horečka byla aktivně podporována tajnou společností zvanou »Carbonari« (uhlopaliči). Karbonáři byli od samého počátku spojováni jak se zednáři, tak s ilumináty.

ILUMINATI

Jako v mnoha případech, i zde se prolíná skutečnost s těžko ověřitelnými informacemi. Původně se prý nazývali »Zdokonalitelní« a spatřili světlo světa 1. května 1776, v roce Americké revoluce. Polozednářská organizace, která překročila zednářskou zásadu politické neangažovanosti, se zrodila v hlavě osmadvacetiletého muže jménem Adam Weishaupt. V té době přednášel na Ingolstadtské univerzitě kanonické právo. Za pomoci značného počtu svobodných zednářů rozmnožil počet členů své organizace jen v samotném Bavorsku na šest set. Přívržence měl po celé Evropě.

Struktura iluminátů byla inspirovaná zednáři, ale neváhala si vypůjčit ani prvky pradávných zasvěcovacích škol. Měla tři úrovně neboli série: *Líheň*, *Zednářství* a *Mysteria*.

Líheň měla čtyři stupně: *Přípravka*, *Novic*, *Minerval* a *Illuminatus minor*. Zednářství jich mělo pět: *Učedník*, *Tovaryš*, *Mistr*, *Illuminatus major*, *Illuminatus dirigens*. Mysteria opět jen čtyři: *Kněz*, *Regent*, *Mág*, *Král*.

Přibližme si alespoň dva z nejvyšších stupňů, Mága a Krále. Princip, do kterého byl mág zasvěcován, je vyjádřen Weishauptovým výrokem:

Bůh a svět jedním jsou. Neexistuje náboženství, jež by bylo něčím podloženo, všechna jsou pouhým klamem, vymyšleným tížádstovci.

Král se sjednocoval s názorem, že všichni lidé mají stejná práva a že člověk si má vládnout sám »jako v patriarchálním stavu« a že »nazpět do tohoto stavu by národy měly být vedeny, a to všemi možnými cestami, pokud možno mírovými prostředky, nicméně lze použít i sílu, neboť je nutné skoncovat s veškerou podřízeností«.

V souladu s tradicí zasvěcovacích organizací přijímali členové iluminátů různé přezdívky. Sám Weishaupt se přezdíval Spartakus. Antická inspirace je zde zřejmá i z toho, že Bavorsko bylo označováno za novodobé Řecko a Mnichov za Atény.

Adam Weishaupt.

BAVORŠTÍ ANARCHISTÉ

Cílem iluminátů byla vlastně anarchie, jak vyplývá z Weishauptova prohlášení:

Navrhl jsem neobyčejně výhodný výklad svobodného zednářství, který se obrací na křesťany všech vyznání, postupně je zbavuje náboženských předsudků, pěstuje a oživuje společenské ctnosti perspektivou všeobecného štěstí, jež lze plně a záhy uskutečnit ve státě, kde pkovete svoboda a rovnost, ve státě zbaveném překážek, jež nám neustále hází pod nohy společenská hierarchie, existence jednotlivých vrstev a bohatství... Brzy budou lidé šťastní a svobodní.

Polozednářské organizace jako ilumináti zavdaly podnět k mnoha útokům na okultní organizace. Obrázek je reprodukcí plakátu k filmu Okultní síly, který ukázal svobodné zednáře v těch nejčernějších barvách.

Tato francouzská rytina pochází z doby, kdy působili karbonáři. Scéna, kterou zobrazuje, je vyjádřením zednářského bratrství, jež překračuje veškeré ostatní zájmy. Důstojník americké armády McKinsty byl v boji o nezávislost zajat Indiány, spojenci britské armády. Přivázán ke stromu a připraven k upálení zaživa, učinil McKinsty v zoufalství zednářské znamení žádající o pomoc. K jeho překvapení byl náčelník Mohawků Josef Brant vychován v Evropě, kde se stal svobodným zednářem. Ten, věren zednářské přísaze, předal důstojníka britským zednářům, kteří ho nakonec propustili. Příběh naznačuje, že zednářská věrnost je nadřazena i věrnosti k vlasti.

Nakonec tedy měla zajistit daný cíl diktatura.

V roce 1782 do spolku vstoupil významný zednář baron von Knigge (alias Philon), který stál v čele vestfálského kroužku. Ten měl výhrady k Weishauptovu autoritativnímu přístupu a přílišnému náboženskému prvku. Baron nakonec ze spolku vystoupil.

V roce 1787 byl nařízením bavorského kurfiřta řád vyšetřován a roku 1789 rozpuštěn. Weishaupt byl vyhoštěn z Bavorska. Nic však není jisté; ilumináti mohli být obviněni z přípravy politického teroru neprávem a jejich potlačení mohlo být účelové. Existují i dohady, že Weishaupt byl jedním ze skutečných mistrů vnitřního osvětlení.

KARBONÁŘI

Jako se za původce zednářství považují stavitelské cechy, tak i za předchůdce karbonářů je považováno tovaryšstvo dřevorubců a uhlířů. Toto »lesní zednářství« mělo také své zasvěcovací rituály, stisky rukou a tajná hesla.

Uvádí se, že se karbonáři původně zformovali ve Skotsku v čase Roberta Bruce, o jehož možném spojení s templáři a zednáři jsme se již zmínili. Po nějakém čase se měla organizace rozšířit do Francie, Německa, Polska a Itálie. Formálně byli karbonáři křesťané, ale jejich rituály měly mnoho pohanských rysů. Propagovali náboženskou svobodu, byli proti nadvládě papeže nad církví a usilovali o vymýcení tyranie a utlačování v jakékoli formě.

Původ italských karbonářů se datuje okolo roku 1806 a většinou je spojován s okolím přístavu ve městě Capua, v jehož klášteře San Carbone se údajně sešli lidé rozdílných společenských vrstev, leč stejného smýšlení. Všem šlo o osvobození a nezávislost Itálie. Dost možná, že je to jméno klášteře, a nikoliv uhlířského bratrstva, které dalo karbonářům skutečné jméno.

Obdobně jako u svobodných zednářů byla i u karbonářů hierarchie třístupňová: učedník, pomocník a mistr. Členové společnosti se nazývali »dobrymi strýci«, základní organizace »trhem« a země v níž působili »lesem«. Ústřední karbonářské heslo »vyčistit les od vlků« znamenalo osvobodit zemi od tyranů a cizáků.

Při zasvěcení musel budoucí karbonář s rukou na zaseknuté sekeře složit přísahu, která zněla asi takto:

Přisáhám na tuto ocel, že budu ostražitě střežit všechna tajemství karbonářů. Přisáhám, že vždy pomůžu bratrům v nouzi a ochráním čest jejich rodin. Kdybych tak neučinil, nechť je moje tělo rozsekáno na kusy, spáleno a popel rozsypan do větru. Tak přísahám!

KARBONÁŘSKÁ REVOLUCE

Neapolský král Murat se v roce 1814 připojil k protinapoleonské koalici. Jeho ideálem bylo vytvoření nezávislé Itálie pod vládou konstituční monarchie. Podporoval karbonáře proto, aby je využil jako nástroj proti absolutistické moci. Karbonáři se zmocnili Neapole a Piedmontu. Prakticky vytvořili stát ve státě. Členy přijímali ze všech společenských vrstev. Jejich symbol, červenobílomodrá trikolóra, se stal symbolem revoluce.

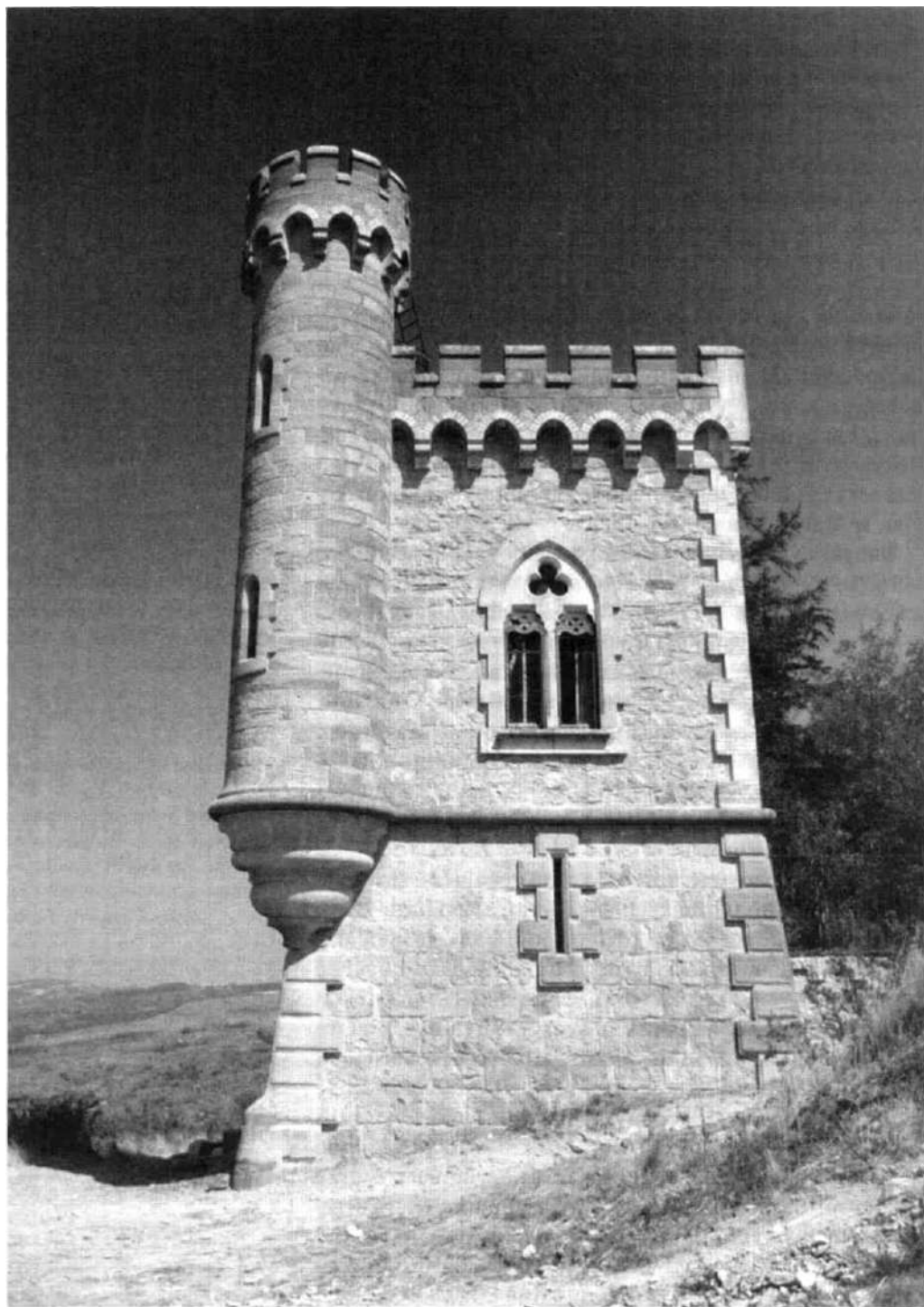
Nebyl to však car Alexandr, kdo slíboval potlačení karbonářů, ale rakouská armáda, která vstoupila do Itálie a vzpouru v Neapoli a Piedmontu zlikvidovala. Karbonáři se museli skrývat. Když se do Neapole vrátil král Ferdinand, vyhlásil jim jeho ministr policie Canosa boj. Nicméně moc tajné organizace karbonářů rostla dál. V Kalabrii a v Abruzzách vznikaly nové, daleko agresivnější skupiny.

V 19. století bylo karbonářství aktivní. V dubnu 1834 se skupina politických uprchlíků z rozličných národů sešla v Bernu a dohodla se na založení mezinárodní tajné společnosti Mladá Evropa.

Hnutí karbonářů inspirovalo řadu revolučně smýšlejících Evropanů — od ruských děkabristů až po lorda Byrona. Ten se dokonce v roce 1820 připojil k ravenským karbonářům a na své náklady jim pomáhal vyzbrojovat se proti Rakušanům. Daleko více než kterýkoli revoluční karbonář se však jako bojovník za svobodu v Itálii zapsal do povědomí Evropy zednářský velmistr Giuseppe Garibaldi.

Roku 1820 bylo karbonářství importováno do Francie dvěma Francouzi zasvěcenými v Neapoli. Zde vytvořili velkolóži, jež rozšířila vliv na celou zemi. V roce 1822 bylo ve Francii údajně kolem šedesáti tisíc karbonářů. Byli to především vojáci, studenti a dělníci. Hlavním cílem organizace bylo svržení monarchie. Funkci velmistra údajně zastával i La Fayette. Ludvík Napoleon Bonaparte (budoucí Napoleon III.) byl příslušníkem jedné z karbonářských větví a zůstal věren přísaze přispět k osvobození Itálie.

Svobodný zednář Giuseppe Garibaldi (1807 až 1882) byl v roce 1835 odsouzen v nepřítomnosti k trestu smrti za své revoluční aktivity. Přes nejrůznější peripetie osudu, včetně emigrace do USA, pomohl svrhnout vládu Bourbonů a zasloužil se o sjednocení Itálie. Není bez zajímavosti, že v letech 1870-1871 bojoval ve francouzské armádě a byl zvolen do francouzského Národního shromáždění. Sympatizoval mimo jiné i s I. Internacionálou a Pařížskou komunou.

Magdalenina věž, část domu faráře Sauniera v Rennes-le-Chateau.

KAPITOLA XXX.

RENNES-LE-CHATEAU

Historie světa je historií boje mezi tajnými organizacemi.

Ishmael Reed

V knize Svatá krev a svatý Grál je naznačováno, že hrob namalovaný na obraze je místem posledního odpočinku syna Ježíše a Máří Magdalény, který zemřel v nedalekém Rennes-le-Chateau. Poussin, Pastýři z Arkádie, 1640-42.

V roce 1982 se na pultech anglických a amerických knihkupectví objevila kniha s názvem *The Holy Blood and the Holy Grail* (Svatá krev a svatý Grál). Jejími autory byli Michael Baigent, Richard Leigh a Henry Lincoln. Kniha způsobila dodnes neutichající kontroverzi a učinila z francouzské vesničky Rennes-le-Chateau poutní místo všech zanícených okultistů.

Úspěch knihy, ale i její směšování faktů a dohadů, se dá přirovnat k *Jitru kouzelníků*. Kniha je plná těžko ověřitelných spekulací, ale zároveň přináší mnoho zajímavých, provokujících a inspirativních informací. V každém případě, podobně jako Jitro kouzelníků, upozornila na důležité záhady naší minulosti a inspirovala napsání mnoha dalších knih zabírajících se myšlenkou, že skutečná historie není vždy to, co nás učí ve škole.

Sepisování knihy Svatá krev a svatý Grál muselo být dobrodružství samo o sobě. První kapitola nazvaná »Vesnice záhad« začíná slovy:

Na počátku jsme přesně nevěděli, co to vlastně hledáme — a nebo lépe, co to vůbec máme před sebou.

Autoři nacházeli stále nová a nová spojení mezi okultními organizacemi a evropskou historií. Jejich pouť je zavedla z malé jihofrancouzské vesničky do Svaté země a pak nazpět ke kacířským katarům, templářům, rosenkrucciánům, zednářům, k Jeanu Cocteauovi a nakonec i bankovnímu skandálu ve Vatikánu. Klíčem k celému příběhu je však dodnes pro mnohé nezasvěcené neznámá vesnice Rennes-le-Chateau.

Rennes-le-Chateau se nachází v malebné krajině Jižní Francie.

NEJPOPULÁRNĚJŠÍ VESNICE MILCŮ ZÁHAD

Prvního červnového dne roku 1885 přišel do vesničky Rennes-le-Chateau nový farář. Bérenger Sauniere byl robustní, pohledný, energický a inteligentní třiatřicetiletý muž. Zdá se, že nějakým záhadným způsobem též patřil mezi velmi bohaté lidi. Vesnice, která se nachází v horách nějakých čtyřicet kilometrů od Carcassonne, měla v té době pouze dvě stě obyvatel. Dalo by se říci, že na takové místo nepřichází farář za odměnu.

V letech 1885 až 1891 stačil příjem faráře Sauniera jen na skromné živobytí. V té době hodně četl, studoval místní historii, vylepšoval svou latinu, naučil se řecky, začal studovat hebrejštinu. Zaměstnal také osmnáctiletou dívku Marii Denarnaudovou, která se stala jeho životní partnerkou a důvěrníci.

V roce 1891 si Sauniere půjčil něco peněz z vesnických fondů a začal opravovat kostel z 11. století zasvěcený Máří Magdaléně, který se nachází na základech starší vizigótské stavby ze století šestého. Při opravě oltáře narazil na dva staré vizigótské sloupy, z nichž jeden byl dutý. V něm objevil v uzavřených dřevěných schránkách čtyři rukopisy. Jeden nesl datum 1244, druhý 1644 a zbylé dva pocházely z konce 18. století. Ty dva novější obsahovaly následující zašifrované a poněkud nejasné zprávy:

Pastýřka, žádné pokušení, že Poussin, Teniers, drží klíč; mír 681, křížem a tímto božím koněm dokončím (zničím) tohoto strážného démona v pravé poledne, modrá jablka... Dagobertu II., králi a Sionu patří tento poklad a on je zde mrtvý.

Po objevení těchto rukopisů odjel Sauniere na konzultace do Paříže. Jejich obsah neznáme. Víme však, že v roce 1896 začal utrácet poměrně značné částky peněz. Na konci jeho života v roce 1917 se jeho náklady rovnaly několika miliónům franků. Část peněz byla věnována na údržbu vesnice. Byla postavena nová silnice a vodovod. Sauniere také nechal postavit věž, kterou nazval »Tour Magdala«, a dům »Villa Bethania«. Přirozeně pokračoval i v renovaci kostela Máří Magdalény. Při té příležitosti nechal nad vchodem do kostela umístit poněkud podivný nápis: »Toto místo je hrozné«. A hned za vchodem nechal umístit sochu

Farář Bérenger Sauniere (stojící uprostřed).

démona Asmodea, strážce tajemství a skrytých pokladů, a podle jedné legendy i stavitele Šalamounova chrámu v Jeruzalémě.

Saunierův život se změnil. Začal sbírat porcelán a jiné starožitnosti. Vybuodoval skvělou knihovnu, pro kterou chtěl dokonce postavit samostatnou věž. Pořádal hostiny a v malé, vzdálené vesnici přijímal významné návštěvy. Mezi hosty patřila i operní pěvkyně Emma Calvé, která byla jakousi »velekněžkou« pařížských okultních kruhů. Přijížděl sem i bratranec rakouského císaře arcivévoda Johann von Habsburg.

Není překvapením, že po nějaké době žádaly církevní autority vysvětlení. Odmítl vysvětlit původ peněz a odmítl

Démonský obličej, který se nachází poblíž vstupu do kostela v Rennes-le-Chateau. Na základě Sumerových instrukcí ho zhotovil sochař Giscard.

i novou faru, jež mu měla být přidělena. Úspěšně se odvolal k samotnému Vatikánu a zůstal i nadále v Rennes-le-Chateau.

17. ledna 1917 prodělal Sauniere ve věku pětadesátiletý těžký infarkt. O knězi, který dal faráři poslední pomazání, se traduje, že po vyslechnutí Saunierovy poslední zpovědi se až do konce svého života nikdy neusmál či že prodělal několikaměsíční depresi. Ať už to bylo jakkoli, kněz odmítl dát faráři poslední pomazání. O pět dní později Sauniere zemřel a s ním odešlo i jeho tajemství. Jeho hospodyně a družka Marie slíbila záhadu objasnit, ale až na smrtelné posteli. V roce 1953 však také prodělala těžký infarkt, po němž ztratila řeč. Atak si i ona vzala své tajemství do hrobu.

SIÓNSKÉ PŘEVORSTVÍ

Jednou z nejdůležitějších dedukcí knihy *Svatá krev* a svatý Grál je, že Ježíš se oženil s Máří Magdalénou a měl s ní syna, jehož vzdálení potomci jsou členy různých evropských šlechtických rodů. Jinými slovy, že svatý Grál, »nádobu s krví Kristovou«, byl Ježíšův potomek, v jehož žilách kolovala krev »krále králů« a ta je zachována v žijících osobách našich dnů.

Kniha také popisuje spojení tohoto »pokolení králů« s údajně 800 let starým řádem, nazývaným »Sionské převorství«. Tato tajná organizace skutečně existuje, jak to s ní ale doopravdy je, není snadné zjistit.

Při odhalování tohoto tajemství nám může pomoci jiná kniha, která vyšla v Basileji pod názvem *Les Desous d'une Ambition Politique* roku 1973. Její autor, švýcarský novinář Mattieu Paoli, odhalil tajnou zednářskou organizaci, ve které se slučují francouzští intelektuálové a aristokraté. Zdrojem jeho informací byla literatura, kterou ve velmi omezeném nákladu distribuovala sama tato organizace mezi členy »Velkolóže Alpina« (*Grand Loge Alpina*), největší a nejvlivnější švýcarské zednářské skupiny.

Velkolóže Alpina je zdrojem mnoha dohadů a spekulací. Přes veškerá obvinění z neetických či dokonce kriminálních aktivit nebylo velkolóži nic prokázáno. Nicméně je známo, že organizace sdružuje některé z nejbohatších mužů Švýcarska, a pokud není přímo »neviditelnou vládou«, pak je jistě místem, kde se mocní a vlivní setkávají

Současné Sionské převorství je falešné. Tato organizace rozmístila jimi vyrobené dokumenty v knihovnách a neoprávněně se vydává za starobylou okultní organizaci. Skutečné Sionské převorství bylo katolickým klášterním řádem, který byl v roce 1617 pohlcen jezuitou. Grál tedy nepředstavuje Kristovy potomky. Celý příběh vyvstal pouze z falešných dokumentů vytvořených francouzskou extrémní pravicovou sektou.

Robert Richardson

Příběh vesničky Rennes-le-Chateau jen dokazuje, jak spletité a nsnadno uchopitelné jsou záhady evropské historie. Prohlédnout spleť skutečných, falešných i úmyslně zamlžených příběhů je úkol nadmíru nejjednodušší.

Pierre Plantard de Saint Clair.

a diskutují o svých zájmech. Velkolóže je víceméně tou skupinou, kterou britský ministerský předseda Harold Wilson charakterizoval jako »bankéři z Curychu«, tedy skupinou bankéřů a finančníků, kteří, jak Wilson tvrdil, mají větší moc než jakákoli jiná evropská koalice.

Dalším z nešvarů připisovaných velkolóži je průnik do Vatikánské banky ve spolupráci s italskou zednářskou organizací P2 (*Propaganda Due*), kterou jsme již zmínili v kapitole o svobodných zednářích. Zde je nutno zdůraznit, že svobodné zednářství není jednodlitou organizací se sjednoceným vedením. Právě naopak. Na světě existuje mnoho zednářských lóží, které se navzájem neuznávají.

Mattieu Paoli dokazoval spojení mezi Sionským převorstvím a Velkolóží Alpina časopisem *Circuit*, který byl distribuován jak mezi členy převorství, tak mezi některými členy velkolóže. Časopis, zabývající se astrologií a jinými esoterickými tématy, byl vydáván mocným »Komitétem pro veřejnou bezpečnost« vlády Charlese de Gaulla. Komitétem neboli výbor byl řízen dvěma blízkými de Gaullovými přáteli. První z nich, spisovatel a literární kritik André Malraux, získal Nobelovu cenu za literaturu. Druhý, Pierre Plantard de Saint Clair, je pro příběh Svaté krve a svatého Grálu klíčovou osobou.

Paoli se snažil ve své knize dokázat, že Sionské převorství mělo značný vliv v gaullistických a konzervativních kruzích Francie a že jejich cílem bylo posunout francouzskou a tím i evropskou politiku více doprava. Anebo přinejmenším postavit nějakou formu křesťansko-sociálního hnutí proti šíření marxismu. Zajímavým dovětkem tohoto příběhu je fakt, že Mattieu Paoli byl později zastřelen v Izraeli jako špion.

FRANCOUZSKÝ VELMISTR

Dalším zdrojem informací o Sionském převorství je publikace *Le Cercle d'Elyse*. Její autor Jean Delaude v pamfletu konstatuje, že převorství je konzervativní katolickou tajnou společností, jejímž hlavním cílem bylo učinit francouzského arcibiskupa Lefebvra příštím papežem. Dále tvrdí, že velmistrem Sionského převorství je Abbé Ducaud-Bourget, Lefebvrův žák, který převzal tuto roli od surrealistického básníka Jeana Cocteaua.

Dalším z řady velmistřů by měl být záhadný muž, jehož jméno již zaznělo, Pierre Plantard de Saint Clair. Autoři knihy Svatá krev a svatý Grál uveřejnili rozhovor s tímto údajným přímým potomkem krále Dagoberta II., o němž se hovoří ve zmíněném nápise z kostela Máří Magdalény v Rennes-le-Chateau. Velmistr Plantard příliš neprozradil. Nepotvrdil, ale ani nevyvrátil své příbuzenství se samotným Ježíšem a řekl, že »poklad«, který našel otec Saunier, je spíše duchovní než hmotný, a dodal, že tento duchovní poklad patří Izraeli a že tam bude navrácen v pravý čas.

V dalším z rozhovorů pak autorům sdělil, že rezignoval na funkci velmistra a že není oprávněn sdělit jim jméno svého nástupce. Nicméně z informací poskytnutých Plantardem vyplývá, že Sionské převorství není výlučně švýcarsko-francouzskou organizací, ale že má své odnože i v Británii a Spojených státech a značné kontakty v bankovním sektoru.

Než se rozloučíme se záhadou Rennes-le-Chateau, ještě se pozastavíme u knihy *Jules Verne: Initiate et Initiateur* (Jules Verne: zasvěcenec a zasvěcovatel), která vyšla v roce 1984. Autor knihy Michael Lamy tvrdí, že Verne byl nejen zasvěcencem a členem Sionského převorství, ale i bavorských iluminátů, a že převorství je jen pokračováním této zapovězené organizace.

Lamy dokonce odhaluje skryté tajemství dokumentů z kostela Máří Magdalény:

Země je dutá! A kostel je tajnou branou, která vede do tajemného podzemního světa, obývaného nesmrtelnými nadlidmi. Na toto tajemství Verne upozorňuje v několika svých románech.

Během 2. světové války se v roce 1942 objevil v novinách Vaincre článek s fotografií autora. Pod pseudonymem Pierre de France se neskryval nikdo jiný než Pierre Plantard de Saint Clair.

»Největší zkouškou lidské statečnosti je, když člověk zůstane sám.« Jules Verne.

KAPITOLA XXXI.

JULES VERNE

Člověk má být otrokem vědy a jí obětovat rodiče a rodinu. »Ano,« zvolal, »na tomto světě není nad vědu!« Ručičky kroužily po železném ciferníku se sykotem zmije a hodiny tikaly rychleji a rychleji. Mistr Zachariáš náhle přestal mluvit. Klesl na zem, chrčel a z jeho prsou se stísněně mezi rty drala v přestávkách stále stejná slova: »Život! Věda!«

Náhle se ozval suchý zvuk, jaký předchází před bitím hodin. Mistr Zachariáš se vztyčil. »Půlnoc!« zvolal. Poustevník vztáhl ruku ke starým hodinám... a půlnoc neodbila. Mistr Zachariáš vyrazil výkřik, který byl asi slyšet až v pekle, když se objevila slova: Kdo se pokusí rovnat se Bohu, bude proklet na věky!

Jules Verne, Mistr Zachariáš

Jules Verne ve věku 25 let.

Spisovatel a dramatik Jules Verne (1828—1905) je jedním z nejpobulárnějších autorů dobrodružného žánru. Kdo by neznal kapitána Nema či Robura Dobyvatele? Ve škole, pokud se o něm vůbec zmíní, se dozvíme, že jako zakladatel tradice vědecko-fantastického románu věřil v pokrok a vědu a že předvídal mnohé z pozdějších vědeckých úspěchů. Sotva už zmíní jeho zájem o alchymii či o Atlantidu. A tak nezbývá, než si znovu položit otázku, kdo byl Jules Verne: vizionář, zasvěcenec nebo prostě člověk s bujnou fantazií?

MUŽ, KTERÝ VIDĚL BUDOUCNOST

Vernova třetí kniha *Ze Země na Měsíc* (1865) byla inspirována příběhem o cestování vesmírem *Dobrodružství Hanse Pfaala*. Jeho autorem byl americký génius Edgar Allan Poe, kterého Verne obdivoval. Vernovo dílo obsahuje hned několik vizí budoucnosti, které se naplnily.

První z nich je místo odpálení obřího projektilu do vesmíru. Obří dělo je situováno do Tampa Town na Floridě, který je nedaleko Cape Canaveralu a leží na téměř stejné zeměpisné šířce. Další zvláštní shodou je i rozměr obřího teleskopu, jehož rozměry se liší od skutečného gigantu v Palomaru pouze o nějakých deset centimetrů. Verne dále předvídá změnu kurzu vesmírného plavidla pomocí raket. Popisuje dokonce stav beztlíže a přistání v moři, což bylo až do doby raketoplánů běžné.

Gigantické dělo, které umožnilo cestu na Měsíc, je nezaplněnou fikcí. Avšak jiné dělo, to z románu *Ocelové město* (1879), je až nebezpečně blízko reality. Skutečný profesor Schultze se jmenoval Bull a byl to Kanadan pracující pro iráckého diktátora Saddáma Hussajna. Dr. Gérard Bull, balistický expert a obchodník se zbraněmi, pro něj pracoval deset let a za tu dobu mu navrhl a vyrobil nejmodernější děla světa. To největší a nejučinnější se mu však dokončit nepodařilo. Superdělo za 10 milionů dolarů mělo být nejdelším dělem na světě s dostřelem okolo 1500 kilometrů a schopností vystřelovat konvenční, chemické nebo atomové granáty.

Profesor Schultze byl zabit útočným plynem, který chtěl sám použít. Dr. Bull byl zastřelen v roce 1990 v Bruselu pěti střelami do hlavy a páteře, způsobem typickým pro

Dr. Gérard Bull.

arabská komanda. Kdo ho ale opravdu zastřelil, zůstává záhadou.

Nejrůznějších vizí a »předpovědí budoucnosti« je ve Vernově díle opravdu početně a jejich výčet by vydal na samostatnou knihu. Za všechny ostatní zmiňme alespoň ty z jeho posledního románu, vydaného až po Vernově smrti. Kniha *Podivuhodná dobrodružství výpravy Barsacovy* (1920) předvídá existenci helikoptér, speciálních letadel, řízených střel a dokonce i umělé kontroly počasí.

MYSTICKY VERNE

Dřív než švýcarský psycholog C. G. Jung začal používat výraz »synchronicita« pro »významné náhody«, měl Verne svoje vlastní označení pro neobvyklá spojení zvláštního významu. To, co nazýval »nevýznamnou událostí«, bylo pro něj často inspirací. Při vzniku jedné z jeho prvních povídek sehrála svou roli právě taková »nevýznamná událost«.

Když ohlašoval ztrátu hodinek na policii, byl dotázán, zda měly hodinky krokový mechanismus. Verne se jen po-
usmál: »No, rozhodně ode mne odkráčely.« Tato slovní hříčka stála u zrodu povídky *Mistr Zachariáš* (1854). Hlavním hrdinou je švýcarský hodinář Zachariáš ze šestnáctého století, který vynalezl krokový mechanismus hodin. Hodinářský mistr je tak pyšný na svůj vynález, že ho porovnává s duší. Toto rouhání přivolá démona, který se objeví jako hodiny v lidské podobě. »Jestliže Bůh stvořil věčnost, pak mistr Zachariáš stvořil čas,« snaží se mu démon vličit do přízně a za spolupráci žádá ruku jeho dcery. Zachariáš je odhodlán obětovat pro vědu vlastní duši, ale nikoli štěstí své dcery. Závěr povídky vyznívá zcela v rosenkrucciánském duchu. Věda bez srdce vede do záhuby:

Kdo se pokusí rovnat se Bohu, bude proklet na věky!

Přestože dnešní přísně racionálně smýšlející a vědecky založení lidé přijímají Verna jako »svěho člověka«, nic by nemohlo být vzdálenější pravdě. Když kupříkladu psal román *Ves ve vzduchu* (1901), který pojednává o »chybějícím článku« mezi člověkem a opicí, nechal se slyšet:

Nedocházím ke stejným závěrům jako Darwin, jehož myšlenku vůbec nesdílím.

Démon času z povídky Mistr Zachariáš.

Stav bez tíže. Ilustrace k Vernovu dílu Ze země na měsíc.

Ilustrace k *Cestě do středu země*.

Vernovy »lidské opice« mají blíže k Yettimu než k vývojevému článku naší minulosti.

Druhá Vernova kniha *Cesta do středu země* (1864) se zabývá dvěma oblíbenými okultními tématy: dutou zemí a alchymíí. Hlavní hrdinové snad nejnámější a nejvydávanější Vernovy knihy se dostávají skrze kráter islandské hory Sneffels do nitra země, kde objevují i žijící prehistorická zvířata a obřího pračlověka. Do podzemí se odvážní badatelé dostali díky zprávě alchymisty šestnáctého století Arna Saknussemma psané runovým písmem.

Zneužití alchymie k sobeckým záměrům je hlavním tématem příběhu *Tajemství Wilhelma Storitze* (1910). Příběh se odehrává v osmnáctém století v maďarském městě, kde žije německý vědec Storitz, který zdědil po svém otci tajemství alchymie včetně schopnosti činit se neviditelným.

V románu *Braťří Kipovi* (1902) je vyšetřování vraždy rozuzleno nečekaným způsobem. Když je fotografie mrtvého muže prohlédnuta pod velmi silnou lupou, je možné v očích mrtvého muže rozeznat tváře jeho dvou vrahů; to vychází z nevědeckého předpokladu, že v očích mrtvého je zachován obraz toho, co viděl naposledy.

VECNY ADAM

Věčný Adam, vydaný v roce 1910 ve sbírce povídek *Včera a zítra*, je pravděpodobně úplně posledním příběhem Julesa Verne. Děj se odehrává ve vzdálené budoucnosti a místem děje je Atlantida, která velkého spisovatele fascinovala. Stárnoucí filozof objeví kovovou trubku, která obsahuje dokument psaný neznámým jazykem. Rozluštění neznámého jazyka umožní rekonstruovat minulost lidstva.

Z textu se filozof dozvídá, že dokument byl zanechán pro budoucí pokolení hrstkou těch, kteří přežili velkou přírodní katastrofu. Ti se zachránili na části země, která byla následkem katastrofy vyzvednuta z hlubin moře. Na nově vzniklém ostrově se nacházely zbytky prastarých budov, svědků nějaké jiné, ještě starší katastrofy. Filozof si uvědomuje, že před jeho civilizací existovaly nejméně dvě: Atlantida a ta, jejíž trosečníci zanechali jím objevený dokument. Vede ho to k následujícímu uvědomění:

Jules Verne na vrcholu své kariéry.

Toto vyprávění ze záhrobí mu umožnilo představit si hrozné drama, věčně se odehrávající ve vesmíru, a jeho srdce se zali-

Vernovým předchůdcem byl vizionář Jonathan Swift (1667-1745). Ve svém díle bojoval proti náboženskému dogmatismu a učnému pedantství. Jeho nejslavnější dílo Guliverovy cesty (1726) je syntézou dobrodružného románu a satiry, která zpochybňuje moderní racionalitu, evropskou civilizaci i představy o nutném pokroku a nadřazeném postavení lidstva v přírodě.

Ostrov Laputa, Ilustrace ke Guliverovým cestám.

lo lítostí. Krváčeje z nespočetných ran, které utrpěli ti, co žili před ním, skláněje se pod tíhou těchto marných snah nakumulovaných během věčnosti času, získal, pomalu a bolestivě, vnitřní přesvědčení o věčném opakování událostí.

Myšlenka, které Verne zůstal věrný, je jasná: pokud se věda bude chtít postavit na roveň Bohu, její představitele potká stejný osud jako mistra Zachariáše a Robura Dobyvatele. A pokud se civilizace stane zcela materialistickou, zmizí jako ostrov Standard nebo Blackland.

Přestože změny přírodních podmínek, jako ve Věčném Adamovi, mohou ohrozit existenci lidstva jako celku, věřil Verne, že jedinci by mohli přežít, aby znovu osídlili

zemi. A to díky jejich odvaze, čestnosti, poctivosti, vzájemné lásce a věrnosti a v neposlední řadě díky jejich víře.

VSTŘÍC NESMRTELNOSTI

Ani na sklonku života, který prožíval v Amiens, nepřestal Verne přijímat život plnými doušky. V roce 1890 prokázal dost života na zmrzačeného dvaasedesátiletého člověka tím, že podstoupil let halónem. Tuto zkušenost popsal v nepublikované krátké reportáži *Dvacet čtyři minuty v balóně*. Zajímal se o dění kolem sebe. Našel si energii a čas blahopřát lidem, mezi nimi i americkému novináři Nelliemu Blyovi, kteří uskutečnili cestu kolem světa za mnohem kratší dobu než za osmdesát dní, jak to učinil jeho hrdina Phileas Fogg. Byl také členem místní skupiny Esperanto; fascinovala ho myšlenka jednotného světového jazyka. Poznámky, které si učinil pro příběh touto myšlenkou inspirovaný, však již neměl čas přenést na stránky knihy. Sledoval vývoj vědy a pravidelně navštěvoval čítárnu Průmyslové společnosti, kde pročítal poslední čísla vědeckých časopisů.

Jules Verne na sklonku života v roce 1902.

Profesor Schultz, ilustrace L. Benetta k Vernovu románu Ocelové město.

Většinu času však trávil v ústraní a vyhýbal se zvědavcům. Začal také více podléhat melancholiím a depresím, které nepramenily pouze z jeho zhoršujícího se zdraví a zmrzačení. Těžce ho zasáhla smrt jeho bratra Paula. »Nikdy jsem si nepomyslel, že bych ho přežil«, postěžoval si. Svůj silný vztah k bratrovi vyjádřil v několika knihách, zvláště v *Ledové sfínze* (1897) a *Bratrech Kipových* (1902).

Blížkost vlastní smrti přijímal s určitou dávkou mírného cynismu. Jednou poznamenal:

Být hluchý na jedno ucho má jednu výhodu: ochrání vás do před polovinou hloupých a zlých věcí, které lidé říkají.

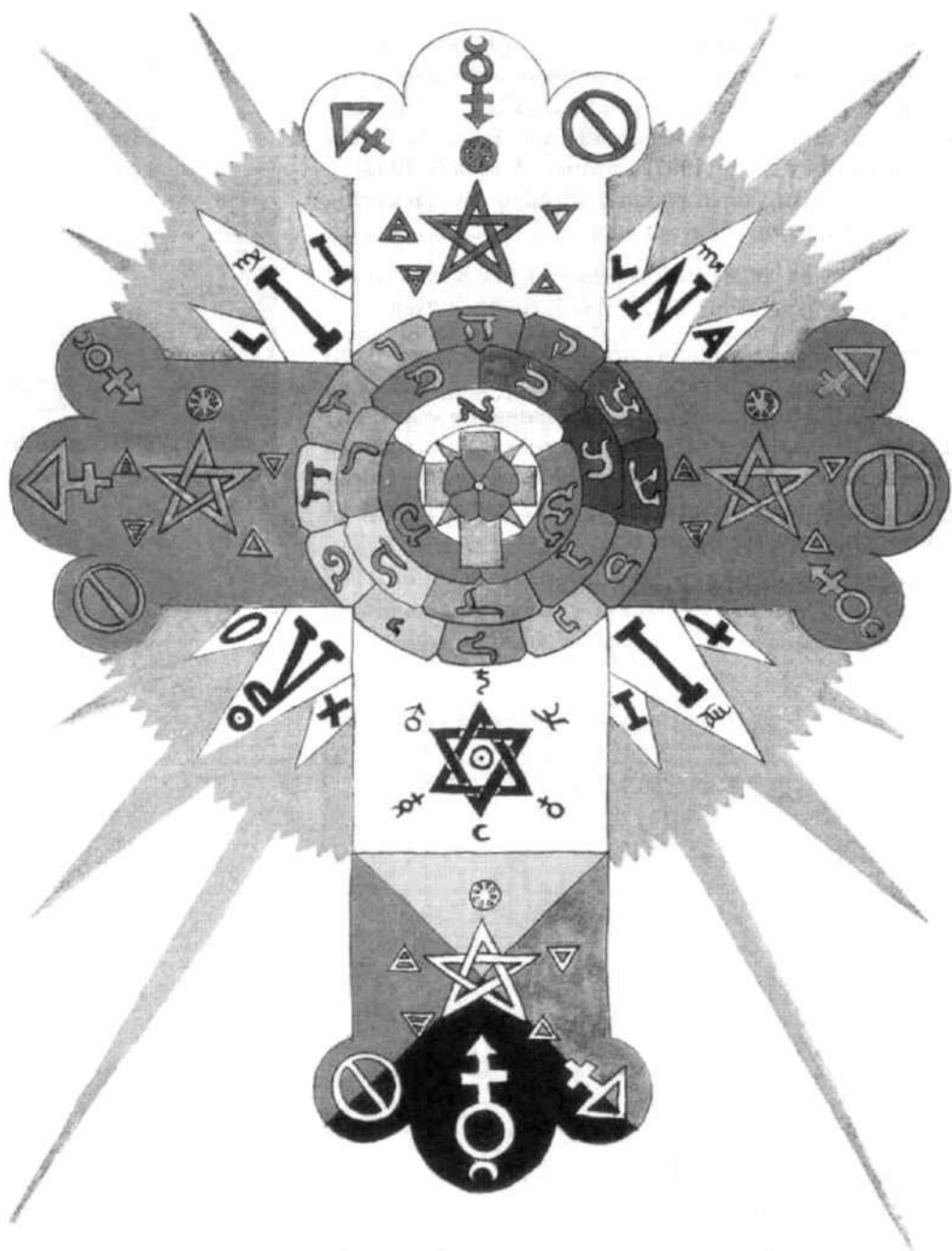
Poslední dny svého života prožil v komatu, které ukončila smrt v osm hodin ráno v pátek 24. března 1905.

Zabloudíte-li někdy na hřbitov Madeleine v Amiens, můžete tam nalézt neobvyklý náhrobek, dílo sochaře Alberta Rozea z roku 1907. Náhrobek znázorňuje Julese Verna zahaleného v rubáši, jak vstává z mrtvých s rukou vztaženou k nebesům, a má text:

Vstříc nesmrtelnosti a věčnému mládí.

Vstříc nesmrtelnosti a věčnému mládí.

Steffi Grant, Kříž Zlatého úsvitu.

KAPITOLA XXXII.

HERMETICKÝ ŘÁD ZLATÉHO ÚSVITU

Magické rituály Zlatého úsvitu, v jejichž vytváření hrál Mathers hlavní úlohu, čerpaly ze všech velkých mytologií západní kultury.

Nevili Drury

William Butler Yeats, velký irský básník, se stal jedním z prominentních členů řádu Zlatého úsvitu.

Urania, chrám Isidy hermetického řádu Zlatého úsvitu, byl založen 1. března 1888. Tato okultní organizace existovala sice jen krátce, ale získala vliv, který je patrný i dnes. Základy této společnosti spočívají v moderním evropském rosenkruciánském hnutí. K jejím členům patřilo mnoho významných osobností té doby, například laureát Nobelovy ceny básník William Buttler Yeats, malíř a pozdější prezident Královské akademie Gerald Kelly, spisovatelé Bram Stoker (autor *Drakuly*), E. L. Bulwer Lytton (autor rosenkruciánské novely *Zanoni*), historik okultismu Arthur Mahen a Arthur Edward Waite, tvůrce dnes nejpopulárnějšího druhu tarotu. V době svého rozkvětu, v letech 1888 až 1896, se v této tajné společnosti nechalo zasvětit kolem tří stovek adeptů.

Společenství zlatého úsvitu si kladlo za cíl »vykonat velké dílo: to jest získat kontrolu nad podstatou a silou vlastní existence«. Proto členové řádu studovali rituální magii, kabalu, tarot, cestování v astrálním těle, věštění z křišťálové koule, alchymii a astrologii a snažili se je používat v praxi. Společnost stanovila jedenáct stupňů zasvěcení. Deset odpovídalo sefirotům (základním kvalitám) kabalistického Stromu života a jedenáctý se užíval pro novice.

LEGENDÁRNÍ PŮVOD

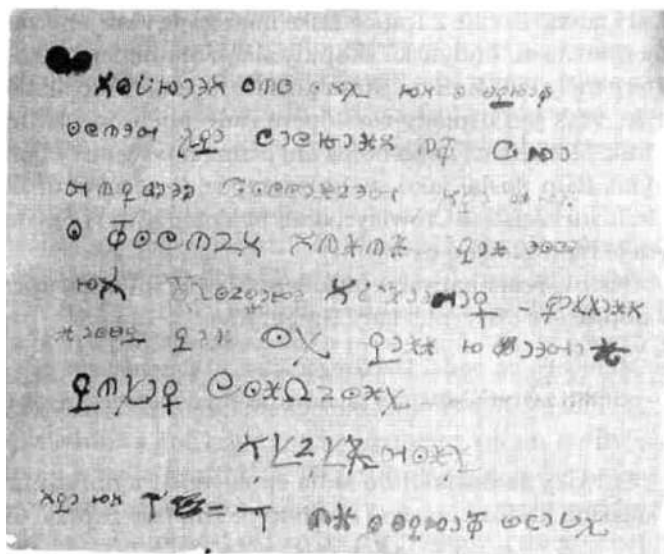
Vznik řádu Zlatého úsvitu patří v okultních kruzích ke slavným legendám. V roce 1884 údajně našel duchovní A. F. A. Woodford, svobodný zednář a člen okultní skupiny Hermetická společnost, v jednom londýnském knihkupectví šifrovaný rukopis.

O tři roky později zaslal části rukopisu dr. Williamu Wynnovi Westcottovi a dr. Williamu Robertovi Woodmanovi, hodnostářům anglické rosenkruciánské společnosti *Societas Rosicruciana (in Anglia)*. Westcott obratem konzultoval okultistu a znalce tarotu Samuela Liddela Matherse, který díky své jasnovidné ženě Moine zjistil, že rukopis pojednával o kabale a tarotu.

K rukopisu byl připojen dopis s pokynem, aby vědec, který ho dešifruje, kontaktoval slečnu Annu Sprengelovou v německém městě Hannoveru. Westcottovi se od slečny dostalo instrukcí, aby založil organizaci v duchu tajného

William W. Westcott v rosenkruciánském ceremoniálním oděvu.

Tento šifrovaný rukopis je součástí dokumentů, které našel William Wynn Westcott v roce 1880. Tvrdil o něm, že obsahuje starobylé okultní rituály. Pozdější badatelé usoudili, že byl napsán někdy po roce 1870, dost možná samotným Westcottem.

evropského řádu zvaného Zlatý úsvit. A tak se Westcott, Mathers a Woodman stali vůdci Uranie, chrámu Isidy hermetického řádu Zlatého úsvitu.

O tomto výkladu založení společnosti však moderní badatelé značně pochybují, stejně tak jako o existenci Anny Sprengelové a původního řádu Zlatého úsvitu. Dokonce sám Mathers, po roztržkách ve vedení řádu kolem roku 1900, prohlásil, že přinejmenším část rukopisu zfalšoval Westcott. Ovšem ani vyfabulovaná historie založení řádu Zlatého úsvitu nesnižuje jeho vliv a význam v historii okultismu. Ve své době představoval řád pravděpodobně nejobsáhlejší zdroj evropské okultní tradice.

VNITŘNÍ ROZKOL

Téměř od prvních dnů svého vzniku sužovaly řád Zlatého úsvitu vnitřní rozbroje. Výstřední a autoritativní Mathers chtěl získat úplnou kontrolu nad organizací. Aby zvýšil svou autoritu a moc, připojil ke svému příjmení MacGregor jako symbol jakobínských sympatií a pro zdůraznění svého údajného původu ze skotského klanu. Tvrdil, že je ve styku se třemi tajnými vůdci původního řádu Zlatého úsvitu, kteří ho učinili »viditelnou hlavou řádu«. Nakonec se s manželkou přestěhoval do Paříže, kde založil vlastní

Spoluzakladatel hermetického řádu Zlatého úsvitu William Woodman je na obrázku ozdoben zednářskými doplňky. Woodman byl lékařem a samotným zednářem.

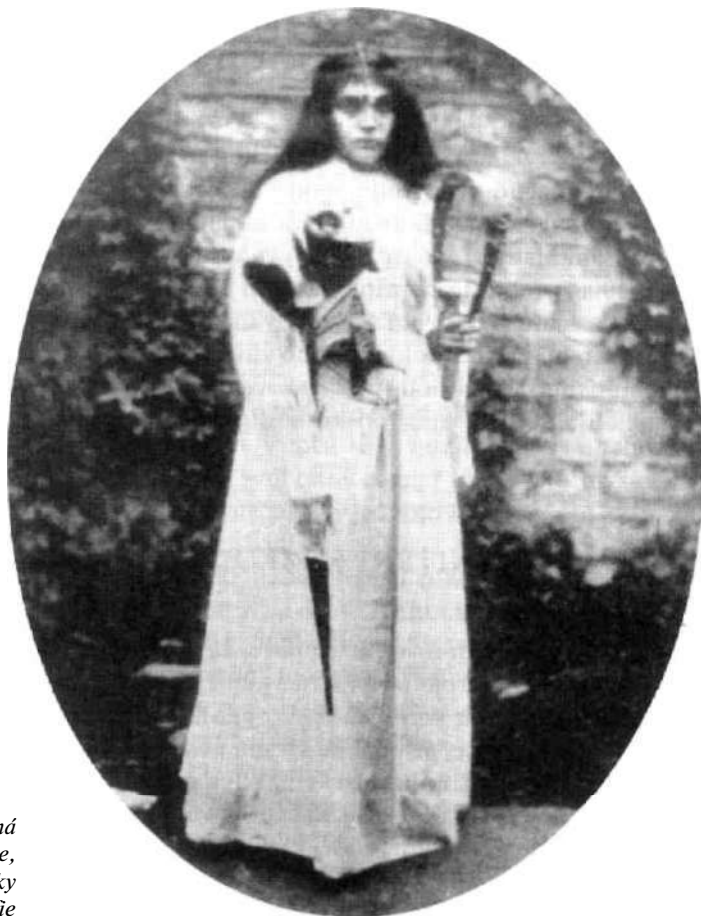
Aleister Crowley.

lóži Zlatého úsvitu. Z francouzské metropole však jeho vliv na záležitosti londýnské skupiny slábl. Mathersovy akce, které měly vést k vlivnějšímu postavení jeho francouzské lóže, však jen uspíšily rozštěpení řádu a jeho následný zánik. Mathersovi nepomohla ani přímá intervence v Londýně, kam poslal jako svého zástupce, kontroverzního okultistu Aleistera Crowleye, dnes nejznámějšího představitele řádu Zlatého úsvitu.

Básník Yeats napsal o působení Mathersova zástupce v dopise své důvěrnici lady Gregoryové:

Minulý týden poslal MacGregor šílence, kterého jsme dříve odmítli zasvětit, aby převzal mistrnosti a dokumenty společnosti.

Crowley se dostavil do sídla společnosti v obřadním skotském kroji a s maskou na obličej. Tím také ospravedl-

Moina Mathersová, jasnovidná manželka MacGregora Matherse, oblečena v rituálním oděvu kněžky egyptské bohyně Isis, fotografie z roku 1900.

nil dřívější Yeatsovu poznámku o tom, že Crowleyovo přijetí do řádu bylo zamítnuto, neboť »jsme si nemysleli, že by mystická společnost měla sloužit jako polepšovna«. Londýnská lóže Zlatého úsvitu přirozeně své místnosti a dokumenty nevydala, a tak došlo k definitivnímu rozdělení obou lóží.

Kolem roku 1900 se tedy původní hermetická společnost začala štěpit na různé konkurenční skupiny. Mathersovi stoupcí vytvořili organizaci Chrám alfa omega. O tři roky později ustanovil Waite vlastní řád Zlatého úsvitu, který preferoval mystiku před magií. Yeats a většina původních členů však zůstala věrná magické cestě a založila vlastní řád Stella Matutina. Tato organizace přilákala mimo jiné i dva známé okultisty, Dionu Fortuneovou a Israela Regardiea. Regardie byl jeden čas i Crowleyovým neplaceným sekretářem. Všechny pokusy udržet původní společnost při životě ztroskotaly a dnes existují jen její různé odnože.

Samuel Liddell MacGregor Mathers v rituálním oděvu řádu Zlatého úsvitu. Mathers byl hlavním architektem řádových obřadů, které podle jeho tvrzení pocházely od tajných mistrů.

Zakladatelka vlivné Teozofické společnosti Helena Petrovna Blavatská (1837-1891).

KAPITOLA XXXIII.

TEOZOFICKÁ SPOLEČNOST

Falešní učenci se na nás zběsile vrhnou. Kněží a volno-
myšlenkáři všech směrů zjistí, že jim nepřítakáváme, ný-
brž požadujeme úplné poznání Pravdy. Také budeme stát
proti literátům a autoritám, kteří své vnitřní přesvědče-
ní skrývají z bázně před všeobecně platnými předsudky.

H. P. Blavatská

Helena Petrovna Blavatská.

Výraz teozofie je tvořen slovy *Teo* — bůh a *Sofia* — moudrost. Základní myšlenka teozofie hlásá, že veškerá náboženství a veškeré okultní nauky pocházejí z jednoho zdroje dávné moudrosti. Studium těchto tajemství vede k pravdě a duchovní jednotě. Podle teozofie mají všechna náboženství tři společné myšlenky: víru v jedno, absolutní božstvo, které je zdrojem všeho; nesmrtelná podstata lidstva je vyzařována z tohoto božstva, a pokud se člověk učiní stejně čistým jako Zdroj, může přijmout božská tajemství.

MADAM BLAVATSKÁ

V roce 1874 obdržel dvaadvaceticetiletý americký právník z New Yorku Henry Steel Olcott dopis psaný zlatem na zeleném papíře. Podepsal ho Velmistř luxorského bratrstva a stálo v něm:

Sestra Helena Tě povede ke Zlaté bráně pravdy.

Olcott sice neznal žádné luxorské bratrstvo, ale věděl, kdo je sestra Helena. Seznámil se s ní při spiritistických seancích na jedné farmě ve státě Vermont. Sestra Helena, kterou s oblibou nazýval pouze jejími iniciálami HPB, se stala jeho přítelkyní a jejich společný byt na Manhattanu se změnil v místo setkávání mnoha okultistů. HPB předsedala nedělním dýchánkům zanícených spiritistů, kaba-

*Helena Petrovna Blavatská
a plukovník Henry Steel
Olcott.*

listů, zednářů a rosenkruciánů. Během setkání 7. září 1875 ji Olcott napsal na kousek papíru osudovou otázku:

Nebylo by dobré založit nějakou společnost pro tento druh činnosti?

Tato myšlenka se stala podnětem ke vzniku jedné z nejvlivnějších okultních organizací 19. století, Teozofické společnosti. A také navždy spojila právníka Henryho Olcotta se ženou jménem Helena Petrovna Blavatská.

SLOVANSKÁ OKULTISTKA

Mnoho významných okultistů konce 19. a začátku 20. století se stalo buď přímo členy Teozofické společnosti madam Blavatské, nebo jí byli silně ovlivněni. Původně společnost sídlila v New Yorku, kam Blavatská v roce 1873 emigrovala z Ruska.

HPB se narodila v bohaté aristokratické rodině, která jí dala patřičný základ a vzdělání pro další život. Její otec Peter von Hahn byl profesionální voják a matka Jelena Andrejevna psala novely. Po její smrti, to bylo Blavatské jedenáct let, se výchovy budoucí slavné okultistky ujali prarodiče z matčiny strany. Dědeček zastupoval carskou vládu v Astrachaňské oblasti. Tam se mladá Helena (tehdy rusky Jelena) seznámila s tibetským buddhismem. Východní systém jí učaroval. U dědečka měla přístup do bohaté knihovny s okultní literaturou, kde strávila mnoho hodin. Již od mládí se u ní projevovalo paranormální nadání. Byla prý schopna zaznamenat vědomí a skrytý zvuk všech organických i anorganických věcí, a také existenci nehmotných či nevtělených bytostí. Později o sobě tvrdila, že ovládá jasnovidectví a může rozmlouvat s nevtělenými bytostmi. Tvrdí se, že uměla astrálně cestovat (putovat mimo fyzické tělo), provozovala telepatii (přenos myšlenek na dálku) a levitaci (samovolné vznášení).

V letech 1848—1858 Blavatská cestovala. Podle vlastního vyprávění žila několik let v Tibetu a u tajných mistrů tam studovala okultní nauky. Před svou emigrací do Spojených států pobyla nějaký čas v Káhiře, kde pro studium záhadných a okultních věd založila Société Spirite. Nespokojení klienti ji však často obviňovali z podvodů, a proto společnost zavřela.

Kandidátům (*Teozofické společnosti*) byly vysvětleny některé tajné symboly, především pentagram a pak teozofická pečeť, která vypadá takto (*viz obr. na str. 221*): Hexagram, totiž dva rovnostranné protínající se trojúhelníky, má ve svém středu egyptský znak »ankh«, totiž Tau čili T s kroužkem nahoře. Okolo tohoto symbolu je v kruhu had, jenž nahoře drží konec svého ocasu v tlamě. V místě, kde se hlava a ocas hada setkávají, jest kroužek, ve kterém je indický hákový kříž, takzvaná svastika.

Had znamená posvátnou Hadí sílu, která je ukryta v každém živém tvorů, ale jen v člověku se může rozvinout v celém svém působení. Je to mystická, ohnivá a elektrická síla tvůrčí, nad pomyšlení mocná, takže ten, kdo ji v sobě probudil a ovládl ji, může jí stejně ničit jako oživovat a vůbec tvořit. Tuto sílu musí mít i má každý opravdový velký zasvěcenec čili Mistr.

*Karel Weinfurter
Tajné společnosti*

Annie Wood Besantová.

Její první kniha *Odhalená Isis* vyšla v roce 1877. V předmluvě autorka prohlásila, že kniha je »výzvou k uznání hermetické filozofie, prastaré univerzální moudrosti«. Odhalená Isis popisovala učení tajných mistrů, se kterými se Blavatská stýkala. Úspěch tohoto díla zastínil i samu Teozofickou společnost, která v té době stagnovala.

Šťastným obratem pro společnost bylo rozhodnutí Blavatské a Olcotta odjet do Indie a věnovat se studiu hinduistického a buddhistického náboženství. V roce 1882 přestěhovali mezinárodní centrálu své organizace do Adyaru blízko Mádrasu. Tam nechala Blavatská zbudovat zvláštní svatyni, aby mohla lépe komunikovat s tajnými mistry. Pro společnost získala velkou podporu vlivných Indů i vysoce postavených Angličanů. Komunita začala vzkvétat a získala světový věhlas.

Šťastné údobí narušily vnitřní rozbroje a rivalita mezi členy. Blavatská byla obviněna z podvodů a nakonec se v roce 1885 musela odstěhovat do Evropy. Usadila se v Německu, kde i přes své zhoršující se zdraví pokračovala v práci. V roce 1888 vydala svou nejdůležitější knihu s názvem *The Secret Doctrine* (Tajné učení). Dílo popisuje vývoj vesmíru a lidstva z okultního hlediska. Blavatská vycházela při svých představách a závěrech z těchto základních předpokladů:

Annie Besantová v roce 1917 na ulicích Mádrasu po svém propuštění z britského vězení, kde byla po tři měsíce držena pro podporu indické samostatnosti.

1. Konečná realita je všudypřítomný, všepřesahující princip, který je mimo dosah myšlení.
2. Zákon cyklického vývoje platí ve veškeré přírodě.
3. Souhrn všech duší je identický s vesmírnou nad-duší. Duše putují různými stupni inteligence tím, že se převtělují. Děje se tak v souladu s cyklickým vývojem a zákonem karmy.

Blavatská napsala ještě další dvě knihy. *Klíč k teozofii* vysvětluje teozofickou filozofii a *Hlas ticha* popisuje mysticko-poetickým způsobem cesty k osvětlení.

Zdraví madam Blavatské se však v Evropě výrazně zhoršilo. Trpěla několika těžkými chorobami, velmi ztloustla a nemohla ani chodit. Když 8. května 1891 zemřela, byla zpopelněna a popel byl rozdělen na tři části. Jedna zůstala v Evropě, druhá putovala do Ameriky a třetí byla vysypána do řeky Gangy v Indii. Den jejího úmrtí je nazýván Dnem bílého lotosu.

Charles Leadbeater.

TEOZOFICKÁ SPOLEČNOST

Přes pomalý začátek a pozdější skandály, které donutily zakladatelku společnosti opustit její indické centrum, prokázala Teozofická společnost svou životaschopnost. Organizace dostala posilu v osobě Annie Wood Besantové, která se setkala s Blavatskou v roce 1889 a stala se její oddanou žákyní. Besantová vytvořila ze svého domu v Londýně další centrum společnosti. Tato známá feministka, volnomyšlenkářka a bojovnice za sociální spravedlnost přivedla další generaci liberálních intelektuálů do řad Teozofické společnosti. Po smrti Olcotta v roce 1907 se stala její prezidentkou.

Později se Besantová spojila s Charlesem W. Leadbeaterem, britským duchovním a jasnovidcem. Spolu pak značně rozšířili členskou základnu Teozofické společnosti. Oba však dávali přednost esoterickému křesťanství před esoterickým buddhismem. Besantová také věnovala hodně svého času boji za sociální a politické reformy v Indii.

V roce 1908 Leadbeater prohlásil mladého člena společnosti Inda Jiddu Krišnamurtiho za příštího světového učitele. Krišnamurti přilákal mnoho následovníků, ale nakonec v roce 1930 Teozofickou společnost opustil.

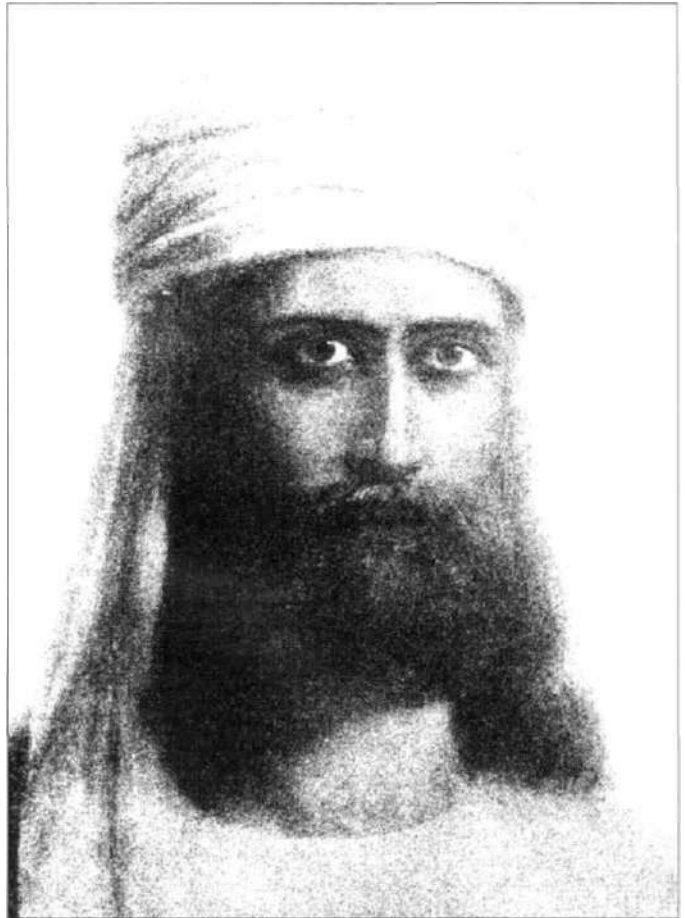

W. Q. Judge, spoluzakladatel Teozofické společnosti a hlava její americké odnože, soupeřil s Annie Besantovou o kontrolu nad 07ganizací. Po vítězství Besantové se americká část společnosti osamostatnila.

Teozofická společnost existuje v různých formách dodnes ve zhruba šedesáti zemích světa. Jenom ve Spojených státech je ve skupině zvané Adyar organizováno tisíce členů.

BRATRSTVO ADEPTU

Madam Blavatská věřila, že dřívější civilizace, například starý Egypt nebo antické Řecko, rozuměly okultní moudrosti lépe než pozdější společenství národů. Byla přesvědčena, že starobylí mudrci dokonale ovládali okultní vědy. Tito adepti, mistrové nebo máhátmové, jak je nazývali v Indii, se převtělují ze života do života, aby mohli zasvě-

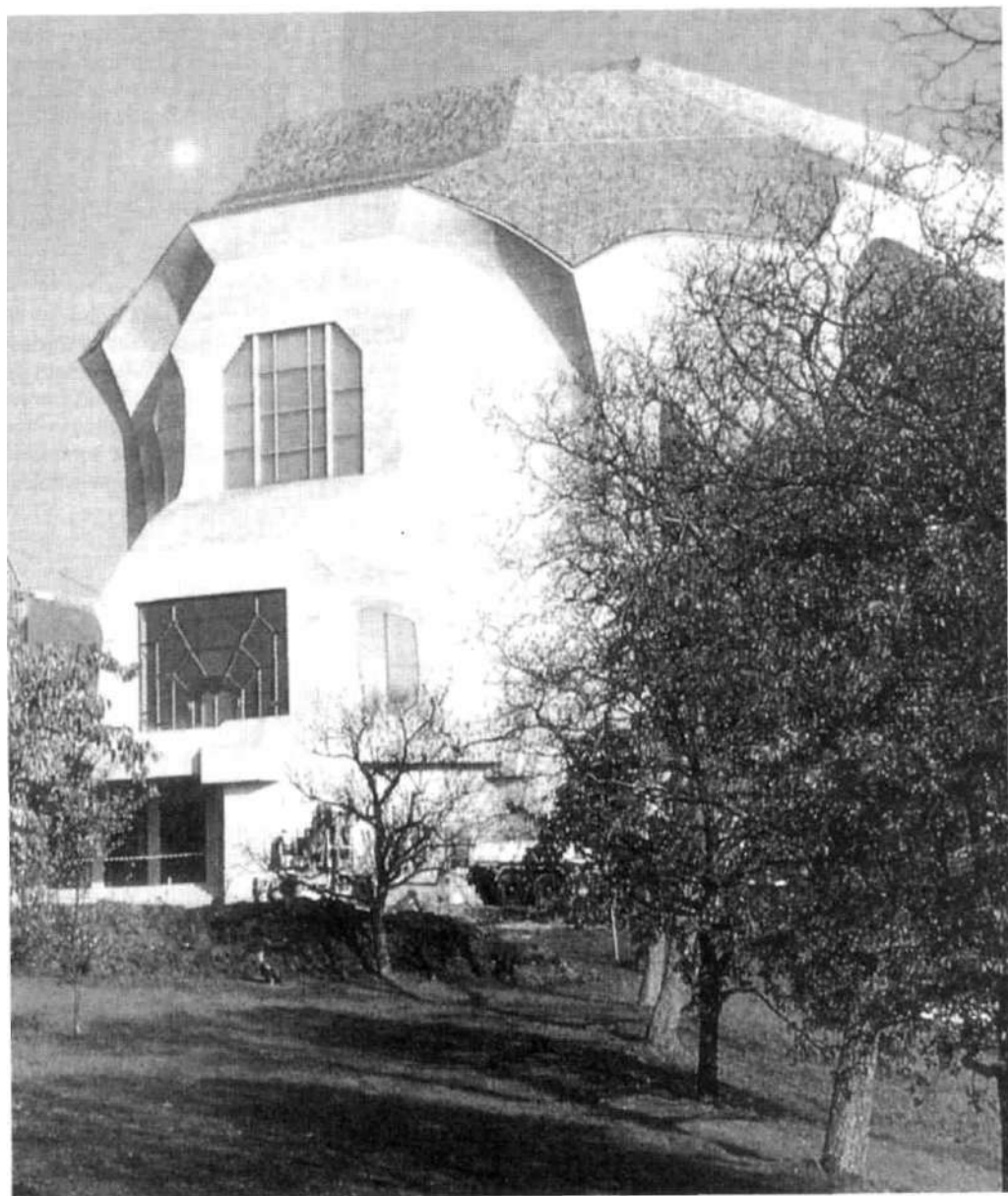
Nesmrtelný mistr Morya, jeden ze tří tajných zakladatelů Teozofické společnosti, který byl údajně duchovním vůdcem madam Blavatské a zjevil se jí v této podobě v Londýně roku 1851. Portrét mistra zhotovil Hermann Schmiechen v roce 1884 podle pokynů Blavatské.

V roce 1874 vytvořila madam Blavatská tuto kresbu tužkou, údajně v temné místnosti a za méně jak. půl hodiny. Kresba znázorňuje cestu osvětlení. Poutník začíná svou cestu v lodi života (vpravo nahoře) a je veden postavou, která znázorňuje jeho vyšší Já.

covat do tajných nauk ty, kteří toho jsou hodni. Většina z nich prý žije v Tibetu, Mongolsku nebo Indii, kde vytvářejí bratrstvo adeptů.

Blavatská identifikovala tři mistry jménem Koot Hoomi (také Kutumi), Lal Singh a Morya jako skutečné zakladatele Teozofické společnosti. Za nejdůležitějšího považovala mahátmá Moryu, někdy též označovaného za »Mistra M«. Hrál klíčovou úlohu při psaní jejích knih. Zprávy od mistrů se objevovaly většinou ve formě dopisů v místnosti zvané okultní, která se nacházela vedle ložnice madam Blavatské. Někdy se objevovaly i na stromech a ve křoví.

Goetheanum, Svobodná vysoká škola pro duchovní vědu ve švýcarském Dornachu.

KAPITOLA XXXIV.

RUDOLF STEINER

Lidská vize není natolik široká,
aby byla schopna vnímat, že to, co se děje v přírodě,
nezáleží jen na přírodních příčinách.

Osud naší planety v příštích dvou tisících let
bude záviset na tom, co děláme a co dopustíme.

Rudolf Steiner

V okamžiku, kdy došlo k události na Golgotě, začala se slá, jež mohla dříve proudit jen ze Slunce k Zemi, sjednocovat se Zemí samou. Tím, že se Logos začal spojovat se Zemí, změnila se aura Země.

Rudolf Steiner

ŽIVOT RUDOLFA STEINERA

Rudolf Steiner (1861—1925) se narodil v městě Královci, které bývalo součástí Rakouska-Uherska a nyní leží v Chorvatsku. Jeho rodiče byli Rakušané. Otec, železniční úředník, předpokládal, že syn půjde v jeho šlépějích. Osud tomu chtěl jinak.

Již v osmi letech Steiner objevil svůj jasnozřivý talent. První zkušenosti s okultním světem představovaly zjevení mrtvého příbuzného. Brzy v sobě rozpoznal schopnost vnímat neviditelné energie — aury. Když se ve škole seznámil s geometrií, začal intuitivně chápat geometrické formy jako živé reality. V patnácti letech se setkal s bylinkářem Felixem Koguzkim, který ho zasvětil do okultního pojetí rostlin. V devatenácti byl představen záhadné osobě, kterou nazýval Mistrem — byl jí zkušený adept okultních věd, který Steinerovi umožnil zasvěcení do tajů života. V souladu s okultní tradicí Steiner nikdy nevyjevil jeho identitu. Od Mistra se dozvěděl o duchovní misi svého života: rozvinout znalosti, které by spojovaly vědu s vírou. Steiner se tomuto úkolu věnoval po celý život a tvrdil, že byl vždy řízen »okultními silami stojícími za mnou«.

V roce 1879 začal navštěvovat Vysokou školu technickou ve Vídni, kde se věnoval matematice a dalším příbuzným vědám. Technická škola, jak sám později podotkl, mu dala pro pochopení duchovní koncepce světa základ lepší, než by mohl získat studiem humanitních oborů. Tento názor je zcela v souladu s přístupem Pythagorovým i s náhledem jiných antických filozofů. Ovšem Steiner studoval také filozofická díla Kantova, Fichtova a Hegelova a přírodovědecké spisy Johanna Wolfganga Goetha. V této oblasti dosáhl značných úspěchů, o čemž svědčí i fakt, že byl ve věku pouhých dvaceti dvou let přizván k redakční práci na vydání Goethových přírodovědeckých spisů. V roce 1891 získal Steiner na univerzitě v Rostocku doktorát; jeho diser-

Johannes Hemleben o Steinerovi v roce 1963 napsal: »Steinerovo vpravdě nadlidské dílo je možno nazvat zkušebním kamenem lidského vědomí 20. století; zneužíváno a zamlčováno oficiální kulturou, jež si mnohdy s tragickou zasloupeností uzavírá cestu k objasnění základních problémů života.«

tační práce nazvaná *Pravda a znalost* (alternativní název je *Pravda a věda*) se týkala vědeckých koncepcí německého filozofa Johanna Gottlieba Fichta. O dva roky později napsal Steiner svou stěžejní filozofickou práci *Die Philosophie der Freiheit* (Filozofie svobody).

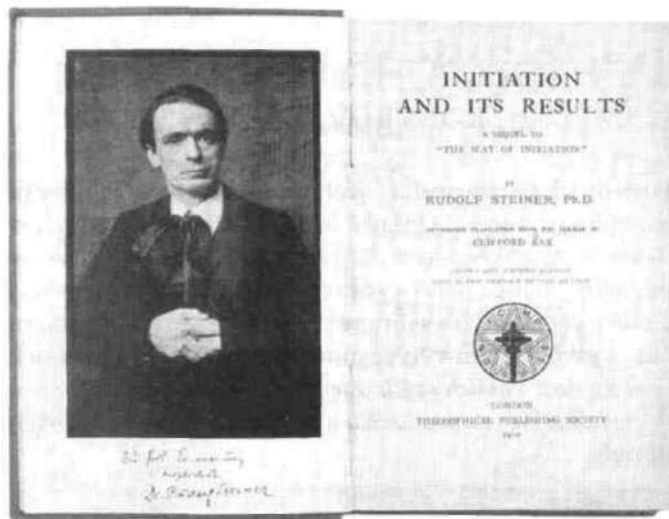
Teprve když dosáhl čtyřicítky, došel k závěru, že může seznámit veřejnost se svou duchovní koncepcí, se svými jasnozřivými zkušenostmi. Později napsal, že nikdo není před čtyřicátým rokem života připraven vystupovat veřejně jako učitel okultismu. Ten, kdo by tak přesto učinil, se nevyhne chybám.

V tomto stadiu života Steiner načerpal značné zkušenosti s neviditelným světem, který se nachází za světem hmotným. Prostřednictvím hluboké a cílené meditace se naučil přecházet z hmotného do nehmotného světa a získal také velké zkušenosti a znalosti o vztahu těchto dvou světů. Steiner hluboce věřil v pravdivost hermetického pravidla, že lidstvo je mikrokosmem v makrokosmu stvoření. Byl přesvědčen, že klíče k tajemství vesmíru nese každý člověk sám v sobě. Tato tajemství mohou být odhalena, odhalíme-li skutečný smysl lidské existence.

Steiner také tvrdil, že má přístup k takzvané *Ahašiché kronice lidstva*, někdy nazývané Univerzální paměť přírody, Vesmírnou databází nebo Knihou života. Kniha či informační systém, chcete-li, podle něj obsahuje původní záznamy o všem, co se kdy od vzniku vesmíru přihodilo, a přístup k ní mají jen největší zasvěcenci. Z kroniky se Steiner dozvěděl, že lidstvo si dříve více cenilo ducha než

Rudolf Steiner v ateliéru před svojí sochou Krista, 1919.

Titulní stránka knihy *Zasvěcení a jeho výsledky* (1910), na jejíž spodní části se nachází kombinace základních okultních symbolů: různového kříže a pentagramu, pěticípé hvězdy.

Když Goetheanum spatřil francouzský architekt Le Corbusière, zůstal prý stát v němém úžasu a později je označil za jednu z nejzajímavějších staveb, které v životě viděl.

Goetheanum, detail okna. Motivy na oknech Goetheana podle návrhů Rudolfa Steinera jsou významným doplňkem neobyčejné stavby.

hmotných statků a tělesné síly. Lidé tenkrát byli obdařeni nadpřirozenými schopnostmi. Když civilizace sestoupila na dnešní materiální úroveň, dary se ztratily. V nejhlubším bodě sestupu z dřívější duchovní úrovně přinesl lidstvu zvěst Ježíš Kristus, aby ukázal cestu ke znovuvystoupení do vyšších duchovních sfér. Popularita přednášek dovedla Rudolfa Steinera v roce 1902 až do funkce generálního tajemníka německé sekce Teozofické společnosti madam Blavatské. Tam se také seznámil se svou druhou ženou Marií von Siversovou.

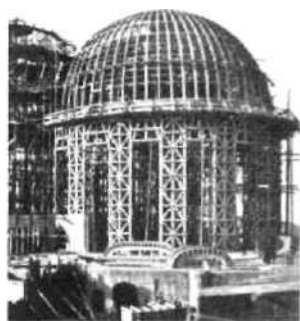
Poměrně brzy po vstupu do Teozofické společnosti ho začaly znepokojovat »trivialita a diletantismus« společnosti. Bez kritiky nenechal ani kultovní způsob vedení společnosti, jak ho praktikovala Annie Besantová* a prohlášení Jiddy Krišnamurtího za budoucího Spasitele. Nevěřil, že lze vybudovat novou duchovní vědu na východním mysticismu. Tvrdil, že není vhodný pro potřeby evropské mysli a že Helena Petrovna Blavatská pokroutila duchovní pravdy. Proto založil v roce 1913 vlastní Antropozofickou společnost, která měla ukazovat cestu duchovního růstu na čtyřech úrovních: smyslové, imaginativní, inspirativní a intuitivní. Ve stejném roce založil v Dornachu nedaleko Basileje Goetheanum, školu okultních výzkumů, kde se hrály kromě Goethových divadelních her také Steinerovy pašije. Budova byla otevřena v roce 1920 a o dva roky později vyhořela. Nově postavená budova slouží dodnes jako mezinárodní centrála Antropozofické společnosti. Až do své smrti byl Steiner jejím prvním prezidentem — zemřel v Dornachu 30. května 1925.

ÚSPĚCH, KONTROVERZE A NEPŘÍZEŇ

Posledních pětadvacet let svého života cestoval Steiner po Evropě a uskutečnil více než šest tisíc přednášek o duchovní vědě, umění, společenských naukách, náboženství, pedagogice, zemědělství a zdraví. Vydal přes 350 publikací, z nichž většinu tvoří sebrané přednášky. Ke klíčovým pracím, vysvětlujícím vytvořenou okultní filozofii, badatelé řadí *Znalost Vyšších světů a jejich dosažení*, *Teozofie - úvod do nadmyslové znalosti světa a ců lidské cesty* a *Nástin okultní vědy*.

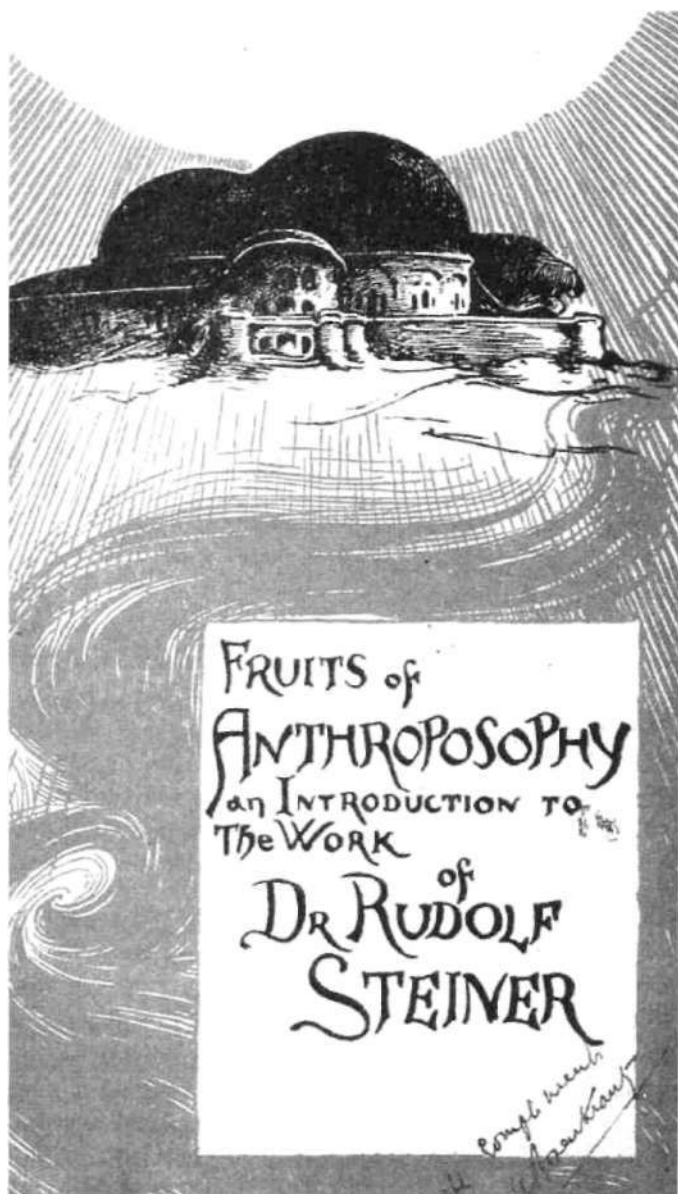
*Viz kapitolu o Teozofické společnosti.

Za největší Steinerův úspěch, který přetrval dodnes, je nutno považovat vytvoření systému takzvaných waldorfských škol. Systém se vyvinul ze základního duchovně vědeckého výzkumu o vývoji dětí. Klade velký důraz na úroveň a vnitřní postoj učitele a na nutnost navazovat vyučováním na potřeby dětí. Systém věnuje zvláštní pozornost mentálně postiženým dětem. Steiner byl univerzálním vzdělavcem, měl rozsáhlé znalosti v mnoha, čas-

Stavba prvního Goetheana byla zahájena v roce 1913 ve švýcarském Dornachu nedaleko Basileje. Sem, do »země tří rohů«, kde sousedí Francie, Německo a Švýcarsko, přenesl Steiner centrum nové Antropozofické společnosti. Sám — kromě pobytů v rámci přednáškových cyklů po celé Evropě — žil střídavě zde a v Berlíně.

Základní stavba byla ukončena v roce 1916 a dotváření jednotlivých detailů trvalo až do roku 1920. Během výstavby pracovali v Dornachu příslušníci sedmnácti národů, ve směr členové Antropozofické společnosti. Goetheanum vyhořelo za podivných okolností 31. prosince 1922 a již v následujícím roce byla zahájena stavba nové budovy.

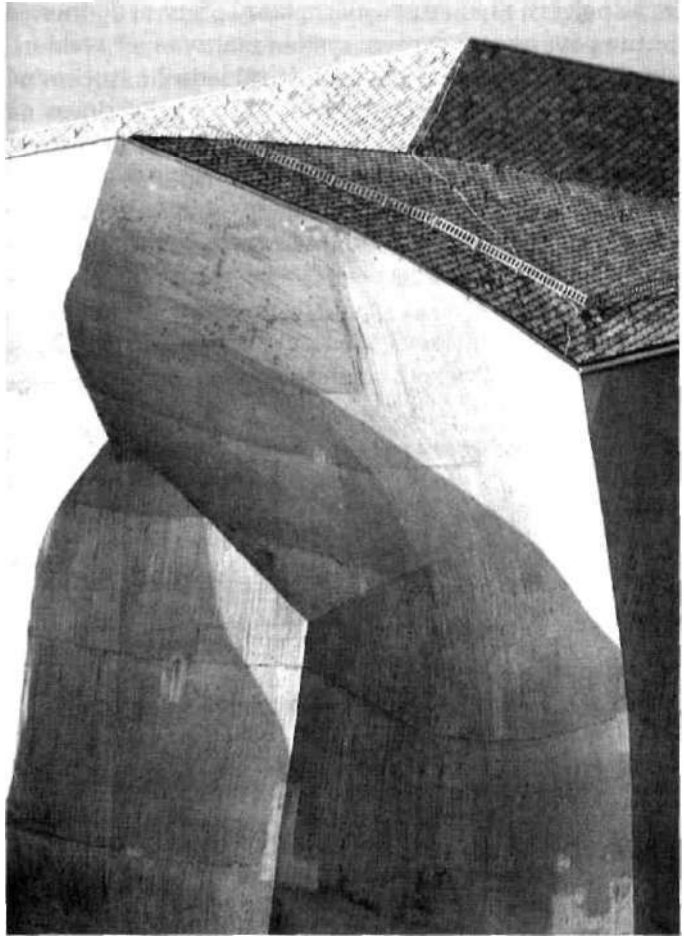
Ovoce antropozofie, titulní stránka knihy s obrázkem návrhu původního Goetheana, které bylo zničeno požárem.

Goetheanum, detail budovy. Stavba nového Goetheana byla zahájena vzápětí po požáru původní stavby podle návrhu Rudolfa Steinera. Ten se ovšem jejího dokončení v roce 1929 nedožil.

Antropozofická architektura, jíž je Goetheanum názorným příkladem, se vyznačuje - vyjma založení stavby - praktickou absencí pravých úhlů.

»Architektura by ve svém výrazu měla odpovídat tomu, co člověka odpradávná obklopovalo, tedy přírodě. A v ní je čistý pravý úhel skutečně výjimečný,« zdůvodnil Steiner tuto architektonickou zvláštnost. Originalita antropozofických staveb, rozšířených po celém světě od Limy přes Dillí po Melbourne, je respektována i světovými odborníky. Svědčí o tom také několik desítek zemských, spolkových a evropských ocenění, které získaly budovy základních, středních a vysokých škol v německém Stuttgartu.

V Praze můžete najít typické prvky antropozofické architektury v modlitebně Obce křesťanů, která se nachází na kraji letenské pláň nedaleko bývalé restaurace Na Špejchaře.

to velmi vzdálených vědních oborech. Zabýval se také zemědělstvím a navrhl přirozené metody přípravy zemědělské půdy, které jsou inspirací pro dnešní bezchemické a biodynamické způsoby v zahradnictví a zemědělství.

Vytvořil a s velkým úspěchem aplikoval pohybový systém »eurytmie«. K jeho vzniku Steinera inspiroval názor:

Tanec je nezávislý rytmus, pohyb, jehož podstata se nachází mimo lidskou bytost. Rytmus tance navrácí člověka do pradávného světa.

Dnešní tance jsou degenerací původních chrámových tanců, vyjadřujících pohyby nejhlubší tajemství. Eurytmie je něco mezi pantomimou a tancem, jakési spojení gymnastiky a tance. Toto nové umění však nevychází z hudby, ale ze slova. Pohyby v eurytmii mají zviditelnit řeč a vyjádřit skrytou pravdu, která se nachází za ní. Tato nová for-

ma umění se stále vyvíjí. Snaží se jít jinou cestou než moderní tanec, který baví nebo vyjadřuje kult těla. Její úlohou je přivést lidstvo v soulad s Bohem, přírodou a mezi sebou navzájem.

Steinerova cesta nevedla od Teozofické společnosti přímo k antropozofii. V roce 1906 získal zakládající chartu od okultní společnosti OTO pro svou vlastní lóži Mysteria Mystica Aeterna. Je však nepravděpodobné, že by Steiner praktikoval magické rituály společnosti OTO. Přesto ho za spojení s touto organizací kritizovali. Ve své autobiografii se Steiner zmiňuje o OTO jako o »zednářské instituci takzvaných vyšších stupňů« a říká:

Neměl jsem žádný úmysl pracovat v duchu takové společnosti. Vždy jsem respektoval existující společnosti, a proto jsem chtěl spojovat nové s již existujícími... Z této společnosti jsem nepřijal absolutně nic jiného, než formální právo pokračovat v historickém následnictví symbolicko-rituální činnosti.

Steiner byl trnem v oku nacistům, a proto jeho organizaci pronásledovali. Glauer se o něm vyjadřoval velmi nelichotivě. Steiner se podle něho »chtěl stát ministrem financí a propagovat vlastní pojetí Trojice boží« a antropozofickým systémem chtěl spíše »reformovat komunismus« než ho zničit. Vliv tohoto »degenerovaného muže, tohoto šarlatána a lháře« byl však stále silný a všestranný. Měl v Mnichově mnoho stoupenců, ale jeho problémem prý byly »sebevraždy stoupenců a sexuálně zneužívané ženy«. Před válkou (rozumí se první světová) spolupracoval s »jasnovidnou Lisbeth Seidlerovou v Berlíně«.

A tento pár měl spojení s generálem Moltkem a oni byli ti, kteří zachránili nové naverbovance v bitvě o Mamu, kde byli zapotřebí. A tak byla tato bitva ztracena.

Glauer očividně věřil ve Steinerovy nadpřirozené schopnosti, a dokonce ho vinil z masového působení na vojáky, což prý zapříčinilo neúspěch ve velmi důležité bitvě první světové války.

STEINERŮV POHLED NA SVĚT

Antropozofie znamená lidskou moudrost. Steiner antropozofii doslova překládal jako »vědomí o tom, co znamená

Goetheanum, vnitřní prostor. Steiner vytvářel organickou architekturu s použitím vegetace jako modelu pro tvary budov.

Vše, co vnímáme svými smysly, přestane někdy v budoucnosti existovat. Nebesa a země zmizí, ale vnitřní svět, který se utvořil uvnitř lidské bytosti, bude žít dále i poté, co zde již nebesa a země nebudou. Člověk si nosí ve své vnitřní bytosti to, co bude jednoho dne existovat, až vše, co žije kolem sebe, přestane být.

Rudolf Steiner

být člověkem«. Je to cesta poznání, která chce spojit duchovno v lidech s duchovnem ve světě. Nejde však o libovolné poznání či dokonce o fantazii, nýbrž o poznání, které je školené logikou a moderní přírodovědou.

Toto nadmyslové poznání jde dál než intelektuální myšlení. Je to zároveň morální školení, kde myšlení, citění a vůle jsou kontrolovány skutečným vnitřním já, nikoliv egem. Z historického pohledu bychom mohli zjednodušeně charakterizovat antropozofii jako směs křesťanské, rosenkruciánské a teozofické tradice.

Podle Steinera se lidstvo svými osudy neváže pouze k planetě Zemi, ale je propojeno s osudem celého solárního systému. Na rozdíl od moderní vědy, která považuje lidské vědomí za druhotné a v zásadě je hodnotí jako jev ve hmotném vesmíru nahodilý, Steiner viděl ve vědomí pod-

Ač se často eurytmie zaměňuje za tanec nebo podobnou formu pohybu, podle Rudolfa Steinera tancem není: »Provádět eurytmii znamená zpívat pohybem. Je to nápěv. Není to tanec, není to mimika: je to zpěv.«

statu existence a dokazoval, že vědomí existovalo před naším současným hmotným bytím. V knize *Pamět vesmíru* napsal:

Člověk existoval předtím, než vznikla Země.

Něco podobného nacházíme i v apokryfickém výroku Ježíše Krista:

Vybral jsem si vás předtím, než byla Země stvořena.

Steiner věřil, že v současném stadiu vývoje končí lidský sestup do hmotného světa a začíná vzestup na vyšší úroveň. Čas a prostor tak, jak ho chápeme a zažíváme nyní, v dřívějších stádiích rozvoje lidstva neexistoval. Nyní se nacházíme ve stadiu překonávání vědomí spojeného s egem, které je svázané s hmotným světem. Vracíme se na dřívější duchovněji sféry. Duchovní přeměna každého jednotlivce povede ke »spiritualizaci«, větší duchovnosti a oproštění od hmoty. A to pro Steinera znamená opuštění planety Země.

Antropozofický filozof jde ovšem ve svých názorech ještě dál:

Země je mrtvá. Kdysi byla živým organismem, ale odumřela. Zvířata mohou žít pouze na mrtvé Zemi... Člověk se vyvinul na Zemi, která je mrtvá ... Lidské bytosti se mohly probudit do vědomí tak, jak postupně Země umírala.

Ve Steinerově systému se vytvoření lidského ega, nositele »já«, a uvědomění sebe sama mohlo odehrát pouze v podmínkách pevné hmoty a trojrozměrného prostoru, tedy v podmínkách existujících na »mrtvé Zemi«. Přestože člověk existoval na Zemi v různých převtěleních, neměl schopnost uvědomit si sám sebe. Podle jeho názoru byl vstup do hmoty nezbytnou podmínkou pro vývoj a získání svobody. Nyní jsme se dostali až na dno sestupu do hmotného světa a musíme se vrátit zpět, aniž bychom ztratili jasnost mysli a směr, získaný zde na Zemi. Tento motiv sestupu a vzestupu popisuje Steiner také jako vývoj vědomí v sedmi epochách, kterými lidstvo prochází od zániku Atlantidy před devíti či deseti tisíci lety. Ve čtvrté postatlantské epoše, tedy v řecko-římsko-křesťanské civilizaci, se zhmotnění vědomí dostalo do nejnižšího bodu. V tomto bodě by člověk i Země pokračovali v sestupu do hustější hmoty, kdyby nedošlo k zásahu vyšších hierarchií, jež řídí vývoj lidstva. To se stalo pozemským vtělením Ježíše Krista.

Musíme připustit možnost, že to není jeden mravenec, který je inteligentní, ale spíše celá mravenčí kolonie. Podobně je to i celý včelí úl, který je moudrý.

Rudolf Steiner

U včel vždy existuje pouze několik vybraných samiček, takzvané královny, jejichž úlohou je rozmnožování rodu. Sexuální život, v ostatních víceméně potlačený, obsahuje další prvek — milostný život...

Jelikož milostný život je s výjimkou jedné královny včelám odepřen, sexuální život včel je přeměněn do té veškeré činnosti, kterou včely vyvíjejí mezi sebou... To je velice moudrá forma života.

Rudolf Steiner

BUDOUCNOST LIDSTVA

V díle *Znovuzjevení Krista* Steiner napsal:

Světlo se ničí samo v našem postatlantském pozemském procesu. Až do Atlantidy byl náš pozemský vývoj pozitivní, ale od té doby začal proces zániku. Co je světlo? Světlo zaniká a zanikající světlo je elektřina... Elektřina je světlo, které se ničí samo ve hmotě.

Podle Steinera je úkolem naší epochy vyvinout »vědomou duši«, tedy schopnost vidět duchovní oblasti přímo očima, aniž bychom ztratili schopnost vidět hmotný svět a aniž bychom ztratili ego. Na jedné ze svých přednášek v roce 1911, tedy dvacet sedm let před prvním laboratorním uvolněním atomové energie, pronesl toto proroctví:

... mocnější síla než elektrická energie ovlivní naši civilizaci zázračným způsobem. A čím více ji budeme používat, tím rychleji bude Země umírat a její duchovní část se bude připravovat na převtělení do planety Jupiter. Zjistíme, že planeta Země bude muset být zničena, jinak se její duch neosvobodí.

Steinerovy myšlenky zní našim uším poměrně neuvěřitelně a radikálně. Ovšem nad jeho názory a předpověďmi nelze jen tak lehce mávnout rukou. Co si třeba myslet o jeho poznámce, že astronomové naleznou »negativní prostor, který je dopraví v okamžiku nejen do prázdna, ale i za prázdno, daleko za oblast prázdna«? Tento popis se až neuvěřitelně přesně podobá popisu astronomického fenoménu zvaného černá díra, o němž se začalo diskutovat až mnohem později.

Steinerova teorie o umírající Zemi není zdaleka tak depresivní, jak se na první pohled jeví. Pro něj znamenala krok k vývoji duchovních bytostí, jež jsou schopny porozumět našemu vesmíru. Ve Steinerově filozofii život ve hmotě a ego nepředstavují ničivé, ryze negativní síly. Jsou to spíše nezbytné kvality či stadia, kterými jsme museli projít. Steiner uznával hodnotu a význam hmotného světa a temných stránek našeho života. Cílem je vnímání duchovních principů právě ve hmotném světě. Proti »satanickým mlýnům« ničivé technologie nestaví zidealizovaný návrat k přírodě; v něm vidí krok zpět. Naši budoucnost spatřuje v odvážném kroku směrem k duchovnu a nazývá jej naší »zodpovědností za planetu Zemi«.

V poslední době se znovu vrací k životu teorie (či spíše hypotéza), o níž se zmiňoval už Steiner. Je velmi pozoruhodná. Předjímá, že naše názory, náš vnitřní svět, morální rozhodnutí, která činíme, a myšlenky, kterými se zabýváme, mají přímý fyzický a fyzikální dopad na vývoj Země. Steiner tvrdil, že v současné době, kdy hmotný svět zaniká, je nový svět vytvářen v našich vnitřních světech, v našich myslích. Náš vnitřní život není jen důsledkem života ve hmotě. Naopak, svět okolo nás je odrazem a výsledkem našeho vnitřního charakteru. Náš vnitřní svět je také branou do vyššího, nadsmyslového, duchovního světa. Z hlediska antropozofie spočívá náš základní problém v tom, že přijímáme náš hmotný svět jako daný a sami sebe v něm vidíme jako dopis vložený do obálky. Cítíme se často odcizení a oddělení od hmotného světa, aniž bychom si uvědomili, že svět kolem nás je naším dílem, a to nejen ve smyslu politickém a společenském, ale také v hlubším smyslu, týkajícím se vnitřního života každého z nás.

Často považujeme vědomí za pouhé zrcadlo odrážející »opravdový svět« kolem nás. Pro Steinera je tohle zásadní chybou — pasivním přístupem, který je nutno překonat. Je nutné uvolnit naše myšlenky z nepružného a materialistického způsobu myšlení. Je nutné překonat lenost, jež nám zabraňuje vyvíjet tvůrčí představivost, naše vnitřní uchopení duchovních skutečností. Pobízí nás k pohledu vzhůru, na zářící hvězdy, s nimiž jsme vnitřně spojeni.

Lze bez nadsázky říci, že obrovité dílo Rudolfa Steinera zůstalo jako komplex dodnes nepochopeno. Přestože Steiner předvídal mnohé z technických vymožeností, společenských proměn, změn lidských zájmů i celkovou technokratizaci lidské společnosti a mnohokrát to ve svých přednáškách naznačoval, nedokázali bohužel dnešní antropozofové smysluplně včlenit většinu úžasných Steinerových myšlenek do moderní doby. K dílu tohoto génia se budeme vracet i v třetí části Tajných dějin Evropy.

DOSLOV

Tento doslov je věnován především pilným čtenářům, neboť to jsou oni, kteří nevynechávají v knihách předmluvy a doslovy jako většina ostatních. A tak pro ně bych chtěl vyjádřit myšlenku či schéma, které se jakoby samovolně zjevilo při psaní druhého dílu trilogie.

Druhý díl knihy *Tajné dějiny Evropy* je do značné míry pojednáním o rosenkruciánech a zednářích. Byly to dva velké duchovní proudy, které tekly skrytě, ale mocně od sedmáctého do devatenáctého století. Tyto dva potentní proudy nebyly jednoduše a uniformní; sestávají z nejrůznějších toků, říček a potůčků. Neexistuje žádná jedna společná organizace a často v rámci jednoho proudu dominují myšlenky a činy jednotlivců, kteří zásadně ovlivnili tok dějin. Mnoho rosenkruciánů a zednářů té doby se odmítalo podřídit mocným institucím a jejich neživým, zkostnatělým naukám. Byli to kacíři snící o lepším světě.

Samozřejmě, že se i některé rosenkruciánské a zednářské organizace dopracovaly do pozic zkostnatělých institucí se zájmem o moc. To by nás nemělo překvapovat. Vždyť pokud dáme jakékoli myšlenku formu instituce, je to počátek jejího umrtvování. A tak 19. století bylo svědkem mnoha takových »umrtvování«. V něm dochází k určité degradaci myšlení, které je bráno jako materiální proces, určovaný výrobními vztahy podle Marxe, či proces podřízený buď vůli a instinktu, jak praví Nietzsche, a nebo Freudovské sexualitě. Z myšlení jako by se vytrácela tvůrčí schopnost harmonicky spojená s citem a vůlí. Jako by poznávající a poznávané nebyly ve vzájemném vztahu.

Zde si připomeňme myšlenku Rudolfa Steinera, že plná realita vzniká tehdy, spojíme-li vnímání s myšlením a překonáme tím protiklad mezi námi a vnějším světem. Studené materiální myšlení za nás nevyřeší důležité věci, které jsou oku neviditelné a které můžeme vidět jen srdcem. Dokud se nenaučíme myslet srdcem, budeme lapeni ve stále stejné pasti, kterou jsme nastražili sami sobě před zhruba čtyřmi sty lety. A teď se dostávám k myšlence, kterou věnuji čtenářům doslovů.

Podle mého názoru představovaly (a stále představují) rosenkruciánské ideály, které se prodraly na světlo světa na přelomu šestnáctého a sedmáctého století, velkou příležitost. Jimi se cítili (a dodnes cítí) zaskočení všichni ti, kterým je dobře v institucích a černobílém světě. To byl jeden z hlavních, byť skrytých důvodů Třicetileté války. Tuto v pravdě první světovou válku, pokud nepočítáme legendární odboj proti Atlantidě pod vedením Řecka, nikdo nevyhrál; skončila oboustranným vyčerpáním. Ale něčeho přeci dosáhla. Oddálila prosazení rosenkruciánských ideálů. O to se opět pokusily obě »zednářské« revoluce, americká a francouzská. Ta první dopadla o něco lépe. Nicméně v Evropě nebylo nic vyřešeno ani následnými Napoleonskými válkami. Jejich nedořešené opakování ve formě takzvané 1. světové války dalo vzniknout 2. světové válce, která neskončila v roce 1945, ale úporně pokračovala Studenou válkou. Atak nyní, na sklonku druhého tisíciletí, máme další příležitost věci dořešit. Poučili jsme se z minulosti? Převládá světlo nad sobectvím materialismu? Tak trochu to asi záleží na každém z nás. Ať už to dopadne jakkoli, přeji vám hezké rosenkruciánské sny.

Autor, duben 1999

POUŽITÁ LITERATURA

Anderson, Ken: Hitler and the Occult	Prometheus Books	1995
Ashe, Geoffrey: Atlantis	Thames & Hudson	1992
Baigent M., Leigh R., Lincoln H.: The Holy Blood and the Holy Grail	Arrow Books	1996
Baigent M. Leigh R.: The Temple and the Lodge	Corgi Books	1992
Balcar, L., Cvekl V.: Historia magistra	Svoboda	1972
Beránek, Jiří: Tajemství lóží	Mladá Fronta	1994
Bergier, J., Pauwels, L.: Jitro kouzelníků	Svoboda	1969
Bible Svatá kralická, vydání z roku 1613	Česká biblická společnost	1991
Blake, William: Book of Job	Dover Publications	1995
Blanchard, J.: Freemasonry Illustrated	E. A. Cook	1949
Buben, Milan: Řád maltézských rytířů	Public History	1993
Čornejová, Ivana: Tovaryšstvo Ježíšovo	Mladá Fronta	1995
Daraul, Arkon: A History of Secret Societies	Citadel Press	1990
Decker, Ronald O.: The Tarot, Anquiry into Origins	Gnosis 46	1998
Dostálová, R., Hošek R.: Antická mysteria	Vyšehrad	1997
Duffack, J. J., Jensen M.: Démon zjiného světa	Naše vojsko	1997
Eisler, Riane: Číše a meč	Lidové noviny	1995
Eliade, Mircea: Mýtus o věčném návratu	Oikúmené	1993
Eliade, Mircea: Dějiny náboženského myšlení I, II	Oikúmené	1996
Evangelium pravdy	Herman & synové	1994
Evans, I. O. Jules: Verne and His Work	Arco Publications	1965
Fiedler, David: Eros and the Circle of Divine Love	Lapis 3	1996
French, Peter: John Dee	Ark	1987
Fulcanelli: Tajemství katedrál	Trigon	1992
Gilesová, Cynthia: The Tarot	Paragon House	1992
Glückselig, Josef: Tajné společnosti	Magnet-Press	1993
Godwin, Joscelyn: Mystery Religions	Thames & Hudson	1981
Goodrick-Clarke, Nicholas: The Occult Roots of Nazism	I. B. Tauris	1992
Guileyová, Rosemary E.: Encyclopédia of Mystical	Grange Books	1993
Hale, John: The Civilization of Europe in the Renaissance	Atheneum	1994
Hall, M. P.: The Secret Teaching of All Ages	The Philosophical Research Society	1977
Hamšík, Dušan: Heinrich Himmler	Univers	1994
Holroyd, Stuart: Gnosticism	Element Books	1994
Holroyd, S., Powel, N.: Mysteries of Magie	Bloomsbury Books	1991
Hopcke, R. H.: Průvodce po sebraných spisech C. G. Junga	Nakl. T. Janečka	1993
Howard, Michael: The Occult Conspiracy	Destiny Books	1989
Hussey, Edward: Předsokratici	Petr Rezek	1997
Hutin, Serge: Tajné společnosti	Victoria Publishing	1995
Ideas and Ideals (Last Laught) Routledge	Kegan Paul	1984
Jamblichos: 0 mysteriích egyptských	Per Argum	1992
Jung, C. G.: Memories, Dreams, Reflections	Vintage Books	1989

Klossowski De Rola, S.: The Golden Game	Thames & Hudson	1988
kolektiv autorů: Civilizations of the World	Harper & Row	1990
kolektiv autorů: Ilustrované dějiny světa	Gemini	1994
kolektiv autorů: Divy světa	Knižní klub	1993
kolektiv autorů: Kniha o náboženstvích	Albatros	1995
kolektiv autorů: Nový biblický slovník	Návrat domů	1996
kolektiv autorů: Opus Magnum	Trigon	1997
kolektiv autorů: Velké záhady minulosti	Výběr	1995
Kratochvíl, Zdeněk: Mýtus, filosofie, věda	M. a E. Jůzovi	1993
Lawrence, J. F.: The Swedenborgian Church	Gnosis 12	1989
Lennhoff, Eugen: Svobodní zednáři	Petrklíč	1993
Lobkowicz, František: Encyklopedie řádů a významení	Libri	1995
Maclagan, David: Creation Myth	Thames & Hudson	1994
Maier, Michael: Atalanta Fugiens	Phanes Press	1989
Mann, A. T.: Sacred Architecture	Element Books	1993
Marshall, Richard: Witchcraft	Saraband	1995
McIntosh, Christopher: Rosenkruciáni	Trigon	1997
McKenna, Terence: World's Most Mysterious Manuscript	Gnosis 7	1988
McLean, Adam: The Key of Jacob Boehme	Phanes Press	1991
Nakonečný, Milan: Lexikon magie	Ivo Železný	1993
Němec, Jiří: Únos Evropy	Dauphin	1994
Neubaer, Zdeněk: Böhme a Descartes	Nadace Hieronymus	1996
Ovidius: Proměny	Svoboda	1974
Panini, G. P.: Velký atlas mytologie	Perfekt	1996
Paris, Edmond: The Secret History of the Jesuits	Chick Publication	1975
Patočka, Jan: Platón	Státní pedagogické nakladatelství	1991
Pinchová, Geraldine: Magic in Ancient Egypt	British Museum Press	1994
Platón: Faidón	Oikúmené	1994
Polišenský, Josef: Casanova a jeho svět	Academia	1997
Porfyrios: Jeskyně nymf	Per Agrum	1993
Preiss, Pavel: Boje s dvojhlavou saní	Vyšehrad	1981
Probst, J. H.: Rabelais — esoterik a zasvěcenec	Logos 2	1990
Rabelais, Francois: Gargantua a Pantagruel	Odeon	1968
Ravenscroft, Trevor: The Spear of Destiny	Samuel Weiser	1982
Robert Fludd	Phanes Press	1991
Roberts, Gareth: The Mirror of Alchemy	University of Toronto Press	1994
Robinson, John: Zrození v krvi	Votobia	1996
Roob, Alexander: Alchemy and Mysticism	Taschen	1997
Sallmann, Jean-Michel: Čarodějnice — ďáblové nevěsty	Slovart	1994
Saska, L. F.: Mythologie Řekův a Římanův	I. L. Kober	1915
Seymour-Smith, Martin: Gnosticism	Labyrinth Publishing	1996
Schimmelová, Annemarie: Mystical Dimensions of Islam	Chapel Hill	1975
Schrödter, Willi: A Rosicrucian Notebook	Samuel Weiser, Inc.	1992
Schwartz, Gary: Hieronymus Bosch	H. N. Abrams	1997
Sklarová, Dusty: The Nazis and the Occult	Dorset Press	1977

Smoley, Richard: Masonic Civilization	Gnosis 44	1997
Stevens, Anthony: Jung	Argo	1996
Störing, H. J.: Malé dějiny filozofie	Zvon	1993
The Messianic Legacy	Arrow Books	1996
Themis Aurea	The Philosophical Research Society	1976
Tice, Paul: The Bogomils	Gnosis 31	1994
Tichý, Vítězslav: Casanova v Čechách	Kapucín Duchcov	1995
Trismosin, Solomon: Splendor Solis	Trigon	1994
Verne, Jules: Cesta do středu země	Albatros	1991
Verne, Jules: Doktor Ox a spol.	Mustang	1995
Verne, Jules: Ocelové město	Návrat	1995
Verne, Jules: Ze Země na Měsíc	Mustang	1996
Verner, Miroslav: Pyramidy, tajemství minulosti	Academia	1997
Vurm, Bohumil: Rudolf II. a jeho Praha	Anagram	1997
Vurm, Bohumil: Tajemství karet	autor	1995
Walker, Charles: Atlas of Secret Europe	Dorset Press	1990
Wasserman, James: Art and Symbols of the Occult	Destiny Books	1993
Weinfurter, Karel: Tajná tradice a učení Bratrů Rosikrucianů	Psyché	1993
Wilson, Colin: From Atlantis to the Sphinx	Virgin Books	1996
Wilson, R. A.: The Priory of Sion	Gnosis 6	1988
Yatesová, Frances: The Occult Philosophy	Ark	1983
Yatesová, Frances: The Rosicrucian Enlightenment	Shambhala Publishing	1978

BOHUMIL VYRMA

TAJNÉ DĚJINY 2 EVROPY

Návrh a zpracování obálky Zbyněk Janáček

Obrázky a fotografie archiv autora

Grafická úprava a typó Adam Friedrich

Litografie Typo JP Praha

Tisk Ekon Jihlava

Vydalo nakladatelství

EMINENT

P.O. Box 298, 111 21 Praha 1

www.eminent.cz

ve spolupráci s Knižním klubem, k. s., Praha

99/06/29

BOHUMIL VURM (1952)

působí jako předseda Nadace Hieronymus, jež se zabývá dílem nizozemského malíře Bosche, a je výkonným ředitelem společnosti Praga Mystica.

Mezi jeho dlouhodobé zájmy patří studium záhad evropské historie, což prezentoval již v několika publikacích, a problematika karetního systému tarot v nejširších souvislostech. Je také autorem Encyklopedie českého a moravského vína.

V současné době pracuje na nových verzích **TAJNÝCH DĚJIN EVROPY** a na čtyřdílné studii **TAJNÉ DĚJINY ČECH, MORAVY A SLEZSKA**.

BOHUMIL
VURM

OD RENESANCE
PO XIX. STOLETÍ

TAJNÉ / 2 DĚJINY EVROPY

TAJNÉ DĚJINY EVROPY přináší nový pohled na tu stránku historie, která bývá v běžných dílech většinou opomíjena. Zsvěcovací školy, tajné společnosti, pronásledovaná kacířská hnutí; tyto a mnohé další skryté momenty v minulosti lidstva často určovaly jeho vývoj mnohem více, než tušíme. V druhé části trilogie se autor věnuje mimo jiné tajnému bratrstvu rosenkruciánů, vlivu svobodných zednářů na Francouzskou revoluci a působení jejich frakcí a odnoží, zdrojům inspirace spisovatele a vizionáře Julese Verna, dílu Hieronyma Bosche, jehož je znalcem, a odkazu dalších významných osobností, jako byli Paracelsus, Rabelais, Bruno, Komenský, Špork, Cagliostro, Saint-Germain, Blake, madame Blavatská nebo Rudolf Steiner. Ve svém široce koncipovaném díle dává do souvislostí významné momenty evropské historie a skryté působení tajných organizací různých dob. Jejich vlivu ve XX. století je věnován třetí díl, vycházející příznačně v roce 2000.

ISBN 80-85876-84-1

9 788085 876840